Riksdagens protokoll
1992/93:6

Onsdagen den 14 oktober

Kl. 9.00–20.43

Allmänpolitisk debatt

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 8 oktober.

2 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1992/93:33 och 34 till lagutskottet

Skrivelse
1992/93:44 till justitieutskottet

3 § Allmänpolitisk debatt

Enligt överenskommelse med partiernas företrädare i talmanskonferensen skulle följande debattregler gälla för den allmänpolitiska debatten.

Talarordning och taletider för de två inledande avsnitten, Ekonomisk politik och Sysselsättningspolitik, framgick av utdelad talarlista. Replikrätt avsåg föregående talare och omfattade två repliker om högst tre minuter vardera. Duellmetoden skulle tillämpas. Även den ledamot som inte hållit sitt huvudanförande skulle kunna få replik, dock inte den talare som stod närmast på talarlistan.

För övriga debatter skulle gälla att tiden för en *ledamots* huvudanförande inte fick överstiga sex minuter. Replikrätten avsåg föregående talare och skulle omfatta två repliker om högst tre minuter vardera. Duellmetoden skulle tillämpas. Ett *statsråd* fick i sitt första inlägg tala högst tio minuter. Därefter var statsrådets inlägg begränsat till tre minuter. För antalet statsrådsinlägg gällde inte någon begränsning.

1 *Riksdagens protokoll 1992/93. Nr 6*

Anf. 1 ALLAN LARSSON (s):

Fru talman! Sverige har under de senaste veckorna gått igenom en svår ekonomisk kris. Den har utsatt enskilda medborgare och hela det svenska näringslivet för mycket allvarliga påfrestningar.

På ett tidigt stadium stod det klart att den borgerliga regeringen inte skulle klara upp situationen på egen hand. Det var därför vi socialdemokrater erbjöd regeringen ett samarbete om en ny och ansvarsfull ekonomisk politik mot arbetslösheten och mot de skyhöga räntorna.

Till en början avvisades våra förslag om en nationell samling. Men till slut insåg regeringen att den behövde vår hjälp, och då kunde omprövningen ske och uppgörelser träffas. Låt mig bara säga att det hade varit en stor fördel för Sverige, för medborgarna och för näringslivet, om denna omprövning kommit i gång långt tidigare.

I förra veckans partiledardebatt erkände statsministern att många myter har krossats under de senaste veckorna, dagarna och nätterna.

Låt mig peka på tre stora myter, som nu har krossats. Den första är myten om det politiska systemets svaghet.

Det fanns de som trodde att regering och riksdag inte skulle kunna fatta de nödvändiga besluten, att spekulanterna skulle kunna tvinga fram en nedskrivning av kronan, vilket är detsamma som en reallönesänkning, så som hade skett i flera andra länder. Hur gick det? Nu vet vi svaret: Riksdag, regering och riksbank kunde med gemensamma krafter slå tillbaka spekulationens krafter. Myten om statsmakternas svaghet har krossats.

Den andra myt som krossats är föreställningen om blockpolitikens styrka. Den myten byggde på föreställningen att samverkan och ömsesidigt hänsynstagande var en svaghet, att bara en kompromisslös högerpolitik kunde ge politisk styrka.

Hur gick det? Nu vet vi svaret: Blockpolitiken förde Sverige in i en återvändsgänd med försvagad regeringsmakt och förlorat anseende. Svenska folket får betala ett högt pris för det borgerliga övermodet. Det var först när regeringen övergav blockpolitiken som det var möjligt att börja återskapa det internationella förtroendet och pressa ned de skyhöga räntorna.

Den tredje myt som krossats är de föreställningar som låg till grund för "den enda vägen". Den myten byggde på föreställningarna om att man med stora skattesänkningar för de välbeställda skulle kunna få fart på Sverige. Den byggde vidare på föreställningen att staten genom att sätta i gång en utförsäljning, en realisation, av naturtillgångar, företag och fastigheter skulle öka tillväxten.

Hur gick det? Nu vet vi svaret: Den enda vägen löste inga problem. I stället försämrades statsfinanserna i snabb takt. Misstron mot den ekonomiska politiken växte för varje dag som gick, för varje gång finansministern upprepade att politiken ligger fast, för varje tillfälle som statsministern ropade sitt: Håll ut!

Krisuppgörelserna mellan regeringen och oss socialdemokrater innebär en ny politik för att komma till rätta med statsfinanserna, stärka näringslivets internationella konkurrenskraft och förstärka kampen mot arbetslösheten.

Uppgörelsen innehåller också en plattform för gemensamma insatser för att trygga spararnas insättningar på bankerna och skapa tilltro till det svenska betalningssystemet i vår omvärld.

Dessa uppgörelser ansluter till en god socialdemokratisk tradition, en tradition av att alltid sätta landets bästa främst och att ta ansvar för landets ekonomi, av en bestämd vilja att bekämpa arbetslösheten, av en lika bestämd strävan att bördorna skall fördelas rättvist.

Många har frågat mig om jag tror att regeringen kommer att stå fast vid överenskommelserna. De som frågat har hänvisat till diverse statsråd, som uttalat sig vitt och brett utan hänsyn till den träffade uppgörelsen. Jag vill därför uppmana finansministern att i sitt eget intresse se till att det blir ordning i regeringen och rättning i ledet. Det är viktigt för oss här i riksdagen att få klarhet i om det går att träffa överenskommelser med regeringen eller om enskilda statsråd kan bedriva privatpolitik.

Jag utgår ifrån att uppgörelsen gäller. Jag kan också konstatera att vi genom dessa uppgörelser har avvärjt attackerna mot kronan. Räntorna har börjat pressas ned.

Men det finns ingen anledning att slå sig till ro med detta. Nu när de akuta problemen är över, gäller det att gå vidare och sätta in alla krafter på att återvinna tillväxten och skapa nya, varaktiga arbetstillfällen.

Jag skall redovisa min uppfattning utifrån tre perspektiv, nämligen arbetet på att sanera statsfinanserna, uppgiften att trygga spararnas pengar samt kampen mot arbetslösheten. Detta är de tre huvudfrågor som står i centrum för den ekonomiska politiken i dag och under de närmaste åren.

Låt mig börja med statsfinanserna. I land efter land redovisar regeringarna stora och växande underskott i de offentliga finanserna. Sverige var länge ett land med överskott i de offentliga finanserna, men nu befinner sig också Sverige bland underskottsländerna.

Hur stort underskottet i statsbudgeten verkligen är vet vi inte. Regeringen har ännu inte offentliggjort några uppgifter om det, men det är uppenbart att underskotten blir långt större än de 100 miljarder som finansministern redovisade i våras.

Med sådana jättelika underskott vältrar vi över en väldig börda i form av statsskuldräntor på framtida generationer. Det är ohållbart. Därför måste statsfinanserna saneras.

Det gjorde det nödvändigt både att förstärka inkomsterna och att minska på utgifterna. Det gäller nu att fasa in dessa åtgärder på rätt sätt med hänsyn till den ekonomiska aktiviteten. Det är särskilt viktigt att nu få till stånd en långsiktig plan för att stärka statsfinanserna. Därför arbetade vi för vår del fram förslaget om den nya sjukförsäkringen, som flyttas ut ur statsbudgeten och ges en ny, hållbar finansering. Det innebär en kraftfull och uthållig insats för sunda statsfinanser.

Med dessa åtgärder kan vi komma åt det s.k. strukturella underskottet i statsfinanserna. Men det största problemet är det underskott som är en följd av vikande konjunktur, minskad produktion och växande arbetslöshet. Det kan vi bara komma till rätta med genom tillväxt och nya arbetstillfällen.

Jag vill ställa frågan direkt till finansministern: Delar Anne Wibble min

uppfattning att arbete och tillväxt är avgörande för våra möjligheter att sanera och förstärka statsfinanserna?

Den andra stora uppgiften är att trygga spararnas pengar och att hävda tilltron till det svenska betalningsystemet.

Sverige befinner sig mitt uppe i en bankkris. Vi drabbas av baksmällan efter 80-talets lättsinniga kreditgivning, den som följde i spåren på avregleringen. Samma baksmälla drabbar land efter land: USA, Canada, Storbritannien, Norge, Finland, Japan, för att ta några exempel.

Dessa länder har alla gått samma väg. De har låtit marknaden ta över där politiken tidigare satte gränser. Därför är det som nu sker ett misslyckande för marknadsekonomin, inte för politiken.

Det behövs en ordentlig utredning och kartläggning av vad som hänt i finansvärlden under 80-talet. Vi behöver en sådan kartläggning, inte för att finna syndabockar men för att förstå vad som verkligen hände och för att förhindra att samma misstag upprepas.

Men det behövs också politiska åtgärder för att hindra att finanskrisen får allvarliga skadeverkningar på produktion och sysselsättning. Det behövs politiska åtgärder för att återställa tilltron till betalningssystemet. Det skrev vi in i överenskommelsen om den ekonomiska politiken. Och det har följts upp med regeringens uttalande om garantin för betalningssystemet.

Jag trodde att det rådde enighet om att staten skall värna om spararnas pengar, nu när marknaden har misslyckats. Men jag har sett att en av regeringens ledamöter har varit ute och propagerat för att staten skall låta banker gå i konkurs. Med en sådan politik kan man inte undvika att spararna skulle komma att drabbas.

Vad är det egentligen som pågår i regeringen?

Var står finansministern i denna fråga? Och var står finansutskottets ordförande i denna fråga? Ni har nu chansen att undanröja alla tvivel om var regeringen och regeringspartierna står. Ge oss besked om hur ni ser på bankkrisen och hur ni skall lösa den! Det är många inom och utom landet som vill veta hur ni tänker handla. Det är i dag ni måste ge besked.

Det tredje området gäller sysselsättningen. Sverige befinner sig nu i en europeisk arbetslöshetskris. Den drabbar människor och bygder på ett sätt som är förödande.

Den viktigaste uppgiften för oss socialdemokrater är kampen mot arbetslösheten.

– Det var därför vi ställde upp och medverkade till att få stopp på valutakrisen och få ner räntorna. Det var det första steget.

– Det andra steget är att stärka konkurrenskraften. Det gör vi framför allt genom att sänka arbetsgivaravgiften och därmed pressa ned kostnaderna.

– Det tredje steget är att med all kraft hävda arbetslinjen, dvs. arbete och utbildning i första hand, kontant stöd först i sista hand. Vi socialdemokrater har här i riksdagen drivit kravet på en aktiv arbetsmarknadspolitik. Men vi har ofta mött brist på förståelse, ja t.o.m. motstånd, som vi har haft svårt att förstå. Nu har vi genom denna uppgörelse kunnat få till stånd en rejäl ambitionshöjning och ett genombrott för en del nya principer.

Men jag vill genast säga, att det vi har kommit överens om är insatser enbart under första halvåret nästa år. Det räcker inte med halvårspolitik. Det

är nödvändigt att snabbt komma i gång med diskussioner om ytterligare åtgärder och en ännu högre ambitionsnivå.

När nu prognoserna för arbetsmarknaden börjar komma fram finns det anledning att på nytt diskutera hur regeringen hanterar kommunerna. Är det rimligt att regeringen flyttar ut en del av budgetunderskottet till kommunerna, som i sin tur flyttar över detta underskott till statens arbetsmarknadsfond genom att göra 10 000-tals anställda arbetslösa? Det är nödvändigt att vi under behandlingen av regeringens proposition i riksdagen får fram fakta om vad som verkligen är besparingar och vad som är finansiell rundgång och slöseri med människors arbetsvilja.

Skall vi kunna bekämpa arbetslösheten måste vi få till stånd inte bara en exportledd tillväxt. Vi behöver också en investeringsledd tillväxt, som ger nya jobb.

Hur går det med alla de beslut som riksdagen har fattat om vägar, järnvägar, broar och annan infrastruktur? Hur mycket av detta har egentligen kommit i gång? Och hur mycket har fastnat i regeringens byråkrati? Här finns mycket mera att göra för att få fart på Sverige. Vi har för vår del begärt att riksdagen av regeringen skall få en redovisning av läget, så att vi kan fatta nya beslut för att få fart på investeringarna.

Jag är övertygad om att vi också bör investera mycket mer i kunskap för att Sverige skall kunna hävda sig i den internationella konkurrensen. Långsiktigt behöver vi ytterligare en årskull i utbildning, i högre utbildning, i yrkesutbildning, i omskolning och kompetensutveckling. För detta behöver vi planera nu.

Var står finansministern och var står regeringspartierna när det gäller kampen mot arbetslösheten? Är ni beredda att höja ambitionerna och utforma en långsiktig politik för att pressa ned arbetslösheten?

Fru talman! Så ser jag på den ekonomiska politikens tre huvudfrågor: uppgiften att skapa sunda statsfinanser, vår skyldighet att trygga spararnas pengar, vår beslutsamhet att bekämpa arbetslösheten.

Vi kan åstadkomma en del med nationella åtgärder. Det är min förhoppning att det skall vara möjligt att här i riksdagen föra en konstruktiv diskussion om dessa frågor. Men skall vi lyckas, behövs det ett internationellt samarbete om en ny politik för tillväxt och sysselsättning. Det behövs nya initiativ i Europa och i OECD.

Vi socialdemokrater arbetar – i nordisk samverkan – för att få in en ny syn i den ekonomiska politiken i Europa, en ny syn, som kan ersätta 80-talets förbrukade idéer.

Sverige har ett ansvar att vara idégivande och pådrivande i det arbetet. Här har varje parti en viktig uppgift i det internationella samarbetet om Europapolitiken. Här borde vi alla över partigränserna kunna enas om en linje: Europa har råd att arbeta, men Europa har inte råd med massarbetslöshet.

(Applåder)

Anf. 2 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Jag har två frågor till Allan Larsson.

Han säger att myten om det politiska systemets svaghet har krossats. Jag

tycker att det var en mycket stark formulering. Jag lyssnade på Sjöfolksförbundets ordförande Anders Lindström på Sergels torg i förra veckan. Han uttryckte det på så sätt att han inte kunde acceptera någon storfinansens diktatur över det politiska systemet. Det var också en mycket stark formulering. Kanske ligger sanningen någonstans mitt emellan. Jag skulle vilja fråga om du ändå inte är beredd att medge att de stora penningägarnas makt över det politiska systemet fortfarande är ett problem.

Den andra fråga som jag skulle vilja ställa rör det du säger om att vi bör enas om en linje i Europa för att motverka massarbetslösheten. Det står också i krisuppgörelsen att ni skall komma överens om uppläggningen av förhandlingarna med EG. Jag läste med mycket stort intresse, jag tror att det var för någon månad sedan, de starkt kritiska artiklar du skrev om valutaunionen och varför du inte trodde att den monetära unionen skulle kunna fungera. Det var just med tanke på möjligheten att bekämpa arbetslösheten.

Det gick rykten om att du bråkade en del under krisnätterna. Mina frågor är: Var det möjligen den frågan det handlade om? Har du nu fallit undan och ställt upp bakom valutaunionen? Hur man ställer sig till valutaunionen är ändå en nyckelfaktor i planeringen för den framtida Europapolitiken.

Anf. 3 ALLAN LARSSON (s) replik:

Fru talman! Jag skall börja med att hälsa Johan Lönnroth välkommen i den ekonomisk-politiska debatten. Det skall bli intressant att höra ett mer utförligt inlägg och se om Vänsterpartiet kan åstadkomma någon förnyelse på det här området.

Till frågorna. Vi hade mycket annat att bråka om. Vi har i grunden många olika meningar om den ekonomiska och sociala utvecklingen. Det fanns tillräckligt av sådant stoff att diskutera i förhandlingarna.

I min artikel om valutaunionen har jag redogjort för de beslut som riksdagen fattade i våras, i total enighet om att vi innan vi tar ställning skall ha en ordentlig kartläggning av effekterna av den. Den internationella debatten på det här området har visat på en sak, att det är viktigt att få till stånd en stabilitet när det gäller valutarelationerna mellan länderna. Men skall man åstadkomma ett så långtgående projekt som detta är, krävs det en mycket ambitiös arbetsmarknads- och regionalpolitik. Att man skall få till stånd detta försöker jag verka för i OECD och i Europasammanhang. Det är en nödvändig förutsättning för att vi skall få den stabilitet som ett valutasamarbete innebär.

Den första fråga som Johan Lönnroth ställde var om inte penningägarnas agerande är ett problem. Självfallet är det ett problem att vi har en sådan utveckling som ger utrymme för spekulation. Det är just det som är vårt skäl för att engagera oss för ett politiskt samarbete i Europa. Vi tror att vi på politisk väg kan begränsa utrymmet för spekulation och finansiella transaktioner.

Men det jag pekade på var att vi i Sverige de facto har problem som vi måste lösa alldeles oavsett vad som händer på valutamarknaden. Det var faktiskt inte valutamarknaden som upptäckte de problem som vi har försökt att lösa i förhandlingarna. Vi tog upp detta i våras här i riksdagen, och vi

kunde då se att underskottet i statens finanser skulle förbli stort under lång tid.

Vi satte för vår del i gång ett arbete i syfte att gå igenom alla utgifter och alla inkomster för att ha en beredskap inför denna situation. Det var bl.a. utifrån det arbetet som vi kunde utforma uppläggningen av den nya sjukförsäkringen och en del andra insatser. Ge inte marknaden ett för stort anseende, Johan Lönnroth! Vi i den här riksdagen har faktiskt varit mer förutseende. Marknaden började bli nervös fram i augusti. Vi var nervösa redan i maj, när vi såg de siffror som finansministern redovisade. Vi har visat att vi kan fatta beslut och ta itu med dessa långsiktiga och mycket svåra frågor.

Anf. 4 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Jag kan försäkra Allan Larsson att jag inte tänker ge marknaden för stort anseende. Jag tyckte ändå att man i svaret kunde ana att formuleringen att ni hade krossat myten om det politiska systemets svaghet var något av en överdrift. Det politiska systemets makt gentemot den internationella mycket starka penningmakten måste rimligen fortfarande vara ett problem.

Jag tycker fortfarande att valutaunionen måste vara något av ett problem för dig. Om jag har förstått debatten om detta i Allan Larssons parti är det många av dina partikamrater som säger att oron på valutamarknaden på senare tid visar att det krävs en stark ekonomisk union. Man kan alltså inte stanna på halva vägen. Detta visar just att man måste gå hela vägen. Din inställning, som jag har förstått den, har tidigare varit att vi skall driva anknytningen till ecun och deltagandet i valutasamarbetet vidare. Men vi skall inte ta hela steget fram till valutaunionen.

Om jag har förstått några av dina partikamrater rätt, är det just detta de går emot och säger att det inte räcker med bara själva deltagandet i valutasamarbetet. Jag tycker att svaret var litet oklart. Vilken är din inställning i dag till EG:s planerade valutaunion?

Anf. 5 TALMANNEN:

Jag är tacksam om för- och efternamn, inte du, används i debatterna.

Anf. 6 ALLAN LARSSON (s) replik:

Fru talman! När vi jämför det som har skett i Sverige med händelserna i en rad andra länder, där man har ställts inför de väldiga krafter som valutaspekulation innebär, kan vi konstatera att vi i Sverige gemensamt, riksdagen, regeringen och Riksbanken, har kunnat avvisa dessa krafter. Det tycker jag att vi har all anledning att uppmärksamma. Vi har ingen anledning att huka för det, utan vi skall kunna visa på värdet därav. Vad hade hänt, Johan Lönnroth, om vi hade gett vika, om marknaden hade fått verka som den har gjort i en rad andra länder? Det skulle ha inneburit en reallönesänkning för det svenska folket med en väldigt okontrollerad fördelningseffekt. Vi skulle också ha upplevt ett skede med högre inflation och högre räntor framöver. Det skulle ha hindrat investeringar och tillväxt. Därför var det viktigt att åstadkomma en uppgörelse, och det har vi nu gjort. Det har vi ingen anledning att skämmas för.

Valutapolitiken: Jag tycker inte att Johan Lönnroths beskrivning av min ståndpunkt är riktig. Vi har sagt att det är viktigt att få till stånd ett valutapolitiskt samarbete. Vi hade den inställningen förra året i samband med ecukopplingen, att vi skulle få till stånd ett förpliktigande samarbete. Det skulle minska på riskerna på det här området.

Valutaunionen är ett långsiktigt projekt. Vi har tid att tänka igenom och se effekterna av det. Men jag vill peka på en enda sak, och det är att det ligger ett värde i en stabilitet, men att åstadkomma stabilitet är samtidigt en mycket krävande uppgift. Det kräver framför allt en aktiv arbetsmarknads- och regionalpolitik av det slag som jag inte kan se i Europa i dag. Det är därför jag har verkat i de internationella sammanhangen för att man skall se det förhållandet och kunna starta ett sådant samarbete. Vi för i Sverige en mer aktiv arbetsmarknadspolitik än andra länder, men inte ens den skulle räcka till för de krav som detta innebär. Det är därför som vi måste både få stabilitet på valutområdet och också klara de problem som ligger i ett sådant samarbete.

Anf. 7 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Fru talman! Jag tänker inte delta i diskussionen om vem som varit duktigast de senaste veckorna eller vem som blev nervös först. Jag tycker att både regeringen och Socialdemokraterna har varit duktiga.

I Allan Larssons anförande tyckte jag mig märka en viss irritation. Jag hoppas att det inte är irritation över Socialdemokraternas egen uppgörelse med regeringen.

Allan Larsson påpekade att vi måste återvinna tillväxten. Det kunde inte vara sannare än så, för det måste vi. Frågan är bara hur. Allan Larsson påpekade också att folkets besparingar måste garanteras. Det är en självklarhet.

Vi måste skilja på vad som är välståndsskapande jobb, riktiga arbeten alltså, och sysselsättning. Vi måste i det här läget komma ihåg att arbete inte är detsamma som att dölja arbetslöshet. I motsats till Allan Larsson vill jag påstå att de akuta problemen inte är över. I övrigt stämmer våra uppfattningar om hur verkligheten ser ut ganska bra.

Jag gjorde en liten observation när jag hörde diskussionen med Johan Lönnroth. Det låter ibland som att marknaden är någonting mystiskt. Det är väldigt nyttigt att byta ut uttrycket marknaden mot verkligheten.

Jag vill nu göra ett allvarligt försök att få till stånd en intellektuellt hederlig diskussion om det ekonomiska läget. Jag gör det därför att svenska politiker på sistone har visat en berömvärd förmåga att skärpa sig när det gäller. Det handlar, som vi alla vet, om Sveriges framtid.

Antag att jag har rätt i följande: Det är kris i Sverige. Krispaketen var nödvändiga men räcker inte. Med rådande politik går det inte att få ner räntan tillräckligt långt.

I dagsläget har vi, beroende på vem det handlar om, en ränta på ungefär 15 % och 2 % inflation. Vi skulle behöva 8 % ränta och 4 % inflation. Detta är praktiskt taget alla överens om, eller hur? Vi skulle vilja ha en realränta på 4 % i stället för 13 %, för då skulle vi få ner bostadskostnader, hyror, privathushållens räntor, och vi skulle få i gång investeringar. Det i sin tur skulle minska arbetslösheten, öka konsumtionen. Med andra ord skulle vi få den

dödsspiral som vi nu ser att vända och gå åt andra hållet. Som jag ser det blir det därför en fråga om *hur* man skall få ned räntan till låt oss säga 8 %.

Jag har ett annat scenarium. I det finns ett tredje paket, som ytterligare minskar det strukturella budgetunderskottet – inte den dynamiska delen – som halva svenska folket vid det här laget börjar förstå vad det är för någonting, med ca 20 miljarder kronor. För ögonblicket vill jag inte argumentera var dessa miljarder skall tas, men den politiska sektorn, biståndet, flyktingpolitiken och annat som vi har nämnt förut lär inte komma undan denna gång.

I samband med det tredje paketet vet vi också, hoppas jag, att lönerna frysts, helt enkelt därför att arbetsmarknadens parter blivit lika krismedvetna och förståndiga som svenska folket. Efter ett tredje paket skulle man konstatera att Sverige har rått bot på det strukturella budgetunderskottet. Då skulle vi få fart på hjulen i det svenska maskineriet. Då är vi tillbaka vid den grundläggande förutsättningen, den relativt låga räntan. Alltså sänker vi räntan själva, ändrar politik, låter kronan flyta och tror att omvärlden då förstår att kronan är en stark valuta. Vi har nämligen gjort vad vi kan för att visa att den svenska kronan är stark.

En hård valuta är per definition en valuta som har lägre ränta än omgivande länders valutor. En valuta som måste locka med höga räntenivåer är per definition mjuk. Det har sagts mig att Sverige tillhör Europas A-lag, gänget med de starka valutorna. Efter det paket som jag talar om är vi ännu starkare.

I det tredje paketet måste också ingå en snabbstart av de infrastrukturprojekt som tydligen de flesta är införstådda med: Öresundsbron, rationella kommunikationer med Arlanda, järnvägsprojekt i Norrland, E 6 norr om Uddevalla m.m. Full fart! Utgifter för dessa behöver inte balanseras i en budget, eftersom det handlar om investeringar. Till lönsamma investeringar kan man alltid låna. Det förstår marknaden, därför att det är precis så man gör över huvud taget när man investerar, om det nu är en lönsam investering. Men det krävs snabbhet så att det inte tar lång tid från det första spadtaget till det att man verkligen kommer i gång.

Sedan krävs andra åtgärder också, som jag snabbt skall räkna upp här. Ändra konkurslagarna så att inte leverantörerna drabbas. Annars förlorar vi jobb helt i onödan. Den ändringen görs i denna kammare. Stärk konkurrensen, bevaka hela tiden konkurrensaspekten så att kostnaderna skall kunna sänkas och folk kan få mer för sina pengar. Sätt full fart på ROT-sektorn, reparationer på byggsektorn. Inrätta en särskild fond för fullgörandegarantier, så att byggentreprenörer kan hålla i gång sin verksamhet. Jag har nämnt förut hur den skall se ut. Sänk turistmomsen, inte därför att Bert Karlsson vill det utan därför att vi måste få fart på den mängd av små och medelstora företag som finns i denna bransch. Ett sätt är att skära ner arbetsgivaravgiften, något som vi föreslagit genomföras generellt. Lova omvärlden att vi kommer att skära i den offentliga sektorn bit för bit. Rationalisera, inte avrusta, välfärden!

Vad säger då marknaden? Jag gissar att marknaden i det här fallet skulle säga och kommentarerna utifrån skulle vara: Det var som tusan, svenskarna har kommit in i en ny andning. Inte nog att man gjorde ett krispaket och ett

till, utan nu har man tre. På det viset har man i stort sett fått bort det strukturella budgetunderskottet. Ingen av oss vet exakt hur stort det är. Sedan gasar man i Sverige på den dynamiska sidan genom att sänka räntan. Det finns inget annat sätt. I varje fall har ingen ekonom jag har talat med påpekat något annat sätt.

Visst har man i alla lägen talat om att inte släppa loss kronan, men man inser också att omständigheterna runt omkring oss har ändrats. Finska mark, pund, peseta, lire flyter, och med D-marken vill man tydligen inte göra vad man borde göra för Europa. Jag tror också att reaktionen skulle vara att politikerna än en gång skulle få rosor från marknaden för att de inte var så prestigeladdade. Att förståndiga människor kan ändra uppfattning är en förutsättning när verkligheten så kräver. Man kanske tillägger att om Sverige inte hade vidtagit dessa åtgärder, skulle omvärlden tvingat Sverige till dem.

Vad är då det alternativa scenariot? På den punkten skiljer jag mig en del från Allan Larsson.

Om vi bara fortsätter att kämpa och slåss med näbbar och klor, avvärjer en liten eller en litet större valutaattack då och då samt guppar med räntan mellan 13 och 20 %, dvs. den långa räntan – den korta räntan kan ju flyga i väg vart som helst – vad kan hända då? Vad händer med investeringarna och konkurrenskraften? Hur går det med jobben? Konsumtionen och handeln kommer ju att minska. I och för sig kan man måla upp ett skräckscenario, men det vill jag inte göra. Man kan dock tvingas in i en ohållbar situation. Då tvingas man i defensivt syfte att genomföra det åtgärdspaket och de åtgärder i fråga om valutan som man i stället nu skulle kunna genomföra i offensivt syfte.

Vad är vi då rädda för? Vi är givetvis rädda allihop för att Sverige skall göra om de misstag som man gjorde under 70- och 80-talet. Men jag tror att det är en fantastisk stor skillnad mellan 1992 och tidigare år. Skillnaden är krismedvetenheten. Den är enorm. Dessutom ser omvärlden annorlunda ut. Den här gången är folk med på noterna, och det är nog det viktigaste av allt. Ofta förefaller det som att allmänheten har större krismedvetande än allmänhetens företrädare.

Vi är antagligen också rädda för att vi inte exakt kan förutse effekterna av en åtgärd av den här typen. Men det värsta är att vi vet vad som händer om vi inte vidtar den här åtgärden. Då kör vi in i en återvändsgränd, där vi blir stående med för hög realränta, och – som jag tidigare sade – det är den som vi måste komma åt.

Då säger man kanske att det finns andra vägar. Ja, det finns det. Någon annan kan t.ex. göra det som vi själva gör i mitt scenario beträffande valutan, inte när det gäller åtgärdspaketet, för det måste vi givetvis själva genomföra. Det betyder att några mäktiga figurer i Europa skulle bestämma sig för en s.k. total realignment, dvs. att man låter valutorna flyta så, att varje valuta för ögonblicket får sitt korrekta läge. Eller också ändrar man det monetära systemet på något annat sätt. Men än så länge har vi ju inte sett någonting av detta. Det verkar vara svårt att få någon sådan förändring till stånd.

Jag vill bara upprepa att det som jag nu har presenterat är ett resonemang som ofta förs ute på marknaden. Om inte detta resonemang togs in i den politiska diskussionen i riksdagen, skulle den här debatten te sig ganska

overklig, som en skendebatt. Jag hoppas därför att övriga debattdeltagare försöker att förstå – och inte missförstå – vad det är jag säger. Jag lovar å min sida att lyssna på era kommentarer med all den högaktning som de visar sig vara värda.

Fru talman! Till sist: Tror någon att man lurar marknaden eller verkligheten genom att politiker viskar i stället för att tala om de saker som alla andra talar om? Tror ni verkligen att det är någon hemlighet att Sverige måste få fart på efterfrågan? Tror ni att det finns något annat sätt än att snabbt få ned räntan?
(Applåder)

Anf. 8 JOHAN LÖNNROTH (v):

Fru talman! Ärade ledamöter! Ebba, en gammal vän till mig, fick förra månaden efter skatt ut 7 089 kr i folkpension, ATP, bostadsstöd och särskild kommunal pension efter att jobbat i 19 år som lågavlönad inom sjukvården i Göteborg. Hon lever ensam i en trerummare som kostar 3 970 kr i månadshyra. Hon har försökt byta den till en billigare tvåa, men det har inte gått. När hon har betalat försäkringar, el, TV, telefon, spårvägskort och en dagstidning återstår ca 70 kr om dagen. Hon äter bara billig mat. Hon säger att den minskade pensionen som krisuppgörelsen innebär troligen gör att hon inte kommer att ha råd att ge födelsedagspresenter till sina tre barn och sex barnbarn.

Jag gjorde en liten jämförelse med min egen privata ekonomi. Vi är två heltidsarbetande ganska högavlönade personer som bor ihop. Våra barn är vuxna. Vi har en hyra på 5 000 kr i månaden. Att ni berövar mig 2 % reallöneskydd i skatteskalan gör att jag inte får någon ytterligare skattesänkning utöver den tusenlapp jag tjänade netto på marginalskattesänkningen under de två senaste åren. Att skattesatsen på mitt allemanssparande går upp kompenseras i huvudsak av en högre ränta. Jag går praktiskt taget oskadd ur de båda krisuppgörelserna.

Ni som företräder krispaketpartierna i denna debatt hävdar att landets ekonomi kräver en ekonomisk politik av just den här typen och att det inte finns något alternativ. Och av opinionsundersökningar att döma verkar det ju som om ni hitintills lyckats övertyga större delen av svenska folket om detta. Men jag är inte så säker på att ni klarar att övertyga människorna i längden.

I media har krispaketens skapare hyllats som reträttens hjältar, de som vågade offra sina heliga kor. Och TV:s tecknare framställde riksbankschef Dennis som en S:t Göran som besegrar den eldsprutande draken marknaden. Men liknelserna haltar. För legendens S:t Göran dödade faktiskt draken och räddade dottern som kungen offrat, medan Dennis, Bildt och Carlsson ju var överens om att de politiska skötebarnen måste offras just för att marknaden skulle kunna leva och frodas.

Vem är då denna eldsprutande drake? Ian Wachtmeister säger att det är verkligheten. Och det är klart att det finns verkliga marknader. När vi Göteborgare hör ordet marknad tänker vi kanske på fiskauktionerna, en verklig konkurrensmarknad som tvingar säljarna att vara effektiva och som höjer välfärden för alla. Men 90 % av den internationella penninghandeln är ett

nollsummespel, en sorts globalt kasino med räntejusteringar och devalveringar på rouletthjulet och där storspelarna har förhandstips och lurar småspelarna. Kasinot är ingen fungerande marknad.

Vi i Vänsterpartiet är eniga om att det var nödvändigt att göra något för att lugna spekulanterna, att få ner räntorna och långsiktigt minska det statliga budgetunderskottet. Vi lägger fram förslag som långsiktigt tar bort det strukturella budgetunderskottet. Vi påstår bestämt att det finns alternativ, nämligen en annan politik som minskar arbetslösheten och som fördelar bördorna mer rättvist i Sverige och internationellt än vad förslagen i krispaketen innebär.

Enligt Konjunkturinstitutet ökar arbetslösheten i genomsnitt till 6,5 % nästa år och till 7 % 1994. Är det verkligen så, att marknaden kräver att vi skall slösa så med mänsklig skaparkraft? Tiomiljarderssatsningen på arbetsmarknadspolitik är bra, men den neddragning av den inhemska köpkraften som krispaketen innebär i övrigt kommer att få en minst lika stor negativ effekt åt andra hållet.

Det snabbaste och enklaste sättet att nu få ner arbetslösheten är att riva upp beslutet att ta ifrån kommunerna 7,5 miljarder kronor. Tiotusentals kommunanställda – de flesta kvinnor – kommer i annat fall att gå rakt ut i arbetslöshet eller i bästa fall tas om hand av AMS. För övrigt undrar jag också varför ni i era krispaket bara talar om det statliga budgetunderskottet. Gunnar Sträng brukade alltid tala om underskottet i hela den offentliga sektorn.

Den stora attacken mot budgetunderskotten bör sättas in när konjunkturen på allvar börjar gå uppåt. Vänsterpartiet har kritiserats för att vi inte ville medverka till en åtstramning då Sverige hade en överhettad ekonomi 1988 och 1989. Något kan det ligga i den kritiken, även om vi också då ansåg att de sparförslag som lades fram var orättvist fördelade. Vi har diskuterat denna fråga i mitt parti, och jag kan försäkra att beredskapen i dag är god för att medverka i en rättvis åtstramning när högkonjunkturen kommer. Jag tror inte, som en del LO-företrädare har sagt, att marknaden är en idiot. Jag tror att åtminstone den produktiva marknaden inser och begriper behovet av en vettig konjunkturpolitik. Någon sådan finns inte i de båda krispaketen.

Krispaketen har också en orättvis fördelningsprofil mellan individer. Ni kan inte med hedern i behåll framställa ett uppskjutande av skattesänkningar för höginkomsttagare som skatteskärpning. Hushållens finansiella sparande beräknas överstiga 60 miljarder – mer än det strukturella budgetunderskottet – både 1993 och 1994. Det finns ett utrymme för att skärpa både förmögenhetsskatten och marginalskatten för högre inkomsttagare. Vi föreslår också att man sänker taket för sjukersättningen. I stället vill vi höja pensionstillskottet, stoppa karensdagen och behålla momsen på mat på 18 %. En rättvisare fördelning minskar sparandet och ökar konsumtionsefterfrågan och innebär därför också en minskad arbetslöshet.

En annan orättvis och arbetslöshetsskapande fördelningsprofil i krispaketen gäller arbetstiderna. De två borttagna semester- eller helgdagarna leder till att den genomsnittliga arbetstiden ökar med genomsnittligt 20 minuter i veckan, motsvarande ungefär 40 000 årsarbeten nästa år, enligt Konjunkturinstitutets beräkningar. Tvärtom behöver arbetstiderna fördelas jämnare

både i förvärvsarbetet och hemma. Det långsiktiga målet skall vara sextimmarsdagen. Den är bra, inte enbart för kvinnor – också vi män skulle då få tid att klara vårt eget privatliv när tjejerna överger oss eller dör ifrån oss. Man behöver faktiskt inte nobelpristagare Beckers tjusiga teorier för att begripa den saken.

Vi vägrar också acceptera 1,5 miljarder i minskat u-landsbistånd. Att detta inslag i krispaketen är en ideologisk profilering snarare än en sparåtgärd inser man av att paketpartierna gladeligen är beredda att belasta vår betalningsbalans med de 8–10 miljarder som EG-medlemskapet kostar oss netto per år. Kan det verkligen vara så, att ni anser att det inte finns mer effektiva hjälpinsatser i jordens fattigaste länder än förlustbidrag till jordbruksöverskottet i EG-länderna?

Och vad säger Ian Wachtmeister, som brukar tala om kompisarna i det svenska etablissemanget som smörjer varandra med bidrag?

Hyser Ian Wachtmeister ingen tvekan när det gäller att dela ut pengar till byråkrater och cocktailpartyn i Bryssel? Räknar han möjligen med att så småningom få glida omkring där själv och spela pajas på en högre nivå?

Allan Larsson säger att ni gjorde uppgörelserna för att rädda Sverige. Ni socialdemokrater säger också att ni inte gjorde detta för att rädda Bildt. Ni har också sagt att Bildt annars skulle ha gjort upp med Ny demokrati. Men det finns ju faktiskt fler alternativ. Vi är fullt beredda att vara med i diskussioner om en krisuppgörelse mellan alla de partier som är beredda att ta strid mot den nya högerns egoism. Varför kan man inte rädda Sverige från både Bildt och Wachtmeister?

Ingvar Carlsson sade i partiledardebatten att vi behöver ett nytt sätt att tänka och att det är dags för radikala politiker och världens framstående nationalekonomer att komma samman som på 30-talet för att enas inte bara om en teori utan även om praktisk ekonomisk handling. Jag tycker att detta litet grand speglar en övertro på ekonomiska teorier.

I somras såg jag att Allan Larsson var i Visby och att Socialdemokraterna hade ett ekonomiskt seminarium. Jag funderade på om man möjligen skall tolka Ingvar Carlssons ord som självkritik. Var era ekonomer i Visby inte radikala nog?

Vi i Vänsterpartiet hade samtidigt, tillsammans med våra nordiska systerpartier, en konferens om ekonomi och ekologi i Klintehamn. Vi har också gjort ett ekologisk-ekonomiskt program som vi diskuterade på ett seminarium inför vår partikongress i våras. Vi hävdar inte att vi har den stora teori som Ingvar Carlsson efterlyser. Men det kanske vore dags, inte bara för er och oss utan gärna även för företrädare från andra partier, att samlas och diskutera just behovet av nya ekonomiska idéer. 80-talets ekonomiska högeridéer klarade nämligen inte mötet med Ian Wachtmeisters berömda verklighet. En effektiv marknad kräver inte mer kapitalism utan tvärtom mer och kollektivt ansvarstagande, låg arbetslöshet och jämn inkomstfördelning.

Jag tror att det nya ekonomiska tänkandet framför allt måste präglas av insikten att ekonomi aldrig kan skiljas ut från politiken eller från jämställdheten mellan könen och inte heller från miljön.

Vi inom vänstern har tvingats till en mycket djupgående ideologisk om-

prövning och förnyelse. Det är en svår och spännande process. Men jag tror faktiskt att vi kommer att klara av den.

När jag lyssnar på er som företräder partier som på ytan ser ut att inte vara lika krisdrabbade som vi är eller har varit, har jag en stark känsla av att skillnaden nog inte består i att ni inte har ideologiska problem och behov av förnyelse. Jag tror snarare att ni har en lägre grad av ideologisk krismedvetenhet.

Anf. 9 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Herr Lönnroth tycks fortfarande tro mer på Öst- än på Västeuropa. Det är för min del föga oväntat. Den här tolkningen av vad man skall göra åt marknaden osv. är ju avslöjande.

Eftersom jag själv förärades några kommentarer, vill jag först säga att vänsterns Europapolitik skulle, såvitt jag förstod, vara att rädda Sverige från Europa och sedan rädda Europa från mig. Jag skulle nämligen vara för att stödja byråkrater och cocktailpartyn i Bryssel för att jag själv skulle kunna gå på dem. Jag vill upplysa kammaren om att jag tycker att cocktailpartyn är fruktansvärt tråkiga och att jag biter hela byråkratin i benen. Om det är någon som sätter sig upp mot byråkratin, och om det är någon i vårt land som kommer att kämpa mot byråkratin vare sig den är i Sverige eller i Europa, så tror jag att det är just Ny demokrati. På den punkten kan alltså Johan Lönnroth vara lugn. På alla andra punkter skall han nog fortsätta att oroa sig tills tankarna har klarnat.

Anf. 10 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Jag skall börja med att kommentera talet om Österuropa som en bra marknad. I mitt parti har vi haft en debatt om varför det gick åt skogen i Österuropa. Vi diskuterade även marknadens sätt att fungera redan i slutet av 70-talet. Insikten om nödvändigheten av att ha en fungerande marknad är mycket god. Det kommer att stå i vårt nya partiprogram att marknaden måste få fungera på ett vettigt sätt.

I t.ex. Världsbankens färska prognoser visar det sig att man tror att det inte bara är i Ostasien utan även i Sydamerika och i Österuropa, när man där har genomgått den nuvarande fasen av något slags rövarbaronskapitalism, som det kommer att finnas en mycket spännande framtidsmarknad, mer spännande än vad EG är. I Sverige har vi sådana nischer i industrin att det är intressant med just Österuropa. Varför skall vi då vara med och betala till EG:s jordbruksstöd och byråkrati? Jag har aldrig förstått hur Ian Wachtmeister har fått detta att gå ihop, att bita byråkratin i benen och samtidigt vara en så glödande anhängare av svenskt EG-medlemskap.

Anf. 11 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Jag vill först säga något om Österuropa som marknad. I och för sig är hela Österuropa och hela världen en marknad där vi skall försöka agera, sälja och annat. Men vad jag menade med öst och väst gällde ideologierna, och det var västs ideologi som var den vettiga. Det trodde jag att vi alla hade konstaterat.

För att återgå till allvaret skall jag nämna Baltikum, för att ta något som

ligger öster om oss och mycket nära. Vi skall satsa på Baltikum och vi skall samarbeta med balterna. Det skulle påverka vår situation till det bättre, och det skulle öka samhörighetskänslan men också aktiviteten i vår del av världen.

När det gäller EG är Johan Lönnroths argument om att det kostar något att gå in där tämligen ihåligt. Enligt min uppfattning skall Sverige gå in i EG bl.a. därför att det är en utomordentligt god affär för Sverige och därför att vi då skulle kunna slippa ideliga krispaket av olika sorter som vi har sett nu ett tag.

Anf. 12 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Jag försökte i mitt anförande säga, Ian Wachtmeister, att 80-talets erfarenheter har visat att det som Ian Wachtmeister kallar den västliga ideologin, dvs. den extrema högernyliberalismen, har haft ett sammanbrott av nästan samma storleksordning som ideologierna i Östeuropa. Jag kan peka på den berömda boken av ekonomen Krugman som visar att Reaganpolitiken med ökade klyftor och ökad arbetslöshet ledde till sämre fungerande marknader. Vad marknaden behöver är just mer av kollektivt ansvarstagande, fackliga organisationer som tar ansvar och en jämn inkomstfördelning. Ian Wachtmeister lever fortfarande i en drömvärld, den marknadsliberala och extrema högerns drömvärld. Hans ideologi har kollapsat.

Talmannen anmälde att Ian Wachtmeister anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 13 ALLAN LARSSON (s) replik:

Fru talman! Det var intressant att lyssna till Johan Lönnroths anförande som en liten föraning om den omprövning som skall ske inom Vänsterpartiet. Det får väl ta viss tid, eftersom jag förstår att de nya tankarna ännu inte har kommit så långt. Men det var ett viktigt erkännande som gavs om att Vänsterpartiet alltid kommer för sent när det gäller att fatta för nationen viktiga beslut. Jag hoppas att ni i Vänsterpartiet skall hinna i kapp verkligheten. Vi har ju kunnat läsa om era inre våndor i Bo Hammars bok. Jag skall inte ta tid i anspråk för att citera ur den, men den ger ju en viktig förklaring till ert inre liv.

Vi från socialdemokratin gick alltså in för att åstadkomma ett resultat som var viktigt för nationen. Det var nödvändigt att göra något, vilket Johan Lönnroth nu har accepterat. Ett sådant krispaket innebär naturligtvis bördor. Vår medverkan har syftat till att få dessa bördor så rättvist fördelade som möjligt. Jag tycker att vi kan peka på de inslag som finns i detta när det gäller t.ex. skatterna, förmögenhetsskatten och kapitalinkomstbeskattningen på de högre inkomsttagarna. Det är inslag som icke skulle ha varit där om det hade varit en affär mellan Carl Bildt och Ian Wachtmeister. Det är alldeles uppenbart.

Jag tror att Johan Lönnroth även har anledning att inse att det som vi har kunnat göra på arbetslivets område när det gäller t.ex. A-kassan, arbetsrätten men även hela den uppläggning då vi har fått stopp på de lättsinniga ut-

försäljningarna, realisationerna, av statliga företag och naturtillgångar inte heller skulle ha funnits med i ett paket om vi hade ställt oss vid sidan av.

Om vi hade talat med er hade det inte blivit någon uppgörelse som vände ränteutvecklingen. De inslag jag nämnde hade inte varit med. Det hade inte blivit någonting alls.

Om regeringen än en gång hade försökt åstadkomma en uppgörelse med Ny demokrati hade det varit kört för Sverige. De uppgörelser man tidigare hade träffat, och den instabilitet som låg i dem, var en viktig förklaring till misstron till Sverige. Det skulle ha blivit en orättvisare politik, som inte heller skulle ha fått de effekter man eftersträvade.

Uppgörelserna är inte någon slutpunkt för vår del. Jag har pekat på att det nu är viktigare än någonsin att också inrikta krafterna på en långsiktig politik när det gäller investeringar, utbildning och annat som kan återställa tillväxten och på ett hållbart sätt bekämpa arbetslösheten.

Anf. 14 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Allan Larsson säger att vi alltid kommer för sent. Jag vill först påminna om att mitt parti faktiskt har varit med om ett antal uppgörelser, som har varit jobbiga för oss och kanske också för er.

Jag refererade till det som hände åren 1988–90 och bedrev då en viss självkritik. Det är riktigt som Allan Larsson säger, att bl.a. Bo Hammar har skrivit kritiskt om det. Det finns en annan person som har skrivit kritiskt om ett annat parti som kom för sent, nämligen Allan Larssons företrädare inom socialdemokratin på finansministerposten. Vi skall gärna diskutera vem som har anledning att bedriva mest självkritik på den punkten. Den kritik vi förde fram då kvarstår. Vi anser fortfarande att de förslag till åtstramningar under överhettningen som ni lade fram hade en felaktig fördelningspolitisk profil. Jag kommer då till den andra punkten i Allan Larssons replik.

Allan Larsson säger att Socialdemokraternas medverkan i krisuppgörelserna har förhindrat en borgerlig politik när det gäller förmögenhetsskatten. Men vad ni har förhindat är det omedelbara avskaffandet av förmögenhetsskatten. Jag har sett siffror på att det totala skatteuttaget mellan 1990 och 1991 sjönk från över 56 % till under 53 % av bruttonationalprodukten. Den stora skattesänkningen kom faktiskt då. I år är kvoten nästan oförändrad. Det är inte sant, som Ingvar Carlsson sade i partiledardebatten, att det var finansierade skattesänkningar för höginkomsttagarna. Han sade: Vi medverkar inte till några ofinansierade skattesänkningar för höginkomsttagare. Men det var många höginkomsttagare som fick ofinansierade skattesänkningar. Det finns ett utrymme för att höja både förmögenhetsskatten och marginalskatten för högre inkomsttagare.

Jag inser att det inte räcker med Socialdemokraterna och Vänsterpartiet för att bilda majoritet i denna kammare. Men det finns andra partier som åtminstone i sina program har åsikter om inkomstfördelning och bekämpning av arbetslösheten. Det borde vara möjligt att skapa en annan majoritet än den som ni har skapat i krisuppgörelsen.

Anf. 15 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! De gångna veckorna har inneburit mycket stora umbäranden för många människor i vårt land. Villaägare, bostadsrättsinnehavare och

andra som har lån har dignat under räntebördan. Företag, stora och små, har sett räntekostnaderna rusa i höjden och inkomsterna minska.

Ränteutvecklingen har slagit mycket hårt. De som har haft små marginaler från början har sett dessa förvandlas till underskott, ibland så stora att de omöjligen kan täckas. Följden har blivit konkurser, tvångsförsäljningar av hus och ökad arbetslöshet.

Räntechockerna har slagit orättvist. Många har drabbats omänskligt hårt medan andra faktiskt har tjänat pengar.

Det är angeläget att diskutera hur det kunde gå så här. Vi hade det ju bra i Sverige. Varför drabbades just Sverige så hårt av en internationell oro?

Svaret är att det gick så här därför att Sverige hade alltför dåliga skyddsmurar. Vår ekonomi var helt enkelt inte tillräckligt väl rustad för att stå emot. Sverige och svenskarna drabbades särskilt hårt därför att vi hade missskött ekonomin under lång tid. Vi hade stora och grundläggande ekonomiska problem.

Man kan säga att vi har haft det bra i Sverige. Vissa av oss har kanske t.o.m. haft det alltför bra. Vi har som nation under lång tid beviljat oss själva förmåner som inte kunde betalas med det vi arbetade ihop. Vi har levt över våra tillgångar och lånat oss fram. Förr eller senare måste det visa sig ohållbart, och det blev nu, i september 1992.

Det svenska näringslivet utvecklades svagt under ganska lång tid, framför allt under senare hälften av 1980-talet. Industriproduktionen började sjunka redan i början av 1989 och har sedan dess minskat med hela 15 %. I t.ex. EG har minskningen varit blygsamma 1 % sedan en topp 1990. Nästan 200 000 industrijobb har försvunnit under denna tid. Den viktigaste orsaken till denna försvagning var att de svenska produkterna blev för dyra – kostnaderna i Sverige ökade kraftigt medan produktiviteten utvecklades svagt. Resultatet blev sämre konkurrenskraft, förlorade marknadsandelar och, som sagt, mängder av förlorade jobb. Våra utlandsaffärer gick inte ihop. Vi fick underskott under många år i följd, och vi samlade på oss stora skulder.

De offentliga finanserna missköttes också. Även i goda tider lånade vi oss fram.

Överhettningen under 80-talets senare del förvärrade ytterligare dessa problem. Löner och priser ökade mycket kraftigt, alldeles ohållbart.

Kreditmarknaden avreglerades. Det blev lätt att låna pengar. Skattereformen hade ännu inte genomförts, och skattereglerna innebar att det fortfarande var billigt att låna pengar. Alla räknade med att den höga inflationen skulle fortsätta och leda till att lånen minskade i värde och att fastigheter och andra tillgångar kunde säljas vidare med stor vinst.

Ekonomin blev som en uppblåst såpbubbla. Det vet minsta dagisbarn, att såpbubblor spricker förr eller senare. Det gjorde också denna, mycket riktigt.

Resultatet blev det som vi nu ser och har sett under en tid – minskad industrikapacitet, ökad arbetslöshet, växande underskott i de offentliga finanserna och mycket stora problem i det finansiella systemet i landet.

Det finns alltid ett intresse av att veta vems felet är, ett nästan oproportionerligt stort intresse. Det är dock en fråga som har ställts och som behöver besvaras. Är det de som har köpt och sålt fastigheter, som gjorde likadant

som alla andra, som är skyldiga till dessa problem? Är det de som har handlat i valuta, som ville skydda sina tillgångar, som är skyldiga? Är det bankdirektörerna, som höjdes till skyarna så länge det gick bra?

Sanningen är att många delar på ansvaret. Men det är politikerna, både de som var i regeringsställning och vi som satt i opposition, som har det största ansvaret.

Det politiska systemet hade nämligen bestämt två saker som inte var förenliga. Det politiska systemet bestämde att Sverige skulle ha en fast växelkurs. Samtidigt drevs en ekonomisk politik i landet som var oförenlig med beslutet om växelkursen. Räntehöjningar och krispaket är inte en följd av någon marknadens diktatur, eller marknadsekonomins misslyckande, som Allan Larsson påstod. Problemen är en följd av att politiker, löneförhandlare och andra intressegrupper har släppt fram prisökningar och kreditexpansion i en takt som är oförenlig med den fasta växelkursens regler.

Det ligger inget odemokratiskt i detta. Beslutet om fast växelkurs fattades på sedvanligt demokratiskt sätt. Detsamma gäller de beslut som tillät den höga inflationen. Problemet var att dessa båda demokratiskt fattade beslut var oförenliga.

Så småningom började några politiker inse detta, och politiken lades om med början 1990. Skattereformen, energiöverenskommelsen och beslutet att ansöka om medlemskap i EG var stora och betydelsefulla steg. Men på ett område, nämligen i fråga om de offentliga utgifterna, gick det i början trögt. Arbetet med att sanera de offentliga finanserna tog fart först med den borgerliga regeringen, liksom arbetet med att skapa generellt bättre villkor för företagsamhet i Sverige.

Ett viktigt skäl till varför det gick trögt med besparingar i de offentliga utgifterna hänger ihop med att välstånd, eller välfärd, om man så vill, under lång tid har varit nästan identiskt med ökade offentliga utgifter. Alltför många har resonerat som om de flesta problem i samhället kunde lösas genom ett nytt anslag i någon offentlig budget, eller i varje fall genom större anslag i någon existerande budget.

Resultatet blev att statens och kommunernas utgifter växte ohämmat. Det var framför allt inkomstöverföringarna, bidragssystemen, som exploderade. Det finns gott om belägg för detta. Under slutet av 1980-talet, när vår samlade produktion ökade med drygt 7 %, ökade inkomstöverföringarna till hushållen med mer än 20 %, nästan tre gånger så mycket, allt räknat i fasta priser. Det skedde säkert i bästa välmening, i tron att de ökade offentliga utgifterna medförde ökad välfärd. Men det var inte hållbart.

Det är en viktig konsekvens av uppgörelsen mellan regeringen och socialdemokratin, som diskuteras i dag, att denna expansionsideologi – föreställningen att högre offentliga utgifter är detsamma som bättre välfärd – har omintetgjorts.

Uppgörelsen innebär även att Socialdemokraterna i handling, och inte bara i ord, accepterar att det är nödvändigt att minska de offentliga utgifterna. Och det är inte några små belopp det gäller – det handlar i denna uppgörelse om ca 30 miljarder kronor i besparingar. Det innebär att den politiska debatten framöver kan handla om annat än att utlova nya bidrag. Den politiska tävlingen i godisutdelning kan så att säga blåsas av.

Förhoppningsvis kan vi framöver förskonas från debatter där varje minskad utgift beskrivs som ett dråpslag mot välfärden. Vi kan komma bort från ett språkbruk där "reform" blivit liktydigt med ökade offentliga utgifter. För ett liberalt parti är det särskilt välkommet med ett mera mångdimensionellt välfärdsbegrepp. Visst vill vi öka välfärden genom reformer, men effektivisering, valfrihet och mera makt för hushållen är också reformer och mycket viktiga sådana för den enskilda människan.

Fru talman! Det är glädjande att det nu finns en samsyn kring hur landets ekonomiska problem skall åtgärdas. Uppgörelsen mellan regeringen och Socialdemokraterna skapar förutsättningar för att varaktigt stärka den svenska ekonomin och råda bot på det allvarligaste problemet, den höga arbetslösheten.

Som jag ser det ligger uppgörelsens innehåll i allt väsentligt inom ramen för den ekonomisk-politiska strategi regeringen har följt under det gångna året. Det finns förvisso undantag.

De åtgärder som vidtas för att minska de offentliga utgifterna och därigenom minska underskottet i finanserna är en fortsättning på regeringens tidigare förslag. Riksdagens ledamöter känner väl till att riksdagen beslutade om utgiftsminskningar på ungefär 20 miljarder kronor i våras. Det nya bostadsfinansieringssystemet sparar på sikt ungefär 15 miljarder kronor. De nu aktuella åtgärderna ger ungefär 30 miljarder kronor i minskade utgifter. Det blir sammantaget ungefär 65 miljarder kronor. Det motsvarar drygt 4,5 % av BNP. Förändringarna berör stora delar av socialförsäkringssystemen och bygger i allt väsentligt på samma tanke som fanns i skattereformen, nämligen att regler skall utformas så att det blir mer lönsamt att arbeta.

Det här är ett klart uppföljande av den tidigare linje som regeringen har drivit. Det är mycket glädjande att den har fått den breda uppslutning som vi kan se.

De arbetsmarknadspolitiska satsningarna fullföljer arbetslinjen. Det nya inslaget med ungdomspraktik accepteras nu av en stor del av kammarens ledamöter, och det har visat sig ha en betydande framgång. Nu introduceras också något som kallas arbetslivsutveckling, som innebär att man får A-kasseersättning när man gör något snarare än när man ingenting gör – vilket är en principiellt viktig innovation. Det innebär dessutom att långtidsarbetslösheten kraftigt motverkas.

Nästan innan bläcket har hunnit torka för denna uppgörelse frågar Allan Larsson var regeringen står i fråga om arbetslösheten. Vi står för uppgörelsen, och jag utgår från att Allan Larsson gör detsamma. Jag tycker att det var en ytterst egendomlig fråga, när vi inte ens har hunnit fatta beslut om de åtgärder vi är överens om sedan någon vecka tillbaka.

Åtgärder för att säkerställa betalningssystemet och stabiliteten i det finansiella systemet över huvud taget är en viktig del i krisuppgörelsen nu. Det har redan tidigare fattats ett flertal sådana beslut i stor politisk enighet i riksdagen.

Strategiska skattesänkningar för näringslivet är sannerligen inget nytt för regeringen – möjligen för socialdemokratin. Den föreslagna sänkningen av arbetsgivaravgifterna kommer att innebära större växtkraft för svenskt näringsliv och kommer därmed att bidra till bättre framtidstro och fler jobb.

Fru talman! Det finns förvisso inslag i uppgörelsen som ligger mindre väl i linje med regeringens politik. Jag behöver inte orda om dem, eftersom Allan Larsson redan har nämnt dem. Så är det i varje kompromiss, och särskilt i sådana som sker över blockgränserna. Snarare än att peka på varje uppoffring från de politiska partiprogrammen, är det en styrka för det svenska politiska systemet att vi faktiskt i ett mycket besvärligt läge har kunnat lägga viktiga åsiktsskillnader åt sidan och lösa för landet akuta ekonomiska problem.

Överenskommelsen om de ekonomiska krisåtgärderna har imponerat inte bara i Sverige utan också i omvärlden. Den har också givit en hel del resultat. Trovärdigheten kring vår fasta växelkurs har ökat rejält, och Sverige är på god väg att etablera sig som ett hårdvalutaland. Det ger goda förutsättningar att ytterligare få ner räntorna framöver, få i gång tillväxten och komma ur räntechockernas onda cirkel som Sverige har befunnit sig i sedan 1985.

Nu tycks för all del Ian Wachtmeister vilja bryta den politiska enigheten kring den fasta växelkursen. Det tycker jag är ett uselt bidrag till en starkare ekonomi. Det gör mig utomordentligt glad att Ian Wachtmeister saknar inflytande på flertalet områden, inkl. den ekonomiska politiken.

Med de här berömmande orden för krisuppgörelsen menar jag ingalunda att allt är gjort som behöver göras. Så är det inte. Det finns viktiga arbetsuppgifter som måste drivas vidare med stor kraft. De offentliga finanserna visar fortfarande alltför stora underskott. Om inget görs åt det medför det en automatiskt stigande räntebörda. Därför måste besparingsarbetet fortsätta.

Jag konstaterade med en viss sorg att den metod Allan Larsson tycks förespråka är att lasta över en allt större börda på företagen, dvs. en successivt stigande skattebörda genom utflyttningen av sjuk- och arbetsskadeförsäkringen men ett kvarliggande av skatterna hos företagen. Det skulle innebära att avtalsrörelserna under i stort sett resten av 90-talet skulle få drivas i stark uppförsbacke. Jag tror att det är ett allvarligt misstag att tro att detta skulle bidra till en låginflationspolitik med bra tillväxt i det här landet.

Allan Larsson frågade också om regeringen vill ha tillväxt. Det är en utomordentligt anmärkningsvärd fråga. Det måste vara svårt för honom att hitta på något att prata om. Arbetet med att förbättra villkoren för företagande i landet måste självklart fortsätta för att ytterligare stärka Sverige som ett attraktivt investeringsland. Där spelar både det näraliggande EES-beslutet och ett kommande medlemskap i EG en viktig roll.

Fru talman! Jag vill återkomma i en senare replik med några synpunkter på de fördelar som finns och de ljusglimtar som finns i det svenska ekonomiska läget. Det är viktigt att vi inte förleds att tro att allting är nattsvart. Det finns betydande ljusglimtar, och vi har skyldighet att även ta fasta på dem.

Anf. 16 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Finansministern säger att den höga arbetslösheten är det största problemet. Det kan jag helt och fullt hålla med om.

De båda krispaketen, trots satsningen på 10 miljarder kronor på arbetsmarknadspolitiken, innebär sammantaget en så stor neddragning av efterfrågan i ekonomin att den öppna arbetslösheten ökar mer än vad de arbets-

marknadspolitiska åtgärderna motverkar arbetslösheten. Är finansministern medveten om att detta är ett faktum? De båda krispaketen bidrar till att ytterligare öka arbetslösheten?

Min andra fråga gäller hushållssparandet. Finansministern tillsatte en utredning som skulle tala om hur man skulle kunna stimulera till ett ökat hushållssparande. Den utredningen är nu färdig, och den utgör en svidande kritik av tanken att öka hushållssparandet i en djup lågkonjunktur av den typ vi just nu är inne i. Enligt beräkningarna skall det finansiella sparandet i hushållen ligga över 60 miljarder nästa år och 1994. Är finansministern klar över att detta är ett problem som bidrar till den stora arbetslösheten? Är det inte rimligt att vidta åtgärder för att minska hushållssparandet och omvandla de pengarna i köpkraft och fler jobb?

Min tredje fråga gäller utlandslånenormen. Det var under den socialdemokratiska regeringen som detta infördes. Meningen var dels att självdisciplinera sig i fråga om att minska budgetunderskottet, dels att företag och banker själva skulle stå för valutakurs och ränterisker. Nu har företag kunnat tjäna grova pengar genom att låna billigt utomlands och placera pengarna till högre ränta här. Det handlar om flera tiotals miljarder kronor.

Om ni fullt och fast tror på att det skall vara möjligt att upprätthålla kronkursen och få ned det strukturella budgetunderskottet långsiktigt med hjälp av besparingar och skattehöjningar, vad finns det för vettigt skäl att låta storföretagen fortsätta att tjäna pengar på utlandslånenormen?

Anf. 17 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! Johan Lönnroth ställde några frågor, och jag skall gärna svara på dem.

Johan Lönnroths första fråga var snarare ett påstående, där han sade att de besparingsåtgärder och de krispaket som diskuterades fram ger en högre arbetslöshet än om de inte skulle genomföras. Det är totalt fel. En sådan analys bygger på tanken att om inte dessa krisinsatser hade genomförts skulle allting ändå ha utvecklats gott och väl och räntorna skulle ha börjat sjunka och omvärlden och investerare skulle få ett ökat förtroende för den svenska fasta växelkursen. Det är alltså helt fel. Det förutsätter att någonting skulle inträffa som inte hade inträffat.

I själva verket var ett viktigt skäl till uppgörelsen att komma ifrån den utomordentligt hårda åtstramning som räntepolitiken innebar. De höga räntenivåerna medförde ett slags strupgrepp på hela den svenska aktiviteten. Det var ytterst angeläget att komma ifrån det och växla över till en mera rimlig penningpolitik med lägre räntenivåer. För att skapa den expansionsmöjlighet som därigenom kunde komma fram var det nödvändigt att förstärka finanspolitiken. Resultatet av dessa uppgörelser är i den meningen mycket positiva både för ekonomin som helhet och för människors möjlighet att få jobb.

När det gäller hushållssparandet vill Johan Lönnroth att vi skall börja propagera för att folk skall sluta spara pengar. Jag tycker att det är alldeles fel. Men det är icke förvånande att han och jag ganska ofta har olika åsikter. För mig ligger det ett ideologiskt värde i att människor, egna individer, har en

egen ekonomisk buffert. Det ökar deras självförtroende och oberoende i många situationer.

I dag råder just en sådan situation där många människor upplever att det är bra att ha en liten ekonomisk buffert. Vi skall vara glada över att många hushåll har ökat sparandet under de gångna åren. Därmed är några i en bättre sits och har faktiskt möjlighet att använda bufferten om de så själva vill. Jag tycker att människor skall få bestämma sådant själva. Johan Lönnroth får nog se sig om efter en statlig antisparpolitik någon annanstans än hos denna regering.

Slutligen har vi frågan om utlandslånenormen. Den har en viktig betydelse i det att sedan 1984 har staten inte nettolånat utländsk valuta för att täcka löpande budgetunderskott. Så länge det finns underskott som är för stora är det psykologiskt oerhört viktigt att utlandslånenormen finns kvar i den mening den har haft sedan 1984 och alltjämt har. Däremot påverkar den inte – vilket Johan Lönnroth säkert vet – de valuta- och penningpolitiska åtgärder som krävs för att stärka och bevara växelkursen.

Anf. 18 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! När det gäller arbetslösheten har prognoserna skrivits upp, dvs. arbetslösheten ökar efter det att hänsyn har tagits till de båda krispaketen. Vidare säger finansministern att om inget hade gjorts hade situationen blivit ännu värre. Jag har förståelse för det. Men jag hävdade i mitt anförande att det finns alternativa sätt att visa hur det strukturella budgetunderskottet skall minskas. Jag tror faktiskt att åtminstone de sunda marknadskrafterna inser att det är vettigare att sätta in åtstramningen när högkonjunkturen är på gång – inte nu i den lägsta lågkonjunkturen Sverige har varit inne i sedan 30-talet.

Jag sade inte att vi skall propagera för att folk skall sluta spara. Jag efterlyste åtgärder, t.ex. höjd marginalskatt och förmögenhetsskatt, som tar ifrån höginkomsttagarna överskottspengarna och omvandlar dem till exempelvis kommunala jobb eller ger dem till människor med låga inkomster för att använda dem till konsumtion. Det minskar arbetslösheten.

Nu är tydligen utlandslånenormen en psykologisk historia för finansministern. Behövs verkligen detta psykologiska stöd? Är finansminister Wibble inte övertygad om att hon och regeringen klarar av att hålla fast vid målet att få ned det strukturella budgetunderskottet? Måste ni ha denna tvångsboja på er och låta storföretagen tjäna så mycker pengar på denna psykologiska mekanism?

Anf. 19 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! Det är utomordentligt bra, Johan Lönnroth, att ha fasta spelregler att hålla sig till. Utlandslånenormen är en av dem. Det finns andra som också är betydelsefulla.

Jag vill ta upp en sak som Johan Lönnroth förfäktar och som inte är alldeles ovanligt i debatten även utanför kammaren, nämligen att det hade varit bättre att vänta med att genomföra åtgärderna tills det blev en högkonjunktur och vänta med att genomföra besparingar i offentliga utgifter till dess det

var bättre tider. Det är argument som jag har mött på många håll – inte bara hos vänsterpartister.

Jo, det kan synas vara ganska logiskt och riktigt att man hellre skulle vilja genomföra dessa stora förändringar i de offentliga utgifterna under goda tider. Ja, det hade varit mycket bättre om den regering som då satt under mitten av 80-talet, när det var en utdragen internationell högkonjunktur, hade tagit itu med dessa problem. Då hade omställningen varit mindre smärtsam för de enskilda människorna och företagen i det här landet.

Nu gjorde man inte det, utan man sade att det där får vi göra sedan. Vi skjuter upp det hela. Anpassningen får ske sedan. "Sedan" kom i många bedömningar av den svenska ekonomiska politiken att bli liktydigt med "aldrig".

Vi har sagt under de senaste 15–20 åren att vi skall göra viktiga anpassningsåtgärder *sedan*, men vi har aldrig gjort det, utan vi har försökt hitta smitvägar med offentlig expansion eller växelkursförändringar. Det gäller både borgerliga och socialdemokratiska regeringar, så det är ingalunda ett försök att skylla ifrån sig på någon annan. Borgerliga regeringar har också medverkat till bilden av att i svensk ekonomisk politik är "sedan" samma sak som "aldrig".

Att återigen, i den situation som var, försöka smita undan genom att säga att vi skall göra de nödvändiga insatserna *sedan*, när alla bedömare har lärt sig att "sedan" är liktydigt med "aldrig", hade inte varit förtroendeskapande. Vi hade inte fått de positiva effekter på förtroendet för det svenska politiska systemet och för den svenska ekonomiska politiken, den dämpning av räntorna och den stabilitet i bedömningarna av Sveriges ekonomi som vi faktiskt har fått nu. Det var helt nödvändigt att komma ifrån mytbilden att det svenska politiska systemet inte klarar att ta sig samman. Det var mycket viktigt.

I fråga om tillväxten är det så, Johan Lönnroth, att jag vill ha uthållig tillväxt. Jag vill inte bara ha jobb nu och under en månad framåt, utan jag vill ha uthållig tillväxt under lång tid. Då kan man inte satsa på enbart kommunal expansion, utan då måste man satsa på expansion i det privata näringslivet. Det är en viktig ledstjärna för regeringens ekonomiska politik, och det kommer att visa sig vara mycket klokt.

Anf. 20 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Finansministern talade i början om såpbubblor, och det har funnits en del sådana i politiken, vill jag påstå. Hur var det med finansministens egna uttalanden om att politiken ligger fast och det behövs inga krispaket? Det var strax innan första paketet kom. Krisinsikten kom ganska sent.

Jag noterar att finansministern är glad att jag inte har något inflytande på den ekonomiska politiken och att mina bidrag är usla. Detta är alltså ett resultat av den invit till en intellektuellt hederlig diskussion som jag gjorde, om ett alternativ som diskuteras av många ute i världen.

Jag vill upprepa att vi stödjer att regeringen och Socialdemokraterna har gjort krispaket. Det var nödvändigt. Vi påstår dock med bestämdhet att det behövs fler, dvs. att krisen är mycket allvarlig fortfarande.

Vi menar att efterfrågan måste stimuleras och att det inte finns något sätt

att ersätta en sänkt ränta. Därför ställer jag frågan: Hur skall vi alltså få ner räntenivån, det som vi alla har som gemensamt mål?

Då talar jag inte om att få ner den ett par procent över den tyska räntan och fastna någonstans på 12–13 %, utan jag talar om att få ner den där vi vet att realräntan innebär att vi får fart på Sverige. Då vet finansministern likaväl som jag att den måste ner till nivån 8–9 %.

Kan jag få ett svar på den frågan?

Anf. 21 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! Ian Wachtmeister tar upp ett viktigt problem. Som också framgick av det jag har sagt tidigare, delar jag uppfattningen att det är centralt att få ner räntan. Jag tror att räntan är den stora åtstramande faktorn i dagens ekonomi, både för hushåll och för företag.

Ian Wachtmeister frågar: Hur skall vi få ner räntan? Jag vill rekommendera Ian Wachtmeister att läsa några av de ekonomisk-politiska dokument som har producerats för den här kammaren alltsedan januari 1991. Det har varit i stort sett samma tankar som har presenterats under den perioden, och vi har haft återkommande räntechocker under hela tiden. Det har successivt blivit allt mera angeläget att åstadkomma vad man kan kalla en avväxling från en åtstramande räntepolitik till en starkare finanspolitik, så att man får en bättre balans mellan dessa två inslag i den ekonomiska politiken.

Jag menar att för att få ner räntan till mera rimliga nivåer måste Sverige fortsätta att driva precis den typ av ekonomisk politik som vi har drivit – politiken ligger fast i den meningen, herr Wachtmeister – nämligen att fortsätta att sanera de offentliga finanserna, i allt väsentligt genom förändringar och minskningar i utgiftssystemen, att självklart garantera stabiliteten i det finansiella systemet, att sätta i gång tillväxtfrämjande åtgärder, att få litet positiva inslag i den svenska ekonomiska bilden.

Jag har kunnat visa och göra tydligt för alla att med de förutsättningar som nu gäller och ett fullföljande av de inslagen i den ekonomiska politiken har Sverige väldigt bra förutsättningar att växa, erbjuda jobb, bli ett attraktivt land för både företag och människor framöver, med höjd levnadsstandard för oss som bor och jobbar här.

Sättet att få ner räntan är helt enkelt fortsatt sanering av offentlig verksamhet, tillväxtfrämjande åtgärder för små och stora företag, kanske i första hand med inriktning på småföretagen, samt fortsatta förändringar i fråga om regleringssystem och i fråga om mera konkurrens inom näringslivet. Detta kommer att leda till lägre räntenivåer, herr Wachtmeister, var så säker!

Anf. 22 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Jag tackar för medgivandet vad gäller räntans betydelse. Vad jag menar är att vi inte löser problemet genom att läsa några dokument om tidigare politik eller någonting sådant, för problemet är att vi behöver få ner räntan till den nivå där den ligger i dag t.ex. i Tyskland och England.

Man skall då ta bort budgetunderskottet. Jag menar att vi inte har gjort det ännu. Det behövs mer åtgärder för att få bort det strukturella budgetunderskottet. Vi skall på det sättet visa att vi har stärkt basen för valutan. Defi-

nitionen på en hårdvaluta är att man kan ha lägre räntor på den valutan än omgivande valutor. Det har vi inte i dag, men vi skulle kunna få det då.

Sedan sätter vi själva den räntenivå vi behöver. Det är först då vi kan få tillväxt, det är först då vi får i gång efterfrågan – det medger vi allihop – och det är först då folk får drägliga levnadsomständigheter. Därför diskuteras detta problem inte bara av mig utan av många människor: Hur skall vi göra för att komma förbi den spärr som i dag finns och som sätts av andra så länge vi inte har velat vara med om att lösa våra problem?

Hur fina ambitioner finansministern än har, kommer vi att fastna på alltför hög räntenivå, är jag rädd för. Men jag vill gärna bli övertygad om motsatsen.

Anf. 23 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! Utöver det som vi kan göra i Sverige är en väldigt viktig faktor vad som händer i omvärlden. Vad vi har sett under de senaste åren är en successivt stigande internationellt hög realräntenivå.

Man skulle kunna säga att detta är ett pris som de industrialiserade västländerna får betala för kommunismens sönderfall, i den meningen att det uppkom ett kraftigt investeringsbehov i de tidigare kommunistiska öst- och centraleuropeiska länderna. Priset för återbyggnad av de nedgångna ekonomierna där är ett mycket stort behov av investeringar och kapital.

Detta innebar att priset på dessa insatser, dvs. räntan, successivt steg. Alla länder är i den meningen med och betalar ett omställningspris efter kommunismens sammanbrott.

Jag menar att metoden att lösa upp knuten med de internationellt höga realräntorna, som ju påverkar både Sverige och andra länder, är mera internationellt samarbete. Därför är svenskt deltagande i EG, som medlem, och svenskt deltagande i den fortsatta utvecklingen av vad EG är och kommer att bli, både i mera vanlig bemärkelse och i form av det monetära samarbetet, oerhört centralt.

Jag tycker att det är en viktig lärdom av de senaste årens och månadernas händelser att problem av det här slaget har internationella orsaker också.

Ett hjälpmedel för att lösa dem är att samarbeta mer med andra länder, inte att isolera sig med nya regleringar. Det föreslog i och för sig inte herr Wachtmeister, men det har förts fram av andra. Jag menar att mer internationellt samarbete och större betoning på svenskt deltagande både i EG och i den monetära unionen kan ge ett viktigt bidrag till att få en bättre balans även internationellt mellan penningpolitik – och därmed höga realräntor – och finanspolitik i många länder i världen.

Talmannen anmälde att Ian Wachtmeister anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 24 ALLAN LARSSON (s) replik:

Fru talman! Jag förstår att vi bara fick höra den första delen av finansministerns beskrivning av svensk ekonomi. Det var den grå bilden som vi fick nu. Jag ser fram emot den andra delen som finansministern utlovade.

Jag skulle vilja ha en precisering av beskrivningen av 80-talets elände. Låt

oss börja med statsfinanserna. Är det rätt eller fel att statsbudgeten 1982 visade ett underskott på 13 % av BNP och att detta underskott under 80-talet vändes till balans och t.o.m. till ett litet överskott? Är det rätt eller fel att den statsskuld och de underskott som skapades under Bohmans och Mundebos tid ger en räntebörda på 60 miljarder, dvs. det man nu beskriver som det strukturella budgetunderskottet? Är det rätt eller fel att Folkpartiet var det parti som 1989 inte orkade med att ställa upp i nationens intresse för att bromsa överhettningen, utan satte sig på parkett och klagade?

Med den beskrivning som finansministern har gett av alla 80-talets eländen måste jag fråga mig hur det kunde komma sig att ni lade upp en valrörelse där ni utlovade stora skattesänkningar och nya reformer. Det var inte Socialdemokraterna som gick till val på att man skulle försämra statsfinanserna. I varje tal under valrörelsen sade jag att det inte fanns utrymme för vare sig skattesänkningar eller nya bidragssystem. Men ni gick självsäkert ut och sade att ni visst skulle göra detta. Det skulle lösa alla problem och skapa tillväxt.

Nu har ni prövat det under ett år och fortfarande, mitt under en djup och allvarlig valutakris, stod vissa regeringspartier upp och sade att det viktigaste av allt nu var att införa ett nytt bidragssystem. Det var ju så det gick till. Det var ni som stod för lättsinnet på statsfinansernas område. Det innebar att vi hamnade i denna svåra situation.

Statsministern talar om samma väg. Han talar försiktigtvis inte om den enda vägen. Jag märker en viss nyans här och en viss rodnad över detta uttryck. Men var litet försiktig med att tala om detta! Det var ju den enda vägen, den som ni höll fast vid och som vi skulle hålla ut med, som väckte internationellt misstroende. Detta ledde till att valutorna forsade ut och att räntorna drogs upp till chocknivåer. Nu har vi lagt om kursen ordentligt, bort från de lättsinniga skattesänkningarna. Vi tar det besvär som det innebär opinionsmässigt att på både utgiftssidan och inkomstsidan försöka få fason på statsfinanserna. Så är det, och det finns ingen annan förklaring som har trovärdighet. Det skulle vara bra för tilltron till denna överenskommelse om finansministern höll sig till detta.

Låt mig också få upprepa min fråga när det gäller finanssektorn och bankerna. Vad är det som gäller? Vi har nu fått höra olika budskap från regeringen. Jag hoppas att finansministern kan ge ett klart och entydigt besked om var regeringen står, så att den misstro som har uppstått utomlands och här hemma under veckan kan undanröjas en gång för alla.

Anf. 25 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! Jag svarar på den sista frågan först. Den har redan tillrättalagts både av den som Allan Larsson åberopade och av den i regeringen ansvariga ministern. Ingen svävar i tvivelsmål på denna punkt, utom möjligen Allan Larsson.

Jag förstår att Allan Larsson har starkt behov av att markera olika saker. Låt mig därför bara kommentera något av det han tar upp. Jag vill påminna om valrörelsen 1988. Kommer Allan Larsson ihåg den? Då var en mycket vanligt förekommande fråga till alla politiska partier om de ansåg att det var överhettning i den svenska ekonomin och om de var beredda att göra någon-

ting åt det. Behövdes det, kort sagt. någon slags åtstramning i landet. Alla politiska partier, inkl. det då regeringsdugliga partiet Socialdemokraterna, svarade nej, med undantag av Folkpartiet liberalerna. Som ensamma kämpar i denna ganska tuffa strid var vi medvetna om, vilket även herr Larssons parti var, att det var överhettning. Det behövdes åtstramning. Vi var också beredda att tala om detta i valrörelsen. Så småningom har vi fått ganska många erkännanden för detta. Jag förstår att Allan Larsson har glömt bort det nu.

En annan sak som jag tycker ligger litet under den rimliga debattnivån här i kammaren är att fråga mig om jag erkänner att budgetunderskottet 1982 var högt och att det i siffror räknat var mindre 1991. Det är klart att det var. Det står ju att läsa i vilken tabell som helst. Men, Allan Larsson, man måste ju titta på vad detta innehåller. Jag utgår från att Allan Larsson inte har ändrat uppfattning i dag om att det existerar strukturella komponenter i dessa balans- och obalanssiffror för de offentliga finanserna. Det var ett viktigt skäl till den nyss ingångna krisöverenskommelsen. Det står t.o.m. i protokollet att en viktig orsak är att få bort det strukturella underskottet. Jag tycker att detta var litet grand under Allan Larssons värdighet.

Låt mig påminna om det som uppgörelsen faktiskt innehåller i den första delen, nämligen ungefär 40 miljarder kronor i förstärkning av de offentliga finanserna, 30 miljarder i minskade utgifter och 10 miljarder i inkomstförstärkningar. Merparten av detta, drygt 7 miljarder, är ökade skatter på bensin och tobak. Jag tycker det ligger väl i linje med den hälso- och miljöpolitik som regeringen har fört hela tiden. I den meningen är det inte några våldsamma avsteg från en tillväxtfrämjande skattepolitik. Regeringen har mycket lätt att försvara denna uppgörelse, Allan Larsson. Det vore bra om Allan Larsson hade lika lätt att göra det.

Anf. 26 ALLAN LARSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill ge finansministern chansen att utveckla detta med bankerna. Jag tycker inte att det räcker att snoppa av en sådan fråga med en mening i riksdagens viktiga ekonomisk-politiska debatt. Här har riksdagen rätt till information om var regeringen står. Allmänheten och omvärlden har rätt att få veta detta. Detta är finansministerns tillfälle att ge oss besked om vad som gäller. Det är en viktig fråga. Vi har sett vad som hände i början av veckan genom de uttalanden som gjordes. Låt oss nu få veta hur det förhåller sig.

Låt oss också få en diskussion om det som sker i banksystemet. Det är inte en speciellt svensk företeelse. Det är någonting som förekommer i alla länder där man har genomfört en avreglering. Det gäller bl.a. i Japan. Det är ett land som i övrigt har haft en ganska stabil ekonomi med låg inflation. Det finns anledning att fundera över vad det egentligen är för mekanismer som har lett fram till den här situationen. I land efter land har man dragit på under 80-talet på ett sådant sätt att det nu leder till en djup kris. Det hindrar den återhämtning i världsekonomin som annars skulle ha kommit till stånd. Låt oss diskutera litet seriöst kring detta.

Låt mig också tillägga ett par saker när det gäller arbetsmarknadspolitiken. Finansministern hade svårt att förstå att jag tog upp dessa frågor innan

bläcket ens har torkat på uppgörelsen. Ja, överenskommelsen är på denna punkt mycket begränsad. Den gäller insatser för det här budgetåret. Det går inte att driva detta som halvårspolitik. Det måste till långsiktighet och högre ambitioner, och detta måste komma i gång nu.

Det var ett misstag av den borgerliga majoriteten här i riksdagen att inte i våras gå in för en aktivare arbetsmarknadspolitik. Då hade mycket av de problem som vi kommer att ha under den kommande vintern kunnat hanteras på ett bättre sätt. Det är nu som vi måste komma i gång med en diskussion, och vi måste snart kunna ge de besked som behövs för att man aktivare skall kunna bekämpa arbetslösheten.

Får jag också ge ett litet råd till finansministern när det gäller beskrivningen av de nya åtgärderna. Jag har sysslat en del med arbetsmarknadspolitik, och det stör mig när ni talar om att man skall betala utbildning och annat med A-kassemedel. Så är det inte. A-kassan finansieras via Arbetsmarknadsfonden, och de nya åtgärderna finansieras via samma fond. Men det är inte med A-kassan som man skall klara detta, utan genom att skapa ett alternativ till passivt kontantstöd från A-kassan.

Låt oss nu hålla oss till det som vi har kommit överens om, och börja inte med något konstigt tal! Jag har sett att också arbetsmarknadsministern varit inne på detta. Sådana åtgärder som ni talar om har vi inte kommit överens om. Ni får hålla er till det som vi har enats om.

Finansministern tyckte att mitt tal om tillväxt var uttryck för att jag har svårt att hitta på någonting. Nej, jag vill säga att det viktigaste för svensk ekonomi är att vi får i gång investeringar och nu långsiktigt lägger upp politiken så, att det skapas förtroende och framtidstro som kan leda till att investeringar kommer till stånd.

Detta kommer vi att tala mycket om, och det hjälper inte att finansministern kommer med snubbor. Vi skall koncentrera oss på detta och föra en livlig offentlig diskussion om det.

Anf. 27 TALMANNEN:

Jag får erinra om att den medgivna repliktiden är tre minuter.

Anf. 28 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! Låt mig upprepa det som har sagts, om Allan Larsson inte tycker att det är tillräckligt tydligt vad gäller banker.

Regeringen är icke intresserad av sådana skyddsåtgärder som värnar om aktieägarnas pengar, varken för banker eller på annat sätt. Däremot är vi mycket intresserade av sådana åtgärder som skyddar insättarnas och fordringsägarnas pengar. Till den ändan har Allan Larssons parti och regeringen under årens lopp gemensamt genomfört en del förändringar vad gäller Nordbanken och sparbankerna, och en del av krisuppgörelsen går ut på att vi tillsammans åtar oss att skydda stabiliteten i det finansiella systemet.

Det gäller alltså inte att skydda pengarna för aktieägarna m.fl., utan att skydda insättarnas och fordringsägarnas pengar. Detta är en linje som regeringen och alla dess medlemmar har drivit alltsedan vi tillträdde, och den kan inte på något sätt vara ifrågasatt.

Låt mig ta upp det som Allan Larsson sade om att det är viktigt att fort-

sätta att bekämpa arbetslösheten. Jag delar den uppfattningen. Jag utgår från att Allan Larsson inte tror att denna uppgift kan utföras enbart genom drivande av arbetsmarknadspolitik. Som jag ser det är arbetsmarknadspolitik oerhört viktig, men det är ju faktiskt i första hand riktiga jobb på den öppna marknaden som människor vill ha. Man kan kanske inte hela livet ingå i arbetsmarknadsutbildning eller beredskapsarbete eller vara föremål för liknande insatser, även om man under en tid är glad för att de finns.

Den första kampen mot arbetslösheten måste drivas med hjälp av en ekonomisk politik som ser till att riktiga jobb finns att tillgå på arbetsmarknaden. Då kan man när man går ut från skolan eller efter en utbildning få riktiga arbetsuppgifter till marknadsmässig lön som bas för en stabil hushållsekonomi.

Därtill behöver man självfallet som en viktig komplettering arbetsmarknadspolitiska åtgärder för att motverka arbetslösheten samt utbildningsinsatser, tidigarelagda investeringar, beredskapsarbeten och allt det andra. Men kärnpunkten är att driva en tillväxtfrämjande ekonomisk politik som ser till att människor inte blir arbetslösa utan får riktiga jobb.

Anf. 29 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! Efter de senaste veckornas oro på de finansiella marknaderna har gamla kända tongångar åter börjat höras från vänsterkanten. Det må vara, sägs det, att kommunismens kollaps har medfört att försök att förverkliga det socialistiska samhällssystemet inte är praktisk politik. Men, görs det gällande, med ränte- och valutakrisen har också de grundläggande svagheterna i marknadsekonomin uppenbarats. "Hoppet ställs nu återigen till politiken", som oppositionsledaren Ingvar Carlsson uttryckte det i partiledardebatten för en vecka sedan. Det har funnits en återklang av detta framför allt i Johan Lönnroths inlägg i debatten här i dag.

Att detta är en konstig slutsats tycker jag borde stå klart för alla. Den ordning som nu uppvisat brister kan inte gärna betecknas som en liberal marknadsekonomi. I en sådan kan man inte ha offentliga utgiftskvoter och skattekvoter långt över 50 %. Den nya regeringen hade ju på ett år inte hunnit mer än just påbörja nedtrappningen, avregleringen och privatiseringen.

I själva verket är de omfattande politiska inslagen i den svenska blandekonomin själva förklaringen till att vårt land drabbats så hårt av den aktuella avmattningen i världsekonomin. Även i andra industriländer råder nu recession, men där kvarstår i alla fall en viss tillväxt, något som saknas här hemma. I Sverige började nedgången tidigare, den har blivit mycket djupare och kan förväntas pågå längre än annorstädes. Orsaken står att finna i de försummelser och missgrepp som förekom under 1980-talet. Högkonjunkturen utnyttjades då inte för att avhjälpa de strukturbrister i svensk ekonomi som kan sammanfattas i begreppen rekordhårt skattetryck, stora offentliga utgifter och långtgående regleringar. En snabb kostnadsstegring ledde till sjunkande marknadsandelar för exporten. Bakom inflationsekonomins skylande fasad byggdes det dessutom upp ett strukturellt budgetunderskott, som när nu bubblan har spruckit snabbt ger sig till känna.

Med utgångspunkt i valprogrammet "Ny start för Sverige" har den borgerliga regeringen – som det uttrycktes i den första regeringsförklaringen – före-

satt sig att bryta den ekonomiska stagnationen och att föra in Sverige i det europeiska samarbetet som en tillväxt- och företagarnation med en stark ekonomi. Vid tiden för riksdagens avslutande ekonomiska debatt på försommaren kunde jag konstatera att betydande framsteg i denna riktning hade gjorts. Prisstegringen är låg, produktiviteten har förbättrats avsevärt, utrikeshandeln visar växande överskott och bytesbalansen närmar sig jämvikt, vilket betyder att sparandet har ökat – något som jag, till skillnad från Johan Lönnroth, verkligen inte beklagar. Intresset för Sverige hade börjat vakna till liv hos utländska investerare, och exportorderingången såg ut att förbättras.

Sedan dess har den internationella återhämtningen kommit av sig. Den av dåvarande finansministern Allan Larsson redan för ett år sedan skådade vändpunkten har ännu inte blivit verklighet. Med låg inflationstakt och utrikesaffärerna på väg mot balans kan man ändå tycka att spekulationer inte skulle behöva riktas mot kronan. Men som jag redan nämnt har den nödvändiga deflationspolitiken i förening med lågkonjunkturen avslöjat svagheter på den finansiella sidan. Vi har fått ett värdefall på främst fastigheter och aktier, som satt hela det finansiella systemet i gungning.

Det har, herr talman, funnits gott om ödesdagar under krisen sedan slutet av augusti. I mina ögon inföll ett nyckeldatum redan den 9 september, då det inträffade tre händelser, som nyhetsmedia värderade i följande ordning: riksbankens första riktigt stora marginalräntehöjning, Gotas fallissemang och betalningsinställelsen i Svenska Kredit. Jag menar att i ett längre perspektiv borde betydelsen av dessa förändringar graderas i omvänd ordning. Inte minst den ännu pågående konflikten mellan landets två ledande försäkringsbolag och tre stora affärsbanker äventyrar möjligheterna till fortsatt friktionsfri finansiering på de utländska kapitalmarknaderna.

Regeringen har sett sig föranlåten att garantera kreditväsendets betalningsförmåga. Med anledning av Allan Larssons frågor vill jag säga att det är alldeles klart att detta kommer att fullföljas. Jag vill även tillägga att jag sätter särskilt värde på att det just på det här området har förpliktats till ett ingående samarbete mellan det stora oppositionspartiet och regeringspartierna. Det kommer att behövas, därför att när det gäller de här frågorna kommer vi ut på en för oss politiker okänd mark. Vi har aldrig varit med om att hantera den typ av påfrestningar som jag ser framför mig i fortsättningen på den finansiella sidan.

Detta är ett åtagande från regeringens sida – och som jag förstår från de instämmande socialdemokraterna – som med hänsyn till skörheten hos de finansiella institutionerna kan bli mycket dyrt. Därför är det verkligen angeläget att den ekonomiska politiken utformas så att de hål som uppkommer i bank- och försäkringssektorn inte blir större än vad som är oundgängligen nödvändigt.

Svagheterna har framträtt inte bara på den privata finansmarknaden utan också i de offentliga finanserna. Statens budgetunderskott växer nu snabbt till följd av sviktande inkomstunderlag och stigande utgifter för bl.a. marknadsåtgärder. Till den del saldoförsämringen sammanhänger med konjunkturnedgången skall den definitionsmässigt försvinna av sig själv – dock med undantag för den bestående ökning av statsskuldräntorna som blir följden.

Den stora faran för framtiden ligger i det strukturella underskott som de senaste veckornas krisuppgörelser tar sikte på att reducera. Det breda politiska samförstånd som därvid har kunnat etableras är naturligtvis av stor betydelse från – låt oss kalla det – marknadspsykologisk synpunkt. En klar vinst är att det kunnat uppnås större besparingar på utgiftssidan än vad regeringen ensam kunde ha föreslagit. Likaså är det värdefullt att ha fått socialdemokratiskt stöd för sänkta löneskatter.

Men det skall inte fördöljas att det också förekommer förändringar i skattehöjande riktning, som med hänsyn till Sveriges ställning som extremt högskatteland inte kan utgöra någon långsiktig lösning. Ytterligare steg i den riktningen är inte tänkbara. Åtstramningen är hård nog ändå, vilket framgår av den sjunkande produktionen, den växande arbetslösheten och inte minst de höga räntorna. Det finns en risk att efterfrågebortfallet blir för stort, så att vi hamnar i en utveckling med depressiva drag. Tills vidare får vi därför godta ett så stort budgetunderskott som är förenligt med låg inflation och bevarad växelkurs för kronan.

Viktigast av allt just nu – det vill jag gärna hålla med tidigare talare om, exempelvis Ian Wachtmeister – är att få ner räntan. Det höga ränteläget slår hårt mot jobben, mot investeringarna och mot boendet. Realräntan är hög även utomlands, vilket sammanhänger med internationell kapitalbrist i allmänhet och de krav den tyska återföreningen ställer i synnerhet. Men vi har fått flera exempel på att en annan växelkurspolitik inte utgör någon lösning. Vår granne Finland har först devalverat och sedan låtit marken flyta – ett underligt uttryck för att låta valutan sjunka – utan att för den skull uppnå några fördelar på räntesidan. Nej, kampen för kronan de senaste veckorna får ses som en viktig investering för framtiden. Den klargör vår ambition att etablera oss som en stark ekonomi i Europa. Det är så, Ian Wachtmeister, vi når ner till en låg räntenivå.

Innebär då inte regeringens uppgörelser med det stora oppositionspartiet att den enda vägen är stängd? Nej, snarare visar de att det bara finns en väg, på vilken nu alla har samlats. Målet är det som regeringen har angivit: att med återställd konkurrenskraft vinna inträde i det europeiska samarbetet och därmed kunna förbättra välfärden för våra medborgare. Vägen dit går med nödvändighet över sänkta kostnader, förbättrad produktivitet, neddragning av utgifts- och skattekvoterna samt avreglering och frigörelse av enskild initiativkraft och arbetslust. Det är värt att notera att sådana verklighetsfrämmande inslag i den socialdemokratiska politiken som förekom ännu i somras, t.ex. stopp för kommunala indragningar och införande av realräntelån på bostadssidan, inte längre förefaller aktuella.

Det har med andra ord, herr talman, blivit trängre på den enda vägen, som dessutom i dag, som en följd av den internationella utvecklingen, framstår som smalare, krokigare och inte minst backigare än vad vi räknade med för några månader sedan. Det står också klart att det är långt kvar till målet. Men kan vi nå samförstånd om att det behövs ytterligare offentliga utgiftsneddragningar för att bemästra det strukturella underskottet samt skattesänkningar och avregleringar för att stärka Sveriges konkurrens- och attraktionskraft, då blir marschen dit mindre mödosam.

Anf. 30 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! Jag tyckte det lät litet skrämmande att vi nu hade samlats på den enda vägen, som dessutom tydligen var både slingrig och svår att ta sig fram på. Jag kan emellertid försäkra Lars Tobisson att åtminstone ett parti i den här riksdagen hävdar att det faktiskt finns en annan väg.

Jag vill också återkomma till Lars Tobissons resonemang kring svagheterna på den finansiella sidan och förhållandet mellan det politiska systemet och marknaden. Är Lars Tobisson beredd att erkänna att det var ett djupt irrationellt beteende av just marknadsspekulanterna att i något slags euforisk stämning kring EG efter Berlinmurens fall exempelvis köpa fastigheter i London och Bryssel under våren 1990? Är Lars Tobisson vidare beredd att erkänna att den här kasinoekonomin, byggd på de reella marknaderna, i grunden innehåller ett osunt drag? Den spanske finansministern sade exempelvis häromveckan att det är nödvändigt att komma till internationella politiska överenskommelser för att lägga något slags kapson på den här våldsamt uppblåsta spekulationsekonomin. Håller Lars Tobisson med om det?

Lars Tobisson upprepar sina gamla paroller om att sänka skattetrycket. I ett replikskifte med Allan Larsson refererade jag nyss siffrorna för skattekvoten. Skattekvoten sjönk alltså från drygt 56 % till mindre än 53 % mellan 1990 och 1991, väsentligen som ett resultat av en överenskommelse mellan Folkpartiet och Socialdemokraterna om skatterna. Under 1991 och 1992 då vi haft en borgerlig statsminister har skattekvoten i stort sett legat konstant. Jag tycker att detta borde kännas litet pinsamt och att Lars Tobisson åtminstone skulle kunna bedriva litet självkritik och erkänna att Socialdemokraterna är betydligt duktigare som skattesänkare än Moderaterna.

Anf. 31 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Jag talade om att det nu skett en samling kring en gemensam enda väg, men jag skall gärna medge att inte alla riktigt är med. Jag hade aldrig väntat mig att Vänsterpartiet skulle ställa upp på en sådan politik. Det är emellertid inte nämnvärt mindre trångt bara för att Vänsterpartiet inte är med.

Beträffande fastighetsköpen utomlands som företogs av svenska placerare är det inget tvivel om att det här rörde sig om felbedömningar från deras sida. Det intressanta är dock att det skedde i spåren efter en omfattande avreglering på kredit- och valutasidan i Sverige, vilken bedömdes som nödvändigt. Man arbetade utifrån bedömningsgrunder baserade på en genomreglerad svensk fastighetsmarknad. Utländska bedömare ansåg att man låg alldeles fel i prishänseende, vilket visade sig vara sant. De som gjorde dessa misstag har också, som bekant, fått ta konsekvenserna och dra sig ur verksamheten helt och hållet.

Slutligen, när Johan Lönnroth hävdar att Socialdemokraterna är bättre på att sänka skatterna än Moderaterna måste det närmast betraktas som en attack på Socialdemokraterna, därför att beteckningen skattesänkare väl inte är ett gott epitet i hans mun. Det ger kanske en debattpoäng, men jag tror inte att någon riktigt känner igen beskrivningen.

Jag vill påminna om vad vi har åstadkommit genom de beslut som fattades under det första året. Det skedde en utveckling mot ett ytterligare sänkt

skattetryck, ned mot 50 %, och det kommer att visa sig vara nödvändigt att så småningom gå därunder.

På grund av den dåliga konjunkturen och nödvändigheten att nu vidta åtgärder tillsammans med Socialdemokraterna i en bred uppgörelse, kommer den här utvecklingen att hejdas en tid. Johan Lönnroth kan vara förvissad om att vi från moderat håll kommer att arbeta vidare på att genomföra den sänkning av Sveriges rekordhårda skattetryck som är nödvändig för att Sverige skall kunna återta sin plats som en stark ekonomisk nation i Europa.

Anf. 32 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! När det gäller den här vägen är jag ganska förtröstansfull, på litet längre sikt. Jag tror att vi är ett antal politiska krafter som så småningom kommer att befinna oss på en annan väg, där såväl Lars Tobisson som Ian Wachtmeister ligger i diket.

Lars Tobisson säger att de som gjorde misstagen i fastighetsspekulationerna har fått ta konsekvenserna. Det är inte riktigt så väl. Jag har varit chockerad över att den borgerliga regeringen, som talar så mycket och så gärna om marknadskrafterna och riskkapitalet, har varit beredd att garantera aktieägarnas intressen i de olika finansiella kriserna.

Ta bara det lilla exemplet med Nordbankens privata ägare, där regeringen alltså garanterade – det var i och för sig en låg summa – att de skulle få tillbaka ett vinstbelopp på aktievärdet. Det stämmer inte alls med parollen att de skall ta det hela och fulla ansvaret. Nordbankens aktier borde definitivt ha varit nere på noll och kanske därunder för länge sedan. Det är en annan sak att man självfallet måste garantera småspararnas pengar.

Lars Tobisson antyder att vi i Vänsterpartiet skulle gilla folk som höjer skatter. Nej, jag kan försäkra honom att inte heller vi tycker om höga skatter, men vi anser att det skattetryck som vi har här i landet nu på det hela taget är nödvändigt för att upprätthålla en stor, stark offentlig sektor, som dessutom är nödvändig för en fungerande industri och en privat tjänstesektor.

Vad vi däremot vill ändra på – det är där som Lars Tobisson och jag skiljer oss åt i grunden – är fördelningen av skatterna. Nu tänker ni höja t.ex. matmomsen, och samtidigt avser ni – även om ni har tvingats försena beslutet – att sänka förmögenhetsskatten. Det berör en hel del av storspekulanterna, som ni alltså tänker lämna i orubbat bo. Det finns vinnare i det här spelet, även om man sällan ser dem på TV. Det är en djupt orättfärdig skatte- och fördelningspolitik som Lars Tobisson och hans parti är de främsta företrädarna för.

Anf. 33 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Jag är övertygad om att Vänsterpartiet alltid kommer att befinna sig på en annan väg – mot okänt mål. Ni befann er länge på en väg, som Johan Lönnroth nyligen har redovisat att ni har prövat och funnit oduglig, och nu trevar ni efter någon annan riktning. Den självprövningen – en uppgörelse med det förgångna – var klädsam, men den gav inget som helst besked om vart partiet har tänkt ta vägen i fortsättningen.

Jag vill bestämt bestrida att regeringen eller någon annan skulle ha försökt

rädda ägarkapitalet i fastighetsbolag som har kommit fel. Det skall ändå sägas att det har funnits bolag som inte kan beskrivas som extrema spekulanter, utan som snarast har hamnat i trångmål beroende på tidigare gällande beskattningsregler. Jag tänker på t.ex. ett fall som Reynolds.

Johan Lönnroth tog Nordbanken som exempel. Det är inte ett fastighetsbolag, utan en bank. Den har det speciella kännetecknet att staten har varit den största ägaren. Det gjordes ett försök att klara kapitalförsörjningen i banken genom en nyemission – i vilken även den minoritet av privatpersoner eller privata företag som var ägare deltog – men efter några månader konstaterades att det inte gick. Därför är det nog en uppgift för huvudägarna – vare sig det är staten, Trygg-Hansa eller vem det kan vara, i de dramer som utspelas – att ta sitt ansvar och säga att de själva får reda upp det som de har varit med om att trassla till.

Det är bakgrunden till beslutet att lösa in aktierna från Nordbankens minoritetsägare till ett pris som motsvarar det som de bara några månader tidigare hade betalat i nyemission av aktier.

Anf. 34 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja ställa ett par frågor till herr Tobisson. Först och främst vill jag göra klart att Ny demokrati stöder de krispaket som regeringen och Socialdemokraterna har kommit överens om. De hade givetvis haft ett annat innehåll om vi hade varit med, eftersom vi inte är socialdemokrater. Det behöver man inte debattera särskilt länge.

Vi menar att det behövs fler krispaket, därför att krisen är mycket allvarlig. Vi måste själva här i Sverige ta bort det strukturella budgetunderskottet. Även om vi kan hoppas på hjälp med annat utifrån, kan vi aldrig få hjälp med det. Om vi gjorde det skulle vi ge den svenska kronan styrka.

Vi menar också att efterfrågan måste ökas, att maskineriet måste gå i gång. Då måste räntan ned – det finns inget annat sätt, såvitt jag vet. Jag har inte hört något i dag heller.

Vi kan givetvis hoppas att vi sedan får hjälp internationellt genom s.k. realignment, men som det ser ut i dag tror jag att vi står i en återvändsgränd.

Vi säger därför: Ta ned räntan! Stärk kronan först och låt den flyta! Det kanske inte händer särskilt mycket. Då för vi finanspolitik i stället för penningpolitik. Det kanske är det som skall göras just nu. Jag vill gärna ha en kommentar till det. Jag förstår att ingen i regeringen direkt kan hålla med mig, men argumentera då för motsatsen!

Jag vill fråga: Ser ni ingen fara i att efterfrågan sjunker, att handeln minskar, att konkurserna ökar och att jobben försvinner, med den situation vi har i dag? Anser ni inte, herr Tobisson och andra moderater, att vi är i en återvändsgränd och att vi måste ta oss ur den på något sätt? Nu talar jag inte om vem som har kört in oss i den – det må vara en annan regering, en annan riksdag, osv. – men vi befinner oss där och måste komma därifrån. Jag letar efter konstruktiva lösningar för att göra detta. Jag skulle vilja ha herr Tobissons kommentar.

Anf. 35 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Jag skall inte uttala en önskan om fler paket, därför att de har alltid något brådstörtat och oplanerat över sig. Däremot vill jag gärna ge

Ian Wachtmeister rätt i att det behövs flera besparingar. Det finns ingenting i uppgörelserna mellan regeringen och Socialdemokraterna som säger att vi inte skall kunna spara mer. Jag utgår från att förslag om detta kommer i nästa budgetproposition. Jag hoppas att det skall vara möjligt att få majoritet för dem här i kammaren. Jag räknar med det, med den insikt som nu har spridit sig om den besvärliga situation som Sverige befinner sig i – något som vi moderater har varnat om i åratal.

Jag kommer sedan till den fråga som Ian Wachtmeister har uppehållit sig vid. Vi är helt ense om att räntan måste ned, men jag tror inte att det är någon väg att gå att låta kronan flyta. Det är svårt att utveckla det på två minuter, men låt mig ta Belgien och Finland som exempel. Inget av dessa länder utmärks av någon strålande ekonomi.

Belgien har en av de största statsskulder som förekommer, med långt över 100 % av BNP. Men Belgien har sedan gammalt trovärdighet, på grund av att man håller fast sin valuta och inte devalverar.

Finland har däremot ett rykte om sig att kunna göra anpassningar, och man gjorde det så sent som i december förra året. När man nu förklarar att man låter valutan flyta blir det inte så, utan valutan sjunker. Det är naturligtvis den risk man löper. Sverige har liksom Finland rykte om sig att ha devalverat tidigare, och gör man då en sådan här manöver blir det en kraftig uppskrivning av de lån vi har i utländsk valuta och en import av inflation som raserar de ansträngningar som har gjorts. Vi har därmed inte visat att vi är beredda att ta de påfrestningar det innebär att föra en hårdvalutapolitik, och då har de uppoffringar som redan gjorts varit förgäves.

Det är därför det är så viktigt att vi fullföljer den här politiken. Det går inte att hävda att det är något lätt företag att ge sig in på. Som jag sade är vägen både smal och krokig, och den har blivit backigare med hänsyn till den oro som har brutit ut på valutamarknaderna, men det är den väg som vi kan gå. Att nu släppa taget och låta kronan flyta vore en kapitulation som vi skulle få ännu mycket större problem med att hantera än de svårigheter som – det ger jag gärna Ian Wachtmeister rätt i – de för den ekonomiska politiken ansvariga i dag har att hantera.

Anf. 36 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Det är nu egentligen inte fråga om vägar utan om själva fordonet, dvs. Sverige, och hur vi kan se till att det kan ta sig fram. Att jämföra det fordonet med andra, exempelvis Finland, är inte riktigt. Finlands sak är vår, brukar det heta, men Finland har en helt annan situation. Finland befann sig bl.a. i det läget att en tredjedel av dess utrikeshandel försvann. Vi har i grunden ett friskt näringsliv än så länge, och det ger oss en styrka.

Jag menar att det nu är en ny situation i världen och en ny situation i Sverige, och då skall vi agera på ett nytt sätt. Vi skall inte ge upp, vi skall inte kasta in handduken, vi skall inte överge en stark politik. Vi skall i stället övergå till att först så mycket vi kan stärka kronan och sedan släppa den genom att själva sätta räntan. Jag kommer alltså tillbaka till räntan igen: Utan den låga räntan uppnår vi ingenting av allt det andra som vi vill.

På det spår som vi nu kör på – även om det kommer det ena paketet efter det andra – kommer vi att gå emot en spärr, och den har att göra med den

tyska räntan. Vi kommer att hamna en bit ovanför den, och där kommer vi att sitta fast i vår återvändsgränd. Det är det jag är rädd för. Vi skulle alltså övergå, menar jag, från att föra penningpolitik till att föra finanspolitik. Då blir det ännu tuffare krav på den här kammaren, och det skadar inte!

Anf. 37 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Det går alltid att hävda att ett visst annat land är i en annan situation än vad vi är. Det kan sägas också om Finlands bortfall av Sovjethandeln. Men likheterna överväger ju ändå.

Finland vidtog bara några veckor efter Sverige den i och för sig riktiga åtgärden att knyta sin valuta till ecun, men släppte sedan taget. Det förhållandet att vi hade samma konstruktion ledde då omedelbart till misstankar mot oss. Det som har inträffat är alltså i stor utsträckning ett internationellt fenomen. Det är en del i en europeisk valutaoro snarare än ett utslag av misstro mot just den sittande svenska regeringens ekonomiska politik.

Men låt oss då som exempel ta Italien, som gjorde likadant: Man devalverade först, fann att det inte gick och har sedan fått låta valutan flyta. Och den flyter inte utan den sjunker.

Ian Wachtmeister säger nu: Låt oss stärka den ekonomiska politiken – sedan kan vi förklara kronan flytande! Det är precis det som inte fungerar – det har allting visat. Om man inte sätter upp den fasta växelkursen som det överordnade målet, i syfte att nå en låg inflation, får man inte till stånd en politik som kan betecknas som just stark.

Vi hade aldrig fått till stånd uppgörelsen med det stora oppositionspartiet om vi hade förklarat att det inte var så noga med den fasta växelkursen, att vi kunde släppa det taget utan att veta var vi skulle hamna. Det är just den disciplinerande effekt som den fasta valutakursen har som gör det möjligt att bryta med en mångårig lättsinnig ekonomisk politik i Sverige.

Jag uppskattar att vi kan föra en diskussion om dessa saker, och jag medger att det behöver göras, men i likhet med finansministern tror jag att det är tur att Ian Wachtmeister och hans parti inte har inflytande över de här frågorna, genom att de vare sig befinner sig i regeringsställning eller sitter i riksbanksfullmäktige. Det är faktiskt riksbanken som med den ordning som vi har i Sverige hanterar växelkurspolitiken.

Förste vice talmannan anmälde att Ian Wachtmeister anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 38 ALLAN LARSSON (s) replik:

Herr talman! Lars Tobisson gjorde ett tappert försök att köra den gamla valsen igen, men det var inte särskilt framgångsrikt. Lars Tobisson är kanske den främste exponenten för den stöddighet som har präglat den borgerliga majoriteten här i riksdagen. Men den hjälpte ju inte när det blev oro på den internationella valutamarknaden. Tilltron till den svenska kronan vilar inte på den borgerliga regeringen och den borgerliga riksdagsmajoriteten och Lars Tobisson. Den vilar på socialdemokratins medverkan för att få rätsida på politiken – på att bryta upp den enda vägen, som ni har farit på.

Det var Lars Tobisson som för drygt ett år sedan angav de principer som

har varit vägledande för politiken: Först sänker vi skatterna, sedan får vi se vad vi skall skära ned. Det har bidragit till att underminera statsfinanserna. Men till det kommer att de andra partierna i regeringen samtidigt har stått för nya utgifter. Vi fick ju kämpa ända in i det sista – in på nattens sena timmar och t.o.m. in på dagen för uppgörelsen – för att få bort nya planerade utgifter. Det är i detta som lättsinnet ligger, och det är det som vi måste hantera.

Jag tycker att Lars Tobisson med sin beskrivning av Sverige och våra problem är skyldig oss en förklaring till hur det kan komma sig att Storbritannien drabbades så mycket hårdare av valutakrisen. Hur kunde det komma sig att man tvingades på knä i ett land där man i tio års tid har följt den enda vägen? Hur kunde det komma sig att man där inte kunde stå emot valutaspekulationen? Ge oss en enda rimlig förklaring till varför det är så!

Lars Tobisson försökte t.o.m. hävda att detta är den enda vägen. Om Lars Tobisson fortsätter på det viset blir det svårt att här i riksdagen fatta de nödvändiga besluten. Vi skall inte fortsätta på den väg som skapade misstroendet.

Skattesänkningar, nya utgifter för försvar, vårdnadsbidrag och annat, har vi lagt åt sidan. Utförsäljning av statliga företag och naturtillgångar har vi satt stopp för. Utdelning av löntagarfonderna har vi också satt stopp för. Även era planer på att slå sönder A-kassan har vi satt stopp för. Arbetsrätten skall genomföras i samverkan – inte i strid. Allt detta var den enda vägen. Jag ställer frågan: Var det bara ett skämt när alla de här sakerna ingick i den enda vägen eller vad är det egentligen den politiken står för?

Anf. 39 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Allan Larsson undrade varför Storbritannien drabbades hårdare än flera ändra länder. Det finns säkert flera förklaringar, men med anledning av ett uppdrag jag har som ordförande i en utredning som sysslar med frågan om att stärka riksbankens oberoende vill jag säga att jag tycker att det är påfallande att de länder som har haft det svårt har utmärkts av att de har osjälvständiga centralbanker.

Det gäller i högsta grad för Storbritannien. Där hade man inte i tid använt räntevapnet för att möta den tilltagande oron, och när man sedan försökte göra det höll det inte – av politiska skäl – och därmed fick man mycket snabbt krypa till korset. Italien och Spanien är i samma situation. Det anmärkningsvärda att Frankrike var utsatt för press, trots att dess ekonomi får sägas vara ganska stark just nu, kan kanske också förklaras av att man inte har en självständig centralbank.

Jag tyckte det var intressant att Allan Larsson ändå medgav att vad som inträffade var en oro på de internationella valutamarknaderna och att det inte som man tidigare var inne på – var fråga om en misstro mot den svenska regeringens ekonomiska politik.

I den mån det fanns en misstro riktade den sig inte mot innehållet i den politiken utan i så fall mot regeringens möjligheter att kunna genomföra den. Det har under sommaren förekommit uttalanden – inte bara från Allan Larssons parti utan också från Ny demokrati – som gick ut på att man skulle se till att rösta emot tänkbara besparingar. I den situationen kan man natur-

ligtvis fråga sig hur det står till i Sverige. Mot den bakgrunden är det värdefullt att vi har kunnat enas i sådana frågor som Socialdemokraterna tidigare – både i regeringsställning och opposition – helt har avvisat. Det gäller t.ex. kraftiga besparingar på kommunerna och åtgärden att sänka löneskatterna för att ge svenska företag ett bättre konkurrensläge gentemot omvärlden.

Jag noterar med viss tacksamhet att även om Allan Larsson fortsätter att sprida myten om att jag skulle ha sagt att vi först skall sänka skatten och sedan se om vi kan minska utgifterna, har han i alla fall tystnat i sitt tal om "Tobissons träsk". Jag antar att det torkade ut i försommarens hetta. Det är jag i så fall nöjd med.

Det sägs att man har arbetat så hårt för att få bort planerade utgifter. Jag förstår att Allan Larsson syftar på vårdnadsbidraget. Det var aldrig tänkt att det skulle ge en merutgift. Det var fråga om en omfördelning av olika inslag i familjepolitiken. Den omfördelningen skulle ha gett betydligt större rättvisa, och den kommer att göra det när vi så småningom genomför reformen.

Anf. 40 ALLAN LARSSON (s) replik:

Herr talman! Vi kan vara överens om att en internationell valutakris har drabbat Sverige och flera andra länder. I Sverige kunde vi hålla undan. Bördorna för medborgare och företag blir dock oerhört stora.

Vi skulle ha kunnat klara situationen bättre om man inte hade varit så självtillräcklig så länge och inte hävdat att det inte behövs någon annan politik. Hur många gånger fick vi inte höra att politiken ligger fast och att det gäller att hålla ut? Vi fick t.o.m. höra att personer som sysslade med penningplaceringar var semestervikarier som inte förstod sig på finessen i den ekonomiska politiken. Det ingav inte förtroende. Allt detta skadade Sverige.

Om Storbritannien nu har fört den enda vägens politik i tio år, varför skulle det då inte räcka för att hålla undan emot spekulationer? Man kan inte bara hänvisa till tekniska förklaringar och säga att det finns ett starkt samband mellan finansdepartementet och Bank of England. Det måste vara något fundamentalt i ekonomin som förklarar att den väg som man där har drivit har fått dessa effekter.

Jag använde inte uttrycket "Tobissons träsk", eftersom vi under dagar och nätter just har arbetat med att dika ut Tobissons träsk. Vi har nog sänkt vattenståndet i det, så att det skall bli mera framkomligt. Vi har gjort en insats för att komma till rätta med det strukturella budgetunderskottet, som är lika stort som skuldräntorna från Bohmans och Mundebos tid. Men den konjunkturella situationen kvarstår. Det gäller att se till att skapa tillväxt och nya arbetstillfällen så att konjunkturen vänder uppåt. Vi bör nu inrikta våra krafter på att hantera detta. Det har inte Lars Tobisson gett några besked om.

I det sammanhanget vill jag också säga att jag är mycket angelägen om att vi i behandlingen av propositionen och i finansutskottet skall få en belysning av frågan om hur regeringen hanterar kommunerna. Är det rimligt att man skall flytta över ett underskott i statsbudgeten till kommunsektorn? Genom att säga upp tiotusentals anställda flyttar kommunen tillbaka underskottet till staten, via arbetsmarknadsfonden som får låna upp pengarna. Är det

verkligen fråga om besparingar eller är det bara en finasiell rundgång som leder till att man missbrukar människors vilja till arbete? Har Lars Tobisson något besked att ge på den punkten? Jag skulle välkomna ett besked om vad detta innebär. Det här är en fråga som inte är avgjord och som vi måste få närmare belyst. Det är inget framsteg för Sverige att människor måste lämna fasta jobb och i stället uppbära ersättning från A-kassa.

Anf. 41 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är något egendomligt att Allan Larsson försöker framställa sig som den stora samförståndspolitikern som nu har gjort ansträngningar och lyckats skapa uppgörelser. Det är väl ingen hemlighet att så länge det var Allan Larsson som skulle stå för kontakterna och förhandlingarna var det mycket svårt att komma fram. Det förekom förslag och ståndpunkter som dels inte hade med krishanteringen att göra, dels gick ut på att skapa hinder snarare än underlag för överenskommelser.

Allan Larsson sade i sitt anförande att han hade krossat myter. Jag tycker snarare att han försöker bygga upp myter. Det här är en myt om de insatser som han skulle ha varit upphovsman till.

En annan myt som är ofta återkommande är att de skuldräntor och den statssskuld som fanns innan det här inträffade skulle ha byggts upp under Bohmans och Mundebos tid. Jag fick många gånger tillrättvisa Allan Larssons företrädare Kjell-Olof Feldt på den punkten i kammaren. Huvuddelen av statsskulden på drygt 600 miljarder kronor tillkom under socialdemokratiskt regerande före 1976 och efter 1982. Endast 250 miljarder kronor härrör från de borgerliga regeringsåren. Det gäller att hålla reda på fakta. Man kan inte bara fara runt och säga att skulden har vissa orsaker och att Socialdemokraterna nu uppträder som räddande änglar och ställer allt till rätta.

Det är inte heller något särskilt bra underlag för ett fortsatt samarbete. Mot bakgrund av de svårigheter som Sveriges ekonomi befinner sig i räknar jag med att vi skall fortsätta att se till att vi kan lösa de stora frågorna. Vi kanske inte kan göra det i samförstånd men i alla fall på ett sådant sätt att vi inte försvårar för varandra. Vägen att ta sig ur den situation Sveriges ekonomi har hamnat i – och som i allt väsentligt beror på de misstag som gjordes under socialdemokratiskt regerande under 80-talet – har vi alla ett ansvar för.

Förste vice talmannen anmälde att Allan Larsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 42 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Ur en farofylld kris har det fötts hoppingivande möjligheter. Riksdagen kan nu med stor majoritet genomföra nödvändiga finanspolitiska åtgärder. Det bör leda till lägre räntor, ökade investeringar och en långsiktig balans i samhällsekonomin.

Jag ser krispaketen som en investering för framtiden. Riksbanken och politikerna vann kampen för kronan och den fasta växelkursen. Priset kan tyckas högt, men de dåliga erfarenheterna av alternativet med devalveringar inbjöd inte till att beträda den vägen.

Det har ifrågasatts om riksdagens makt har minskat till följd av krisuppgörelsen. Mitt svar är nej. Överenskommelsen med Socialdemokraterna manifesterar att det finns parlamentarisk stabilitet kring avgörande ekonomiskpolitiska åtgärder.

När det gällde att skapa trovärdighet för en stabil ekonomisk politik räckte inte Ny demokrati till. Pajaseri och badstrandsshower var fel grepp i en tid då vårt land stod inför en akut ekonomisk kris. Jag noterade i dag att Ian Wachtmeister talade om att politikerna har skärpt sig. Det var kanske ett prov på självrannsakan.

Det finns många orsaker till de ekonomiska problemen. Det är ett arv från 1980-talets bristfälliga politik och ekonomi, som många tidigare talare har påtalat. Avsaknaden av en stram finanspolitik är en annan orsak. Det är också ett resultat av en djup lågkonjunktur som har drabbat hela västvärlden.

Allan Larsson talade tidigare i dag om myterna som har krossats. Det var exakt vad han sade i en artikel i Aftonbladet. Analysen var dock inte heltäckande. Allan Larsson tycks ha glömt historien bakom och upprinnelsen till finanskrisen. I annat fall hade han också kunnat krossa myten om framgångarna med den tredje vägens politik, som bar socialdemokraternas signum. Den förde Sverige in i den värsta depressionen sedan 1930-talet.

Misslyckandet kan illustreras på många sätt. Det illustreras t.ex. tydligt av statsskuldens utveckling under de senaste tio åren. 1982 var statsskulden drygt 377 miljarder kronor. 1991 hade den ökat till nästan 693 miljarder kronor. Detta skedde under en period av stark högkonjunktur.

Facit till Allan Larssons senaste budget blev ett underskott på närmare 80 miljarder kronor. Mot den bakgrunden vill jag ställa en fråga till Allan Larsson. Finns det något som Allan Larsson ångrar i sin tidigare gärning? Jag hoppas att han har tid att svara innan han går på lunch.

Trots krispaketen återstår det mycket ekonomiskt saneringsarbete för att få bukt med det höga strukturella budgetunderskottet. Krispaketen är inte början till slutet utan snarare början till något nytt. Nu behövs långsiktiga lösningar och stabila tag på det sätt som regeringspartierna redan har påbörjat.

Ekonomer och politiker måste också tänka i nya banor. Det kanske också behövs nya aktörer och nya värderingar. De manliga, ibland litet kortsiktiga, värderingarna har kanske alltför länge dominerat det ekonomiska livet. Det kanske är hög tid att ge plats för mera kvinnliga värderingar.

Inflationsekonomins tid är över. Nu måste det motsatta få gälla.

Enligt Industriförbundets rapport och Konjunkturinstitutets rapport dröjer konjunkturuppgången. Det höga ränteläget i Europa är en bidragande orsak. Vi måste vända stagnationen och skapa utveckling och framtidstro. Återkommande rapporter om konkurser och höga arbetslöshetstal får inte verka förlamande. Den onda cirkeln måste brytas.

Industrins produktivitet har förbättrats och exporten ökar. Ökningen är dock svag på grund av den allmänna stagnationen i omvärlden.

Sverige har i dag goda möjligheter. Vi har den lägsta inflationen i Europa. Bara för ett år sedan ledde vi Europatoppen. Nu har vi dess värre intagit tätpositionen när det gäller hög realränta. Att minska ränteninvån är därför

en nödvändighet för att vi skall få fart på investeringarna i näringslivet. Av låga räntor blir vi alla rikare.

Många människor känner i dag stor oro inför det som har hänt på valuta- och finansmarknaden de senaste åren. 1980-talets hjältar – yuppies och finanslejon – har blivit 1990-talets "skurkar". Samtidigt som hushållen och småspararna får betala notan efter 1980-talets spekulationsvåg får bankdirektörer mångmiljonbelopp i avgångsvederlag. Detta är stötande på många sätt.

Herr talman! Nog finns det skäl att noggrant utreda orsakerna till finanskrisen och det som följt i dess spår. Förtroendet för det finansiella systemet måste återställas.

Jag vill fråga vad Allan Larsson avser med sina antydningar om olika statsråds olika meningar. Tala i klartext om vilken person som avses i stället för att sitta här och sprida myter. Jag tycker att en person som Allan Larsson inte har anledning att ägna sig åt den typ av argumentation som han gjorde tidigare i dag.

Många har i dag svårt att få låna till investeringar. Det drabbar småföretagen och bostadsbyggandet. Det drabbar främst boende i mindre orter och på landsbygden. Men det är inte där som finanskrisen uppkommit och kreditförlusterna på fastighetsmarknaden har skapats. Det är inte i mindre orter och på landsbygden som monumenten över "dårskapens ekonomi" står. Bankernas och bostadslåneinstitutens restriktivitet att bevilja krediter riskerar nu att förlänga lågkonjunkturen. Med hänsyn till det skyddsnät som regeringen och Socialdemokraterna har utlovat banker och kreditinstitut borde de faktiskt inta en annan ställning på den här punkten. Banker, finansbolag och bostadslåneinstitut och dess ägare måste också ta sitt ansvar för landet.

Vi måste få fart på investeringarna i industrin. Industrins andel av BNP har stadigt minskat sedan 1986. Industrin har fått stå tillbaka för den offentliga sektorn. Det finns många exempel på att kommuner hellre har prioriterat byggande av Folkets Hus än tagit hänsyn till småföretagens behov.

Det är genom industriproduktion och export av varor och tjänster som vi skapar nya resurser. Det är hög tid att på alla nivåer upprätta och uppvärdera jobben i industrin. Vi behöver en exportledd tillväxt. Det är ändå det som skall ge oss resurser för välfärdssamhället.

Sverige måste återindustrialiseras. Villkoren för de mindre företagen och entreprenörerna måste bli gynnsammare. Därför är det olyckligt att viktiga skattefrågor för småföretagen har skjutits något på framtiden som en följd av krisuppgörelsen med Socialdemokraterna.

I den ekonomiska krisen måste vi alltid värna sysselsättningen och rättvisan och slå vakt om miljön. Centern hävdar arbetslinjen. Vi värnar sysselsättningen, bl.a. genom den ökade satsningen på arbetsmarknadspolitiska åtgärder och investeringar i vägar, kommunikationer och fler platser på högskolorna. Vi främjar småföretagen. Det är en Allan Larssonsk myt att bara Socialdemokraterna haft förmåga att skapa en offensiv arbetsmarknadspolitik.

Oavsett var i landet man bor skall det finnas möjligheter till utbildning, arbete, service, god miljö och kulturaktiviteter. Det är innebörden av begreppet livskraft i hela landet; det är rättvisa. Hela Sverige måste leva! Det

är det budskap jag vill förmedla till alla dem som lyssnar på den här debatten – här i kammaren, via radion, på jobbet eller i bilen – Centern står för rättvisa, regional utveckling och framtidsinvestering.

Till sist, herr talman, vill jag säga att uppgörelsen mellan regeringen och Socialdemokraterna kräver uppoffringar av alla. Jämfört med alternativet, att en politisk lösning blockerats, är alla i Sverige vinnare. Den efterföljande debatten kring uppgörelsen bör inte ägnas åt att kora partipolitiska vinnare och förlorare på det sätt Allan Larsson har försökt göra i den här debatten. Det finns, herr talman, bara en vinnare på uppgörelsen: det svenska folket och den svenska ekonomin.

Anf. 43 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Man kan nästan märka en ritual i anförandena från regeringspartier och socialdemokrater: alla är väldigt glada att Ny demokrati inte var med. Vi är nu någon sorts utanförstående buse som man gemensamt har att skylla på och skälla på. Det är vi vana vid; den rollen klarar vi. Det är inga problem.

Per-Ola Eriksson var inne på att Ny demokrati inte räckte till och att det var därför man inte så gärna ville göra upp med oss. Jag skulle kunna ge en variant på det, men jag skall i stället anknyta till något annat som Per-Ola Eriksson sade. Han talade om badstrandsshowerna. Kom ihåg att medan övriga yrkespolitiker låg i hängmattorna var vi ute på badstränder och talade. Vad har det med det här att göra? Åk ut själva, skulle jag vilja säga, och förklara, stå till svars och lyssna. Det är inte för sent, även om just badstränderna kanske är litet ödsliga; det går bra överallt. Folk är nämligen före politikerna i mycket, bl.a. i krismedvetandet. Det märkte vi när vi var ute i somras. Man är kunnig och ser igenom även det som politikerna försöker dölja. Människor är väldigt kloka. Det kanske är därför ni håller er ifrån dem. De vet också att man kan vara seriös och skoja samma dag, flera gånger. Det kanske är något som Per-Ola Eriksson tycker är litet egendomligt och som han inte vill skall smitta av sig i riksdagen; i så fall har han lyckats ganska bra.

Det är bra att man backar upp småföretagarna. Alla talar om att man backar upp småföretagarna. Vi tackar för det, vi som står utanför fempartikoalitionen, och säger: Gör då det.

Anf. 44 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tvekar inte att säga att Ny demokrati under sommaren bidrog till att skapa tveksamhet om regeringen skulle få igenom viktiga ekonomisk-politiska åtgärder. Redan innan förslagen kommit till riksdagen ägnade Ny demokrati mycken tid åt att säga nej, nej och åter nej. Man skulle stoppa än det ena, än det andra förslaget. Detta skapade inte någon trovärdighet. Ny demokrati sorterade ut sig självt som en trovärdig partner när det gällde att komma till en hållbar uppgörelse.

Vi låg inte i hängmattorna, herr Wachtmeister, när Ny demokrati hade badstrandsshower. Vi hade sammanträden med våra riksdagsgrupper, vi tog fram underlag och material för den uppgörelse som sedan skulle träffas. Vi tog också fram underlag för de budgetar som skall presenteras senare.

När det gäller småföretagen är det viktigt att komma ihåg att det redan har skett viktiga förbättringar. Skatten på arbetande kapital har slopats, omsättningsskatten på aktier har slopats, skogsvårdsavgiften har försvunnit, löntagarfonden har avskaffats. Det behövs ytterligare åtgärder. De mindre företagen spelar en betydelsefull roll för att få fart på investeringarna i Sverige. Vi behöver de mindre företagen som utvecklar innovationer och produkter. Därför arbetar vi i Centern tillsammans med de övriga regeringspartierna för att skapa ett bättre företagsklimat med bättre tillgång till riskkapital, förändrad beskattningssituation och en nedmontering av hämmande regelverk. Det är av avgörande betydelse för att vi skall få fart på investeringarna och för att de mindre företagen skall få svängrum och slippa den svångrem de dragits med under en alltför lång tid under 1980-talet.

Anf. 45 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Ny demokrati skapade tveksamhet, sade Per-Ola Eriksson. Jag kan för det första tala om att det inte togs några som helst kontakter med oss. Ni skaffade alltså era uppfattningar från tidningar. Det är ett mycket dumt sätt att skaffa sig uppfattningar, har vi lärt oss. Det är bättre att ringa och ta kontakt, då kanske man får höra hur det verkligen ligger till.

Vi talade om krispaket långt innan regeringen gjorde det. När vi föreslog ett krispaket fick vi samma svar som alla andra: Regeringens politik ligger fast. Här behövs inga panikpaket. Det sade man ända tills det var en vecka kvar innan panikpaketeten kom – för då var det panik. Många av de åtgärder vi i dag ser i paketen känner vi igen från de förslag vi fört fram sedan länge. Vi vet ganska väl vad folk tycker, tack vare att vi varit ute bland människorna.

Vi tycker inte att det är särskilt imponerande med de nedlåtande kommentarerna om att vi gör oss besväret att åka ut och träffa folk; det tycker vi att ni alla kunde göra.

Min sista fråga gäller turistmomsen. Centern försvarar ju glesbygden och småföretagen. Hur är det med turistmomsen? Ett sätt att få fart på företagen ute i bygderna vore ju att sänka turistmomsen i det nya paket som jag talar om. En vacker dag kommer ni att hålla med även om det. Under tiden höjs turistmomsen och företagen läggs ned. Flyktingförläggningarna är snart den enda verksamhet som finns ute i bygderna.

Anf. 46 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Ian Wachtmeister sade att vi skulle ha ringt till honom i somras, men det var svårt att få tag i honom – han var ute på badstranden. Telefonnätet är ännu inte så välutbyggt att man når alla badplatser.

För historieskrivningen är det viktigt att klargöra att många av de förslag som nu finns i överenskommelsen var förslag som vi hade arbetat med och som Ny demokrati faktiskt på några punkter sagt nej till under sommarens debatt. Jag tänker t.ex. på karensdagen i sjukförsäkringen. Den höjda turistmomsen var naturligtvis en besvikelse; det erkänner jag gärna. Men vi fick ändå en differentiering så att vi har en lägre moms på turism, livsmedel och persontransporter. Man skall till detta lägga den mycket kraftiga sänkningen av arbetsgivaravgiften som ger småföretagen – inte minst turistföretagen,

som ju i stor utsträckning är småföretag – en bättre konkurrenskraft och möjlighet att hävda sig på den marknad som Ian Wachtmeister så gärna bekänner sig till.

Förste vice talmannen anmälde att Ian Wachtmeister anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 47 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! När jag lyssnade på Per-Ola Eriksson kom jag att tänka på en sovjetisk professor vid vetenskapsakademin som fick frågan vad målet var för den ekonomiska politiken i Sovjetunionen. Han började då räkna upp någonting i stil med: den maximerade produktionen, de minimerade kostnaderna, arbete åt alla, den ökade jämlikheten, räddandet av miljön, åstadkommandet av regional balans och uthållig tillväxt.

Per-Ola Eriksson säger t. ex. att vi skall ha mer av kvinnliga värderingar. Det tycker jag också. Men jag skulle vilja veta var de kvinnliga värderingarna finns i de båda krispaketen; jag tänker t.ex. på alla de kvinnor som nu från kommunerna går ut i arbetslöshet på grund av era konfiskerade pengar.

Hur slår krispaketen när det gäller inkomstfördelningen mellan kvinnor och män? Kan Per-Ola Eriksson konkret tala om på vilket sätt kvinnliga värderingar speglas i de båda krispaketen?

Per-Ola Eriksson talar om bankdirektörernas avgångsvederlag och att det är en fråga som skall utredas. Jag frågar då: Vad vill Per-Ola Eriksson konkret göra för att i möjligaste mån få bort avgångsvederlagen? – Inga utredningar, alltså, utan konkreta förslag.

Hela Sverige måste leva. Det är en mycket vacker paroll. Hur bidrar de båda krispaketen till att förbättra den regionala balansen i Sverige?

Anf. 48 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Det var ganska fascinerande att Johan Lönnroth tog till en professor för att finna en utgångspunkt för sitt inlägg, och att han tog till Sovjet. Där har man väl inte precis stått för något nytänkande inom det ekonomisk-politiska området. Det kanske hade varit värdefullt om han hittat en professor i någon annan del av världen. Men det kanske var ett återfall i den gamla kopplingen österut.

När man lyssnade på Johan Lönnroth verkade det som om det skulle vara fel att ha långsiktiga mål. Jag tror tvärtom att vi behöver långsiktiga och stabila spelregler. Vi politiker måste sätta upp långsiktiga mål. Ett sådant är att vi skall bringa ordning och reda i statens finanser. Ett sådant mål är att vi skall ha regional balans och likvärdiga möjligheter över hela landet. Dit räknar vi överenskommelsens arbetsmarknadspolitiska paket som faktiskt prioriterar regionalt utsatta regioner i flera avseenden. Det handlar om väginvesteringar, satsningar på de mindre och medelstora högskolorna och fler platser inom utbildningsväsendet.

Just när det gäller investeringar i vägnätet är det klart uttalat vart pengarna skall gå. Det handlar om att tidigarelägga investeringarna också i statliga verk och myndigheter. Det finns mängder av projekt som statliga verk

och myndigheter kan ta fram ur skrivbordslådorna för att skapa sysselsättning och investering.

Vi skapar ingen utslagning av jobb. Det handlar om att rädda jobb med den här uppgörelsen. Alternativet hade varit att stå vid sidan om och låta den s.k. marknaden få bestämma villkoren. Genom riksbankens agerande, och politikerna som slogs för kronan har vi fått möjligheter att offensivt satsa på jobb och investeringar i hela landet. Detta är en viktig del i en krisuppgörelse och en viktig framtidsinvestering, som jag hoppas att Johan Lönnroth kan biträda när den kommer till riksdagen. Det tror jag vore värdefullt för styrkan i det politiska systemet.

Anf. 49 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! Det sista som Per-Ola Eriksson sade får jag väl tacka för, nämligen att han anser att det skulle vara en styrka om också Vänsterpartiet anslöt sig till krisuppgörelserna. Beklagligtvis måste jag säga att så nog inte blir fallet. Däremot hoppas vi fortfarande på att ni i Centerpartiet skall ta ert förnuft till fånga – den förhoppningen gäller alltså inte bara Socialdemokraterna – och driva en helt annan politik, en politik som verkligen får ner arbetslösheten.

Visst skall man ha långsiktiga mål. Men det är ingen poäng med sådana, om man inte kan säga någonting konkret om hur man skall ta sig till dessa mål.

När Per-Ola Eriksson säger att han vill ha mer av kvinnliga värderingar, tycker jag att man kan kräva att han säger någonting konkret om vad han menar. Frågan om sextimmarsdagen diskuterades för inte så länge sedan hos centerkvinnorna. Möjligen var det rent av så, att ert kvinnoförbund långsiktigt reste detta krav. Det skulle vara intressant att höra om Per-Ola Erikssons tal om "kvinnliga värderingar" innebär att han också är anhängare av att sex timmars arbetsdag införs på sikt. I så fall vill jag litet mer konkret få veta vad Per-Ola Eriksson, finansutskottets ordförande, avser att göra för att befrämja en jämnare fördelning av arbetstiden. Krispaketen innebär nämligen att, som jag tidigare visade, färre – förmodligen män – kommer att jobba mer i förvärvsarbete, medan arbetslösheten för kvinnor kommer att öka kraftigt.

Dessutom tror jag att inkomstskillnaderna mellan män och kvinnor kommer att öka ytterligare på grund av de båda krispaketen.

Anf. 50 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Om nu Johan Lönnroth och Vänsterpartiet inte vill biträda överenskommelsen när den kommer till riksdagen, så gör det faktiskt inte någonting – vi får ändå en bred majoritet. Men det ligger i varje regerings ambition att skapa största möjliga majoritet för och största möjliga enighet kring de politiska besluten, särskilt i en tid då den svenska ekonomin utsätts för påfrestningar. Om emellertid Johan Lönnroth och Vänsterpartiet inte vill delta, är det deras val och deras alternativ. Det får stå för Vänsterpartiet, som så många gånger tidigare ställt sig vid sidan om när besluten skall fattas. Vi klarar oss dock utan Johan Lönnroth och hans parti.

Bland de långsiktiga besluten är det mycket viktigt att också lyfta fram

miljön. I överenskommelsen finns en mycket tydlig miljöstrategi. Från Centerns sida gick vi in i förhandlingarna med tre mål: att värna om sysselsättningen, att sanera ekonomin och att skapa rättvisa. Ett fjärde mål var miljömålet.

En uthållig ekonomisk utveckling förutsätter att vi också gör miljösatsningar. I överenskommelsen finns ett mycket stort utrymme för miljösatsningar. Dit hör exempelvis miljöskatterna och differentieringen av bensinpriset. Även andra avsnitt gynnar miljön.

Det förefaller som om Johan Lönnroth anser att när vi förbättrar ekonomin, så är det bara för männen medan kvinnorna ställs utanför. Det är emellertid både för män och kvinnor i Sverige som vi träffat denna överenskommelse. Det är både för mäns och för kvinnors framtid och för deras jobb vi har slagits för den fasta växelkursen, slagits för kronan och slagits för möjligheterna att göra saneringar i ekonomin. Detta är någonting som kommer alla till del.

Så till de "kvinnliga värderingarna"! De flesta ekonomer är män, och det är de som syns i TV-rutorna och som haft ansvaret för besluten under 1980-talet, då spekulationen på fastighetsmarknaden ägde rum. Det kanske inte hade skadat om ytterligare en eller annan kvinna hade deltagit i de besluten. Besluten hade då kanske blivit betydligt bättre.

Anf. 51 ALLAN LARSSON (s) replik:

Herr talman! Jag sätter stort värde på att Per-Ola Eriksson stannar kvar i kammaren trots att det är lunchtid, så att vi kan slutföra den här debatten. Jag lovar att fatta mig kort, så att jag inte tar för mycket av dyrbar tid i anspråk.

Finansutskottet har tyvärr inte spelat någon viktig roll i det arbete som har skett under de senaste veckorna. Det beklagar jag – jag tror att det skulle ha varit värdefullt om utskottet hade varit mer aktivt. Det yttersta ansvaret får här Per-Ola Eriksson ta.

Jag har en bunt tidningsklipp med uttalanden av Per-Ola Eriksson. Ett par rubriker är: "Ingen avstamp för samförstånd" och "Allan Larssons inviter tillbakavisas av Per-Ola Eriksson". Det är tur att det fanns bättre insikt i regeringen om behovet av diskussioner och samförstånd. Vi skulle inte ha klarat kronan om det hade varit Per-Ola Eriksson som hade bestämt takten. Även av andra artiklar och reportage framgår att Per-Ola Eriksson är den som har varnat för att göra upp med Socialdemokraterna.

Jag skulle vilja höra litet mer om vad som ligger bakom detta.

Så till historieskrivningen om 80-talet! Jag ställer frågan till Per-Ola Eriksson: Är det rätt eller är det fel att underskottet i statens finanser 1982, när regeringen Fälldin avgick, uppgick till 13% av BNP, att detta underskott förbyttes i ett överskott 1990 och att Kjell-Olof Feldt genom en väldig insats lyckades få landet att komma ur det underskott som nästan alla år 1982 såg som fullständigt omöjligt att komma till rätta med?

Ni tog inte underskottet med er när ni lämnade regeringen 1982. Det krävdes tid att täcka detta underskottet. Kjell-Olof Feldt gjorde då en av OECD:s starkaste finanspolitiska insatser. Det finns ett utförligt siffermaterial som bevisar detta.

Får jag också ställa en fråga om läget när ni tillträdde: Är det rätt eller fel, Per-Ola Eriksson, att underskottet i statsbudgeten var 39 miljarder i oktober förra året? Att det ökat sedan dess beror bl.a. på en svagare konjunkturutveckling men också på att ni under den här tiden har genomfört en rad ofinansierade skattesänkningar och utgiftshöjningar.

Låt oss vara överens om historieskrivningen.

När det gäller finanskrisen tycker jag att det är viktigt både att det blir kartlagt vad som har skett på marknaden under den här tiden och att det vidtas åtgärder för att klara tryggheten för spararna.

Jag förstår inte varför Per-Ola Eriksson blir så upprörd när jag refererar till olika uttalanden från regeringen. Per-Ola Eriksson bör väl ha sett samma TV-intervju som jag. Det är av det skälet jag frågar: Var står finansutskottets ordförande? Står han bakom den politik som tidigare har gällt eller ansluter han sig till de nya signalerna om att konkurser självfallet också måste drabba spararna? Vi avvisar bestämt sådana signaler. Ägarna får ta sitt ansvar, men spararna skall kunna känna sig trygga.

Anf. 52 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Jag skall börja med att korrigera Allan Larsson på en viktig punkt. Han sade att jag hade varnat för en uppgörelse med Socialdemokraterna. Jag har inte gjort det, utan jag har i stället eftersträvat en sådan uppgörelse. Allan Larsson har fått den där uppgiften från Svenska Dagbladet, och där står kanske inte alltid det rätta – Ian Wachtmeister sade tidigare i debatten att man inte skall tro på vad som står i tidningarna. Det skall man inte göra i det här fallet heller.

Jag är något förbryllad över Allan Larssons försök att framstå som samarbetsaposteln. Denna myt krossades under förhandlingarnas upptakt, något som har bekräftats under den här debatten.

Likt en robot villkorade han förhandlingsuppläggningen. Det vittnar inte om någon god samarbetsvilja inför en förhandling.

Regeringspartierna gick till förhandlingarna förutsättningslöst, men de var inte utan villkor i slutändan. Allan Larsson ville villkora först och sedan börja förhandla. Det brukar normalt inte fungera, utan gör man så framstår man bara som en bromskloss. Därför var det bra att Ingvar Carlsson till sist tog rodret, så att förhandlingarna kunde slutföras för Socialdemokraternas del.

Allan Larsson har i repliker till andra deltagare i den här debatten försökt framställa den andra överenskommelsen som ett stoppaket. Överenskommelsen är inget stoppaket, utan den är ett reformarbete. För Allan Larssons och Socialdemokraternas trovärdighet tror jag att det är viktigt att man slutar att sprida vrångbilder av uppgörelsen och i stället redovisar det faktiska innehållet i uppgörelsen.

Om det är så att Allan Larsson genom att spridda dessa vrångbilder försöker lugna de oroliga i s-leden, vet jag inte, men jag tycker inte att det är bra att man handlar så när man har slutit ett avtal.

Det verkar som om Allan Larsson är förvånad över att det i slutet på 80-talet var ett överskott i budgeten. Det vore väl i stället konstigt om det inte hade varit så, eftersom 80-talet präglades av en extrem högkonjunktur. Men

ni förde en slapp finanspolitik. Det har omvittnats av många – inte minst av den som var vice statsminister i den regering som Allan Larsson tillhörde.

Anf. 53 ALLAN LARSSON (s) replik:

Herr talman! Det är bra att Per-Ola Eriksson dementerar de uppgifter som har funnits i tidningen om att han skulle ha motsatt sig en uppgörelse med oss. Jag tar fasta på det uttalandet. Får jag bara säga att jag kanske har varit litet vilseförd av att under ett år ha arbetat i finansutskottet, där vi inte har kunnat flytta ens på ett kommatecken i majoritetens text. Jag välkomnar den nya attityd som Per-Ola Eriksson ger uttryck för.

Är jag en samarbetsapostel? Ja, jag har försökt att tala både i mitt parti och för allmänheten om nödvändigheten av att få till stånd en nationell samling kring en ny och ansvarsfull ekonomisk politik. Mot det har jag fått många invändningar från olika håll. Men jag har stått på mig för den inriktningen. Men de som har trott att man kan förhandla med oss genom att plocka bit för bit har gjort ett misstag.

När vi förhandlar är vi väl förberedda. Vi har tänkt igenom vår förhandlingsstrategi, vi har idéer om vad vi skall uppnå och där står vi på oss. Misstolka inte detta som ovilja att göra insatser. Tvärtom. Det var just genom att vi hade förberett oss väl som vi kunde genomföra den här förhandlingen på det sätt som skedde och få det utfall som gjorde att vi kunde acceptera en sådan uppgörelse.

Det är riktigt att vi under 80-talet fick en vändning från ett stort underskott till ett litet överskott. De offentliga finanserna som helhet hade ett hyggligt underskott under slutet av 80-talet. Det var otillräckligt med tanke på de påfrestningar som vi nu har. Men kommer Per-Ola Eriksson ihåg hur det lät här i kammaren? Under den tid som jag har diskuterat här fick jag höra hur överbeskattat det svenska folket var. De överskott som då fanns skulle man åtgärda genom att sänka skatterna. Det var den föreställningen som låg bakom och som gjorde det svårt att få till stånd den nödvändiga uppstramningen av finanspolitiken. Tänk efter litet, Per-Ola Eriksson, vilka era insatser var!

Centern gjorde en bra insats 1989, när ni ställde upp. Då var inte Folkpartiet med. Vi har fått dra ett tungt lass på detta område. Men kritiken för de stora underskotten måste ni ta på er själva. De grundlades under de borgerliga åren i slutet av 70-talet och början av 80-talet. 13 % i underskott i förhållande till bruttonationalprodukten var resultatet när ni lämnade över. Det var ett tungt jobb att förändra det.

Anf. 54 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tror att det är viktigt att i en sådan här debatt också ta med helheten. Jag märker att Allan Larsson tar valda delar enbart av 80-talet. Men för att få en helhetsbild bör man kanske säga, att statsskulden under den tid som Socialdemokraterna hade ansvaret för ekonomin ökade med mångmiljardbelopp. Detta skedde mitt i en tid då vi hade en extrem högkonjunktur.

Jag läste ett tal som Allan Larsson hade hållit den 23 september. Jag vill ta upp en sak som han sade där, nämligen att de med de högsta inkomsterna

nu också får vara med och bidra till uppgörelsen genom att det extra reallöneskyddet på 2 % i skatteskalan upphävs för 1993 och 1994. I och med det återupprättas skattereformens mål om en rättvis fördelning.

Det var bra att Allan Larsson sade detta. Men det kanske hade varit bättre om Allan Larsson hade biträtt en sådan linje i valrörelsen 1991, när vi i Centern tog upp den frågan. Då mötte vi ett kompakt motstånd från socialdemokratins sida. Vi tyckte att skatteuppgörelsen, som Socialdemokraterna hade medverkat till, var orättvis på den här punkten. Nu har vi medverkat till att ställa det till rätta. Det försöker Allan Larsson sedan inför den interna opinionen ta till intäkt för en socialdemokratisk framgång.

Jag skall ta upp frågan om finanskrisen. Jag trodde att Allan Larsson skulle våga peka ut vilka personer han avser och inte bara göra antydningar. Jag svarar ändå på Allan Larssons fråga.

Enligt överenskommelsen mellan regeringen och Socialdemokraterna är vi för det första överens om att garantera betalningssystemet och att det skall ske i samråd med parterna. För det andra kommer en proposition att läggas på riksdagens bord under hösten. För det tredje, Allan Larsson, innebär detta, som finansministern redan har sagt, att bankägarna också måste ta sitt ansvar, på samma sätt som staten tar sitt ansvar som ägare till Nordbanken. För det fjärde skall insättarnas pengar garanteras av staten. Men detta innebär samtidigt, för det femte, att regeln om att det egna kapitalet i första hand skall garantera övriga förpliktelser måste gälla. Även det har finansministern pekat på. Det är också detta som den åsyftade personen i regeringen har pekat på.

Allting annat skulle innebära att privatägda banker skulle kunna verka på löpande räkning i det här läget, och det skulle inte garantera betalningssystemet och vara en trygghet för framtiden. Jag tycker att de som har ägaransvar skall ta sitt ansvar. Det är det som vi från Centerns sida har menat. Jag hoppas att Allan Larsson efter den här debatten inte behöver sprida myter om innehållet i uppgörelsen och var olika företrädare för regeringen står.

Andre vice talmannen anmälde att Allan Larsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 55 ANDRE VICE TALMANNEN:

Vi har besökare från det polska parlamentet och hälsar dem särskilt välkomna.

Anf. 56 STEFAN ATTEFALL (kds):

Herr talman! "20 års slapp finanspolitik". Ungefär så uttryckte sig förre socialdemokratiske vice statsministern Odd Engström i en tidningsintervju, när han skulle förklara orsaken till den valuta- och räntekris som vi upplevt och som i sin tur ledde fram till de två krispaketen.

Vi i Sverige har under lång tid skjutit de ekonomiska problemen framför oss, ungefär som när man rullar en snöboll framför sig. Till slut blir snöbollen så stor att man inte längre orkar rulla den vidare. Är det då litet uppförsbacke börjar snöbollen rulla tillbaka. Det är det vi nu upplevt under de gångna veckorna. Det var därför de två krispaketen var så viktiga, både med

tanke på deras innehåll och för deras parlamentariska bredd. Krispaketen stoppade snöbollen som höll på att krossa oss. Att döma av ränteutvecklingen börjar också resultaten att visa sig. Men fortfarande har vi en lång och mödosam väg framför oss, innan vi har fått ordning på svensk ekonomi.

Visst finns det inslag i krispaketen som känns smärtsamma för en kristdemokrat. Minskningen av u-landsbiståndet är ett sådant exempel. Men också neddragningen av bostadssubventionerna och pensionerna är svåra beslut. Men vad nästan alla som protesterar mot krispaketen glömmer – här är Johan Lönnroth från Vänsterpartiet ett bra exempel – är att följden av att *inte* vidta dessa besparingar skulle ha blivit devalvering och långsiktigt högre räntor. En sådan politik skulle leda till högre inflation och högre arbetslöshet, vilket innebär mindre köpkraft för oss alla, även för de pensionärer som Johan Lönnroth ömmar för. Dessutom skulle vi ha tagit rejäla kliv tillbaka till den inflationsekonomi som vi upplevde under 80-talet och som skapat de ekonomiska problem som vi nu brottas med.

Det är denna insikt som gjort att vi kristdemokrater aktivt medverkat till att krisuppgörelsen kom till stånd. Det är också denna insikt som gjort att vi kristdemokrater deltagit i en regering som även före valutakrisen dristade sig till att föreslå smärtsamma besparingar, besparingar som så sent som i juni detta år i denna kammare ansågs vara onödiga och felaktiga, men som nu är högsta visdom.

Allan Larsson sade i sitt anförande att han var nervös redan i maj månad, medan marknaden blev nervös i augusti. Vi andra märkte inte mycket av den nervositeten i kammaren. Då var Socialdemokraterna emot alla besparingar och vågade inte föreslå sådana saker som man nu ställer upp på.

En viktig förklaring till dagens ekonomiska situation är att vi under lång tid gynnat finansiell spekulation framför produktivt arbete. Statistik från SCB visar detta på ett skrämmande tydligt sätt. Under hela 1980-talet var avkastningen högre genom att satsa pengar i finansiell verksamhet än på att satsa dem i produktiva investeringar i näringslivet. Bara 1983 och 1984 var undantag från denna regel. En ekonomi där det är intressantare att spekulera i fastigheter och börskurser än att satsa pengarna i industriverksamhet är en sjuk ekonomi. Det paradoxala är att vi hade denna situation under en socialdemokratisk regering. Det parti som säger sig vara emot klippekonomi och finansvalpar skapade en ekonomi som gynnade just klippare och missgynnade småföretagare och industrialister. Låt oss en gång för alla lära oss att detta blir följden av en inflationsekonomi. En ekonomi med låg inflation däremot, som tillåter produktiva företagare att lyckas, är den bästa garanten för en sund och långsiktig ekonomisk utveckling.

Herr talman! Framtidsutsikterna för svensk ekonomi är fortfarande dystra. Uppgången i omvärlden har försenats, vilket inte ger oss den draghjälp vi så väl behöver. Våra historiskt höga realräntor är, trots den räntenedgång vi nu upplever, det mest akuta problemet för företagare och villaägare. Därför, Ian Wachtmeister, måste vi fortsätta ansträngningarna att eliminera det s.k. strukturella budgetunderskottet. Samtidigt får det inte ske så att den inhemska efterfrågan stryps för mycket och för snabbt. Därför måste åtgärderna främst inriktas på besparingar som får stor effekt på litet längre sikt. Vårens riksdagsbeslut om ett nytt bostadsfinansieringssystem för de bo-

städer som byggs fr.o.m. nästa år är ett sådant exempel. Likaså förslaget till förändring av begreppet arbetsskada som nu remitterats till lagrådet för granskning. Det är sådana nödvändiga översyner vi behöver göra, som får effekt på längre sikt, förutom en självklar återhållsamhet med statliga utgifter i budgetarbetet.

Ett annat exempel är faktiskt införande av vårdlön eller vårdnadsbidrag. En sådan reform, självfallet fullt ut finansierad, skulle förstärka köpkraften för de familjer där den ene föräldern är hemarbetande eller deltidsarbetande. Det är familjer som ofta har det ekonomiskt mycket besvärligt. Samtidigt skulle den ökade valfrihet som en sådan reform medför leda till att barnfamiljer fann nya lösningar för sin egen barnomsorg, i egen regi eller på annat sätt som man har funnit bra för sina barn. Detta skulle i sin tur leda till att trycket minskade på kommunerna att bygga ut den kommunala barnomsorgen. Därmed skulle ett ekonomiskt mycket tungt åläggande från staten lindras och många kommuner skulle slippa "överinskriva" barn på daghemsavdelningar. Ett vårdnadsbidrag har alltså positiva samhällsekonomiska effekter på både kort och lång sikt. Vi kristdemokrater kommer därför aldrig att upphöra att försöka övertyga våra politiska medtävlare om just detta.

Herr talman! 1991 års nobelpristagare i ekonomi, Ronald Coase, har i sina arbeten lyft fram transaktionskostnadernas betydelse för ekonomins funktion och effektivitet. Med transaktionskostnader avses de kostnader som finns för att prismekanismen skall fungera i en marknadsekonomi – helt enkelt vad kostnaden blir för en vara, utöver de direkta produktionskostnaderna. När en affär skall göras, oavsett om det handlar om en avancerad upphandling eller matinköp i kvartersbutiken, krävs vissa arrangemang för att affären skall kunna genomföras. Ett enkelt exempel är kunden som betalar med kreditkort. För att affärsinnehavaren skall kunna lita på att han får sina pengar kräver han en omfattande kontrollapparat från kreditkortsföretaget, samtidigt som han själv lägger ned en hel del arbete på kontroll och redovisning. Detta är en s.k. transaktionskostnad, som självklart driver upp priset på varorna. Likaså uppstår sådana kostnader när större affärer görs upp. Då skall advokater in i bilden för att garantera att alla eventualiteter är förutsedda och att parterna klarar en process i en domstol, om så skulle behövas.

Alla inser att om alla eventuella problem som kan tänkas dyka upp i en affärsrelation skall regleras i civilrättsliga avtal, tvingar det fram en enorm pappersexercis, många arbetsuppgifter för juristkåren och enorma kostnader i både tid och pengar. Tidningen Affärsvärlden skrev den 11 juni följande: "Sverige är inte juristernas förlovade land. Traditionellt har avtal gjorts med ganska tunna formella dokument och till och med hedersord ibland. Det har nödvändigtvis inte varit en nackdel." Vidare står det i samma artikel: "Ett land som kan hålla igång ekonomin utan ett berg av skrivna avtal och dokument har en konkurrensfördel. Men det förutsätter en hög affärsetik, något som den svenske affärsmannen har framhållit som sin främsta egenskap."

Om inte det etiska perspektivet finns med i det ekonomiska tänkandet och i den ekonomiska politiken, riskerar vi att steg för steg skapa en hård, dyr

och omänsklig kapitalism, i stället för den varma marknadsekonomin med sociala och ekologiska hänsyn.

I det samhälle där ekonomin baseras på hederlighet, personligt ansvarstagande och hänsynstagande blir transaktionskostnaderna låga, vilket är avgörande för en långsiktigt god ekonomisk utveckling. Förutom ekonomen Ronald Coase har också marknadsekonomins fader Adam Smith var inne på liknande tankegångar. Han insåg att egennyttan, som är marknadens drivkraft, lätt kunde urarta, men han pekade på två återhållande krafter med vilkas hjälp marknadsekonomin trots allt skulle kunna fungera. Den ena var religionen med dess moraliska bud om den svagares rätt, och den andra vad Smith kallar det allmänna ogillandet; om någon använder moraliskt ojusta metoder på marknadens tävlingsbana, kommer han att känna obehag inför kolleger och vänner.

Men vad händer i ett samhälle där etik och moral under lång tid nonchalerats, trängts tillbaka? Jo, de återhållande krafterna mot marknadsekonomins avarter försvagas. Därför är den kristna etiken en bra och nödvändig grund för samhällsbyggandet. Kristen etik kan både motverka marknadsekonomins avarter och bidraga till att sänka transaktionskostnaderna och därmed bidraga till en god ekonomisk utveckling. Men saknas de självregle-rande normerna i människors medvetande, tvingas politiker gå in med detaljregleringar och lagstiftning och skapa kontrollapparater.

LO-ekonomen P-O Edin skrev i DN den 29 januari: "Det finns en moralupplösning, och det är vanligt med försvar för dålig moral eftersom samhällets normbildande förmåga är svag." Är det inte så att den normbildande förmågan i ett land är nog så viktig för den långsiktiga ekonomiska utvecklingen som olika ekonomisk-politiska beslut? Vad får det i så fall för konsekvenser på skol- och familjepolitikens område, på rättsområdet och inom den ekonomiska politiken? Låt oss vidga den ekonomiska debatten till att omfatta även dessa områden.

Anf. 57 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! Stefan Attefall säger att det om man inte hade träffat uppgörelsen om krisen, skulle ha blivit mycket värre för pensionärer och arbetslösheten hade blivit högre. Jag redogjorde i mitt anförande för ett alternativ, sade att det var nödvändigt att göra någonting men att man kunde ha gjort det på ett annat sätt.

Stefan Attefall refererar till Odd Engström, som skall ha sagt att detta är resultatet av 20 år av slapp finanspolitik. Jag tycker att det var ett slappt uttalande. Vad var alternativet? Det kan vi se ute i världen i de länder där Stefan Attefalls partikamrater hade mera att säga till om än här i Sverige. Där började man redan på 70-talet föra deflationspolitik, skapa den naturliga arbetslöshet som de nyliberala ekonomerna började tala om. Resultatet blev mer än 10 % öppen arbetslöshet, arméer av utslagna, fotbollshuliganer, dålig moral, maffia.

Sedan säger Stefan Attefall att det var smärtsamt att minska biståndet, och det förstår jag. Men kds är med om att vandra in i en organisation – jag tänker på EG – där Sverige kommer att få betala 8 miljarder om året, mycket mer än vad ni nu tänker dra ner på biståndet. Jag upprepar frågan: Finns det

inte bättre biståndsprojekt i jordens fattigaste länder än att subventionera jordbrukare, byråkrater i EG?

Till sist: Det är intressant att lyssna när Stefan Attefall tar upp ekonomen Coases transaktionsekonomi, Adam Smith och religionen. Jag lyssnade också tidigare i en allmänpolitisk debatt på Alf Svensson som talade om trygghetssystemen som en drog. Jag tror att det är spekulationsekonomin som är en drog. Har man gjort ett snabbt klipp på en miljon, jobbar man inte hederligt längre. Det fungerar just som en drog. Det är därför det är så skadligt. Den ekonomiska politik som Stefan Attefall och kds står för är en politik som upplöser moralen.

Anf. 58 STEFAN ATTEFALL (kds) replik:

Herr talman! Johan Lönnroth hävdar att han har talat för ett alternativ till krisuppgörelserna. Jag lyssnade på hans anförande och på hans många repliker, men jag har fortfarande inte blivit klok på hur det alternativet ser ut. Det går bra att tala om ett alternativ, men hur ser det alternativet ut? Jag är rädd för att med Vänsterpartiet vid spakarna och bakom krispaket, skulle nog även de sämst ställda pensionärerna i Göteborg, som Johan Lönnroth ömmar för, fly med sina pengar ur landet. Det skulle leda till ont värre.

Problemet med svensk finanspolitik under 20 år har varit att den inte har varit tillräckligt stram, inte så att vi har gjort saker och ting som har varit dåliga, men vi har inte haft ekonomin för att klara alla utgifter för det som vi kostat på oss. Det började redan 1973 och 1974 i Sverige. Det får alla regeringar därefter ta ett större eller mindre ansvar för. Detta ser vi nu resultatet av.

På 80-talet kostade vi på oss ökade transfereringar till hushållen med 50 % mer än vad BNP växte. Vi måste också ha en ekonomi som kan bära utgifterna för allt vi kostar på oss. Vi har gjort många bra saker i Sverige, men vi har inte haft en produktion som vuxit i samma takt som de ökade utgifterna.

Det som kallas långsiktighet och etik är att verkligen kunna betala för de saker man kostar på sig. Jag vet med den kunskap jag har i ekonomiska termer och med det bondförnuft som ändå de flesta av oss besitter att om det rinner ut mer pengar ur plånboken än vad man får in, så går det åt skogen till slut. Det upplever vi just nu.

Kort om biståndet: Att besparingarna skulle ha varit mindre eller kanske helt uteblivit om kds hade fått komponera krispaketet kan jag lova Johan Lönnroth. Men det gäller också att få majoritet. Alla var inte lika glada i biståndet som kds är. Nu talar jag inte bara om de partier som Johan Lönnroth menar i första hand skulle ha varit mot satsningar på biståndet.

Via EG kommer vi också att bedriva biståndspolitik. En del av de pengar som Johan Lönnroth är rädd för skall hamna i EG går vidare till olika samordnade biståndsprojekt. Jag ser det inte som någon nackdel – tvärtom kan det finnas behov att samordna biståndspolitiken mer än vad som gjorts tidigare.

Jag kan hålla med om att spekulationsekonomin också skapar en drog. Därför skall vi undvika att skapa ny inflationsekonomi i Sverige. Därför är krisuppgörelsen så viktig och angelägen, och därför är det beklagligt att Johan Lönnroth och Vänsterpartiet ställer sig utanför.

Anf. 59 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! Jag försökte faktiskt beskriva vårt alternativ i mitt första inlägg. Jag skall gärna upprepa det i tre huvudpunkter.

För det första gäller det att fördela om borttagandet av det strukturella budgetunderskottet i tiden, så att man inte stramar åt efterfrågan just nu i den mycket djupa lågkonjunkturen utan i stället befäster sig att i framtiden, när konjunkturen vänder, dra ner på det strukturella budgetunderskottet. Det tror jag att man kan tala om från partierna här i riksdagen på ett sådant sätt att också den s.k. marknaden blir betydligt lugnare än vad den är med nuvarande krispaket.

För det andra skall vi omfördela mellan individer, rätta till den orättvisa fördelningsprofilen i krisuppgörelserna.

Den tredje punkten gäller just fördelningen globalt. Ni gör precis samma orättvisa omfördelning som Ny demokrati länge har talat om. Ni struntar i de s.k. främlingarna och inriktar er på de s.k. grannarna.

Man kan föra en lång debatt om EG och biståndspolitiken. EG är också en protektionistisk sammanslutning. Sverige tvingas t.ex. återinföra tekoprotektionismen, om vi går med i EG, vilket är det som slår hårdast mot u-länderna. Det finns en rad sådana exempel. Det neddragna biståndet är för övrigt också ett svek mot allt det som så sent som i juni i år sades vid konferensen i Rio.

Jag har ägnat mig en del åt att studera vad ekonomer och politiker under decennierna har uttalat om finanspolitiken. I början av 70-talet fördömde en enhällig ekonomkår svångremspolitiken, dvs. Gunnar Strängs s.k. idiotstopp på kreditmarknaden. Svångremspolitiken var eländig och usel. Överbryggningspolitiken hyllades – på den tiden var ju alla någon sorts Keynesianer. Under 80-talet bytte allihop åsikt. Då var det plötsligt någonting helt annat som gällde.

Opportunismen tycks alltid leva i tiden. Nu skall alla säga samma sak. Man instämmer i den typ av uttalanden som Odd Engström gör, att det har bedrivits en slapp finanspolitik under 20 år. Visst, det bedrevs en alltför expansionistisk politik i slutet av 80-talet. Men den grundläggande sanningen är att den fulla sysselsättningens politik har räddat oss i det här landet från den situation som råder i de länder där Stefan Attefalls partivänner har mer att säga till om.

Anf. 60 STEFAN ATTEFALL (kds) replik:

Herr talman! Johan Lönnroth skisserade nu på Vänsterpartiets alternativ. Han talade om att omfördela budgetbesparingarna över tiden. Men Johan Lönnroth undvek nogsamt att tala om vilken typ av besparingar som han vill genomföra och som skall ge ett större genomslag i framtiden. Bostadsfinansieringssystemet, som riksdagen fattade beslut om i våras, är ett exempel på en besparing som Vänsterpartiet var emot. Jag vet varken vilka besparingar som ni i Vänsterpartiet inte har gått emot eller vilka besparingar som ni kommer att föreslå i anslutning till den s.k. krispropositionen. Jag avvaktar era förslag med spänning.

Att Sveriges regering nu skulle strunta i främlingar som bor långt borta är struntprat. Biståndsnedskärningen handlar om att gå från 1 % till 0,9 %.

Varken katastrofbiståndet eller biståndet till frivilligorganisationerna berörs. Det blir några av de multilaterala samarbetsorganisationerna som får något minskade bidrag, men det kommer att kompenseras genom rationaliseringar i förvaltningen här i Sverige.

Jag vill också poängtera – jag glömde att säga det i mitt förra inlägg – att de sämst ställda pensionärerna kommer att få kompensation genom höjningen av bostadstillägget eller pensionstillskottet. Det är viktigt att komma ihåg att det också finns vissa fördelningspolitiska omläggningar som har gjorts i syfte att hjälpa de pensionärer som har det sämst ställt. Jag skall villigt erkänna att pensionärerna är den grupp i vårt samhälle som jag just nu bekymrar mig mest för. Pensionärerna har det sämst ställt och måste därför få ökad hjälp. Det nya kommunala bostadsbidragssystemet kommer att bidra till att underlätta för pensionärerna. Det arbetas nu vidare med den frågan i regeringen.

Anf. 61 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Det är bra att kds är med på att skära i det strukturella budgetunderskottet. Alla har väl vid det här laget insett att det är nödvändigt.

Jag vill också erinra om vad vi talade om förut när det gäller ränteläget. Finns det något annat sätt än det jag angav för att verkligen få ned räntan? Om vi inte får ned räntan, kan vi inte göra allt det andra som vi så gärna vill göra. När kommer riksdagen att inse detta? Kommer det att dröja? Kommer man bara att blunda och köra så länge det går och hoppas att någon annan hoppar in och tar itu med sakerna åt oss? Jag trodde annars att den här krisen hade lärt oss att vi måste torka upp efter oss själva.

Det finns en fråga som kds av naturliga skäl har gjort till sin – ni har ju en minister på området – och det är biståndet. Ni är väldigt emot att man ens rör det. Jag vill då erinra om att biståndet uppgår till nästan 15 miljarder kronor. Till detta kan man lägga kostnaderna för flyktingpolitiken – som man inte heller får tala om – vilka jag med bestämdhet hävdar uppgår till minst 20 miljarder kronor. Och vem är det som betalar dessa 35 miljarder kronor? Jo, det gör samma personer som väljer oss ledamöter i denna kammare. Det är fara värt att några av oss kan bli arbetslösa.

Jag vill fråga om Stefan Attefall anser att vi skall låna pengar och sedan ge bort dem till andra länders regimer, för det är just det som vi gör. Är det rätt att vi i det här läget, när det är kris i Sverige, skall ge tre gånger så mycket som vad andra industriländer i genomsnitt ger? Är det riktigt att vi skall låta barnen betala den här notan?

Tyvärr har biståndet utvecklats till att bli en metod, där de fattiga – det är ju de som drabbas av nedskärningarna – i de rika länderna ger till de rika i de fattiga länderna? Tror inte Stefan Attefall och kds att det skulle kunna gå att väsentligt effektivisera biståndet? Alla måste hjälpa till. Det finns inga heliga kor. Tror inte också Stefan Attefall att det kunde vara idé att rationalisera genom att slå ihop flykting- och biståndspolitik och visa vad man duger till även på det området, samtidigt som man hjälper minst lika många människor som man hjälper i dag? Kom nu inte dragande med att det är så synd om alla människor som ni vill hjälpa! Vi i Sverige ger till regimer bort pengar som vi inte har.

Anf. 62 STEFAN ATTEFALL (kds) replik:

Herr talman! Ian Wachtmeister upprepar sig. När Alf Svensson är i kammaren får han frågor om biståndspolitik. Det är tydligt att jag nu får axla den manteln. Det gör jag gärna, eftersom det är viktigt att poängtera för Ian Wachtmeister och alla andra som lyssnar att den kris som vi har i Sverige trots allt är ganska blygsam jämfört med den kris som har drabbat Somalia, Östeuropa och också många andra länder runt om i världen.

Det sägs att biståndspolitiken inte fungerar bra. Jag tror – och jag har också informerats om – att det mesta i biståndspolitiken fungerar mycket bra. Det har jag själv sett många exempel på, alltifrån frivilligorganisationerna och katastrofbiståndet till de stora samarbetsprojekten. Det finns även exempel där biståndet inte fungerar bra, liksom det finns exempel i Ny demokrati, i kds och i andra sammanhang på saker som inte fungerar bra. Människor är inte fullkomliga.

Vi måste försöka att effektivisera användningen av de resurser som vi anser att vi i Sverige har råd att avdela för att hjälpa medmänniskor i andra länder, i stället för att – som Ian Wachtmeister föreslår – ge upp och dra in anslagen. Jag anser att detta är ett defensivt tänkesätt.

Jag är helt övertygad om att svenskarna har råd och att de vill ställa upp och hjälpa människor i andra länder. Där det finns problem, skall vi angripa dem med full kraft. Det görs ett omfattande arbete för att försöka hitta nya vägar där biståndet inte har fungerat bra. Det jobbas just nu både i utredningssammanhang och med konkreta åtgärder. Regeringen har också i samband med budgetpropositionen lagt fram förslag om en del omläggningar och omfördelningar för att biståndspengarna skall ge bättre effekt.

Ian Wachtmeister nämnde beloppet 20 miljarder kronor i samband med flyktingpolitiken. Men då räknar han in mycket mer än de direkta flyktingkostnaderna. Det är ungefär som att räkna in kostnaderna för sjukvård och pension för en flykting som har fått uppehållstillstånd i Sverige. Om man räknar på ett sådant sätt, tror jag att man hamnar ganska snett. Man måste också räkna de positiva effekterna av de insatser som flyktingar och invandrare gör i Sverige.

Ian Wachtmeister talade mycket om att vi nu måste försöka få ned budgetunderskottet för att räntan skall kunna sänkas. Visserligen sänker vi räntan indirekt via Riksbanken, men det är marknaden som sätter räntan och avgör vilken räntesats som är lämplig utifrån rådande ekonomiska förhållanden. Jag tror inte på att släppa kronan fri, inte ens efter det tredje krispaketet, som Ian Wachtmeister föreslår. En liten ekonomi som Sveriges kan råka ut för ganska stora störningar beroende på vad som händer i omvärlden. Det vore bättre att gå in i ett tätare valutasamarbete med övriga Europa, eftersom det skulle stärka Sveriges ekonomi. Det är nog den enda framkomliga vägen, i stället för den engelska väg som förefaller vara Ian Wachtmeisters melodi.

Anf. 63 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Jag tar först upp den sista frågan. Marknaden skulle acceptera den ränta som Sverige sätter, om vi låter valutan flyta. Observera att flyta inte är detsamma som att devalvera, för en devalvering innebär att kur-

sen fixeras ytterligare en gång. Det sägs att detta är ett sätt att få ned räntan. Det finns inte några andra bra sätt.

Kds förfäras alltid när man tar upp biståndsfrågor. Alf Svensson blir förvånad när jag tar upp biståndsfrågor här i kammaren. Det vore väl ganska lustigt om jag inte tog upp sådana frågor. Alf Svensson är ju biståndsminister. Det är väl inte heller särskilt konstigt att ta upp biståndsfrågor med en som står och talar om att den nedskärning som man har fattat beslut om – och som enbart naggar biståndet i kanten – var för stor. Det är då naturligt att ta upp sådana frågor.

Jag upprepar mina frågor: Har vi råd att ge tre gånger så mycket som andra länder? Skall vi låna pengar till biståndet och låta våra barn betala? Skall vi dra åt svångremmen i Sverige? Skall vi underlåta att effektivisera biståndet genom att slå ihop det med flyktingpolitiken för att därigenom göra besparingar på säkerligen minst 35 miljarder sammanlagt? Det är mycket få människor som i dag ifrågasätter beloppet 20 miljarder för flyktingpolitiken. Tvärtom finns det människor som tror att den kostar betydligt mer. Jag har varit avsiktligt försiktig med denna summa.

Ni försöker behandla de här frågorna som någon sorts heliga kor. Det finns inga heliga kor i dag. Ni blir t.o.m. upprörda om man är framme och rycker en av de heliga korna litet grand i svansen.

Anf. 64 STEFAN ATTEFALL (kds) replik:

Herr talman! Ian Wachtmeister frågade om vi har råd att hjälpa våra medmänniskor i andra länder. Svaret för en kristdemokrat är ja. Vi ger inte tre gånger mer än andra länder. Jag tror t.o.m. att vi ger litet mindre än vad Norge ger, och vi ger ungefär lika mycket som Danmark. Holland ligger strax efter. Sedan kommer i och för sig USA och andra länder som ligger på en lägre nivå, men de är inte mina föredömen. Om de är Ian Wachtmeisters föredömen, får han stå för det. Jag har andra föredömen. Jag försöker klättra uppåt och komma fram till nya målsättningar som innebär att vi kan öka ambitionerna.

Jag vill upprepa att om vi upplever att det finns problem på ett område skall vi göra allt för att försöka effektivisera det hela och använda pengarna effektivare. Men när jag studerar ekonomiska frågor och försöker bedöma om det är rimlig rättvisa i saker och ting, då försöker jag se till att de som har det sämst inte drabbas hårdast. Men Ian Wachtmeister börjar i en helt annan ände. Han börjar med att plocka av de människor som har minst resurser. Slutligen kommer han till andra grupper som har det bättre ställt. Den filosofin delar jag inte. Därför beklagar jag att biståndet har fått naggas i kanten. Men jag tror att vi ändå kan upprätthålla en ganska bra biståndspolitik tack vare att nedskärningen inte blev större än en tiondels procentandel, från 1 % till 0,9 %.

Andre vice talmannen anmälde att Ian Wachtmeister anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 65 ALLAN LARSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall göra ett par kommentarer. Jag skall knyta an till vad Stefan Attefall sade inledningsvis om dessa 20 år av slapp finanspolitik.

Jag vill än en gång påminna om att det som hände under de sex borgerliga åren var att man gick från balans i statsfinanserna till ett stort underskott. Under Kjell-Olof Feldts tid vändes detta. Det skedde en förstärkning av de offentliga finanserna under denna tid som motsvarar 150 miljarder kronor. I den meningen kan man alltså inte säga att det var en slapp finanspolitik. Men det räckte inte. Det var inte tillräckligt för att hålla balans i samhällsekonomin. Då är frågan: Varför räckte det inte? Förklaringen är det som hände i den finansiella sektorn efter avregleringen. De som begärde avregleringen, nämligen bankerna, gav en utfästelse om att det inte skulle leda till några excesser. Den som vill läsa mer om hur det gick till kan läsa Kjell-Olof Feldts bok där det finns beskrivet. Det var löftet, men det bröts mycket snabbt.

Stefan Attefall talade om den varma marknadsekonomin. Jag skulle nog inte använda mig av så känsloladdade uttryck. Men den här ekonomin ledde i varje fall till en väldig överhettning. Det var den som vi drabbades av i slutet av 80-talet, och finanspolitiken räckte inte till för att behärska den.

Jag tycker att den fråga som finns kvar och som jag vill ta upp i denna debatt är att detta inträffade i land efter land. Det inträffade i USA, som verkligen körde med en svag finanspolitik. Det inträffade i Sverige, där vi gick från stora underskott till överskott i de offentliga finanserna och stramade upp finanspolitiken. Det inträffade i Japan, som under hela denna tid hade en mycket stark finanspolitik med stora överskott i de offentliga finanserna. I land efter land inträffade samma sak. Vi fick en finansiell bubbla, och hela världsekonomin lider nu av den. Den fråga som måste besvaras är: Vad var det för krafter som låg i detta? Hur skall vi undvika att det upprepas igen?

Låt mig avslutningsvis ta upp en annan fråga. Den gäller sysselsättningen och behovet av insatser mot arbetslösheten. Jag har ställt den till övriga deltagare här, och jag vill ställa den även till Stefan Attefall. Vi skall ha en diskussion om detta i finansutskottet. Jag har sagt att det inte räcker med att föra halvårspolitik när det gäller arbetsmarknadsinsatserna. De måste vara uthålliga, och ambitionen måste vara högre.

Vi behöver också gå igenom investeringssidan. Vad är det som har kommit till stånd, och vad är det som vi kan göra ytterligare för att få fart på investeringarna?

Vi behöver även diskutera kommunerna. Är det som man nu genomför en besparing, eller är det bara en finansiell rundgång när staten flyttar sitt underskott till kommunerna som sedan flyttar tillbaka det till Arbetsmarknadsfonden?

Dessa frågor kommer vi att aktualisera, och jag tycker att Stefan Attefall skall ge svar på dem. Hur ser kds på detta?

Anf. 66 STEFAN ATTEFALL (kds) replik:

Herr talman! Allan Larsson lyfter fram de sex borgerliga åren i slutet av 70-talet och i början på 80-talet som boven i dramat. Jag tänker inte försvara dem. Jag tror att det finns mycket att önska när det gäller finanspolitiken under den tiden. Men vi skall komma ihåg att de svenska problemen började på allvar under 1973–1974.

Om man tittar på 80-talet, finner man att den socialdemokratiska rege-

ringen lyckades vända ett stort budgetunderskott till ett mindre överskott. Men det gjordes efter en devalvering som var mycket bra timad. Den innebar att vi kunde haka på en konjunkturuppgång i omvärlden och därmed öka den ekonomiska aktiviteten i svensk ekonomi mycket kraftigare än vad man kunde göra i omvärlden. Vi fick en internationellt mycket kraftig och långvarig högkonjunktur. Problemet var inte att budgetunderskottet minskade under denna period. Problemet var att överskottet i statsfinanserna inte blev större än vad det blev. Om man skall ha en långsiktigt rimlig finanspolitik, måste man ha balans över en konjunkturcykel. Det lyckades inte den socialdemokratiska regeringen med. Det lyckades den inte samla en majoritet i riksdagen för. Det blev i stället till slut ett stoppaket som satte stopp för den regeringen.

Avregleringen av kreditmarknaden skapade problem. Det är ett problem då man har ett skattesystem som uppmuntrar låntagande och sedan ändrar så att man ökar möjligheterna att låna men inte ändrar skattesystemet i tid. All erfarenhet visar att den timingen var felaktig.

Hur är det med omvärlden? Är dessa problem likadana i alla andra länder? Visst är finanskriserna en internationell trend. Det är helt riktigt som Allan Larsson säger. Men man kan också se att det finns skillnader mellan olika länder. Sverige har inte drabbats exakt lika hårt som andra länder. Om man t.ex. tittar på hur industrikonjunkturen har utvecklat sig, ser man att Sverige har drabbats mycket hårdare och kraftfullare än t.ex. EG-länderna på grund av att vi har haft underliggande problem som är mycket starkare. Trenden är alltså internationell, men kraften i försämringen har varit mycket starkare i Sverige på grund av att vi har gjort många misstag, inte minst under 80-talet.

Jag nämnde i en replik till Johan Lönnroth att vi ökade transfereringarna 50 % mer än BNP växte. Det är bara ett exempel på hur vi skapade ett regelsystem som tickade på av sig självt och ökade utgifterna med miljarder varje år utan att det egentligen fördes någon större politisk debatt om det. Det var sådana system som skapade det strukturella underskott som vi nu alla får brottas med.

Jag tror att vi kan skapa en varmare marknadsekonomi än den som vi har i dag. Men då krävs det självfallet också att marknadsekonomin omges både av politiska ramar och av en ökad etisk medvetenhet hos alla ekonomins aktörer inkl. politiker. Jag tror att det vore mycket värdefullt med fler sådana debatter i framtiden. Jag tror att vi alla skulle må bra av det, både politiker och människor i näringslivet.

Sysselsättningspolitik

Anf. 67 INGELA THALÉN (s):

Herr talman! I slutet av september är 756 000 personer anmälda till arbetsförmedlingarna. Det är 17 % av arbetskraften. 532 000 av dem är arbetslösa. Av dem är 170 000 i utbildning, beredskapsarbete eller på någon annan särskilt ordnad plats.

282 000 är öppet arbetslösa på heltid, varav 96 000 är ungdomar.

Bakom dessa siffror finns det människor – oroliga, ledsna, förtvivlade. Här finns personliga tragedier och grusade förhoppningar, familjer som inte längre klarar sin egen försörjning, unga som inte kommer in på ett vanligt jobb, vuxna med lång erfarenhet och stort kunnande, som ställs direkt på gatan med små möjligheter att komma tillbaka i ett arbete som motsvarar det som de har lämnat.

Det är detta, herr talman, som är skälet till den överenskommelse som regeringen och Socialdemokraterna har träffat.

Det är dessa människors förlust av jobb och försörjning som har fått mig att svälja politiska eftergifter som karensdagar och semesterdagar.

Svensk ekonomi genomgår den värsta tillbakagång som vi upplevt i mannaminne. De verkliga orosmolnen för regeringen borde ha varit den växande arbetslösheten och de stigande problemen att finansiera välfärd som arbetslösheten för med sig.

Det ringde flera varningsklockor som regeringen borde ha hört – fallande produktion och budgetunderskott som skenar. Snart är var femte industriarbetare arbetslös, och ingen vet hur stor del av Sveriges industrikapacitet som riskerar att slås ut för gott.

Socialdemokraterna har under hela det gångna året varnat för att regeringen inte har fört en politik för att hantera en lågkonjunktur och saknat en parlamentarisk strategi för att få ett brett underlag för sina egna förslag.

Redan i januari i år föreslog Socialdemokraterna att regeringen skulle ta fram ett ekonomisk-politiskt program i syfte att pressa ned arbetslösheten.

Det som vi ville ha fram var en strategi för att stärka industrin med infrastruktur- och kompetensutveckling, ett omfattande investeringsprogram, stärkt arbetsmarknadspolitik och en ekonomisk politik som inte skulle slå ut kommunerna och därmed ytterligare pressa upp arbetslösheten. Regeringen vägrade.

Socialdemokraterna tog initiativet till en landsomfattande "dammsugning" för att få fram så många jobb och utbildningsplatser som möjligt. Regeringen passade.

I maj i år lade vi fram motionen Vägar till arbete, där vi redovisade ett omfattande investeringsprogram, mest tidigareläggningar av planerade investeringar. Regering och riksdag sade nej till allt, utom att bygga ett nytt modernt museum i Stockholm. I övrigt blev vi närmast hånade och beskyllda för att inte kunna räkna.

I somras skrev Socialdemokraterna till arbetsmarknadsutskottet och bad att utskottet skulle ta initiativ för att bryta de nedåtgående trenderna. Utskottets borgerliga majoritet tillsammans med Ny demokrati sade så sent som den 1 september nej till detta. Vi avvaktar, sade de.

Nu vill jag fråga den borgerliga majoriteten och Börje Hörnlund: Är ni nu beredda att bygga vidare på den överenskommelse vi har gjort och vidta ytterligare åtgärder för att öka sysselsättningen i landet, t.ex. genom att se till att de medel som redan finns anvisade till infrastrukturinsatser verkligen kommer till användning, varför inte genom en parlamentarisk infrastrukturgrupp?

När det gäller Moderna museet har det trots riksdagens beslut ännu inte

skett någonting. Jag vill fråga Börje Hörnlund vad han kan göra för att förmå kulturministern att se till att detta projekt verkligen kommer till stånd.

Den ekonomiska situationen blev till sist ohållbar. När verkligheten nådde regeringen och den tillsammans med Socialdemokraterna skulle diskutera hur arbetslösheten skall bekämpas, då visade regeringen att den varit precis så ointresserad av att bekämpa arbetslösheten som de höga arbetslöshetssiffrorna vittnar om. Ingen i regeringen hade ens bemödat sig om att verkligen sätta sig in i de förslag som vi lade fram i våras.

Regeringen lägger själv inte fram något förslag om hur arbetslösheten skall bekämpas och hur denna politik skall bedrivas. Det är ett socialdemokratiskt förslag som är utgångspunkten.

Det är därför inte särskilt intressant om Börje Hörnlund har lagt ett bud till finansdepartementet – som Olof Johansson sade i debatten förra onsdagen. Det är den politik som hela regeringen för som skall bedömas.

Den överenskommelse vi nu har träffat innebär en ytterligare satsning detta budgetår på strax under 10 miljarder kronor. Det är en viktig investering mot arbetslöshet, men det kommer inte att räcka. Jag skall strax återkomma till det.

Det är den borgerliga regeringen som bär ansvaret för att Sverige har fått en fördjupad effekt av den internationella lågkonjunkturen. Den ekonomiska politiken har inte tagit kampen mot arbetslösheten på allvar.

För Socialdemokraterna är arbete och full sysselsättning den viktigaste politiska uppgiften. Därför är arbetsmarknadspolitiken för oss en viktig del i den ekonomiska politiken. Denna inställning har lett till att vi i Sverige har haft en unik kombination av hög förvärvsfrekvens och låg arbetslöshet.

Huvuduppgifterna för arbetsmarknadspolitiken är att se till att lediga jobb tillsätts med kompetenta sökande och att arbetslösa aktiveras till nya jobb. På så vis kan arbetsmarknaden fungera effektivt.

I de flesta andra länder har man traditionellt sett på arbetsmarknadspolitiken på ett annat sätt. Den är ofta knuten till socialpolitiken, och dess främsta uppgift är att se till att de arbetslösa har sin försörjning tryggad.

I Sverige har vi fördelat 70 % av resurserna till aktiva åtgärder och 30 % till kontantstöd. Siffrorna har varit de omvända i andra länder.

Men för att den aktiva arbetsmarknadspolitiken och därmed arbetslinjen skall fungera krävs

att det finns tillräckligt med resurser till aktiva insatser,
att det finns fungerande arbetsförmedlingar med nationell räckvidd som håller i resurserna och alla lediga jobb som finns och
att arbetslöshetsförsäkringen understödjer arbetslinjen.

Det är på de här punkterna jag har känt en stor oro, därför att den borgerliga regeringen på kort tid har försökt punktera arbetslinjen och ge Sverige en europeisk arbetslöshetspolitik.

Skall vi kunna ta ner arbetslösheten och öka sysselsättningen måste vi för det första se till att arbetsmarknadspolitiken får tillräckliga resurser.

AMS hade ännu inte fram till uppgörelsen trots arbetslösheten fått några extra medel för innevarande budgetår jämfört med året före.

Kostnaderna för passivt stöd närmade sig 50 % av de totala kostnaderna

för arbetsmarknadspolitiken. Genom överenskommelsen har en viss förbättring nu skett på denna punkt.

Men trycket på arbetsmarknadspolitiken måste lättas genom insatser på andra områden. Med dagens arbetslöshet klarar arbetsmarknadspolitiken inte att ensam pressa ned den öppna arbetslösheten. Regeringen har inte svarat upp mot detta, bl.a. genom sin envist negativa hållning till att tidigarelägga investeringar.

Ett lika allvarligt hot mot arbetslinjen är ökningen av långtidsarbetslösheten och därmed antalet utförsäkrade.

En ökning av antalet utförsäkrade riskerar att leda till krav på en förlängning av ersättningstiden – både från enskilda och från kommuner, som får betala socialbidrag. Detta är i så fall dödsstöten för arbetslinjen.

Den relativt korta ersättningstiden i vår arbetslöshetsförsäkring är inte en svaghet utan en styrka, så länge den arbetslöse har rätt att kvalificera sig på nytt genom utbildning eller beredskapsarbete.

Det är min mycket bestämda uppfattning att utförsäkringarna måste stoppas med alla medel.

I den överenskommelse som nu träffats har vi förstärkt skyddet mot utförsäkring med en ny åtgärd.

Den andra viktiga länken i den aktiva arbetsmarknadspolitiken är arbetsförmedlingarna. De svenska arbetsförmedlingarna har genom den höga arbetslösheten en orimlig arbetsbörda. Tidigare erfarenheter visar att det knappast finns något annat land där förmedling av jobb fungerat så effektivt som i Sverige. Förra året beslutade riksdagen ändå på grundval av ett socialdemokratiskt förslag att ge plats för s.k. organisationsförmedling inom områden där parterna bedömer att det skulle stärka arbetsförmedlingen.

Utan att avvakta hur detta kommer att slå och utan någon som helst utredning bestämmer sig regeringen för att fritt tillåta arbetsförmedling som sker i vinstsyfte. Därefter utreder man hur detta skall gå till. Om man får en bättre eller sämre arbetsförmedling, hur helheten skall se ut, vad som händer med de svaga på arbetsmarknaden och vad som händer ute på arbetsplatserna när "Manpower AB" börjar hyra ut arbetskraft i stor skala, tycks däremot vara av mindre intresse.

Jag förutsätter att förslaget om privata arbetsförmedlingar inte kommer att genomföras.

En tredje, viktig och unik länk i arbetslinjen är arbetslöshetsförsäkringen.

Regeringen bestämde sig för att "förstatliga" denna försäkring utan att ge några nya resurser. Däremot skulle avgifterna chockhöjas. Vad skulle då ha blivit kvar av försäkringen? Vad skulle ha hänt med arbetslinjen? Riskerna är uppenbara att försäkringens aktiva roll helt skulle gå förlorad. Nu är detta hot avvärjt, genom den överenskommelse som Socialdemokraterna och regeringen har gjort.

Min fråga till de borgerliga företrädarna är: Kommer ni att se till att detta fungerar?

Den överenskommelse regeringen och Socialdemokraterna har träffat ger mig en förhoppning om att det skall finnas utrymme i riksdagsarbetet för en konstruktiv politik som kan ge arbetslinjen ett reellt innehåll.

Enligt AMS kan vi med de resurser som nu ställs till förfogande pressa

ned arbetslösheten i första hand mot 5 %. 600 miljoner kronor skall gå till utbildningsinsatser för 25 000 elever, varav 2 000 vid de små och medelstora högskolorna.

Satsningen på att bekämpa ungdomsarbetslösheten förstärks genom 2,9 miljarder kronor ytterligare till ungdomspraktikplatser.

Socialdemokraterna anser fortfarande att en annan lösning för ungdomsjobb hade varit att föredra. Men riksdagens majoritet står bakom detta. Då vill vi medverka, genom att det inte rycker sönder arbetsmarknaden mer än nödvändigt. Men denna åtgärd måste följas upp.

17–18-åringar som har arbetat så att de är berättigade till A-kassa och som definitivt har särskilda skäl för att just nu inte på nytt börja en teoretisk utbildning bör få en ungdomsplats. Jag förutsätter att de löften Börje Hörnlund lämnat i olika sammanhang nu kommer att uppfyllas.

En annan fråga är hur många gånger en ung människa skall gå på ungdomspraktik. De ungdomar jag har talat med har klarat av sin s.k. arbetsintroduktion på ett par veckor, sedan är det vanligt jobb.

Nu är vi överens om att ungdomar så snart som möjligt skall anställas av arbetsgivarna och kunna leva på sin lön. Möjligheterna till detta förstärks genom att även ungdomar under 25 år på nytt skall kunna erbjudas beredskapsarbete. Detta förslag förutsätter jag kommer snarast.

Regeringen har äntligen accepterat våra idéer om att tidigarelägga investeringar. För detta ändamål får AMS 1 miljard kronor som kan användas som bidrag till statliga verk som tidigarelägger investeringar upphandlade i det privata näringslivet. På årsbasis bör det leda till investeringar på cirka 10 miljarder kronor. Dessutom tar vi tillfället i akt att förbättra länsvägar i skogslänen för 1,5 miljard.

Överenskommelsen innehåller två olika åtgärder för att förhindra långtidsarbetslöshet och utförsäkring.

AMS får ytterligare 3,4 miljarder kronor för 30 000 beredskapsarbeten varje månad under resten av året.

Dessutom införs en ny åtgärd som vi kallar arbetslivsutveckling. Tanken bakom denna är följande.

Det är avgörande för sysselsättningen, för näringslivets utveckling och för att hela Sverige skall leva att få till stånd framtidstro och utveckling på den egna orten. Denna nya åtgärd är tänkt för arbetslösa som varken kan få arbete, beredskapsarbete, utbildningsplats eller annan aktiv åtgärd. Syftet är att ta vara på viljan till aktivitet och utveckling till nytta för det lokala näringslivet och för samhällsuppgifter som inte annars skulle bli utförda.

En viktig uppgift är att stärka den enskilde inför arbete på den öppna arbetsmarknaden. Han eller hon får utbildningsbidrag för att delta i denna typ av verksamhet. Därmed stärks skyddet mot utförsäkring.

Åtgärden skall byggas på enkla riktlinjer som fastställs av riksdagen. Riksdagen kan naturligtvis fatta beslut om nödvändiga regeländringar. Den närmare organisationen bestäms lokalt mellan arbetsförmedlingen, berörda huvudmän och de arbetslösa.

Jag ser detta som en viktig uppgift för arbetsmarknadens parter, och jag vill uppmana dem att omedelbart sätta sig ned och diskutera hur denna lokala aktivitet skall bedrivas.

Herr talman! Socialdemokraterna har nu varit med om att flytta fram positionerna i arbetsmarknadspolitiken. Men det räcker inte att höja ambitionerna för ett halvår. Arbetslösheten riskerar att dra i väg ytterligare, och detta innebär ständig uppmärksamhet. Beredskap behövs för att bidra med ytterligare insatser för att vi varaktigt skall kunna pressa ned arbetslösheten.

De senaste uppgifterna om varsel, industrisektorns problem, strukturförslaget i Volvo, och de redovisningar jag har fått av bl.a. Byggnadsarbetareförbundet här i Stockholm, ger mig skäl att säga följande.

Om inte vi nu är beredda att planera för ytterligare insatser – genom att skapa utrymme för industrins utveckling och överlevnad, investeringar i underhåll och nybyggnad och en omfattande kompetenssatsning – är det uppenbara risker för att vi – trots de utomordentligt omfattande överenskommelserna – riskerar att få en ytterligare påspädning när det gäller arbetslöshet och sysselsättningsminskning.

Min sista fråga till Börje Hörnlund och de borgerliga partierna är: Delar ni denna uppfattning?

Herr talman! Socialdemokraterna ger högsta prioritet åt att ta fram ytterligare genomarbetade förslag när det gäller arbetsmarknads-, närings- och regionalpolitiken. Vårt krav är att också regeringspartierna fortsättningsvis prioriterar kampen mot arbetslöshet.

Anf. 68 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Med tanke på det Ingela Thalén sade mot slutet, och som stämmer väl överens med mina uppfattningar och den information jag har, skulle jag vilja ställa några frågor.

Krispaketet innebär att socialdemokratin har gått in för en åtstramning av svensk ekonomi, som åtminstone kommer att innebära 3 % indragning av köpkraften. Effekterna av det är minskad sysselsättning för hemmamarknaden.

Det saknas helt och hållet stimulansåtgärder för industrin i de två krispaket som socialdemokratin har varit med om att träffa. Vi har i dag en industridöd som gör sig gällande över hela landet.

Det nämns inte ett ord om den indragning på 7,5 miljarder kronor från den kommunala sektorn som kommer att kasta ut tiotusentals kvinnor i arbetslöshet under 1993. Vad beror det på?

Vad var det för idé att gå in och öka arbetstiden genom att höja pensionsåldern och minska antalet semesterdagar, åtminstone för en del av de arbetande människorna i det här landet – de som redan har det sämst? Det har väl ingen effekt? Det leder väl bara till orättvisor?

Anf. 69 INGELA THALÉN (s) replik:

Herr talman! Hans Andersson! Välkommen till riksdagen och så småningom till arbetsmarknadsutskottet.

När det gäller indragningen av köpkraften konstaterade Handelsbanken, efter första överenskommelsen, att arbetslösheten skulle minska med 1,5 %. Vi har för vår del i diskussionerna med regeringen sagt att det är utomordentligt viktigt att påfrestningarna på köpkraften läggs ut på ett sådant sätt att man inte onödigtvis pressar på arbetslösheten.

Vidare har vi frågan om stimulansåtgärder för industrin. Det är fel. Den sänkta arbetsgivaravgiften ger ett utrymme för inte minst exportindustrin.

När det gäller den sista frågan om indragningen till kommunerna, föreslår jag att Hans Andersson återkommer med den frågan till företrädare för regeringen. Socialdemokraterna accepterar inte den indragningen.

Vidare har vi frågan om pensionsåldern. När man studerar den demografiska utvecklingen i Sverige för en längre tid, motiveras pensionsåldern med hänsyn till att antalet förvärvsarbetande sjunker ganska dramatiskt åren strax efter sekelskiftet. Här är den enbart till för att klara en överenskommelse mellan Socialdemokraterna och regeringspartierna. Detsamma gäller för semesterdagarna – och ingenting annat.

Anf. 70 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Svaret innebär att det egentligen inte var någon idé alls med den sista delen i krispaketet, åtminstone inte för att gagna sysselsättningen eller löntagarna.

Jag tror att Ingela Thalén har helt fel när det gäller industristimulanser. Det är inte i första hand en kris när det gäller kostnaderna för arbetskraften i industrin. Det är en kris vad gäller kapitalkostnader, och det är en kris vad gäller efterfrågan – alldeles specifikt på hemmamarknaden. Vidare finns det strukturella frågor, som t.ex. bilindustrin.

I övrigt är jag mycket glad över att socialdemokratin så tydligt inte accepterar några kommunala indragningar som det har fattats beslut om. I så fall får vi föra en gemensam kamp för att rädda sysselsättningen.

Anf. 71 INGELA THALÉN (s) replik:

Herr talman! Det kan ligga något i det som Hans Andersson säger om industristimulanser. Men den här överenskommelsen var till för att klara ett akut läge, nämligen att med ett grepp vrida ur företagen, framför allt de små och medelstora företagen, ur strupgreppet, dvs. ökningarna av räntekostnaderna och den stadigvarande höga räntan.

Om Hans Andersson har förslag på ett mera snabbt, generellt och verksamt grepp, är jag övertygad om att något sådant kan diskuteras framöver. Men varken den ena eller den andra hade något annat eller mer intelligent förslag när det gäller en sådan generell åtgärd för industrin. Jag erkänner att jag inte hade något annat förslag att komma med i den diskussionen.

Jag antar att Hans Andersson avslutningsvis menade semesterdagarna och inte pensionsåldern – eftersom den har en annan saklig innebörd. I den kritik som framförts är det rätt att det inte är någon större kostnadsminskning för den generella arbetsmarknaden. Däremot råder det inget tvivel om att ett ökat antal arbetstimmar i sig inte minskar köpkraften. Det måste väl Hans Andersson också kunna räkna ut.

Andre vice talmannen anmälde att Hans Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 72 BO G JENEVALL (nyd):

Herr talman! Ärade radiolyssnare och riksdagsledamöter!

Jag tänkte försöka involvera radiolyssnarna litet grand i denna debatt. Ty-

värr går det inte med TV-tittarna, eftersom TV2 av oförklarliga skäl har ställt in sändningen av debatten. Det är väl ett tecken på massmedias syn på betydelsen av vårt arbete här i riksdagen.

Jag tänkte att vi skulle försöka få till en positiv debatt och försöka finna möjligheter i stället för att rada upp problemen. Likadant tänkte jag försöka låta bli att tala så mycket om vem som sade vad och i så fall varför.

Vi är väl helt överens om att sysselsättningsläget är allvarligt. Därför är denna debatt kopplad till ekonomidebatten. De två sakerna hänger ihop.

Arbetslösheten är ju det allvarligaste problem vi har just nu, men det är inte bara ett problem utan faktiskt också en resurs. Det är en möjlighet, och den skall man försöka ta vara på.

Vi hörde senast i Ekot i dag att enligt en utredning som gjorts på Industriförbundet har 3 500 företag gått i konkurs på grund av att bankerna hastigt och omotiverat har dragit in krediter. Där kan vi till att börja med göra en stor insats. Kanske kan den nya riskkapitalsatsning som just är sjösatt medverka till att rädda det som räddas skall.

Jag menar nu inte att företag som inte är friska skall räddas, men det lär vara väldigt många välskötta företag som har råkat illa ut till följd av bankernas agerande.

Samarbetet över blockgränserna tycker vi är väldigt bra, och det är något som jag själv ständigt har efterlyst i debatterna. Kanske det kan vara ett tecken på en ny demokrati att man nu kan börja arbeta över gränserna och försöka lösa problemen. Det är synd att det först skulle behövas en allvarlig kris.

Jag tycker att det är en gammal sysselsättningspolitik som förs. I varje fall har jag inte upptäckt särskilt mycket nytt i den. Det skall då möjligen vara ungdomspraktikplatserna, som jag tycker är bra. Jag fick en siffra så sent som i går som säger att det nu har skapats 45 700 sådana platser. Det vill jag gratulera till.

Men hur går det med de övriga, de som inte är ungdomar och inte kvalificerade för praktikplatserna? Vi har ju en ny kategori av arbetssökande nu, i förhållande till vad vi har haft förut, människor som aldrig tidigare varit arbetslösa och som aldrig trott att de skulle bli det heller. Men nu finns de där, och det problemet måste vi försöka lösa på något sätt. I en extrem situation måste det tillgripas annorlunda åtgärder. Vi har motionerat om hur man skulle kunna ta ett annorlunda grepp och faktiskt också fått visst medhåll.

Vi föreslog att man skall ge företagen dispens från lagen om anställningsskydd, när de anställer en arbetslös. Den som anställs skall fortfarande få sin arbetslöshetsersättning, och företaget kompletterar upp till avtalsenlig eller marknadsmässig lön. Man skulle mycket snabbt kunna få en effekt i form av arbete för många många människor, om man lät arbetslösa aktiva människor knacka dörr hos företagen och erbjuda sina tjänster. Om företagen hade möjlighet att temporärt ta avstånd från lagen, är jag övertygad om att de skulle suga upp tusentals människor in i ett meningsfullt arbete,

Det största hindret i det sammanhanget är LAS, lagen om anställningsskydd. Men jag tycker att fackföreningarna, som naturligtvis kommer att protestera mot förslaget, skall tänka på att även de arbetslösa är fackföreningsmedlemmar och kanske de medlemmar som behöver mest stöd.

Ett steg i den här riktningen är den proposition som har annonserats från arbetsmarknadsministern om att tillåta de arbetslösa att behålla sin arbetslöshetsersättning samtidigt som de går på utbildning. Så man är uppenbarligen inte främmande för tankarna i vår motion. Jag har tidigare haft en debatt om detta med arbetsmarknadsministern, och jag hoppas att vi skall kunna komma ytterligare ett steg närmare varandra. Faktum är att den motion som jag nyss nämnde har fått effekt i två steg tidigare. Så det finns förhoppningar även för motioner i riksdagen.

Ärade radiolyssnare! Jag tycker att ni skall göra er stämma hörd. Den betyder mer än vad ni någonsin tror. Tycker ni att det ligger något i det ni nyss hört, så hör av er till era politiker! Det är ni som är våra arbetsgivare. Det är trycket utifrån som kan påverka politikers arbete och inställning till hur man skall lösa problemen. Kom med era förslag och gör er delaktiga i debatten! Det har ni gott om tid till för närvarande, och så blir det åtminstone något meningsfullt med att vara ledig.

Jag tror att det är väldigt viktigt att ställa upp någon form av garantimöjligheter, och det kan göras inom ramen för riskkapitalförsörjningen, för att så att säga se till att inte företag onödigtvis råkar illa ut.

Alla som har sysslat med nyföretagande vet att det kostar väldigt mycket pengar att skapa nya arbetstillfällen. De första arbetstillfällena är mycket mycket dyra och tar mycket mycket lång tid att åstadkomma. Därför måste det vara förnuftigt att lägga en bråkdel av pengarna – det kanske inte ens behövs pengar, utan det kan t.o.m. räcka med garantier – på att rädda det som redan finns, det som är i gång.

Jag vet inte hur många samtal som jag har haft med förtvivlade företagare, personer som har en rörelse i gång som har fungerat i decennier. De har haft samma bankkontakt hela tiden, och de har en positiv balansräkning. Lika fullt får de helt plötsligt brev om att de skall lösa sin kredit inom tre dagar eller att de får den kraftigt nedskuren.

Många företag har intresse av att satsa, och dem skall man naturligtvis se till att hjälpa. Det finns också branscher som är illa utsatta. Vi kan ju ta den svenska varvsnäringen, som har varit en av våra stoltheter en gång i tiden. Av den finns bara en liten skärva kvar i dag, men den sysselsätter ändå 2 000 anställda.

Man har tidigare beslutat att dra in den enda lilla stödform som finns för svensk varvsnäring, nämligen kontantstödet. Det är i och för sig beslutat, men jag vill här och nu signalera för att man i den krissituation vi har nu ändå förlänger stödet.

Vi talar varje dag och i varje debatt om att föra in olika element för att anpassa oss till EG. Då är det väl ganska naturligt och mycket vettigare att vi för varvsnäringens del anpassar oss till EG:s OECD-regler. Dem måste vi ju ändå följa när vi kommer in i EG. Jag anser och tror att frågan kan lösas mycket snabbt och hoppas att regeringen lägger fram en proposition med förslag i den riktningen.

Vi har också stora möjligheter att få hit utländska företag. Vi har goda förutsättningar, men vi måste tydliggöra för de utländska investerarna vilket fint klimat vi har här i landet och vilka resurser som finns. Det kan man inte göra genom att tala om det här hemma i Sverige. Vi måste lägga litet pengar

på att skicka kvalificerat folk ut i världen för att beskriva situationen. Det finns i dag väldigt många arbetslösa, duktiga, högutbildade människor som skulle kunna åta sig den uppgiften i stället för att sitta hemma med någon meningslös sysselsättning.

Så någonting annat som är viktigt. Vi har ofta Tyskland som föregångsland. Där har man kvar lärlingssystemet som vi hade en gång i tiden och som fungerade väldigt väl. Det finns all anledning för arbetsmarknadsministern att titta ytterligare en gång på det. Vi är väl ungefär jämngamla och vet hur det fungerade på den tiden det tillämpades här, så jag tror att det går att finna de rätta formerna.

Sedan till en kanske litet kontroversiell fråga. Jag tror inte att det viktigaste just nu är att spara. Spara skall man alltid göra. Rent principiellt håller jag givetvis med om det. Men de människor som trots allt har en sund ekonomi och som hade tänkt att köpa en ny bil skall faktiskt göra det nu. För det första är det köpvärt. För det andra hjälper det till att sätta litet fart på hjulen. Vi bromsar oss snart till döds. Vi måste få fart på hjulen även internt i Sverige.

Herr talman! Jag vill slutligen ställa ett par frågor till arbetsmarknadsministern. Är ni beredda att pröva förslaget om en tillfällig dispens från LAS? Är ni beredda att utveckla en konjunkturanpassad arbetstid? Min taletid är nu ute. Jag kan därför inte utveckla frågan, men jag gör det gärna vid senare tillfälle tillsammans med arbetsmarknadsministern.

Anf. 73 HANS ANDERSSON (v):

Herr talman! Eftersom detta är mitt första anförande i denna kammare är jag glad över att få tala om väsentligheter – om arbete och sysselsättning. Jag är glad över att som folkvald över huvud taget få blanda mig i den politiska diskussionen. Annars tycks det ju främst vara marknadsaktörer och det politiska elitskiktets nattmanglare som gäller. Men jag känner också sorg och vrede över verkligheten bakom dagens egentliga debattämne – arbetslösheten.

Arbetslösheten kan presenteras som statistik och siffermaterial, och visst är det viktigt och nödvändigt att ha ett bra underlag. Problemet är bara att man så lätt vänjer sig vid nya siffror. Inom EG finner vi i dag mer än 14 miljoner registrerade arbetslösa – procentsiffran är 9,5 – och de svenska prognoserna pekar nu åt samma håll för år 1993.

Vi får aldrig acceptera denna utveckling. Arbetslösheten är samhällets gissel nummer ett. Människor förvägras att göra rätt för sig. I stället för att skapa något nyttigt förvisas man till en kostnadspost, och socialt hamnar man utanför gemenskapen. Sjukdomar och sociala missförhållanden sprider sig som en samhällscancer i arbetslöshetens spår.

Det finns människor av kött och blod bakom sifferuppgifterna. Ungdomar ställs utanför det ordinarie livet och den ordinarie arbetsmarknaden och tappar lätt tron på sin framtid och på samhället. Kvinnor motas successivt bort från yrkeslivet – den obetalda hemtjänsten väntar.

När borgerlighetens ideologiska yxa hugger i den gemensamma sektorn drabbas välfärden för barnen, för våra gamla och för de sjuka. Men också själva förutsättningen för kvinnors yrkesarbete går förlorad. Det är framför

allt kvinnor som får lämna båten, och det är framför allt kvinnor som i dag är beroende av samhällsservicen.

Det är inte konstigt att människor söker sig nya vägar när anonyma marknadskrafter och politiska eliter drar åt samma håll: bort från jämlikheten och välfärden. I motstånd mot vad som nu sker tar Barnlobbyn och kvinnliga nätverk över partigränserna på ett nytt sätt upp rättvise- och trygghetsfrågorna. Det är bra och nödvändigt.

Vänsterpartiet betraktar rätten till arbete som en grundläggande mänsklig rättighet. Vi vill att medborgarna skall kunna välja inom ett brett utbud arbetstillfällen, allt efter intresse och utbildning. I den meningen är vi för en fri arbetsmarknad. Men när marknaden inte klarar sin uppgift är det samhällets främsta skyldighet att träda in.

En marknadslösning som innebär att människor blir över eller blir rättslösa offer för kapitalintressen kommer vi aldrig att acceptera. Lika litet accepterar vi att marknadens prismekanism skall ge problemet en skenbar lösning, vilket SAF och vissa borgerliga ekonomer strävar efter. Det är inte med lönerealisation, social dumping och ökade klyftor som vi kommer till rätta med stagnation och arbetslöshet. Därför kommer vi att försvara de arbetsrättsliga lagar som nu attackeras. Därför stödjer vi de fackliga organisationernas kamp mot arbetslösheten.

Herr talman! I stora delar av Europa tycks man ha givit upp för länge sedan. Inom EG ligger arbetslösheten permanent på hög nivå. Tvåtredjedelssamhällena breder ut sig med ojämlikhet och ofärd för stora grupper som följd. Sveriges pågående EG-anpassning när det gäller den ekonomiska politiken är i sysselsättningsavseende mardrömslik. Över hela landet ser man samma bild: Varsel och nedläggningar, industridöd och nedskärningar inom den offentliga sektorn. Arbetslösheten ökar, liksom beroendet av socialbidrag.

Det är inte konstigt att Ingvar Carlsson i partiledardebatten efterlyste en ny ekonomisk-politisk modell för att få bukt med stagnation och arbetslöshet. Det är bra. Men den modellen kommer nog att visa sig vara nygammal. Vi inom Vänsterpartiet har ingen teoretisk kristallkula, vi äger inte den vises sten. Men så mycket är dock klart att det aldrig kan komma att bli fråga om att lägga sig platt inför marknadens spekulativa agerande. Det är inte heller fråga om att genom skattesänkningar öka klyftorna i samhället, och inte att i en djup konjunkturnedgång rikta all uppmärksamhet på budgetunderskott och inflation. Det är inte fråga om att stryka bort solidariteten med världens fattiga, och inte att angripa de välfärdsreformer som arbetarrörelsen tillkämpat sig: pensioner, sjukförsäkring och semesterrättigheter.

Det gäller tvärtom att föra en konjunkturpolitik som kan överbrygga den kraftiga svacka som vi lever i. Det gäller att skapa en finansieringspolitik som kan aktivera sunda investeringsprojekt och göra det nu. Det gäller att stärka svensk konkurrenskraft genom en aktiv industripolitik. Det gäller att i detta läge förnya och effektivisera den offentliga sektorn, men inte beröva den finansiering.

"Stölden" av 7,5 miljarder kronor från kommunsektorn är orimlig. Stoppas inte nedskärningsbesluten kommer över 100 000 offentliganställda kvinnor att stå utan jobb nästa år! Är det den starta-eget-armé som regeringsför-

klaringen så cyniskt talar om? I sinom tid kommer politiskt ansvar att utkrävas, och då kommer ingen att kunna använda tricket att peka åt annat håll, mot marknaden, och ropa : Ta fast tjuven!

Herr talman! En krispolitik måste stimulera ekonomisk aktivitet och inte frysa ned den. Krispaketens åtstramningseffekt hotar tillsammans med indragningarna från den kommunala ekonomin att dra ned Sverige i en djup depression. Då räcker inte alls de i och för sig utmärkta miljarderna till AMS.

Perspektivet inför nästa år är att arbetslöshetsbomben briserar: En halv miljon öppet arbetslösa. Den enda vägen blev inte stort bättre av att den blev Den gemensamma vägen när Carlsson och Bildt slog följe med Ian Wachtmeister gnällande vid fötterna. Som enda kvarvarande egentliga oppositionsparti vill vi förespråka Den rätta vägen: Röd-grön, rättvis och rejält arbetsskapande!

Sverige måste få en bredare produktiv bas – industridöden måste stoppas. Tillverkningsindustrin kommer att ha minskat med 220 000 arbetstillfällen på 4 år enligt prognosen för nästa år.

Sunda industriella investeringar skall inte falla bort på grund av rena ockerräntor. Riskkapitalförsörjning måste åter komma till stånd trots att banksystemet inte tycks vara kompetent att ägna sig åt sund kreditgivning. Stimulanser och stöd för tekniskspridning, kompetensutveckling och åtgärder för att förnya underleverantörsstrukturen måste till. Både stora och små företag måste dras in i förnyelsearbetet. Samarbete med de fackliga organisationerna är en förutsättning för framgång.

Vi måste skapa jobb inom vår befintliga produktionsapparat och inte endast kompensera bortfall med AMS-sysselsättning. Sveriges infrastruktur är i många fall för litet utbyggd, omodern och dåligt underhållen. Det inverkar direkt på vår konkurrenskraft. Det handlar om system för transporter, energi, tele- och datanät samt miljöskydd. Det handlar om byggnader, men också om utbildning.

Tag som exempel järnvägarna. Det finns konkreta och välmotiverade planer på till- och ombyggnader för många bansträckor. Jag har läst långa listor i material från Banverket och AMS, och också i TCO:s och LO:s rapporter. Det är bra, men må det också förverkligas! Jag tycker mig ha sett mycket av detta i repris, i många paket, från flera regeringar. Det gäller att få i gång projekten också.

Men om banorna förbättras skall vi väl också få effektivare transporter. SJ måste upphandla moderna tåg. SJ har dock inte utnyttjat optionen på X 2000. Ingen tågförbättring, ingen industrisysselsättning, innebär att vi snart inte har någon produktionskapacitet kvar i Sverige på området. Varför kan inte regeringen snabbt ordna finansieringen? SJ lär väl inte kunna betala till dagens räntenivåer om man skall uppfylla avkastningskraven? Tidigarelägg investeringar – det lönar sig!

Ett annat sätt att generera sysselsättning i den ordinarie produktionsapparaten är att finansiera åtgärder som förbättrar infrastruktur, energihushållning och miljöskydd i den östra Östersjöregionen. Genom detta bidrar vi till ekonomisk utveckling där. Det förbättrar även vår miljö och räddar viktiga delar av svensk industrisysselsättning.

När borgerligheten och socialdemokratin kastar sig över arbetstidsfrågan hamnar man upp och ner. De höjer pensionsåldern som det tog decennier för fackföreningsrörelsen att sänka. Med ett penndrag plockar man bort två semesterdagar för just arbetarklassen. Det är orättvist och dumt. På det här sättet blir det ju färre som jobbar mer. Vi menar att reformerna på detta område skall inledas åt andra hållet – arbetstidsförkortning är den rätta vägen.

ROT-program för offentliga byggnader och bostadsbeståndet inom det s.k. miljonprogrammet kunde ge arbete åt byggnadsarbetare samtidigt som det ger beställningar till byggmaterialindustrin. Sätt i gång! Det blir bara dyrare att vänta.

Det finns siffror från AMS som handlar om kostnader på 45 miljarder för nästa år bara för att hantera den öppna arbetslösheten. Till detta kommer sedan kommunernas utgifter. Arbetslinjen är alltid lönsam. Kanske blir nettokostnaden i sämsta fall 10–20 % av anslaget belopp om vi tar hänsyn till A-kassa, socialbidrag, skatteintäkter m.m. I många fall blir det rejäla vinster när vi ser till vad som produceras och investeringarnas dynamiska effekter. Samma sak gäller på utbildningsområdet. Höjd kompetens är en investering i framtiden.

Hur kan det då komma sig att beskeden från olika håll av landet i dag är att AMU stoppar redan planerade utbildningsinsatser på grund av pengabrist? Beror det på budgetmässig inkompetens hos myndigheterna eller oansvarighet på Arbetsmarknadsdepartementet? Drabbade människor undrar, Börje Hörnlund, och jag med.

Herr talman! Varför har då så litet gjorts? Varför är regeringen så sent ute? Svaret är att regeringen driver fel politik. De ideologiska skygglapparna har skymt sikten. Privatiseringar är inte rätt medicin och inte heller nedrustningar inom kommunerna, slöseri med löntagarfondspengarna eller angrepp på de fackliga organisationerna.

Krispaketen sänker omvandlingstrycket i näringslivet och stryper hemmamarknaden ytterligare. Regeringen ser fel. Krispaketen låter folkmajoriteten orättfärdigt betala för inkompetens och spekulation hos finanschefer och industriledare.

Varför kastar sig Socialdemokraterna i detta famntag? "Jag sover väldigt gott också fortsättningsvis efter krisen", sade Ingvar Carlsson i partiledardebatten. "– – – sover gott också efter – – –" Ja, jag tänkte väl det. Kanske sov Ingela Thalén också den natten. Men så vak upp och öppnen edra ögon och ni skall skåda oss i Vänsterpartiet fullt beredda att hjälpa er in på den rätta vägen för arbete och rättvisa!

Låt oss arbeta tillsammans i riksdagen i demokratisk ordning för att skapa arbete i Sverige, för att sätta i gång Sverige och för att inte gå den orättvisa vägen.

Herr talman! Jag visar åtminstone god disciplin och håller mig till min utmätta tid.

Anf. 74 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Först vill jag hälsa Hans Andersson välkommen till kammaren.

Sedan skulle jag vilja ställa några konkreta frågor. Vill Hans Andersson hjälpa till att föra en aggressiv arbetsmarknadspolitik? Vill han ta en fight med fackföreningarna för att kunna göra ett kortare avsteg från LAS för de arbetslösa? Vill Hans Andersson vara med och diskutera en konjunkturanpassad arbetstid?

Anf. 75 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Jag vet inte om detta var definitionen på en aggressiv arbetsmarknadspolitik. Jag vill driva en aktiv arbetsmarknadspolitik som syftar till att få i gång Sverige och att skapa riktiga jobb inom ramen för vår normala produktionskapacitet. Jag vill skapa utbildningsinsatser, tidigarelägga investeringar i infrastruktur och skapa mycket utbildning för att höja kompetensen. Det vill jag göra tillsammans med de organisationer som företräder de anställda och som vi kallar för fackföreningar och förhoppningsvis också tillsammans med företag. Jag har lång erfarenhet från svensk industri, och det brukar gå bra att komma överens i konstruktiva sammanhang.

Men att angripa trygghetslagstiftning, fackliga rättigheter och ytterligare försämra enskilda människors skydd genom att ta bort den lagstiftning som är en garanti för deras trygghet, kommer jag aldrig att gå med på.

Anf. 76 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Det låter ungefär som det brukar låta. Inte ens de nya tycks vara medvetna om att vi har en annorlunda situation nu. Saker och ting skall givetvis ske i diskussion, men det är inte frågan om att ta bort en lag. Jag har föreslagit att man skulle ge en dispens enbart för dem som i dag är arbetslösa. Jag kommer också från företagsvärlden där jag har varit aktiv i hela mitt liv. Jag vet att det finns massor av företag som kan korttidsanställa människor för att utföra arbetsuppgifter som finns. Det kan leda till tusentals nya jobb. Jag tycker inte att vi har anledning att bortse från någon möjlighet att få ut de arbetslösa i arbetslivet.

Anf. 77 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Anslaget var litet egendomligt när Ny demokrati frågar mig om jag vill driva en aggressiv arbetsmarknadspolitik som skulle innebära att jag raserar trygghet och regler. Men däremot tror jag att särskilt många små företag – det är min erfarenhet – i brist på kunskap om befintligt regelverk på arbetsmarknaden, kanske tror att det är farligt att anställa människor. Vi får väl träffas och diskutera detta i arbetsmarknadsutskottet eller på andra håll. Då får vi se vad ni har att komma med. Men det jag har sett hittills har bara varit aggression mot fackföreningsrörelsen, och den betackar jag mig för. Det är bra om ni har konstruktiva förslag.

Andre vice talmannen anmälde att Bo G Jenevall anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 78 INGELA THALÉN (s) replik:

Herr talman! Det var en drapa, Hans Andersson. Mycket av det som Hans Andersson sade skulle jag kunna skriva under direkt. Jag har bara en stillsam undran. I dag är vi här, i morgon kommer snart.

Hans Andersson redovisade stora frågor och stora ord. Vi har bekymmer med att vi måste tränga oss igenom nålsögat av ovilja på marknaden, räntefällor och budgetunderskott. Det är en realitet. Det handlar inte i första hand om att minska det. Det handlar om att stoppa dess skenande ökning. Den medför i förlängningen större påfrestningar för dem som jag tror att vi gemensamt vill försöka hålla undan, nämligen de arbetslösa och de som riskerar att bli arbetslösa. Hans Andersson har glömt att läsa den socialdemokratiska motionen. Jag rekommenderar den.

Den här överenskommelsen innehöll inte bara illavarslande saker, åtminstone inte sett ur vårt gemensamma perspektiv. Det gäller delpensionen som är kvar, löntagarfondsfrågan, arbetslöshetsförsäkringen, kapital- och förmögenhetsbeskattningen, att inte sälja ut statliga företag osv. Det finns en socialdemokratisk anledning till varför vi har deltagit i överenskommelsen.

Anf. 79 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Jag var inte med och vet inte hur turerna gick, men jag är ganska övertygad om vilka förslag ni möttes av. Sedan är det en avvägningsfråga om man går in i en överenskommelse eller inte.

Jag har läst er motion. Jag vet att det finns en serie ambitiösa förslag om tidigareläggningar av investeringar och om beredskapsarbeten. I detta inlägg – som måhända var fullt av stora ord, men också starka känslor och som lästes snabbt – försökte jag ta fram några förslag som inte bara skulle kompensera bortfall av sysselsättning. Det skulle vara positiva förslag för att stimulera den industrikapacitet som vi har i dag och inom vilken människor arbetar, eller i dag faktiskt ofta är övertaliga. Jag är rädd för att vi håller på att slå sönder vår industriella kapacitet i Sverige. Jag är rädd för att besparingsivern inom den offentliga sektorn håller på att slå sönder vår välfärd och grunden för inte minst kvinnornas sysselsättning. Därför betonade jag de aspekterna så starkt.

Anf. 80 INGELA THALÉN (s) replik:

Herr talman! Man kan alltid göra olika bedömningar. Jag är inte helt övertygad om att Hans Andersson och vänstern i övrigt om man hade suttit inför möjligheten – nu fanns den inte – att träffa en överenskommelse och om man verkligen hade tänkt efter, skulle ha avstått från en sådan. Jag säger detta med hänsyn till de risker som hade uppkommit om en överenskommelse inte hade kommit till stånd.

Vi socialdemokrater har i vintras, under sommaren och under hösten sagt att vi är beredda att bära det ansvar som krävs, också för de svåra frågorna och eftergifterna. Politik skall inte vara lätt, i varje fall inte för dem som skall bära ansvaret för politiken. Politik är svårt, och den innebär också att dela bördan av det besvärliga.

Jag instämmer i Hans Anderssons uppfattning att besparingsivern här och var, inte minst ute i kommuner med borgerliga ledningar, kommer att få oerhört katastrofala följder. Vi får väl återkomma i en senare debatt om just detta, men jag hävdar mycket bestämt att bedömningen när det gällde att träffa överenskommelsen handlade om att vi var beredda att ta ansvar. Jag tycker att den bedömning som då gjordes var god.

Jag sover vidare visserligen hyggligt om nätterna, om också kanske inte så gott, men under de aktuella nätterna sov jag över huvud taget inte. Det är inte heller alldeles säkert att det var så bra.

Anf. 81 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Den uppgiften snarast skärper min bedömning. Jag försökte gripa efter halmstrået att det kanske var sömnen som hade gett detta resultat.

Det gäller här inte bara min uppfattning utan en uppfattning som är djupt förankrad i arbetarrörelsens led, inte minst i fackföreningsrörelsen. Jag tycker att det är korrekt att säga att vissa inslag i uppgörelsen har karaktären av ren klasslagstiftning. Jag säger det likaväl som Stig Malm.

Jag tycker att det finns inslag i uppgörelsen som är direkt orättvisa. Det finns inslag som inte ger särskilt mycket men som det är mycket vågat att införa över en natt, som att initiera en ny form av socialförsäkringssystem att förhandlas fram av parterna. Det fanns ingen anledning att göra det över natten. Det är dålig konjunkturpolitik, och jag saknar ett stimulanspaket för industrin.

Jag måste fortfarande säga att det åtminstone inte finns något inslag, även om ni skulle ha den uppfattningen, i detta som innebär att ni lyckats tvinga den borgerliga regeringen till en kompromiss när det gäller indragning av pengar från den kommunala sektorn. Jag hoppas att vi i fortsättningen skall kunna diskutera konkreta konstruktiva alternativ utan denna typ av orättvisor. Jag tror att vi då skulle kunna skapa mera jobb och ett rättvisare Sverige och få större förståelse från löntagarna i Sverige och från de fackliga organisationerna.

Andre vice talmannen anmälde att Ingela Thalén anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 82 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Ärade åhörare! I vårt land görs kommande vinter den största satsningen någonsin för att lindra arbetslöshet – en arbetslöshet som beror på en lång och tung internationell lågkonjunktur, men som också har sina rötter i den spekulation som i hög grad kännetecknade delar av 80-talet.

Sammantaget kommer arbetsmarknadsverkets åtgärder och de satsningar som görs på vägar, järnvägar, högskoleutbyggnad m.m. att innebära att närmare 340 000 människor sysselsätts i tillfälliga arbeten, i utbildningar eller i ungdomspraktik. Det här innebär bl.a. att arbetsmarknadsverket, som så sent som för ett år sedan ansåg sig kunna ta hand om ca 3 % av arbetskraften, under kommande vinter hamnar på 5-procentsnivån.

Tyvärr kommer vi före sommaren i vårt land också att få uppleva att cirka var tionde person kommer att stå utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Nu sjunker den öppna arbetslösheten. Under den senaste månaden sjönk den med närmare 30 000 personer. Men det beror på att olika åtgärder ökade i en takt motsvarande 50 000 människor. Det är ju positivt att åtgärderna ökar, men ser man på dessa båda siffror finner man ändå att på en månad

ytterligare 20 000 av våra invånare hamnat utanför den ordinarie arbetsmarknaden.

Under september varslades ytterligare 13 000 om uppsägning, och hittills i år är det hela 124 000 arbetstagare som fått varsel om uppsägning.

Under första halvåret gick varje dag 60 företag i konkurs, och det berörde ca 45 000 anställda. Lönegarantifonden, som skall hjälpa till när ett företag gått i konkurs, så att de anställda inte drabbas, har inkomster på 104 miljoner kronor per månad, men utgifterna är nu uppe i 445 miljoner kronor per månad, alltså mer än fyra gånger vad som går in i fonden. Det här är ett mått på att vårt land är i obalans.

Arbetsmarknadsfonden eller, som vi normalt säger, arbetslöshetskassan är dimensionerad för drygt 2 % öppen arbetslöshet. Det talet sjunker nu på grund av att reserverna är slut. I stället får vi börja låna medel och betala ränta på dessa lån. Varje procents arbetslöshet kostar fonden på årsbasis 5–5 1/2 miljard kronor. Också det här är ett mått på att någonting är i otakt.

Vi kan även se på den svenska industriproduktionen, som många här i kammaren har uttryckt oro över, så ock jag. Den är nu nere på 1974 års nivå. Detta kan jämföras med övriga OECD-länder, som sedan 1974 genomsnittligt har ökat sin industriproduktion med 40 %.

Jag vill peka på att det stora raset i industriproduktionen skedde före regeringsskiftet. Det är mycket noga att tala om hur saker och ting har uppkommit.

Det här var en dagsbild av arbetsmarknadsläget, som för mig framstår som mycket bekymmersamt. För var och en som drabbas är allt detta mycket bekymmersamt. I morgon kommer arbetsmarknadsverket att presentera en ny prognos. Den bygger på samtliga länsarbetsnämnders prognoser och även på en liten central genomgång. Jag kan försäkra kammaren att det inte är någon munter läsning.

Jag beräknar att arbetslösheten innevarande budgetår, som slutar den 1 juli 1993, kommer att kosta ca 100 miljarder kronor genom kontanta ersättningar, genom satsningar på olika åtgärder och genom inkomstminskningar för staten och kommunerna.

Det här är en så stor siffra att den är svår att begripa för var och en av oss, men den kan översättas till att varje arbetande i vårt land får lägga ut 2 000 kr i månaden på grund av den mycket höga arbetslösheten.

Det här skall betalas. Det lånas i stor utsträckning till detta, men det skall med ränta betalas. Vem skall då betala? Jo, det är alltid produktionen, nämligen de som arbetar som får betala. Därför vill jag, herr talman, säga att det inte finns någonting mer angeläget för regeringen, inte heller för riksdagen i dess helhet, än att vi hjälps åt för att så snabbt som möjligt komma tillbaka till en fullgod arbetsmarknad.

Jag vill också peka på ett antal positiva faktorer. Vi har nu mycket låg inflation. Under ett antal år på 80-talet hade vi ingen produktionstillväxt, men för både 1992 och 1993 beräknas produktiviteten öka med ca 5,5 % varje år. Vi har ett klart bättre kostnadsläge än när det var som sämst 1989. Lägre lönekostnader och ökad produktivitet har gjort att konkurrensläget högst avsevärt har förbättrats. Detta leder till att svenska företag, som under senare delen av 80-talet förde sin produktion ut ur landet, nu tar hem jobb till

Sverige. Det här innebär också att utländska företag som under 80-talet inte visade något intresse för Sverige återigen visar intresse. Det är positivt.

Det negativa är att den internationella draghjälp som många trodde skulle komma i höst, i dag är osäker. Ingen kan riktigt se när den kan beräknas komma.

Det höga svenska budgetunderskottet, som hyfsats något i uppgörelserna med Socialdemokraterna, är också en besvärlig faktor i det här sammanhanget.

Ränteläget har varit och är bekymmersamt. De finansiella marknadernas obalans har kommit att innebära att goda projekt nu inte ges pengar. Tidigare kastades pengar efter nästan vilket projekt som helst. Det här förhållandet slår ut i och för sig sunda företag. Även många enskilda personer far mycket illa av såväl ränteläget som svårigheten att få tag i pengar.

Till detta kan också läggas att vi i dag måste konstatera att en mycket stor andel både stora och små svenska företag går med förlust. Man kan gå med förlust ett tag, men inte hur länge som helst, då är jobben borta. Det måste vi vara medvetna om.

Problemen med resten av företagen är att de uppvisar låg lönsamhet. De har så låg lönsamhet att man inte orkar investera för framtiden – i alla fall inte i den omfattning som regeringen och egentligen hela det svenska folket önskar.

Sedan till de här femparti-uppgörelserna, som innebär ytterligare åtgärder i arbetsmarknadspolitiken. Uppgörelserna syftar ytterst till att upprätthålla kronans värde, hyfsa ränteläget, skapa långsiktigt bättre underlag för tillväxt. Naturligtvis värdesätter jag stort att vi nu kan göra ytterligare insatser för dem som har hamnat utanför ordinarie arbetsmarknad.

Ingela Thalèns frågor kan jag kort besvara med: vi är beredda att diskutera alla åtgärder som vi tillsammans kan finansiera. Det är väldigt viktigt att också diskutera finansieringsdelen. Jag lade märke till att vännen Hans Andersson inte använde nämnvärt lång tid för den frågan. Det behöver man kanske inte heller göra i sitt jungfrutal. På sikt, emellertid, är det nödvändigt.

Ingela Thalèn tog också upp frågan om vägarna och järnvägarna. Satsningen på vägar och järnvägar kommer att tredubblas gentemot tidigare år. Vi har bl.a. lyft ut objekt som av den förra regeringen var planlagda att komma i gång långt fram i tiden och använder pengarna till att tidigarelägga de projekt som kan komma i gång i höst, eller under våren. Några av projekten är överklagade, varför det tar lång tid. Det handlar om fyra miljarder kronor i investeringar. De mindre vägprojekten kommer att starta rätt omgående. Det kommer vi att se mycket av under kommande höst.

Så till avtalsrörelsen! Under minst tre år kommer vi att få dela på en kaka som minskar. Det kan även handla om ett fjärde år. Varje människa vet att om fler än tidigare skall dela samma kaka – vi ökar t.ex. i folkmängd – är det svårt att skära större bitar. Om det skall räcka till alla måste bitarna bli litet mindre. Nu är ju inte kakan enbart oförändrad, utan den minskar år från år, och då går det inte att skära större bitar. Det är egentligen väldigt enkelt att inse.

Någon nämnde här att industrisektorn kommer att minska med 220 000

arbetstillfällen på fyra år. Jag har samma uppgift själv, som skall presenteras i morgon. Det betyder ytterligare minus 40 000 arbetstillfällen på den här sektorn, innan Volvos planer var kända för 1993.

Detta betyder att arbetsmarknadsparterna har ett avgörande, stort ansvar för sina arbetslösa kamrater, för svensk ekonomi och för alla sina medlemmar.

År 1982, när Socialdemokraterna började regera, devalverades den svenska kronon med 16 procentenheter. Det var ingenting annat än en löneminskning på mellan 5 och 7 %. Vi är nu i det läget att ett mycket ansvarsfullt avtal måste till. Jag vidhåller fortfarande att om parterna vill åstadkomma någonting riktigt bra skall avtalet gälla för både 1993 och 1994. Då får vi sjunkande räntor, ökat förtroende, framtidstro till investeringar och tiotusentals människor slipper bli arbetslösa – en del människor får även jobb. Detta är det allra bästa som man kan göra för sina medlemmar. Den här höga kostnaden för arbetslöshet skall ju betalas, och att komma fort tillbaka till ordinarie arbetsmarknad är i dag A och O.

Anf. 83 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Jag ställde två frågor till arbetsmarknadsministern, och jag skulle gärna vilja ha svar på dem. Den ena frågan gällde om han vill undersöka dispensförfarandet när det gäller LAS, den andra frågan gällde om man kan diskutera en konjunkturanpassad arbetstid.

Nu gäller det verkligen att dela på bördorna. I litet runda tal är 10 % arbetslösa, vilket betyder 90 % människor i arbete. Det vore kanske skäl att fundera i termer som att minska arbetstiden för dem som redan har arbete, för att bereda arbete för nu arbetslösa. Det borde vara bättre att bära bördorna på det viset. Jag skulle gärna vilja få några kommentarer därtill.

Eftersom jag har en hel del kontakter kvar i näringslivet och för att nämna något positivt kan jag tala om att jag rätt ingående har diskuterat med en stor internationell koncern om att starta en fabrik här i Sverige. Man säger sig vara intresserad, och det rör sig om ca 100 miljoner kronor och ca 90 årsarbeten. Det skulle jag också vilja diskutera senare, men det lämpar sig mera för privata samtal.

Det betalas ut mycket i kontanta ersättningar. Skall man inte försöka få någonting gjort för dessa pengar? Det är slöseri med medel att inte använda dem på rätt sätt.

Produktiviteten stiger, och det är bra för förutsättningarna längre fram. Jag fick i går uppgiften att siffran var 3 %, och skulle den ha stigit till 5,5 % i dag är det naturligtvis bra.

Ett annat, litet delproblem är detta att egenföretagarna, som också drabbas av arbetslöshet genom att de inte får uppdrag, inte ens får KAS, med mindre än att de sätter företagen i konkurs. Det borde man ändra på.

Anf. 84 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Jag får massor av brev om just arbetslöshetsförsäkringsfrågorna. De ses över just nu, och förslag kommer i mars. Många brev är från företagare som menar att de förlorar chansen att komma i gång därför att de

måste bli av med företaget för att få arbetslöshetsersättningen. Jag har skickat över ett antal sådana brev till utredningen för beaktande.

När det gäller lagen om anställningsskydd kommer det ett förslag i mars månad från kommittén, som skall bearbeta den frågan. För min del avvaktar jag det mycket komplicerade arbete som den kommittén utför. Det kommer först ett delbetänkande, och sedan kommer huvudförslaget.

Vi vet att småföretagen har en annan situation än storföretagen, som har jurister, personalchefer och specialistfunktioner överallt. Småföretagaren har oftast lägre utbildning och skall ha alla funktioner i huvudet. Det är ingen lätt sak.

Arbetstiden är också en fråga som parterna måste diskutera. Många lägre inkomsttagare med åtta timmars arbetsdag har i dag fullt sjå att klara sig. Det är alltså mycket känsliga avvägningar som skall göras, och de är inte lämpade för regering och riksdag att ge sig in på.

Anf. 85 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Det var trösterikt att höra att en utredning arbetar med de här frågorna och skall komma med ett delbetänkande. Jag skulle vilja fråga om det finns möjlighet att "speeda upp" dess arbete.

Jag fick inte något svar på frågan om kontanta ersättningar. De borde utnyttjas så att effektiviteten blir bättre.

Det finns olika sätt att fördela bördorna på. De som är arbetslösa har den allra största bördan att bära, men även de som har arbete måste till att börja med, på ett eller annat sätt, betala de 2 000 kr. som arbetsmarknadsministern talade om. Jag tror att vi här är tvungna att framöver allvarligt diskutera en konjunkturanpassning av arbetstiden. Om det inte kan diskuteras i Sveriges riksdag och med Sveriges regering, förstår jag inte vad den här kammaren skall vara till för.

Anf. 86 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Det är nog litet svårt att "speeda upp" arbetsrättskommitténs arbete. De förtroendevalda och experterna i kommittén sammanträder var fjortonde dag, och sekretariatet, där det finns mycket sakkunniga personer, jobbar i mycket hård takt.

Jag vill i detta sammanhang beröra den nya metoden med arbetslivskontakt. Den innebär att de som har A-kassa skall gå över till olika slag av verksamheter. Då heter det inte längre A-kassa, utan det kallas utbildningsbidrag. Om de som berörs av detta väljer den metoden upphör borttickandet av A-kassedagar. Det innebär att den enskilde kan uträtta riktiga saker. Avsikten är att man skall komma upp till ungefär 20 000 kr i månaden. Låt mig säga att jag väldigt gärna ser att det kan bli mycket högre tal. 20 000 kr i månaden gäller fram till den 1 juli.

Vi har inte diskuterat frågan färdigt med Socialdemokraterna, men jag förutsätter att det vi diskuterade under förhandlingsnatten är ett underlag, som gör att vi inom kort vet exakt hur åtgärden blir. Den kommer att presenteras för kammaren kommande vecka.

Andre vice talmannen anmälde att Bo G Jenevall anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 87 INGELA THALÉN (s) replik:

Herr talman! Börje Hörnlund redovisade det som AMS kommer att presentera i morgon och gjorde en sammanfattning av den totala kostnaden för arbetsmarknadspolitiken, som är 100 miljarder kronor. Det är naturligtvis en nationell fasa som ligger bakom det som Börje Hörnlund beskriver. Jag tror att alla som sitter i arbetsmarknadsutskottet och alla som är engagerade i de här frågorna känner en mycket djup oro.

Jag skulle vilja komma tillbaka till bl.a. infrastrukturfrågorna. Vilka synpunkter har Börje Hörnlund när det gäller hur man skall komma åt de pengar som är budgeterade, som är anvisade, men som inte är upparbetade? Som exempel kan jag nämna att det i augusti förra året beslutades om 1,8 miljarder kronor, och därav är bara 15 % upparbetat. I september förra året beslutades om 1,2 miljarder kronor, och därav är bara 24 % upparbetat. Ytterligare ett beslut kom i november, och bara 26 % av de pengarna är upparbetat.

Det var det jag menade i mitt inledningsanförande: Är det inte skäl, Börje Hörnlund, att man tittar på detta på ett helt annat sätt från parlamentarisk utgångspunkt?

Jag gjorde en reflexion: Om riksdagen i våras, utöver att bevilja de medel som jag har nämnt, också hade tagit tag i det som föreslogs i den socialdemokratiska motionen, tror jag att förutsättningarna hade varit bättre. Men det är historia. Jag är mycket glad att Börje Hörnlund säger att man kan gå vidare utöver den överenskommelse som redan har träffats.

Jag vill ställa en konkret fråga. Börje Hörnlund sade i sitt anförande att projekten med länsvägarna för 1,5 miljarder skall sättas i gång under kommande höst. Menade han då hösten 1992 eller hösten 1993? Det är ju en avsevärd skillnad.

Slutligen: Vilka synpunkter och idéer har Börje Hörnlund om vad man kan göra i de orter som blir drabbade av strukturförändringarna inom Volvo?

Anf. 88 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Jag talade om de stora objekten, som riksdagen i våras beslutade att omfördela. Flertalet skulle sättas i gång denna höst. Några var inte färdigprojekterade – det är över huvud taget ett bekymmer – och de kommer alltså i gång efter nyår. Något av dessa större objekt har överklagats, och det tar cirka tio månader, via olika instanser. Ingen av oss vill sätta rättssäkerheten ur spel, men det är naturligtvis tråkigt att objekt, som kanske skall sättas i gång, fördröjs på det sättet.

När det gäller det paket på 2,2 miljarder som blev klart före sommaruppehållet är flertalet objekt i gång eller på väg att komma i gång. Jag har talat med vägverkets generaldirektör om det. Eftersom det rör sig om små objekt är de ganska lätta att hantera. De en och en halv miljard som vi nu är ense om riktas till länsvägar, och då kan man välja objekt som går att sätta i gång mycket snabbt, i huvudsak denna höst, skulle jag tro.

Sedan till Volvo. Jag har gjort upp med Sören Gyll att jag så fort vi båda har några dagar lediga skall åka ned till honom för att på ort och ställe ordentligt sätta mig in i situationen. Här förs ju en debatt om huruvida man

skall kräva tillbaka stöd eller inte. Låt mig säga att det är en mycket liten fråga i sammanhanget. Den stora frågan är om det går att resonera, om det finns möjligheter, om man kan ha en framtidstro, om man kan träffa avtal som kör i gång Sverige, osv, och som gör att inte så stora steg behöver tas. Men beslutet är Volvos.

Anf. 89 INGELA THALÉN (s) replik:

Herr talman! Jag hörde en av Volvoarbetarna i Uddevalla säga: Vi är naturligtvis på det klara med att vi inte kan fortsätta att bygga Volvobilar om inte någon vill köpa dem. Jag tror att det uttalandet visar den oerhörda medvetenheten hos dem som är anställda inom både stora och små företag.

Men det skall inte förleda vare sig Volvoledningen eller oss som skall vara med och skapa förutsättningarna för industriutvecklingen att tro att man kan hantera strukturfrågor hur som helst. Även om beslutet är Volvos är det naturligtvis en skyldighet för oss att se till att vi kan medverka till att effekterna av sådana här strukturförändringar inte slår ihjäl hela regioner. Det handlar ju inte bara om själva Volvo – det handlar också om försörjningsindustrierna som levererar till Volvo. Jag är glad att Börje Hörnlund tar sig an den här frågan på ett aktivt sätt.

Jag vill komma tillbaka till infrastrukturfrågorna. Jag är absolut inte nöjd med det passiva sätt som Börje Hörnlund tar sig an de frågorna på. Jag är medveten om att mycket av detta ligger på kommunikationsdepartementet, men jag förutsätter att Börje Hörnlund tar med sig vårt resonemang här i kammaren. Det kan inte vara rimligt att den här typen av investeringar fastnar i byråkratiska kvarnar, och det är inte bara plan- och bygglagen det handlar om.

De AMS-siffror som redovisades i dag och som offentliggörs i morgon var inte tillgängliga när överenskommelsen gjordes. Därför är jag också glad över att Börje Hörnlund nu är beredd att diskutera insatser som kanske är både snabbare och mer vittomfattande än de som överenskommelsen kan föra med sig. När jag säger snabbare menar jag att man skall kunna använda sig av de kommunala organisationerna för att komma ut och stimulera industri och näringsliv och ge möjlighet för kommunerna att fortsätta sin verksamhet.

Anf. 90 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! När det gäller infrastrukturprojekten vågar jag garantera att vi har precis lika stort intresse av att de kommer i gång så fort det bara går. Där vill jag peka på att väljer man mycket stora och mycket komplicerade projekt bör man vara medveten om att det tar mycket lång tid. Väljer man dessutom projekt som det råder stor oenighet om bland människorna och politikerna i området finns det risk att det tar lång tid. Det var därför omfördelningen av fyra miljarder kronor gjordes.

Men det finns hur många projekt som helst av överblickbar storlek och med minst lika hög lönsamhet som de stora projekten att genomföra här i landet. Kan vi för att komma i gång med så mycket som möjligt ena oss om att hålla oss där kan jag garantera att det inte är något problem med igångsättningar.

Eftersom det här är mitt sista inlägg och Ingela Thalén redan har gjort sitt sista inlägg vill jag avsluta med att säga: Låt oss gärna diskutera bra, finansierade saker för landet! Om man har det som övergripande modell kommer man ned på den rätta praktiska vägen – det pratas ju mycket vägar!

Andre vice talmannen anmälde att Ingela Thalén anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 91 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Jag ställde några frågor, och jag skulle var tacksam om jag kunde få svar på dem.

För det första hade jag synpunkter på de repriser som jag tycker mig se när det gäller infrastrukturinvesteringar. Jag har också från många olika håll hört klagomål på både kommunikationsdepartementet och banverket och även på andra myndigheter. Det gäller ju verkligen att det går undan.

För det andra ställde jag en direkt fråga: Om vi nu reparerar upp banorna och gör dem bättre – skall vi då inte köra bättre tåg och få en effektivare trafik? Jag skulle gärna vilja höra om Börje Hörnlund har något positivt att säga om SJ:s upphandling av höghastighetståg. Det var ju så planerat tidigare, men jag inbillar mig att det i dag helt enkelt är en penning-, dvs. räntefråga. Det är inte lätt för SJ att finansiera ett sådant köp med hårda avkastningskrav.

Jag skulle gärna också vilja höra synpunkter på miljö- och energiinvesteringar på östra sidan av Östersjön, som jag nämnde. Det kostar, sägs det. Ja, det kostar. Men arbetsmarknadsministern nämnde själv vad det direkta stödet på grund av den öppna arbetslösheten kostar.

Jag skulle också gärna vilja ha någon kommentar om det faktum att AMU här i Stockholm skall göra sig av med flera hundra lärare och om alla rykten från olika håll om att AMU på grund av penningbrist måste stoppa utbildningsinsatser. Det låter konstigt – är det någon bransch som borde ha högkonjunktur nu borde det vara de som jobbar med att ge de arbetslösa en ökad kompetens.

När det gäller grundfrågan om arbetslösheten, som i dag faktiskt skenar, måste jag trots allt hålla med Ingela Thalén om att det var en väldig passivitet från regeringens sida. Var det verkligen nödvändigt att vänta på att fru Thalén sparkade i gång er under den underbara natten? Det här är frågor som är väldigt allvarliga i hela vårt land. Insatser måste komma snabbt om man vill visa att man inte accepterar arbetslösheten.

Anf. 92 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Jag tar väl då inte heller infrastrukturomgången i repris.

När det gäller snabba tåg kan jag berätta att jag kl. 7.30 i går morse uppvaktades av facken från fem orter där man jobbar åt ABB och gör snabba och litet mindre snabba tåg. De ville naturligtvis ha mera beställningar.

Jag satt i går kväll och resonerade om samma sak – och om ett antal andra saker – med Stig Larsson och hans närmaste man. I uppgörelsen ligger ju att en miljard ställs till AMS förfogande för att AMS hos affärsverken skall köpa upp och betala en del för att få saker och ting tidigarelagda. Där har SJ

samma chans som övriga affärsverk att diskutera bra projekt. AMS kommer naturligtvis att ha målsättningen att det av en satsad miljard skall komma ut jobb för ett antal miljarder i vårt land.

AMU har en budget i förhållande till mig på en krona. Länsarbetsnämnderna och Arbetsmarknadsverket får nämligen alla pengar. De får köpa utbildning från AMU, komvux och andra utbildningsanordnare. Länsarbetsnämnden i Stockholm har gjort en omprioritering. En liten orsak kan vara att AMU har tagit ganska bra betalt för sina kurser och redovisat mycket stora vinster. Jag vet att det har irriterat upphandlarna. Arbetsmarknadsverket är nu inställt på att upphandla så billiga kurser som möjligt för att fler personer skall kunna genomgå utbildning. Det är upp till dem som svarar på utbildningsofferter att svara på ett sådant sätt att det får resultat.

Anf. 93 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Jag tror i och för sig att det är bra med konkurrens vid upphandling. Det har ofta visat sig att AMU har tagit bra betalt, och det tycker jag är konstigt. Politikerna får dock inte vara så passiva att de bara överlämnar frågan till verksledningar och myndigheter. Många arbetslösa säger att de har fått besked från AMS, dvs. arbetsförmedlingen, om att de inte får gå på en kurs därför att AMU inte längre kan genomföra kursen på grund av penningbrist. Därför undrade jag om det rörde sig om budgettekniska problem inom AMU eller dålig samordning.

Det är nog bra med decentralisering, men arbetsmarknadsministern måste ingripa om olika arbetsmarknadspolitiska myndigheter råkar i luven på varandra och inte förmår vara operativa. Det viktiga är att den som i dag är arbetslös och vill förkovra sig och öka sin kompetens skall få göra det med hjälp av en bra arbetsmarknadspolitik.

Jag vill ytterligare komma med en synpunkt på vad Börje Hörnlund tidigare sade om avtalsrörelsen. Jag kan tänka mig att det inte är lätt att vara avtalsförhandlare i dag. Det är dock inte heller rimligt att helt djupfrysa möjligheten att skapa en rättvisare lönestruktur, inte minst mot bakgrund av att man under ett flertal år har genomfört skattesänkningar för dem som har det bäst.

Det finns ett mycket stort uppdämt behov av att göra rejäla låglönesatsningar. Det är orimligt att man efter en spekulationskarusell och kasinoekonomi skall lägga en död hand över varje form av solidarisk lönepolitik. Jag lider verkligen med dem som skall driva löneförhandlingar. Man skall dock vara litet försiktig med att komma med pekpinnar, när människorna i landet har sett hur man tidigare har använt ekonomiska tillgångar och t.ex. banktillgodohavanden.

Anf. 94 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Jag är ganska mycket ute i landet. Vanligt folk bär ofta på en stor ilska över spekulationerna och bankförlusterna. Tre fjärdedelar av bankernas förluster härstammar från fastighets- och byggbranschen. En stor del av förlusterna har uppstått vid spekulation med fastigheter utomlands. Detta är emellertid historia nu, och man måste se framåt.

Nationen befinner sig nu i ett läge där konkurrenskraften ytterligare måste

förbättras för att vi snabbt skall kunna få tillbaka den ordinarie arbetsmarknaden. Jag garanterar Hans Andersson att det inte finns någon annan åtgärd som är lönsammare för de enskilda anställda, även om det kan bli litet tungt under ett par år. Om vi får tillbaka tillväxten blir det mera att dela på. Med de produktivitetsförbättringar som har skett och sker finns det en möjlighet att ett flertal av åren under 90-talet blir riktigt bra år.

Vi har i denna kammare faktiskt varit överens när det gäller AMU och länsarbetsnämnderna om att vi skall ge stora summor. Arbetsmarknadsverket skall sedan fördela pengarna till länen i förhållande till hur stora svårigheterna är i olika län. Inom länen fördelar länsarbetsnämnderna resurserna så att de på bästa möjliga sätt skall komma kvinnor, män, ungdomar, ja alla, till godo.

Jag måste säga att jag ibland tycker att det skulle vara roligt att rycka in någonstans, där jag finner att man inte har gjort på riktigt rätt sätt. Samtidigt vet jag att om jag skulle göra på det sättet skulle jag få tiotusentals ärenden. Uppriktigt sagt tycker jag att jag har nog att göra på grund av den arbetsmarknad vi har.

Förste vice talmannen anmälde att Hans Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 95 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Det finns sannerligen anledning till oro. Vi befinner oss i en situation som vi aldrig har mött tidigare. Det finns emellertid krafter som är i gång för att ta hand om den situation som har uppstått. Det finns sådana som är beredda att förändra och tänka nytt.

I det senaste numret att LO-tidningen upprepar Mona Sahlin vad hon har sagt flera gånger under senare tid, nämligen att: "Sverige har som nation levt över sina tillgångar i flera tiotals år." Hon friskriver varken socialdemokratiska eller borgerliga politiker, arbetsgivare eller fackliga organisationer från ansvaret.

Det är välgörande att ansvariga politiker talar klartext på det sättet. Det vittnar också om personligt och politiskt mod.

Denna insikt finns hos ansvariga socialdemokratiska politiker även om det inte alltid låter så i kammaren i dag. Den insikten var en nödvändig förutsättning för att de båda överenskommelserna mellan regeringen och Socialdemokraterna skulle komma till stånd. Därmed börjar också Sverige lösgöra sig från de bojor som en socialistisk samhällssyn har lagt på politiken. Vi kan börja se slutet på den mentala socialisering som så länge har präglat debatten och politiken. Det är en nödvändig förutsättning för att komma till skott med de beslut som krävs för att vända den onda cirkel som vi befinner oss i till en god cirkel. Det räcker inte att vilja väl. Man måste också kunna göra rätt.

Vi har, som Lars Tobisson tidigare sade i debatten, aldrig haft en så svår situation som nu. I stället för full sysselsättning har vi den högsta arbetslösheten sedan 1930-talet. Sedan 1989 har utvecklingen rasat brant utför.

Basen för vårt välstånd, industriproduktionen, har på fem år minskat med närmare 5 %. Under samma tid ökade den inom våra konkurrentländer inom OECD med 10 %.

Varje år sedan den kraftiga uppgången devalveringsåret 1982 har vi förlorat marknadsandelar på exportmarknaderna. Inflationen har ätit upp vår konkurrensförmåga och därmed även basen för vårt välstånd.

Detta har också drabbat löntagarna. Av 1980-talets löneökningar på 88 % fick löntagarna efter inflation och skatt bara behålla 0,25 %. Det var alltså bara luft i lönekuverten.

När jag inför den här dagen gick tillbaka till de senaste årens arbetsmarknadspolitiska debatter i kammaren, kunde jag konstatera att varningar för den arbetslöshet som vi nu dignar under upprepats intill tjatighet. Vi vet också att det i tidigare socialdemokratiska regeringar fanns de som insåg vart utvecklingen var på väg och varnade för "arbetslöshetens stålbad".

Men nu är det inte mycket mening i att se bakåt i annat syfte än att lära av begångna misstag. Efter de förlorade 1970- och 1980-talen är det nu av nöden tvunget att vi för en riktig politik för tillväxt och välfärd. En sådan omläggning inleddes för ett år sedan, och överenskommelserna mellan regeringen och Socialdemokraterna utgör ett viktigt steg i huvudsakligen rätt riktning.

Under debatten har de ökade satsningarna på arbetsmarknadspolitiken och den sysselsättning dessa skapar prisats. Dessa satsningar har fått motivera ökade skatter och uteblivna skattesänkningar. Jag menar att detta egentligen är en felaktig politik. Höjda skatter är ett utomordentligt dåligt medel för att skapa arbete. Höjda skatter har snarare motsatt effekt.

Ett av de inslag i överenskommelserna som har förutsättningar att få den största positiva effekten på sysselsättningen är i stället sänkningen av skatten på arbete, dvs. en del av den skatt som inryms i arbetsgivaravgifterna. Momshöjningen kan däremot få motsatt effekt.

Ändå måste överenskommelserna anses vara bra och accepteras även ur arbetsmarknadspolitiska aspekter, eftersom trycket mot kronan och de svindlande höga räntenivåerna var och är ett större hot mot sysselsättningen. Men det finns anledning att återigen erinra om att vi fortfarande har en lång väg att gå och att det kommer att bli värre.

Herr talman! Vi må i denna kammare anslå stora medel till arbetsmarknadspolitiska åtgärder, men vi skapar inte därmed arbete. Däremot medverkar vi till att arbetslösa får någonting att göra medan de letar efter nytt arbete och ställer om sig. Detta har ett egenvärde, eftersom det förhindrar att människor fastnar i passivitet och ger dem möjlighet att bli bättre rustade för att i sinom tid återgå till riktigt arbete. Men detta får inte förväxlas med riktiga arbeten på konkurrensutsatta villkor.

AMS har på ett berömvärt sätt klarat av att på kort tid öka sina insatser mycket kraftigt. Nu har AMS tänjt sig till det yttersta och kan inte ta på sig så mycket mer. När åtgärderna får en så här stor volym är det dessutom risk för dålig kvalitet och dålig kontroll.

Vi har gång på gång påpekat hur arbetsmarknaden befinner sig i permanent obalans. Perioder med arbetslöshet har avlösts av perioder med en inflationsdrivande brist på arbetskraft. Bristen på utbildad personal har varit besvärande också i tider av hög arbetslöshet, även om just detta inte tycks vara fallet nu.

Behovet av arbetsmarknadspolitiska åtgärder och stöd har växt praktiskt

taget oberoende av konjunkturerna. Även under de överhettade åren kostade arbetsmarknadspolitiken 20–25 miljarder kronor. Ändå slogs människor ut, och 50 000 förtidspensionerades varje år. Nu är det fråga om 100 miljarder kronor, fick vi höra av arbetsmarknadsministern tidigare i debatten.

Det är nödvändigt att effektivisera och sänka kostnaderna för de arbetsmarknadspolitiska medlen liksom att effektivisera arbetsmarknadspolitiken i bred mening. Vi måste för lång tid framåt räkna med mycket höga arbetslöshetstal. Det är beklagligt, men det finns inga snabba lösningar på problemet. För lång tid framåt måste vi räkna med mycket stora insatser av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Vi måste göra vad vi kan för att mildra stötarna för dem som drabbas, men vi måste också se till att pengarna används på rätt sätt, och vi måste se om vi kan använda dem på ett bättre sätt. Att hjälpa dem som är arbetslösa innebär att vi måste balansera på slak lina och se till att inte samtidigt konkurrera ut de riktiga jobb som kommer att finnas så småningom.

Ungdomspraktiken är ett nytt och bättre sätt, och det är bra att den har mötts av så stort intresse från både ungdomarna och arbetsgivarna. Av detta lär vi oss att det finns en stor öppenhet för praktiska lösningar som kanske inte på alla punkter motsvarar vedertagna regler. Vi måste alltså ha öppenhet för nya tankar.

Vi måste också fråga oss vilken effekt politiken på andra områden har för utvecklingen på arbetsmarknaden.

Det är de små företagen som kan erbjuda de många jobben. Drygt 160 000 företag med mindre än 20 anställda sysselsatte 1991 sammanlagt mer än 600 000 personer. Lägg härtill mer än 300 000 enmansföretag. Om hälften av dessa anställde en person var, skulle vi inte ha någon arbetslöshet.

Därför är det alarmerande att i en studie av 1 400 småföretag läsa att 60 % angav ovilja att anställa ytterligare personal som huvudorsak till att de inte ville expandera. Vi kan finna orsakerna på många områden. Dit hör otvivelaktigt skatterna. Dit hör det som vi brukar innefatta i begreppet krångel. Dit hör klimatet för och attityderna till arbete och företagande. Dit hör regelsystemet på arbetsmarknaden.

Jag har tidigare lovordat Socialdemokraternas, eller i varje fall en del socialdemokraters, förmåga att tänka om. Men då det gäller förhållandena på arbetsmarknaden sitter de fast i gamla mönster och gamla dogmer.

De har, tills vidare i alla fall, lyckats hindra tillkomsten av en allmän obligatorisk arbetslöshetsförsäkring, som omfattar alla arbetande på lika villkor. För Socialdemokraterna är det viktigare att slå vakt om det fackliga A-kassemonopolet än de arbetslösas behov av ett fungerande ekonomiskt skydd. Då får t.o.m. principen om den generella välfärdspolitiken maka på sig.

Samma sak då det gäller arbetsrätten. Socialdemokraterna motsätter sig den modernisering av lagstiftningen som är absolut nödvändig för att den i framtiden skall utgöra ett instrument för att öka det lokala inflytandet och de enskilda anställdas möjligheter till inflytande på sitt eget arbete, för att medverka till ökad produktivitet och flexibilitet, för att främja anställning i stället för att utgöra en broms. Detta går igen i vaktslåendet om Arbetslivsfonden med dess 25 fondkanslier.

Det är illavarslande att Socialdemokraterna utnyttjar läget till att mera slå vakt om och stärka de egna intresseorganisationerna än om arbetsmarknadens behov av fungerande spelregler. Sverige behöver inte mer utan mindre av korporativism, inte mer utan mindre av politisk och facklig detaljreglering.

Till dem som har medverkat till två decenniers felaktig ekonomisk politik hör i hög grad parterna på arbetsmarknaden. Lönekostnaderna har drivits upp till nivåer långt utöver vad produktionen har kunnat bära. Det är nu nödvändigt att vi får en annan tingens ordning. Avtalsförhandlingarna blir avgörande för utvecklingen. Varje krona i ökade kostnader kommer att slå ut fler människor från arbetsmarknaden, och det finns ingen större orättvisa än den som arbetslöshet åstadkommer.

Det sista vi behöver är facklig fundamentalism. Däremot behöver vi kunniga och ansvariga fackliga företrädare, sådana som i allmänhet finns ute på arbetsplatserna.

Om vi skall undvika en långvarig massarbetslöshet och om vi i framtiden skall kunna räkna oss till de länder som präglas av välstånd och välfärd, är det nödvändigt att vi fortsätter den omställning av politiken som nu har påbörjats, att vi fortsätter att bygga upp utbildning, fortsätter att bygga ut den försummade infrastrukturen och får till stånd ett bättre regelverk på arbetsmarknaden. Arbete, utbildning, sparande och företagande måste främjas. Ansträngningarna måste koncentreras på att förbättra konkurrenskraften och investeringsklimatet.

De enskilda människorna måste få möjligheter att ta till vara och utveckla sin egen kraft och förmåga och att ta ansvar för sitt eget liv. Den mentala socialiseringen måste brytas. Målet, herr talman, måste vara mindre av sysselsättningspolitik och mer av politik för arbete. Det är det som skall vara arbetslinjen.

Anf. 96 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag hemställer att de ärade talarna håller sig till den anmälda taletiden med hänsyn till det mycket stora antalet talare som är anmälda till debatten.

Anf. 97 INGELA THALÉN (s) replik:

Herr talman! Sonja Rembo säger att vi kan börja se slutet på den mentala socialismen som präglat Sverige. Jag tror, Sonja Rembo, att det faktiskt är precis tvärtom. Jag tror att människor, oftast kvinnor, kommer att kräva mer av jämlikhet och mer av minskade klyftor. Jag är övertygad om att man kommer att kräva mer av fördelningspolitik, och man kommer att kräva större utrymme för mjuka frågor, som kultur, omsorg och vård, det som oftast läggs inom ramen för "den mentala socialismen". Min uppfattning är att socialdemokrati är mycket bra.

Det är därför, mot den bakgrunden, som jag tycker att det är så viktigt att den bas som vi hämtar våra resurser ur, dvs. industrin, inte får försvagas. På den punkten kan vi vara överens. Jag blir lika ledsen varje gång jag hör Sonja Rembos utomordentligt ensidiga angrepp på den fackliga rörelsen: Det är bara de fackliga organisationerna som är dogmatiska och fasthållande. Detta är ju så fullständigt fel. De fackliga organisationerna är beredda till föränd-

ringar inom arbetsrätten, men de är inte beredda att urholka arbetsrätten så att deras egna medlemmar ställs utan skydd. Det tycker jag att man skall ha respekt för. Det är utomordentligt viktigt för det kommande arbetet när det gäller både att skapa nya resurser och att förstärka industrins konkurrenskraft, att vi har djup respekt för parternas ansvar och parternas rätt att ta ansvar för sina egna medlemmar.

Anf. 98 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Mental socialisering, Ingela Thalén, innebär att människor tror att politiker, organisationer, beslut i denna kammare, stora satsningar av allmänna medel och ständigt höjda skatter är det som ger välfärd. Det är det inte. Välfärden får vi av ett väl fungerande näringsliv, av människor som är välutbildade, av en väl fungerande offentlig sektor som inte är en gökunge i vårt ekonomiska liv utan fungerar väl och kan motivera sin roll i ekonomin och samhället. Dess bättre är vi nu på väg att på bred front få insikt om att vi inte är en stor gigantisk offentlig sektor där politiker styr och delar ut pengar och talar om hur saker och ting skall vara. Det är inte det välfärden kommer av utan den kommer av enskilda människors arbetande, företagande och sparande, av att man satsar på sig själv genom utbildning och att man får chansen att ta ansvar för sin egen tillvaro. Det är då vi får välfärd och välstånd.

Ingela Thalén tyckte att min kritik mot de fackliga organisationerna var ensidig. Ja, de fackliga och centrala organisationerna för en kolossalt ensidig, likriktad politik. Jag tycker att Ingela Thalén, i likhet med de fackliga företrädare jag har mött ute på arbetsplatserna, som många gånger är vettiga människor, skall läsa intervjun med Mona Sahlin i LO-tidningen. Hon säger att facken är egoistiska ibland och mer bryr sig om dem som har jobb än dem som är utan. Hon är väldigt irriterad på deras reaktion när de i den här situationen ställer till ett fasligt oväsen kring de två semesterdagarna. Mona Sahlin säger så är: Jag retar mig till förbannelse på att man mitt i en akut kris kör fram semesterdagarna så hårt. Sedan talar hon om vad hon tycker att ni har åstadkommit: Vi gjorde uppgörelsen för att förhindra att Sverige förlorar ännu fler industrijobb än de 200 000 som har försvunnit på några år, och så bråkar man så om två semesterdagar.

Jag håller med Mona Sahlin. Hon har förstått detta. Hon ser också hur dogmatiska de fackliga organisationerna är. Det är inte det vi behöver. Vi behöver fackliga organisationer som slår vakt om sina medlemmar och samtidigt tar ett ansvar.

Anf. 99 INGELA THALÉN (s) replik:

Herr talman! Sonja Rembo säger att hon inte tycker att vi skall ha ett samhälle där politiker sitter och delar ut pengar. Jag tycker inte heller att vi skall ha ett samhälle där politiker sitter och delar ut pengar. Jag har varit förtroendevald sedan 1979. Jag har aldrig delat ut några pengar. Däremot har jag varit med och skapat förutsättningar och regler för hur samspelet mellan anställda, företag, kommuninvånare, kommunanställda och verksamheten i kommunerna – och på senare tid i samhället – skall kunna fungera på ett bra sätt.

Jag tycker att Sonja Rembo skall sluta att beskylla de centrala organisationerna för att vara dogmatiska. Jag vet vad Mona Sahlin reagerade mot. Jag tycker att de fackliga organisationerna har all rätt i världen att reagera på något som de tycker är orättvist. Det betyder ju inte att jag delar deras uppfattning. Det betyder inte att jag tycker att det var fel att göra upp om semesterdagarna. Jag står för den uppgörelsen och tycker att vi gjorde rätt. Men vi skall ju inte hindra företrädare för löntagarna att reagera för det som de anser vara löntagarnas intresse. Någon ordning får det väl ändå vara på våra uttalanden. De fackliga organisationerna är en part; de skall uppträda som parter. Jag tycker att de i huvudsak uppträder som korrekta parter.

Anf. 100 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Tänk, Ingela Thalén, vi är överens. Jag tycker också att löntagarorganisationerna skall uppträda som parter. Men det är på den punkten vi i grunden skiljer oss. Socialdemokraterna vill ge dem så mycket längre gående befogenheter, och har också gjort det. Vi får här i kammaren senare under hösten en debatt om de arbetsrättsliga frågorna. Då får vi tillfälle att utveckla detta mer. Jag tror att de flesta som hör detta inser precis var skillnaden ligger i de här frågorna.

Ingela Thalén säger att hon under sina många år i politiken inte har delat ut några pengar; hon sätter upp regler och talar om vad som skall gälla. Det har ju Ingela Thalén gjort med skattebetalarnas pengar. Vi har världens högsta skattetryck. Det är med hjälp av de skattemedlen som politiker landet runt sitter och fördelar pengar på det sätt som de tycker är riktigt. Det måste vara slut med det. Vi måste begränsa vårt bestämmande över människors tillvaro. Vi måste låta människor bestämma mer över sig själva. Vi har ju en gemensam syn – det är den som ligger bakom överenskommelserna mellan regeringen och Socialdemokraterna – bl.a. att de s.k. transfereringssystemen nu har fått en volym som vi inte kan bära. Vi har inte råd med vårt i och för sig fina system. Vi måste börja lita mer på de enskilda människorna. Vi måste ge dem en chans. Vi måste skapa möjligheter för näringslivet att utvecklas; det gör det inte i dag. Man investerar hellre utomlands än i Sverige, och har gjort så under lång tid. Klippekonomin växte upp under socialdemokratisk tid. Jag tycker att det borde stämma till någon liten ödmjukhet. Den finns i och för sig världen runt, men den har utvecklats mycket starkare i Sverige än kanske i något annat land.

Det är många människor som lider av detta. Vi är alla förlorare i den här situationen. Ingen kan kompensera sig i detta läge.

Förste vice talmannen anmälde att Ingela Thalén anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 101 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Moderaterna har ju drivit en politik som inte alls har varit framgångsrik. Man har drivit sin privatiseringspolitik och fått ställa in den. Den är inte produktiv. Man skulle dela ut löntagarfondspengarna, som var avsedda att gynna svensk sysselsättning, till sparstimulanser i ett läge då realräntan var högre än den någonsin varit.

Jag kanske kan fungera som en trovärdig representant, Sonja Rembo. Jag har varit lokal facklig representant i 20 år.

Låt människorna bestämma över sig själva. – Det är inte så det fungerar i arbetslivet. Jag har sett hur man tvingar folk att under mycket hårda villkor arbeta på ackord och slita sönder sina kroppar. Om vi kunde ha kommit fram på något enkelt sätt genom självbestämmande, hade det inte varit några problem. Men det är den lokala fackföreningen som med stöd av den centrala fackföreningsrörelsen är vår trygghet, och i de allra flesta fall löntagarnas trygghet. Det kan säkerligen förekomma misstag.

Vi lever över våra tillgångar. – Javisst. Men många lever mycket mer över tillgångarna, tycker jag, än andra.

Vi har ett högt skattetryck. – Ja, för att kunna ge någon välfärd åt de många. Jag tror att de som sitter i den här salen har tillräckligt mycket över för att kunna avstå rejält och hjälpa dem som i dag har det svårt ekonomiskt och som saknar arbete.

Jag kände häromdagen en viss avsmak när jag fick ett pressmeddelande från Sonja Rembos partisekreterare, Gunnar Hökmark, som inleds: Kravmaskiner som LO och TCO bär ett stort ansvar för den ekonomiska krisen. Kravmaskiner – ja, möjligtvis genom att kräva arbete åt alla. Jag tycker att det är bra. Men det är en djup och grov förolämpning att kalla svenska löntagares centralorganisationer för kravmaskiner.

Det visar den inställning som Sonja Rembo har. Jag gläder mig åt att under hösten kunna ta upp frågor om arbetsrätt och arbetsmarknad med Sonja Rembo och försöka visa henne en annan verklighet än den hon tydligen har i huvudet.

Anf. 102 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Vi bör inte jämföra meriter här i kammaren, men jag undrar om inte jag har längre arbetslivserfarenhet än vad Hans Andersson har. Mina 27 år i näringslivet innan jag blev politiker på heltid här i riksdagen lärde mig mycket om hur verkligheten ser ut ute i företagen.

Hans Andersson säger att den moderata politiken inte har visat sig trovärdig. Nej, vi fick i den här överenskommelsen med Socialdemokraterna naturligtvis göra avkall på en hel del punkter, på samma sätt som Socialdemokraterna fick göra det. Det är ju så med kompromisser – varje deltagande part i en överenskommelse får släppa till någonting. Det är så det fungerar. Men det är ju ingenting som säger att vi därmed har givit upp vår politik. Tvärtom – vi kommer naturligtvis, precis som alla andra partier, att driva våra frågor och tala om vad det är vi vill åstadkomma. Verkligenheten förändras ju hela tiden. Vi har en valrörelse framför oss och ett val då väljarna skall ta ställning en gång till. Väljarna har då rätt att få veta vad de olika partierna står för. Det är inte särskilt bra om vi blir utslätade bara därför att vi råkat träffa en kompromiss. Jag tycker att det viktigt att redovisa vari skillnaderna består.

Ja, jag anser att man är en kravmaskin när man i dag kräver kompensation för t.ex. momshöjningen. Detta är ett felaktigt tänkesätt. Vi kan inte kompensera oss för den kris som vi nu befinner oss i. Vi kan inte skipa millimeterrättvisa mellan den ena och den andra gruppen. Vad framför allt vi i arbets-

marknadsutskottet måste rikta in oss på är att skapa en politik som undanröjer den arbetslöshet som är den största orättvisan av alla orättvisor i detta samhälle. Det viktigaste vi kan göra nu är att försöka få i gång hjulen i industrin, få i gång investeringarna och få upp sysselsättningen. Vi har en lång väg att gå innan vi kommer dit. Vi skall komma ihåg vad Mona Sahlins sade om att det är flera decenniers misslyckad politik som har lett oss in i denna situation. Den uppgiften kan vi inte fixa på ett par månader.

Anf. 103 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Nej, jag tror inte heller att man fixar det här på några månader, eftersom det har gått ner så djupt. Det är djupt tragiskt att man så illa förvaltade det pund som devalveringen i början av 1980-talet gav oss och svindlade bort så oerhört mycket pengar under 80-talets andra hälft.

Vi skall öka investeringarna och sysselsättningen, sade Sonja Rembo. I det jobbet kommer Sonja Rembo att ha mig som en allierad partner, om hon menar allvar med vad hon säger.

Vi skall akta oss för millimeterrättvisa, sade Sonja Rembo vidare. Jag har knappast så långa meterstavar att jag kan mäta upp de orättvisor som man, tyvärr med socialdemokratisk politik men i borgerlig anda, har skapat under 80-talet.

Det har tidigare i debatten talats om semesterfrågan. Låt mig till det säga att jag verkligen tycker att det är ett mycket dåligt förslag, som även Mona Sahlin har gått med på. Det ger praktiskt taget ingen sparstimulans. Det ger inget ekonomiskt bidrag och det bidrar inte till sysselsättningen, utan det är en ren klasslag, som drabbar framför allt industriarbetare. Jag kan inte förstå på vilket sätt detta skulle vara positivt annat än att man vill ta hämnd på dem som har det kärvast i samhället – jag vet att det finns politiska partier som vill göra det.

Anf. 104 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Det skulle glädja mig om vi kunde komma överens om åtgärder som ökar investeringarna och ökar sysselsättningen. Jag tvivlar dock på att det är möjligt sedan jag läst Vänsterpartiets motioner här i riksdagen. Det är bara att konstatera att den politik Vänsterpartiet företräder skulle driva Sverige ännu mycket längre ut i det träsk som vi har hamnat i.

Jag tycker att det finns anledning att erinra om att vad den borgerliga regeringen tog över förra hösten långt ifrån var något dukat bord, även om Socialdemokraterna så sent som i maj försökte göra gällande att så var fallet. Vi tog bl.a. över en skuldbörda på närmare 700 miljarder kronor med en räntebelastning på över 60 miljarder. Man har tidigare i debatten försökt göra gällande att det var vad som var kvar från den tidigare borgerliga regeringen. Därmed erkänner man faktiskt att man under den längsta och högsta högkonjunktur som vi haft någonsin under efterkrigstiden inte lyckades betala av på den skuld som i och för sig uppstod när vi hade en borgerlig regering men som vi ådrog oss under en lågkonjuktur med oljeprischocker. Dessa pengar användes i stor utsträckning till arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Vad Socialdemokraterna gjorde var att man fördubblade den skulden. Det tycker jag att man skall komma ihåg. Socialdemokraterna använde

inte devalveringen till vad den egentligen skulle ha använts till, nämligen till att öka konkurrenskraften.

Vi har under 80-talet levt över våra tillgångar – det har vi gjort allesammans på olika sätt. Jag tycker att det är väldigt viktigt att vi slår fast detta.

Förste vice talmannen anmälde att Hans Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 105 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Alla som har kommenterat det rådande arbetsmarknadsläget har ju sagt att detta är bekymmersamt. Det är faktiskt så att vi upplever den värsta sysselsättningskrisen i modern tid. Den radikala försämring som inleddes under hösten 1990, då arbetslösheten och varslen steg till rekordtal och antalet lediga platser sjönk till ett minimum, har sedan fortsatt under de senaste två åren.

Flera nya fenomen har uppkommit på arbetsmarknaden. Arbetslösheten har stigit mer bland män än bland kvinnor, och de långtidsarbetslösas antal har ökat kraftigt. Ökningen av arbetslösheten är störst i s.k. bra län. I kommuner med många underleverantörer har arbetslösheten slagit hårdare än på andra håll. Den kraftiga nedgången i byggverksamheten är ett stort problem.

Från den här talarstolen och i andra sammanhang har man diskuterat och analyserat orsaken till den nu rådande situationen. Det finns därför inte någon anledning för mig att alltför djupt gå in på tidigare misslyckanden och försummelser. Låt mig dock notera att huvudproblemet är en kombination av en djup internationell lågkonjunktur och strukturella brister i den svenska ekonomin. De negativa effekterna på ekonomins funktionssätt blev ju tydliga när överhettningen förbyttes i en lågkonjunktur. Det är det priset vi nu får betala för många års försummelser, då utvecklingskraften tilläts att försvagas.

Det trendbrott till det sämre i sysselsättningsläget som inleddes hösten 1990 har alltså fortsatt. Allvaret i dagens situation framgår av arbetslöshets- och varselsiffror men också av det förhållandet att antalet sysselsättningstillfällen fortsätter att minska. Värst är det inom industrin. 170 000 industrijobb har försvunnit under den senaste treårsperiopden.

Arbetslösheten kommer under hösten 1992 att ligga runt 5 %. Den öppna arbetslösheten har minskat något under september, men prognosen för 1993 är en arbetslöshetssiffra på i genomsnitt runt 7 %. Även varslen ligger kvar på en hög nivå, och det är en fortsatt låg efterfrågan på arbetskraft.

Jag tror ändå, herr talman, att vi bör ha ett litet större perspektiv när vi ser på den här mycket allvarliga situationen. Det finns anledning att begrunda att välfärdsstaten Sveriges situation i förhållande till andra länders ändå kan bedömas som gynnsam. I stora delar av vår värld saknar människor arbete, vettiga bostäder och i många fall dessutom bröd för dagen. Det finns anledning att ha detta i minnet när dagens problem i Sverige diskuteras. Vi har en kris, men det är en kris på en hög nivå.

Med liberala utgångspunkter är kampen mot arbetslöshet något som har den högsta prioriteten från samhällets sida. Inte minst sociala skäl talar för

att kampen mot arbetslösheten måste föras på alla fronter. En påtvingad sysslolöshet och upplevelsen av att inte vara efterfrågad inger mindervärdeskänslor. Det kan gå förfärande snabbt att hamna i apati, kraftlöshet och bristande livslust. Alkohol- och drogmissbruk ligger inte långt borta. Samhället har därför ett stort ansvar för att förhindra sociala skador.

Jag tycker att det är viktigt att vi erinrar oss följande ord i regeringsförklaringen: "Kampen mot arbetslösheten följer tre huvudlinjer. Den första är att angripa de strukturella orsakerna, klara kostnadsläget och stärka Sveriges ställning som ett attraktivt investeringsland. Bara därigenom kan nya riktiga jobb skapas. Den andra är att tidigarelägga offentliga investeringar. Den tredje är att förnya och effektivisera arbetsmarknadspolitiken."

Genom den uppgörelse som nu har skett har man vidtagit nödvändiga åtgärder. I allt väsentligt är uppgörelsen bra. Jag tycker också att det är bra – och även detta säger jag från liberala utgångspunkter – att det på plussidan sker en satsning just på arbetsmarknadspolitiken och på handikappområdet. Det är framför allt på dessa två områden som insatserna görs. På minussidan är det en begränsning rakt över. Jag känner också att det är riktigt att åtgärderna har den bredden när vi nu ändå måste dra in.

Arbetsmarknadspolitiken i sig skapar inga nya och varaktiga jobb. För den uppgiften krävs det en politik som utvecklar framgångsrika företag och hållbar tillväxt och som motverkar misshushållning med människor och miljö.

Utvecklingen på arbetsmarknadsområdet är ändå alarmerande. Vi är på väg mot en kostnad av ca 45 miljarder kronor om året för kontant arbetsmarknadsstöd, dvs. nästan 1 miljard i veckan. En sådan situation måste undvikas. Även om det finns anledning att ifrågasätta den överbryggningspolitik som fördes av den tidigare regeringen och man fjärmar sig från den, kan det i dagens läge ändå finnas skäl att vid sidan av andra åtgärder fundera på någon form, kanske rent av en bättre form, av överbryggningspolitik.

Jag sade inledningsvis att det inte fanns anledning att ägna så stort utrymme åt det förgångna. Men man kan ändå erinra om den budgetproposition som den dåvarande socialdemokratiska regeringen lade fram våren 1991.

I den propositionen talade dåvarande arbetsmarknadsministern varmt för att regeringens förslag till medel för arbetsmarknadspolitiska åtgärder i första hand skulle användas till utbudsstimulerande åtgärder, dvs. för utbildningsinsatser, men också för jobbsökaraktiviteter m.m. Oavsett omfattningen av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna skulle de utbudsstimulerande åtgärderna stärkas. "Sysselsättningsskapande åtgärder såsom beredskapsarbeten bör användas restriktivt", hette det i den propositionen. Detta sagt i början av 1991, trots att stormvarning hade utfärdats under hösten 1990, när varselsiffrorna pekade rakt uppåt. Därför känns den varning som vår socialdemokratiske ordförande i arbetsmarknadsutskottet har gett på något sätt litet sent påkommen, litet nattstånden.

En fortsatt blick i backspegeln på den socialdemokratiska regeringens sista månader visar att den beredskap man har efterlyst på annat håll inte fanns i den egna regeringskretsen. Man avfärdade de medel som man nu säger sig förorda.

Ingela Thalén sade att hon hoppas att riksdagen skall ha handlingsfrihet att agera. Jag vill instämma i att det är en riktig principiell hållning. Det jag har citerat visade att arbetsmarknadsutskottet på den punkten korrigerade den förra regeringen beträffande den arsenal man skulle använda. Vi hade alltså inte den snäva syn på arbetsmarknadspolitiken som den socialdemokratiska regeringen hade meddelat i sitt förslag till riksdagen.

Jag vill alltså mer som ett svar än en replik till Ingela Thalén säga: Låt oss fullfölja den goda tradition som vi har haft i arbetsmarknadsutskottet, att göra sakpolitiska uppgörelser när vi har funnit samstämmigheten.

Jag tror också att det finns anledning att stryka under det någon har varit inne på, nämligen att byråkratin måste snabbas upp när vi nu gör insatser på olika områden. Det finns en senfärdighet som gör att arbeten inte kommer i gång. Därför bör man se upp med det. Denna tröghet kan få ödesdigra följder, nämligen att man förlänger och förstorar en redan svår arbetslöshet.

Herr talman! Finns det då inga ljusglimtar i det besvärande mörkret? Jovisst. Jag tror att vi skall notera den nedväxling av inflationstakten som har skett. Genom den arsenal som arbetsmarknadspolitiken nu förfogar över har vi bättre förutsättningar än många andra länder att stå rustade inför en konjunkturuppgång. Jag tror alltså att den läxa vi har lärt oss, och som vi måste lära oss, är att det inte finns några genvägar till en förändring och förbättring om vi inte är beredda att underkasta oss vissa elementära saker. Vägen till fortsatt välfärd, som kan hävdas och värnas, är att vi stimulerar arbete, sparande och nyföretagande. Här behöver vi också vara öppna för okonventionella lösningar.

Herr talman! Jag tycker att den uppgörelse som har träffats mellan Socialdemokraterna och regeringen har öppnat vägen. Vi ser fram emot ytterligare förslag från regeringens sida.

Anf. 106 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Jag lyssnade och lyssnade för jag tänkte att jag skulle få höra ett förslag i någon riktning. Anförandet var en genomgång av hur det historiskt har sett ut. Grundelementen för hur man långsiktigt skall få mer arbete och fart på våra företag beskrevs. Men hur skall vi lösa problemen i det korta perspektivet? Finns det inte några bidrag i det avseendet?

Elver Jonsson nämnde att det snart kostar en miljard i veckan i kontant arbetsmarknadsstöd. Delar Elver Jonsson vår uppfattning att man skall försöka att få något konkret utfört för de pengarna?

Anf. 107 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Kort kan jag väl säga att Bo Jenevall väl inte var inne då arbetsmarknadsministern talade. Han anmälde en hel rad insatser och det sätt man skulle hantera dem på. I den delen står jag helt bakom det arbetsmarknadsministern och regeringen tänker sig.

Jag tyckte att jag kom in så pass sent i debatten att det då var viktigare att ge ett och annat historiskt perspektiv samt en beskrivning av hur vi långsiktigt skall hantera problemen.

Kortsiktigt dras det nu på med så mycket gas som jag tror att samhällsmaskineriet orkar med. Men det finns en hel del som kan snabbas upp. Jag

nämnde just den byråkratiska gången. Däremot har jag kanske inte hittat så många nya uppslag från herr Jenevalls parti.

Anf. 108 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Jag var i allra högsta grad inne i kammaren, eftersom jag förde debatt med arbetsmarknadsministern. Jag ställde en hel del frågor och fick också en hel del svar.

Jag har stor respekt för det som görs, för svårigheterna och bekymren. Men jag tycker att vi allihop skall hjälpas åt att försöka finna annorlunda, även kortsiktiga lösningar. Varje människa man kan få ut i arbetslivet eller ge någon meningsfull sysselsättning är mycket viktig. Vi måste verkligen anstränga oss att vara okonventionella.

Min fråga till Elver Jonsson kvarstår: Tycker Elver Jonsson och Folkpartiet att man skall försöka att effektivisera användningen av pengarna i stället för att betala ut kontant arbetsmarknadsstöd?

Anf. 109 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Det var det jag sade i mitt anförande. Eftersom Bo Jenevall inte har hört det ber jag honom att läsa det. Där har jag svarat på det som han efterlyser nu i efterhand.

Anf. 110 HARALD BERGSTRÖM (kds):

Herr talman! Arbetslinjen ligger fast. Återigen har detta slagits fast i debatten här i kammaren, liksom det gjordes i regeringsförklaringen vid riksmötets början i förra veckan.

Enligt kristdemokraternas synsätt har ett arbete ett värde i sig. När man tar del av de erfarenheter arbetslösa har av att förlora en anställning, förstår man bättre sanningen i detta. Ett arbete har ett värde i sig. Många gånger hör vi hur en arbetslös liksom förlorar grundstenen i sin tillvaro. Synen på sig själv och sitt värde som människa förändras. Från att ha varit nyttig och behövd går man till att bli på något sätt överflödig och onyttig. Den sociala trygghet som gemenskapen i ett arbetslag ger bryts upp och ersätts av osäkerhet, ja kanske rent av av apati.

Ännu svårare torde det vara för ungdomar som drabbas av arbetslöshet. Alltför många av dessa får aldrig chansen att etablera sig på arbetsmarknaden och får därmed inte möjlighet att skapa en socialt stabil situation. Att gå från skola/utbildning direkt ut i arbetslöshet är förmodligen något av det svåraste en ung människa kan råka ut för.

Herr talman! I Katekesen säger Luther på något ställe att "arbete befordrar hälsa och välstånd och förhindrar många tillfällen till synd".

Det är ett ovedersägligt faktum att vårt välstånd har byggts upp genom arbete, för många av oss genom hårt arbete. Såvitt jag kan förstå är det heller ingen av oss här i kammaren som ifrågasätter detta, lika lite som att vi för att behålla och vidareutveckla välståndet även i framtiden måste arbeta och därtill måste vara effektivare.

Vi kristdemokrater hävdar att det är i den lilla, nära gemenskapen, i familjen, som synen på och inställningen till arbete grundläggs. Arbete är något positivt. Det inte bara ger gemenskapen ekonomiska förutsättningar för exi-

stens och välstånd. Det är dessutom en mycket viktig del i det sociala mönster som den lilla gemenskapen utvecklar inom sig respektive involveras i. Det är i familjekretsen den solidaritet bäst utvecklas som behövs för att en människa skall fungera i en arbetsgemenskap. Det måste till en solidaritet, eller om man så vill förståelse för att en icke oväsentlig del av vårt arbete går åt till att befrämja vårt gemensamma bästa. Mycket av det är vad vi i dagligt tal kallar välstånd.

Herr talman! Det har under förmiddagen här i kammaren debatterats riktlinjer och syn på den ekonomiska politiken. Jag vill för min del deklarera att för oss kristdemokrater har den del av den ekonomiska politiken som kallas arbetsmarknadspolitik sin viktigaste uppgift i att åstadkomma en väl fungerande arbetsmarknad för alla.

Statens/politikernas primära uppgift är ju inte att driva verksamheter och att på det sättet skapa jobb. Nej, vår uppgift är att skapa och att övervaka spelreglerna för aktörerna på marknaden, men vi bör mest möjligt undvika att delta i spelet.

Just nu är en av de allra viktigaste uppgifterna att småföretagens möjligheter att verka och producera underlättas. Här har regeringen vad gäller skattefrågor redan vidtagit en hel del åtgärder som på sikt kommer att ge resultat. Det är bra. Det som behövs är att kostnadsnivån ytterligare sänks, så att konkurrensförmågan ökas. Eftersom många av dessa småföretag är direktexportörer och andra är underleverantörer till exporterande företag, har kostnadsnivån en avgörande betydelse för företagens utveckling.

Jag skulle vilja säga till Hans Andersson att problemet för företagen inte är att producera varor och tjänster. Det kan man alltid ordna. Problemet är att sälja. Om det sker med fel pris är man snart ute. Kostnadsnivån måste komma rätt för att det hela skall fungera.

Jag vill också markera den stora vikt vi kristdemokrater lägger vid att arbetsmarknadens parter besinnar situationens allvar och sluter löneavtal på en för alla, för landet ansvarsfull nivå. Felaktiga avtal kan helt ödelägga det ekonomiska förtroende som de båda krispaketen har byggt upp.

I den utredning som just nu arbetar med frågor om arbetsrätten heter det i direktiven att de små företagens intressen särskilt skall beaktas. Det är bra, för att inte säga nödvändigt. En hel del av arbetsrättens lagar är utformade för att fungera på stora företag, på arbetsplatser där facket är välorganiserat och oftast mycket starkt. Lagarna nästan förutsätter att det på varje arbetsplats finns fackligt anslutna arbetstagare och att kollektivavtal har tecknats. Detta speglar inte särskilt väl förhållandet på arbetsmarknaden, där t.ex. en tredjedel av alla verksamma jobbar i företag med högst 19 anställda – ett annat mått är att 99 % av alla företag, jordbrukare undantagna, är små eller medelstora. Ändå sysselsätter dessa företag 60 % av alla som arbetar inom det privata näringslivet. I många av dessa företag har arbetstagarna valt att inte tillhöra något fack.

I det första krispaketet berörs just denna utrednings arbete i en av protokollets paragrafer. Det sägs där att eventuella förändringar i arbetsrätten skall föregås av samråd i förtroendefull anda. Det är min och kristdemokraternas förhoppning att utredningen kan arbeta just på detta sätt. Men det innebär inte att den skall avstå från att föreslå de förändringar som utred-

ningsarbetet leder fram till. Direktiven är inte ändrade och kommer, såvitt jag vet, inte heller att ändras. Och i dessa anvisas flera områden där, om jag får använda uttrycket, balanspunkten mellan facket och företagaren bör flyttas. Jag kan försäkra Hans Andersson att det inte behövs något långt samtal med en liten företagare förrän man förstår att nuvarande lagstiftning behöver ses över.

Vi kristdemokrater anser vidare att det är av avgörande betydelse för svensk industri hur det går för de små och medelstora företagen. Ett enkelt tankeexperiment visar det. Om vart och ett av alla dessa företag ginge så bra att de kunde anställa ytterligre en arbetstagare, skulle hela vår arbetslöshetskris vara ett obehagligt minne blott.

Herr talman! Det har sagts förut, och det kan sägas igen att dagens arbetsmarknad är mycket bekymmersam. Med dagens rekordhöga arbetslöshet på bortåt 300 000 människor, trots att nästan 100 000 är i arbetsmarknadsutbildning och inemot 46 000 ungdomar i ungdomspraktik, ser det inte särskilt ljust ut.

En av orsakerna härtill är det faktum att näringslivet de senaste fyra åren förlorat ca 220 000 arbetsplatser på grund av bl.a. en alltför hög kostnadsnivå. Och än tycks inte botten vara nådd när det gäller arbetslösheten.

Arbetsförmedlingarna gör nu storartade insatser och jobbar på spräng för att få ut så många som möjligt i bl.a. utbildning. Den nedgång som under september/oktober noterats kan nästan helt och hållet tillskrivas den nya ungdomspraktiken. Åtgärden tycks i allt väsenligt fungera som den är tänkt, och vi kan förvänta oss att antalet ungdomar i praktik kommer att öka kraftigt under kommande vinter. Problemet är att ungdomspraktiken är tidsbegränsad. Och den bör så vara. Om den får verka för länge, kan oönskade effekter åtadkommas på arbetsmarknaden. Därför ingick i riksdagsbeslutet att en utvärdering skall ske av hur denna nya åtgärd fungerat. Den utvärderingen väntar jag på.

I det första krispaketet ingick en kraftig satsning på arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Det är bra. Satsningar på utvidgade utbildningsmöjligheter för ungdomar är mycket bra. Andra angelägna satsningar är beredskapsarbeten och tidigarelagda investeringar i infrastruktur.

Tyvärr kommer det att behövas ytterligare pengar för att klara att stå emot arbetslösheten den närmaste framtiden. Det kommer tyvärr att kosta att hävda arbetslinjen.

Det finns också en del positiva drag i den här krissituationen. Bo Jenevall efterlyste nya, otraditionella åtgärder. Sådana finns. Jag har t.ex. lärt känna ett projekt i ett län där högutbildade, välavlönade mellanchefer och med dem jämställda gått samman och hjälpt varandra både till nystartande av en rad småföretag och till nya anställningar på i stort sett samma kunskapsnivå, om än med en något lägre lönenivå. Så många som genomsnittligt åtta av tio av dem som hitintills varit involverade i projektet har lyckats få en ny start. Jag har hört mig för med andra län, och det visar sig att liknande projekt finns på flera håll i landet.

Jag välkomnar därför de pengar som i krispaketen avsatts till s.k. otraditionella insatser.

Jag vill avsluta med en förhoppning om, herr talman, att vi när oron på

valutamarknaderna dämpats en del, när räntenivåerna börjat komma ned på överlevbara nivåer och när vi fått ett något lugnare parlamentariskt läge mycket snart kan börja skönja ljuset i tunneln genom att den internationella konjunkturen vänder uppåt igen. Utöver inhemska ansträngningar behöver vi också den hjälpen för att ett bra land skall bli ännu bättre att leva och bo i.

Anf. 111 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Till Harald Bergström vill jag säga några saker. Jag är själv väldigt luthersk i min syn på arbete och kanske ännu mer när det gäller min syn på synd. Det är därför jag reagerade så hårt mot det syndfulla ekonomiska beteende som man kunnat skönja under senare år.

När det gäller marknader, konkurrens och kostnader är jag mycket väl medveten om vad de betyder. Kan man inte sälja och är man inte konkurrenskraftig, spelar det ingen roll vad man producerar. Jag betonar den fara som ligger i att devalvera, därför att omvandlingstrycket i näringslivet då tenderar att bli mindre. Det har inte utan fog kallats för en inre devalvering. Man ger pengar generellt, gratis genom att dra ner arbetsgivaravgiften och plocka bort semesterkostnader med ungefär 5 %. Då gäller det att utnyttja utrymmet.

Vi såg vad som hände på 80-talet. Det var inte precis så att man alltid omvandlade sig, förnyade sig och stärkte sin konkurrenskraft. Man plockade ut större vinster och var i många fall slapp och nöjd. Man kunde ju sälja ändå. Det är därför jag har varnat för det som nu sker, specifikt eftersom vi i dag inte har en arbetskraftskostnadskris utan en kapitalkostnadskris i termer av höga räntor och en mycket dålig efterfrågan inte minst på hemmamarknaden.

Beträffande arbetsrätten vet jag att småföretagare ibland känner sig hotade. Jag tror att det beror på att de delvis är skrämda, inte minst av sina branschföreningar och SAF. Jag har också sett att SAF har lagt fram förslag i arbetsrättskommittén som innebär ett försök att stänga ute varje inflytande och närvaro från regionala skyddsombud och fackliga ombudsmän. Det är att ta bort ytterligare kompetens från de anställdas sida i småföretagen. Titta på Europa, så skall ni få se hur det är på arbetsrättens område. Titta på Europa, så skall ni få se hur det är med arbetslöshet och småföretagskrascher.

När det gäller småföretag tog jag upp i mitt anförande mera positiva och konstruktiva insatser. Många småföretag fungerar som underleverantörer till större företag. De har det mycket svårt i dag, inte minst om de levererar till bilhandeln. Att utveckla kompetensen, att sprida ny teknik och att bli hjälpt på exportsidan är av avgörande betydelse för de små företagen. Låt oss satsa på det i stället, för det genererar sysselsättning.

Anf. 112 HARALD BERGSTRÖM (kds) replik:

Herr talman! Det Hans Andersson säger om Luther och det syndfulla beteendet får stå för hans räkning.

Det är svårt många gånger för ungdomar som inte får ett arbete, inte får

en chans att skolas in i den miljö som en arbetsgemenskap är. Därför kan det gå snett för dem.

Det hade varit intressant, Hans Andersson, att få höra något om marknaden och det faktum att företag ligger för högt i kostnadsnivå för att kunna sälja. Det var inte vad jag hörde. Jag hörde bara att det skall produceras och att det skall tillverkas. Vem som skall köpa allt och hur det skall gå till nämndes inte.

Hans Andersson talar om skrämda småföretagare. Jag har mött dem, Hans Andersson. De har känt sig i underläge när en facklig centralorganisation trycker på, när en facklig centralorganisation utvecklar all sin maktapparat för att få igenom t.ex. en turordning. Det är inte att undra på om man då är skrämd. För min del menar jag inte att vi skall fläcka facket. Det är fråga om, som jag sade nyss, att förskjuta balanspunkten så att vi får en riktig balans. Jag nöjer mig med detta.

Anf. 113 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Jag skall inte bli långrandig.

När det gäller ungdomars situation är vi helt överens. Det värsta man kan tänka sig är att aldrig släppas in i samhällslivet, i arbetslivet.

När man producerar är det också viktigt att hitta en köpare. Någon måste ha pengar. Ni inom kds måste vara medvetna om att krispaketet drar in köpkraft. Vi kan diskutera exakt hur många procent, men det drar in köpkraft och försämrar en redan praktiskt taget utslagen hemmamarknad. Det är inte stort mycket bättre i Europa. En del av förklaringen till att man inte säljer i Europa och på andra håll i världen är en nästan global recession i dag. Trots detta har faktiskt svensk export utvecklats positivt. Handelsöverskottet är fortfarande positivt, och det skall vi vara tacksamma för, men det beror delvis på att vi har så litet pengar att vi inte kan importera. Därmed blir det automatik i dessa relationer.

Anf. 114 HARALD BERGSTRÖM (kds) replik:

Herr talman! Om jag och mina fyra barn handlar och vandlar inom familjen, och barnen byter cyklar – barnen är numera vuxna och utflugna – ökar inte detta familjens totala resurser. Den familjemedlem som säljer sin arbetskraft på arbetsmarknaden utanför familjen kan då få litet mer att förfoga över och på det sättet ett större utrymme.

På samma sätt måste vi i Sverige öka våra möjligheter genom export, och det är där som kostnadsnivån kommer in. Regeringen och Socialdemokraterna har genom krisöverenskommelsen visserligen dragit in på möjligheten till intern konsumtion i Sverige. Men det viktiga är att vi stärker vår konkurrensförmåga gentemot utlandet.

Förste vice talmannen anmälde att Hans Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 115 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Det var välgörande att höra Harald Bergström. Jag instämmer i mycket av det som han sade. Jag vill egentligen anknyta till det som

Harald Bergström sade om att det görs en hel del ute i landet. Det finns olika grupper som tar egna initiativ, och det är väldigt bra. Naturligtvis skall detta uppmuntras.

Jag omnämnde en motion i mitt tidigare anförande. Denna motion ledde till att man gjorde en experimentsatsning på 15 miljoner nere i Malmö just i syfte att åstadkomma det som vi motionärer föreslog, nämligen att man skulle använda lediga experter för att hjälpa människor i Baltikum. Detta borde sättas litet mer i system. Det finns i dag stora skaror av kvalificerad arbetskraft som är arbetslediga. Arbetsmarknadsministern är tyvärr inte kvar här i kammaren, men vi har fört den här diskussionen tidigare.

Jag instämmer helt i det som sades om fackföreningsproblemen. De centrala fackföreningarna har alltmer fjärmat sig från sina medlemmar, vilket man får höra när man är ute och träffar folk. Jag tror att fackföreningarna glömmer bort att också de arbetslösa är medlemmar.

Anf. 116 HARALD BERGSTRÖM (kds) replik:

Herr talman! Jag vill bara komplettera det som Bo G. Jenevall sade om att det jobbas och tänks mycket bland de arbetslösa och dem som arbetar på arbetsförmedlingar. Det projekt som jag tidigare nämnde har jag tidigare diskuterat med ministern. Jag välkomnar mycket just otraditionella insatser för att stödja olika initiativ. Även arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund ser mycket positivt på sådana insatser.

Jag blev väldigt glad när jag hörde mig för runt om i landet och fann att det förekom sådana här initiativ. Det fanns möjligheter. Man sitter inte bara och väntar. Ofta är det som det heter i ordspråket: Nöden är uppfinningarnas moder. Jag litar på att det händer mer än vad vi får reda på.

Flyktingfrågor m.m.

Anf. 117 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag vill erinra om de debattregler som nu gäller. Ett statsråd har rätt att tala i högst tio minuter, en ledamot i högst sex minuter. Replik kommer av den fungerande talmannen att medges endast till dem som blir angripna i debatten. Med hänsyn till det mycket stora antalet anmälda talare kommer tjänstgörande talman därutöver att omedelbart avbryta en talare, om taletiden överskrides.

Anf. 118 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Herr talman! Det är knappast någon överdrift att påstå att den svenska flyktingpolitiken befinner sig i en kris, en krissituation framkallad av regeringens oförmåga att hantera uppkomna situationer.

En granskning av regeringens flyktingpolitik visar brist på både helhetssyn och insikt. Flyktingpolitiken präglas av ovilja eller oförmåga att fatta beslut. Att flyktingpolitiken handhas av det parti som har denna som hjärtefråga märks inte. Besluten fattas inte förrän regeringen står vid vägs ände, och man är då varken generös eller human. Det här är inte bara ett politiskt miss-

lyckande, utan också ett ekonomiskt. Regeringens valhänta hantering kostar samhället miljarder.

Inte sedan andra världskriget har Sverige tagit emot så många asylsökande som nu. Över 75 000 personer finns inskrivna på slussar och förläggningar, och av dem är drygt 55 000 personer från f.d. Jugoslavien.

Nu först fattar regeringen beslut om att införa viseringsplikt för flyktingar från Serbien, Montenegro och Makedonien, samtidigt som det införs viseringsfrihet för flyktingar från Bosnien-Herzegovina. Det är bra, men detta skulle ha gjorts tidigare. Regeringen fattar beslutet med en elegant hänvisning till FN:s beslut om att inte låta regeringen i Belgrad företräda Jugoslavien. Skall man tolka beslutet så, att om FN inte vidtagit några åtgärder, hade inte heller regeringen gjort det?

Många av dem som sökt asyl kommer inte att ha tillräckliga skäl för att få stanna här. Vi vet av erfarenhet att de som får nej i första instans, dvs. av Invandrarverket, överklagar till Utlänningsnämnden. Hos Utlänningsnämnden väntar redan i dag över 7 000 ärenden på att behandlas, dvs. det rör sig lågt räknat om 14 000 personer. Många har väntat länge och kön kommer att växa.

I går informerade generaldirektören för Utlänningsnämnden utskottet om det aktuella läget och om situationen inför de närmaste åren. Även om nämnden har höga ambitioner, ingav generaldirektörens föredragning inte något större hopp om förkortade handläggningenstider inom den närmaste framtiden.

Detta är regeringen medveten om, och det är därför som man tar bort treterminsregeln. Nu skall det inte längre tas någon hänsyn till barnens situation. Det blir barnen som får betala för regeringens oförmåga att fatta beslut i tid.

Herr talman! Det fanns tidigare här i kammaren en någorlunda samsyn på invandrar- och flyktingpolitiken. Folkpartiet mälde sig emellertid ur gemenskapen och man ville framställa sig som mer human och mer generös än man var inom andra partier. Om inte verkligheten och kartan stämde överens, var det Folkpartiets karta som gällde. Att införa visum var att hindra människor från att fly.

Dokumentlösheten var heller inget problem. Det fanns för Folkpartiet över huvud taget inga problem i flyktingpolitiken, annat än möjligtvis den socialdemokratiska regeringen. Man gjorde som strutsen. Man körde helt enkelt huvudet i sanden, såg inget, hörde inget och på det viset behövde man inte diskutera verkligheten.

När ni nu tvingas att se verkligheten sådan den är och när ni inte längre kan köra eget race, kanske det går att få till stånd den nyanserade och konstruktiva diskussion om den framtida invandrar- och flyktingpolitiken som är nödvändig. Det räcker inte med att enbart diskutera utlänningslagen och själva mottagandet av flyktingar. Det räcker inte heller med att lappa litet här och litet där. Det behövs en helhetssyn och ett helhetsgrepp på invandrar- och flyktingpolitiken, både nationellt och internationellt. Det behövs också ett samarbete för att bekämpa den alltmer växande främlingsfientligheten.

Anf. 119 LARS MOQUIST (nyd):

Herr talman! Att tala om flyktingpolitik i Sverige är i dag känsligt. Människor har olika åsikter, och det är naturligt. Att diskutera flyktingpolitik i ekonomiska termer är svårare. Att prioritera mellan flyktingar och svensk välfärdspolitik anses populistiskt. Men varför skall det vara tabu att tala om kostnaderna för vår flyktingpolitik eller vår biståndspolitik? Svenska folket är generöst, vilket syns inte minst när det inträffar stora katastrofer ute i världen, men vi måste se upp, så att inte generositeten byts mot aggression och fientlighet.

Vad är det då som har gått snett? Varför har vi i Sverige fått en flyktingström med 60 000 asylsökande hittills under 1992, medan Danmark bara har fått en tiondel? Under tredje kvartalet 1992 kom det 35 000 asylsökande, dvs. lika många som under hela 1991. Inser inte regeringen att läget är ohållbart? Orsaken är att vi har sänt ut fel signaler.

Den svenska regeringen har inte talat klarspråk. Man borde ha sagt att den som söker asyl i Sverige och kommer från det forna Jugoslavien med stor sannolikhet kommer att få sin ansökan om asyl avslagen. Men eftersom det kan finnas en och annan med flyktingstatus, säger man inte detta, utan man låter alla leva i tron att deras asylansökningar kommer att bli positivt behandlade. Detta är ett bedrägeri mot alla asylsökande, och man lurar dem att överge allt. Det är inhumant att inte tala om sanningen redan från start, nämligen att de flesta inte kommer att få asyl. Vem tror att kosovoalbanerna och bosnierna skulle överge allt och åka 200 mil genom Europa till ett land, där de bara får stanna en kort tid? De har naturligtvis trott att de skulle få stanna för gott.

Nu har regeringen sent omsider börjat att inse vilka kostnader man har dragit på de svenska skattebetalarna. Man inför visumtvång för mäniskor från Serbien och Montenegro. Beslutet är bra, och det ger en signal att Sverige inte är vidöppet för flyktingar. Svenska skattebetalare kan dock med fog beklaga att regeringen inte har fattat det här beslutet långt tidigare.

Antalet asylsökande håller på att korka igen hela asylmottagandet. Innan året är slut lär vi ha 100 000 asylsökande. Vad detta kostar varken vill eller kan någon berätta, men vi kan ju jämföra Invandrarverkets anslagsframställningar som tredubblats från början av 90-talet till beräknade 10,8 miljarder för 1993/94. Till detta kommer en mängd andra kostnader för sjukvård, domstolar, polis, utbildning och mycket annat. Vi måste få veta sanningen om de totala flyktingkostnaderna, inte bara Invandrarverkets kostnader. Först då kan vi diskutera om våra prioriteringar är de rätta.

Svenska politiker synes vara mer besjälade av internationell solidaritet än av omsorg om svenska medborgare. Jag motsätter mig inte internationell solidaritet, men när vi börjar att nedrusta vårt välfärdssamhälle är det på sin plats att granska kostnaderna för vår generositet – kostnaderna för flyktingpolitik och välstånd.

Vad skall vi då göra? Jag anser att bara de som är Genèvekonventionsflyktingar skall kunna få permanent uppehållstillstånd. Tyskland är nu ett av de länder som överväger detta. Många andra länder lär följa efter. De som flyr från krig och förstörelse, t.ex. bosnierna, ges tidsbegränsade uppehållstillstånd och skall återvända så snart det inte föreligger ett skyddsbehov. Rege-

ringen har redan slopat den s.k. treterminsregeln. Man var så illa tvungen. Med nuvarande handläggningstid skulle annars väldigt många ha kunnat åberopa treterminsregeln och fått stanna i Sverige trots att de saknar skyddsbehov.

Även mycket annat behöver ändras i den svenska flyktingpolitiken. Förslag om att inte kunna ta barnfamiljer i förvar är ju orimligt. Om barnfamiljen håller sig undan kan ju avvisning inte verkställas. Upphävandet av Luciabeslutet från 1989 har också gett fel signal. Anhöriginvandringen borde begränsas till att endast gälla make/maka och deras barn. Så är det inte i dag. Rätten att få arbeta på öppna arbetsmarknaden om man inte har fått beslut inom fyra månader ger också fel signal. 3 000 makedonier kom hit i juli, mera för att söka arbete än för att söka asyl. Många av dessa har frivilligt åkt tillbaka. De får då sin hemtransport betald, men detta är ju självfallet billigare än att de ramlar in i den svenska asylbyråkratin.

Att Sverige för en mycket generösare flyktingpolitik än de flesta andra länder framgår av att vi år 1991 biföll 50 % av alla asylansökningar. Motsvarande siffror för 1991 var för Holland 20 %, för Frankrike 15 % och för Schweiz 5 %. Jag kan tänka mig att siffran för Norge är ungefär densamma som för Sverige.

Alla vet att internationell hjälp på plats hjälper fler än om vi lämnar hjälpen här i landet. För att klara flyktingsituationen i Jugoslavienområdet över vintern erfordras bidrag på omkring 1 miljard kronor. Betänk att den svenska flyktingmottagningen kostar mer än en halv miljard kronor i månaden. Det skulle vara mångdubbelt billigare för Sverige att betala hela den internationella hjälpinsatsen om vi på det sättet kunde reducera flyktingströmmarna till Sverige.

Ett bra sätt att hjälpa alla dem som nu väntar på ett asylbeslut och kan förvänta sig ett negativt sådant, t.ex. kosovoalbanerna, vore att ge dem en starthjälp i sitt hemland. Det är bra för dem – de får biljett och ett startbidrag i stället för bara en hemresetransport. Det är bra för oss – det innebär lägre förläggningskostnader och frigörande av handläggarresurser.

För att få bukt med kriminaliteten kring flyktingförläggningarna borde vi omedelbart utvisa de asylsökande som begår brott här i landet. Om de asylsökande vet detta reduceras brottsligheten drastiskt. Man borde självfallet direktavvisa alla identitetslösa. De flesta hade ju ID-handlingar under resan till Sverige, men för att försvåra den svenska utredningen slänger de handlingarna innan de når svensk mark. ID-kontrollen skulle förbättras väsentligt om man tog fingeravtryck av de asylsökande vid deras ankomst till Sverige. Disciplinstraff i form av minskade dagbidrag bör införas för dem som inte följer de regler som gäller på slussar och förläggningar. Det som förstörs skall återbetalas.

För att spara pengar vill vi också reducera socialbidragen under de två första åren för dem som fått uppehållstillstånd. Vi vill vidare halvera dagsbidragen för dem som har helpension på flyktingslussar och göra motsvarande reduceringar för dem som står för sina matkostnader själva. Vi vill få bort kostnaderna för hemspråksundervisningen. Låt invandrarorganisationerna själva sköta den med egna medel.

Acceptera slutligen inte att flyktingar som fått permanent eller temporärt

uppehållstillstånd får flytta runt i landet med bibehållna bidrag. För att möjliggöra en effektiv kommunal planering bör man inte acceptera att den som erhållit en kommunplacering kort därefter beger sig till någon annan kommun, främst någon storstadskommun. Den som ändå gör det – det är ju svårt att hindra någon från att lämna sin ort – bör fråntas alla bidrag och få klara sin försörjning på egen hand.

Slutligen: Ge en parlamentarisk utredning i uppdrag att lämna förslag på en vettig flyktingpolitik för framtiden. En av många frågor man i så fall borde belysa är överklaganderätten.

Anf. 120 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! "Exterminate all the brutes", eller som författaren Sven Lindqvist har valt att översätta det i sin nyligen utkomna bok, "Utrota varenda jävel". Det som Sven Lindqvist gör är att ge en mycket informativ tillbakablick på det historiska arvet i Europa när det gäller utrotning av, som man ansåg, lägre stående raser och folk när de europeiska staterna byggde upp sina imperier.

Tankegångar om européernas överlägsenhet gentemot andra folk har från tid till annan fått legitimitet, och författaren säger i sin bok: Ännu har inte de hungriga och desperata miljardernas tryck blivit så starkt att världens mäktiga ser utrotning och undergång som den enda möjliga lösningen, och självklara lösningen. Men den dagen är inte långt borta, därför studerar jag historien.

Det som alltför sällan förekommer i den flyktingpolitiska debatten är flyktens orsaker, trots att det perspektivet alltid borde vara med. Diskussioner om följande förekommer sällan: Hur skall vi kunna påverka och förändra det faktum att det på så många håll i världen finns ett överskott av vapen och ett underskott av demokrati? Hur skall vi kunna påverka den orättvisa världshandeln? Vilka initiativ skall vi ta för att öka möjligheterna för exempelvis kosovoalbanerna att stanna i sitt hemland? Att förenkla och krympa flyktingdebatten till snävt avgränsade områden som brottslighet, visumtvång och dagbidragens storlek löser inte något av de grundläggande problemen.

De fora där vi i ett större sammanhang kan samarbeta och försöka ändra på missförhållanden i vår omvärld är de internationella sammanslutningar som vi har. FN, ESK, dvs. processen för säkerhet och samarbete i Europa, och Europarådet. Jag vill här beröra ESK.

Vid ESK:s möte i Helsingfors, som hölls under våren 1992, kunde man bl.a. enas om att tillsätta en högkommissarie, vars arbetsuppgifter bl.a. skulle vara att bygga upp ett slags "early warning system" med ett konfliktcentrum. Men Högkommissarien har inte kunnat börja sitt arbete ännu. Det har stannat vid att man för diskussioner om vilka resurser han skall få till sitt förfogande. Jag har en bestämd känsla av att Europarådet, som anser sig ha ensamrätt på frågor om mänskliga rättigheter, finns i bakgrunden som en bromskloss.

ESK är även det forum som vi i Vänsterpartiet anser vara det bästa när det gäller att utarbeta mekanismer för att hantera situationer liknande den som vi nu upplever med stora flyktingströmmar från det forna Jugoslavien.

Högkommissarien skulle kunna vara den som på ett naturligt sätt tar ansvaret för det arbetet.

Sverige tar över ordförandeskapet inom ESK i december. De här frågorna måste föras med kraft. Det är mycket frustrerande när man konstaterar att antalet oroshärdar, konflikter och krig ökar så snabbt, medan försöken att möta den utvecklingen går så långsamt.

Inför Sveriges övertagande av ordförandeskapet inom ESK i december bör arbetet i och kraven på ESK kraftfullt backas upp av alla politiska partier, och i detta sammanhang behövs det en nationell samling.

Herr talman! Vänsterpartiet är av princip emot visumtvång. Den uppfattningen har vi tidigare delat med Folkpartiet.

Jag vill ställa några konkreta frågor till ministern med anledning av beslutet om visumtvång för människor från Restjugoslavien. På olika nivåer i FN, ESK, EG, Europarådet och här i Sveriges riksdag har man fördömt det utrensnings- och erövringskrig som pågår i det forna Jugoslavien. När vi nu skickar tillbaka krigsvägrare, bryter vi då inte mot de resolutioner som är antagna? Och vilka signaler sänder vi till serberna med vårt ställningstagande?

Ministern sade även förra torsdagen i sin information här i kammaren att i den mån vi från Sveriges sida kan hjälpa människor med skyddsbehov genom att tillämpa generösa visumregler skall vi göra det.

Om en flykting från Kosovo kommer till en svensk ambassad i något av grannländerna, kommer den svenska bedömningen då inte att bli att det landet är första asylland och att det är där som flyktingen skall stanna?

Om situationen i Kosovo förvärras till en väpnad konflikt, kommer ministern då att snabbt ta initiativ för att avskaffa visumtvånget?

Anf. 121 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag deltog i UNHCR:s årsmöte i Genève förra måndagen. I sitt inledningsanförande rapporterade FN:s flyktingkommissarie om den aktuella flyktingsituationen i världen. Hennes besked var att antalet flyktingar i världen har ökat under det gångna året. Situationen är värst i Afrika. I Somalia, som hemsöks av grymma inbördes konflikter och svält, har en femtedel av befolkningen sökt asyl i näraliggande länder. Torkan har tvingat människor att lämna Malawi och Zimbabwe. Västafrikas flyktingsituation är oförändrad. I Asien är den största flyktinggruppen fortfarande den som kommer från Afghanistan. Till Bangladesh, ett av världens fattigaste länder och som drabbas av naturkatastrofer gång på gång, har 265 000 människor flytt från Burma. I Sydostasien är situationen något ljusare. Flyktingar återvänder nu till Vietnam, Laos och Kambodja. Likaledes är antalet återvändande större än antalet människor som ger sig av på flykt i Centralamerika.

Sverige bidrar efter förmåga substantiellt till att lindra nöden och ge skydd åt de människor som tvingats lämna sina hembygder. Europa har under det senaste året på ett mycket tragiskt sätt fått bekräftat att flyktingproblemen inte är ett avlägset u-landsfenomen. Över 2,5 miljoner människor har tvingats lämna sina hem till följd av den ofattbart tragiska konflikten i det forna Jugoslavien. Flera väntas under kommande vinter.

Omkring 70 000 personer har sökt sig till Sverige under det gångna året.

Merparten kommer från det forna Jugoslavien. Antalet asylsökande från andra länder har fortsatt att minska.

Även om påfrestningarna är stora i Sverige, bär vi en liten del av de påfrestningar som de stora flyktingströmmarna för med sig. De problem vi brottas med i Sverige, som naturligtvis inte skall negligeras, kan inte jämföras med det lidande de flyende människorna utsätts för. Svält, våld, förtryck och död hör till vardagen.

Behovet av internationella insatser för att hävda mänskliga rättigheter och bidra till ekonomisk utveckling kan inte nog understrykas. Det är en förutsättning för att förhindra att människor tvingas fly.

Även den europeiska situationen måste mötas internationellt. Det är viktigt med en internationell närvaro i Jugoslavien, dels för att ge uppmärksamhet åt brott mot de mänskliga rättigheterna, dels för att ge skydd och humanitär hjälp. Sverige deltar aktivt i detta arbete. Vi har hittills i år bidragit med och utlovat kontanta bidrag med sammanlagt 230 miljoner kronor till UNHCR.

Som jag meddelade i kammaren i torsdags arbetar regeringen också aktivt med att få fram en mekanism för ett gemensamt europeiskt ansvarstagande vid massflyktssituationer. Det sker bl.a. inom den s.k. Wienprocessen, hos FN:s flyktingkommissarie, när vi möter EG och i ESK, där vi i december övertar ordförandeskapet. Möjligen har erfarenheterna från den jugoslaviska krisen understrukit behovet av ett sådant gemensamt ansvarstagande från de europeiska staterna och därmed också ökat möjligheterna att nå fram till ett resultat.

Herr talman! Den svenska flyktingpolitiken är under omvandling. Regeringen vill fokusera på skyddsbehovet vid bedömningen av vem som skall få stanna i vårt land. Det var bl.a. bakgrunden till upphävandet av det s.k. 13 december-beslutet. Det var också bakgrunden till avskaffandet av den praxis som gällt vid olika vistelsetider. De sista resterna försvann i torsdags.

Det kräver naturligtvis att ärendehanteringen snabbas upp. Det har också skett. Det är få barnfamiljer i dag som har varit här så lång tid att de skulle omfattas av den s.k. treterminsregeln.

Vi har gett Invandrarverket och Utlänningsnämnden de resurser de har begärt för att kunna snabba upp sin ärendehantering. Den enda spärr som finns är förmågan att administrera den nya personal man vill anställa.

Vi har tillsatt en utredning som arbetar snabbt under hösten för att effektivisera flyktingmottagandet. Det skall bli flexiblare, och långa vistelsetider på flyktinganläggningar skall motverkas. Vi vill möjliggöra för frivilligorganisationer, privata entreprenörer, kommuner och andra att delta i flyktingmottagandet. Vi vill också minska kostnaderna.

Vi har tillsatt en utredning om hur vi skall kunna administrera en eventuell stor massflyktssituation som riktar sig mot Sverige och Norden. I dagarna kommer en första rapport. Den utredningen ser också över andra delar av utlänningslagstiftningen, bl.a. missförhållandena när det gäller s.k. nya ansökningar gång på gång. Man skall också titta på möjligheten att ge uppehållstillstånd efter inresan, utan att den sökande först behöver resa hem igen och söka uppehållstillstånd utifrån. Utredningen skall också studera flexiblare viseringsregler.

Den förra regeringen tillsatte en utredning om s.k. meningsfull sysselsättning. Vi har nu fått förslag från den. Regeringen har också vid sidan av detta arbete fattat beslut som möjliggör för de asylsökande som vill och kan att försörja sig själva. Vi har även humaniserat behandlingen av barn och lagt fram ett förslag om ett principiellt förbud mot att ta barn i förvar i Sverige.

Jag har aviserat en översyn av asylreglerna genom en parlamentarisk utredning. Detta arbete bör ske parallellt med det internationella arbete som regeringen bedriver för att vi skall kunna få ett gemensamt europeiskt ansvarstagande vid massflyktssituationer.

Herr talman! Jag skall försöka besvara en del av de frågor som har ställts till mig.

Maud Björnemalm var mycket kritisk till regeringens handläggning av flyktingpolitiken och påstår att det skulle vara regeringen som har framkallat den situation som vi har i Sverige i dag. Jag vet inte om Maud Björnemalm inte har uppfattat omständigheterna i det forna Jugoslavien och det liv många människor tvingas leva där, som gör att de söker sig hit.

Maud Björnemalm säger att det har funnits en oförmåga hos regeringen att fatta beslut. Jag vet inte om hon därmed avser att beslut om visumtvång inte har kommit tidigare. Jag har inte tidigare hört någon socialdemokrat, i varje fall inte Maud Björnemalm, kräva att vi skulle införa visumregler här i Sverige. Bakgrunden till regeringens beslut är FN-beslutet att inte betrakta regeringen i Belgrad som successor till det forna Jugoslavien. Regeringen har i samband med detta beslut försökt förhindra eventuella negativa konsekvenser av visumtvång genom att ensidigt införa viseringsfrihet från Bosnien och möjliggöra för dem som har ett skyddsbehov att ta kontakt med svenska ambassader.

Att fatta beslut i enskilda ärenden är numera en uppgift för Invandrarverket och Utlänningsnämnden. Jag vet inte om Maud Björnemalm inte har uppfattat det. Invandrarverket införde s.k. verkställighetshinder i november 1991. Sverige var det sista land i Europa som införde det. I somras hävdes verkställighetsstoppet, efter det att flyktingkommissarien avgivit en rapport som indikerade att personer från Kosovo vilka inte alla hade skyddsbehov sökte sig till andra länder. Därmed började myndigheterna fatta beslut.

När det gäller krigsvägrarna har det funnits en risk för att de skulle inkallas till tjänstgöring, men framför allt för att de skulle drabbas av hårda straff om de återvände till Kosovo. Under senare tid har det förts en diskussion i Serbien-Montenegro om att införa amnesti. Den är nu på väg. Vid besök på platsen har myndigheterna, Invandrarverket och Utlänningsnämnden, kunnat konstatera att det i praktiken redan tillämpas en amnesti för krigsvägrarna. Det är bakgrunden till att myndigheterna först nu har börjat fatta beslut om kosovoalbaner. Jag respekterar att man inte har tagit överdrivna risker när det gäller hanteringen av dessa människors liv.

Anf. 122 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! Birgit Friggebo undrar om jag inte har uppfattat omständigheterna. Jo, det har jag visst. Jag vidhåller ändå att ett beslut om införande av visumtvång för en folkpartist måste vara ett beslut under galgen. Regeringen hänvisar till FN:s beslut. Man skulle lika gärna ha kunnat fatta detta

beslut i början av juni, när Invandrarverkets generaldirektör krävde det. Hon ansåg att det behövdes ett beslut om visumtvång för att man skulle klara situationen.

Birgit Friggebo talar också om att det har skett en humanisering för barnen. Är det att humanisera för barnen när treterminsregeln avskaffades? Vidare har vi förvarstagande av barn. Det sägs att den som inte rättar sig efter myndigheternas beslut inte skall omfattas av den välfärd som gäller i Sverige. Barnen skall alltså bo här utan rätt till sjukvård och skolgång? Är det en human behandling, Birgit Friggebo?

Anf. 123 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Det finns inte något förslag från regeringens sida som undanhåller möjligheter för sjukvård och liknande för flyktingbarn. Men om det finns regler för förvarstagande av barn, ökar det risken för att barnfamiljer gömmer sig. Därmed undanhåller de sig själva från det samhällets stöd som de bör ha.

Det verkar som om Maud Björnemalm inte riktigt förstår att visumtvånget infördes just på grund av FN-beslutet. Hon frågar varför det inte infördes i juni eller, som har krävts av andra, redan i mars. Bakgrunden är att FN-beslutet inte fanns då. I samband med viseringsbeslutet har vi försökt att undanröja de negativa konsekvenser som det kan komma att föra med sig.

Varför har inte Maud Björnemalm eller någon annan socialdemokrat i mars månad eller under sommaren krävt att viseringstvånget skall införas? Varför kommer ni nu och säger att det hade varit bättre att införa det tidigare? Varför stämde ni inte in i nydemokraternas krav på att införa visumtvång tidigare – om det var så angeläget? Det är en märklig politik.

Vi har varit mycket noga från regeringens sida att ta hänsyn till olika rapporter om situationen i det forna Jugoslavien. Vi har varit mycket noga med att se till skillnaderna i de olika situationer som råder i olika delar av Jugoslavien. Jag återkommer ännu en gång till att det är myndigheterna, Invandrarverket och Utlänningsnämnden, som fattar beslut i de enskilda ärendena. Det har varit ett s.k. verkställighetsstopp, dvs. man har inte fattat beslut när det t.ex. har gällt Kosovoalbaner. Det är för att man inte har velat riskera att människor skall råka illa ut. Det är bakgrunden. Jag har respekterat de besluten.

Anf. 124 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! Jag tycker väldigt illa om Folkpartiets och Birgit Friggebos försök att i alla debatter klumpa ihop oss med Ny demokrati. Jag betackar mig för det, Birgit Friggebo.

Om FN inte hade fattat beslutet att inte erkänna regeringen i Belgrad, hade alltså Birgit Friggebo inte fattat beslut om viseringstvång?

Om vi som Socialdemokrater hade krävt visumtvång i början av juni, hade då regeringen gått Socialdemokraterna till mötes och infört visering?

Anf. 125 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag har aldrig någonsin tidigare jämfört Socialdemokraterna med Ny demokrati. Det är alltså inte något mönster. Men i denna fråga är

det alldeles uppenbart att Socialdemokraterna hellre hade sett att vi hade tillmötesgått Ny demokrati och infört visumtvång tidigare.

Bakgrunden är FN:s beslut. Om Socialdemokraterna hade krävt ett införande av visumtvång i juni, hade regeringen inte verkställt det kravet.

Förste vice talmannen anmälde att Maud Björnemalm anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 126 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Flyktingpolitiken är bland de mest omdebatterade frågorna i vårt land i dag — krispaketen till trots, eller kanske delvis på grund av den ekonomiska krisen. Jag vill slå fast att det är viktigt att vi har en fri och öppen debatt i dessa frågor. Alltför länge lades locket på i debatten. Det var fel. Det har också sagts av företrädare för pressen vid en hearing som socialförsäkringsutskottet har haft. Med den mångåriga erfarenhet jag faktiskt har av flykting- och invandrarpolitik, anser jag att den alltför välvilliga, litet moraliserande och ganska naiva inställning som har kommit till uttryck inte minst i denna kammare, har varit minst lika skadlig och bäddat lika mycket för ökande flyktingfientlighet som den onyanserade, negativa debatt som delvis har förts under de senaste månaderna.

Är svenska folket rasistiskt? Nej! Forskare anser samstämmigt att det är mycket små grupper som kan kallas rasistiska. Däremot har en ökande flyktingfientlighet kommit till uttryck de senaste åren – framför allt hos yngre män. Det är kanske inte så konstigt att människor börjar fråga sig hur många flyktingar som egentligen skall släppas in – även om det egentligen, herr talman, inte handlar om att "släppa in " – när de ekonomiska problemen blir svåra och arbetslösheten ökar. Man får se dessa saker som en förklaring. Det är därför det är så viktigt att alla frågor skall kunna ställas och att alla förslag skall kunna framföras.

Det diskuteras ibland om vi skall införa ett förbud mot rasistiska organisationer. Nej, det skall vi inte! Det vore att verkligen ge skumma element luft under vingarna. En fri och öppen debatt är viktig.

Svensk flyktingpolitik har varit och är fortfarande mycket generös. Det är alldeles självklart att människor som flyr hit på grund av förföljelse av olika slag skall kunna få en fristad i vårt land. Men utvecklingen det senaste året har verkligen satt våra möjligheter att ta emot asylsökande på mycket hårda prov. Invandrarverket och dess personal har gjort en berömvärd insats. Men det är inte underligt att både personal och organisation dignar under en omänsklig arbetsbörda.

Vi har faktiskt skäl att ifrågasätta om vi i fortsättningen kan ha en utlänningslagstiftning, som torde vara bland de mest generösa i världen. Från moderat håll har vi i många år föreslagit en lagstiftning som bättre stämmer överens med FN-konventionens egentliga flyktingbegrepp, men med en generös tillämpning. Lagen är egentligen inte "up to date". Men det är svårare att få till stånd en lag som är bättre. Då får vi hålla oss till flyktingbegreppet. Om vi gjorde det på ett striktare sätt, skulle vi verkligen fokusera skyddsbehovet, precis som kulturministern sade.

Nu har regeringen "stramat åt" flyktingpolitiken genom de nyligen införda

visumreglerna. Det har redan visat sig, enligt dagens tidningar, att antalet asylsökande från Kosovo har minskat. Däremot underlättar de nya reglerna för dem som flyr från t.ex. Bosnien-Hercegovina. Detta var en nödvändig och riktig åtgärd, och den visar hur viktigt det är med signalerna utåt mot vår omvärld.

Jag måste dock tillstå att jag inte anser att regeringen har utmärkts av någon större handlingskraft i flyktingpolitiken. Det är faktiskt flera månader sedan Invandrarverket begärde de nyligen införda visumreglerna. Den 13 augusti diskuterade socialförsäkringsutskottet flyktingsituationen, och ett enigt utskott uttalade att vi ville ha ett förslag om s.k. tillfälliga uppehållstillstånd vid höstriksdagens början. Tidigare har representanter från flera partier uttryckt samma åsikt i Flyktingpolitiska rådet.

Nu har invandrarministern anfört att Flyktingpolitiska rådet uttryckt tvivel inför ett sådant förslag. Jag måste som utskottets ordförande fråga, och jag tycker att den frågan är viktig: Vilken är den tyngsta instansen? Är det det Flyktingpolitiska rådet, som är ett samrådsorgan, eller riksdagens fackutskott?

Det är bra att regeringen nu har insett det vi moderater tidigare krävt i motioner, nämligen att en större del av flyktingbiståndet bör ges i eller i närheten av flyktingarnas hemländer, i stället för till asylmottagande i Sverige. Ett ökat europeiskt samarbete – inte minst internordiskt – är också ett länge framfört krav från oss. Detta är en framåtsyftande politik.

I regeringsförklaringen aviseras förslag för att begränsa kostnaderna för och effektivisering av flyktingmottagningen. Frågan om att begränsa möjligheterna till överklagande av avvisningsbeslut utreds, och det är bra.

Jag har tidigare framfört kravet att hela utlänningslagstiftningen och flyktingpolitiken bör bli föremål för en parlamentarisk utredning, och jag har nu fått ett ganska positivt svar av kulturministern i den frågan. Jag tycker att om kloka människor har kunnat över partigränserna komma överens om ett svårt krispaket, borde vi kunna bli ense om en flyktingpolitik som bättre stämmer överens med dagens förhållanden.

Det finns också andra viktiga frågor som bör tas upp. Vi måste ställa ökade krav på att asylsökande skall förete åtminstone en biljett hit. Vi skall inte tolerera att alla dokument kastas, vilket ofta har skett och sker.

Svensk lag skall gälla i Sverige. Ingen skall t.ex. dömas mildare på grund av annan kultursyn, vilket tyvärr har skett vid ett tillfälle.

Brottslighet – även av mindre omfattning – skall kunna utgöra skäl för omedelbar avvisning.

Det är, som jag har sagt, viktigt att vi kan ge klara signaler om vad som gäller och inte gäller, både här hemma till vårt eget folk och till vår omvärld.

Anf. 127 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag vill påpeka att Gullan Lindblads kritik gentemot regeringen när det gäller visumfrågorna i så fall drabbar *hela* regeringen.

Gullan Lindblad delar min uppfattning att vi skall fokusera på skyddsbehovet, att det är människor som behöver skydd undan våld, förföljelse och terror som skall få stanna i Sverige. Bakgrunden är ju en helt annan, nämligen att av de 18 000 personer som fick uppehållstillstånd i Sverige under

förra året fick 11 000 stanna av humanitära skäl. Merparten av de 11 000 fick stanna här på grund av s.k. vistelsetidspraxis, dvs. hade man lyckats stanna kvar i Sverige under ett år, om det var en barnfamilj, eller 18 månader, om man var ensam, fick man ett uppehållstillstånd.

Det är den effekt som vistelsetidspraxis ger, och den infördes av den socialdemokratiska regeringen. Denna praxis har den nuvarande regeringen upphävt, för att just fokusera på skyddsbegreppet.

Den diskussion som förs om att bara tillämpa Genèvekonventionen eller också de facto-flyktingbegreppet är ytterst marginell när det gäller antalet människor som får stanna här i Sverige. Det är vistelsetidspraxisen som så att säga ger merparten av de personer som får stanna i Sverige nu.

Frågan om tillfälliga uppehållstillstånd hade Gullan Lindblad och jag en diskussion om i går här i kammaren. Jag vill bara informera än en gång om att vad socialförsäkringsutskottet har meddelat oss via ett pressmeddelande är att man vill utreda frågan. Det brukar ju vara så i Sverige att vi först utreder, och sedan tar vi ställning till om en sak är lämplig eller inte.

Jag lägger bl.a. stor vikt vid vad Invandrarverket säger, eftersom bakgrunden till frågan om tillfälliga uppehållstillstånd handlar om att avlasta asylprövningssystemet. Invandrarverket är ganska negativt till att införa ett nytt institut, eftersom verket inte upplever att avlastningen kommer att bli tillräckligt stor på själva systemet för asylprövning. Detta tycker jag att vi politiker bör lyssna på, när vi skall ta ställning till om vi över huvud taget skall införa detta nya institut.

Anf. 128 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Min kritik mot regeringen var just en kritik av regeringen. Jag tycker att man inte har varit tillräckligt aktiv i de flyktingpolitiska frågorna det senaste året.

Att vi verkligen skall fokusera skyddsbegreppet på ett annat sätt än hittills är vi helt överens om. Där kan vi naturligtvis diskutera vilken väg vi skall gå. Vi skulle kunna önska att vi kunde ta upp frågan med UNHCR i FN-sammanhang, men där har man faktiskt varnat för att göra det. Man är rädd för att det skulle försämra begreppet, och det är ingen som vill detta.

Däremot skulle kloka människor i denna kammare kunna utgå ifrån flyktingkonventionens begrepp med en något annan bedömning. Jag tycker inte att dagens de facto-flyktingbegrepp är det rätta. Enligt all information som vi i utskottet har fått från Invandrarverket har under en lång följd av år merparten av de asylsökande icke varit konventionsflyktingar. Fördelningen har varit 60–40, ibland kanske 70–30, och merparten har då inte varit konventionsflyktingar.

Utskottets uttalande var faktiskt ett uttalande om att vi ville ha ett förslag. Vi väntar nu på att det kommer ett sådant. Det som är sagt är en sak. Nu väntar vi med spänning på att det kommer ytterligare förslag, för här behöver snabbt vidtas åtgärder, både när det gäller direktiv till den utredning som invandrarministern är positiv till och i fråga om en rad andra saker.

Det är bra att invandrarministern fäster stor vikt vid Invandrarverkets uppfattning i den här frågan. I frågan om temporära uppehållstillstånd var

det inte lika viktigt att fästa uppmärksamhet vid verkets krav på visum för dem som kommer från Jugoslavien.

Anf. 129 RUNE BACKLUND (c):

Herr talman! Inte sedan andra världskrigets dagar har Sverige tagit emot så många asylsökande som det här året. Den svenska mottagningsapparaten för asylsökande och flyktingar har ställts på mycket hårda prov. Invandrarverket, som är byggt för att ta emot upp till 30 000 asylsökande, har visat prov på stor flexibilitet och högt resursutnyttjande när man har klarat det dubbla.

Man har mitt under den svenska sommarstiltjen klarat av att ge tak över huvudet, mat och andra livsnödvändiga servicefunktioner till alla som kommit. Det är en prestation som utförts av verkets personal, från mottagningspersonal till verkets ledning. Jag tycker att det finns anledning att från riksdagens talarstol ge en eloge för den arbetsinsats och det engagemang som denna personal visat.

Har man med egna ögon sett hur arbetet har bedrivits, har man svårt att förstå de debattörer, så ock ledamöter av denna kammare, som anklagar Invandrarverket för bristande effektivitet och resursslöseri. Jag rekommenderar ett besök på fältet.

Herr talman! Huvuddelen av de asylsökande som anlänt hitintills i år kommer från det forna Jugoslavien. En mindre del av dessa människor kommer från de områden där krigshandlingar pågår. Merparten kommer från det etniska konfliktområdet Kosovo.

Enligt vår utlänningslagstiftning skall de enskilda skälen i varje asylfall utredas och prövas. Om man följer lagen, med de överklagningsmöjligheter som står till buds, kan redan nu konstateras att flertalet av de asylsökande som kommit detta år kan komma att få vänta på ett besked i sitt ärende i två eller kanske upp till tre år.

Även om det finns mycket stora ambitioner hos Invandrarverket, hos Utlänningsnämnden och hos regeringen att försöka hitta lösningar som gör att man kan snabba på behandlingsprocessen, finns det trots allt ett antal praktiska hinder som gör att utredningarna tar ganska lång tid, exempelvis att ta fram allmänna ombud.

I takt med det ökande antalet asylsökande har Invandrarverket fått hyra in fler och fler förläggningsobjekt som inte är speciellt lämpliga för långa förläggningsvistelser, inte minst olämpliga för barnfamiljer. Trångboddheten och sysslolösheten på dessa förläggningar kommer att skapa en ohållbar situation i flyktingmottagandet. Det finns redan exempel på detta.

Jag tror inte att någon ansvarig person som tittar på dessa tillfälliga lösningar kan tänka sig att människor skall bo där mer än några månader och framför allt inte under ett par års oviss väntan på beslut.

Herr talman! Detta förhållande kräver någon form av politiska åtgärder. Regeringen måste nu tillsammans med Invandrarverket och Utlänningsnämnden komma fram till ett beslut om hur man skall se på situationen i de etniska konfliktområden som ligger utanför krigszonerna i det forna Jugoslavien.

Kommer man till den slutsatsen att det under överskådlig tid inte kommer

att gå att återsända människor till dessa områden, anser jag att regeringen måste omgående förbereda och ta ansvaret för att en stor grupp människor skall kunna flytta ut i det svenska samhället från förläggningarna det närmaste året och att det då handlar om en permanent bosättning i det svenska samhället.

Kommer man däremot till slutsatsen att förhållandena i dessa områden är sådana att det går att återsända människor dit, anser jag att regeringen måste pröva om det i den situationen är rimligt att vi fullföljer hela asylprövningsproceduren med den väntan och de kostnader det innebär. Då är det rimligare att vi i Sverige via vår biståndspolitik hjälper dessa människor att bygga upp en ny tillvaro i hembygden och använder en del av de pengar som annars skulle ha gått till asylprövning och förläggningsvistelse.

Det finns däremot anledning att bestämt varna för Ny demokratis förslag att ge människor pengar i handen för att de skall åka hem frivilligt. En sådan modell skulle locka fler att söka sig till Sverige inför utsikten att få en rejäl summa pengar med sig hem om man reser tillbaka efter en tid. Det skulle ge helt fel signal.

Herr talman! Det har i regeringens agerande funnits en tendens till att vänta och se. Jag vill för min del säga, att jag anser att det är få områden som lämpar sig så dåligt för långbänkar som flyktingpolitikens område. Genom våra beslut sänder vi hela tiden ut signaler till vår omvärld. Kommer inga signaler eller är signalerna oklara lurar vi bara människor att söka sig till vårt land, något som dessa människor sedan dyrt får betala.

Jag tycker att det var bra att regeringen förra veckan fattade beslut i viseringsfrågan. Men det räcker inte med det. Nu måste också regeringen samla sig till en bedömning av hur den ser på situationen i de etniska konfliktområden som ligger utanför den egentliga krigszonen i det forna Jugoslavien, och vad detta skall få för konsekvenser för de många asylsökande från detta område som redan finns i vårt land.

Anf. 130 LARS SVENSK (kds):

Herr talman! Vi lever i en värld som verkar ha brutit upp från en tillfällig vila. Det är inte bara människor utan också nationer som nu söker nya gemenskaper, och rörligheten är mycket stor.

Sverige söker kontakt med övriga Europa genom ett närmande till EG, och människor ute i Europa, och på andra håll i världen, söker kontakt med Sverige. Det sker genom att de söker sig hit som flyktingar, eller på annat sätt, via den folkvandring som nu sker över stora delar av världen.

När det gäller Sveriges närmande till EG har vi förstått att processen inte får gå för fort. Vi har lärt av Danmarks nej till Maastrichtavtalet, och av den allmänna tvekan som råder ute i Europa, att förändringen måste ske i en takt som kan accepteras och absorberas av folken i Europa. Likaså måste en betydande kunskapsförmedling ske om vad EG är och vad ett medlemskap innebär. Blir takten för hög, förändringen för stor, eller saknas den rätta kunskapen, upplevs förändringen som ett hot – ett hot som kommer att resultera i ett nej från svenska folket. Det vet vi.

Flyktinginvandringen är en annan process som i dag på ett mycket påtagligt sätt påverkar oss. Vi har på grund av oroshärdar på nära håll fått en

snabb ökning. Det finns i dag i världen uppskattningsvis 34 miljoner flyktingar, varav hälften är på flykt utanför det egna landets gränser. Det är fyra gånger Sveriges befolkning. Alla kommer inte hit, även om det ibland framstår så i debatten.

Om vi antar att 30 000 per år får stanna i Sverige, dvs. 300 000 på tio år eller 3 000 000 på 100 år, ser vi att "dom där" knappast kan ta över vårt land. Vi vet också att vi nu har en topp på grund av det som händer i Jugoslavien. Vi vet dessutom att den stora majoriteten av alla asylsökande är skötsamma.

Men det räcker inte att vi kan konstatera att det är så. Det mångkulturella inslag som tidigare förknippades med förorter som Tensta börjar nu bli vanligt på många håll i landet. Det lär finnas orter där flyktinginvandrare och asylsökande i dag står för mer än hälften av befolkningsunderlaget. Det finns med andra ord en risk för att vi får ett Maastricht-nej även på detta område.

Herr talman! Vi har löst hanteringen av EG-integrationen genom tillsättande av en EG-minister. Vi har ett speciellt utskott som bereder EES-propositionen, och staten anslår 100 miljoner under två år i folkbildningssyfte. Vi förstår och har lärt, inte minst från de signaler som kommer, att människors oro måste tas på allvar.

Också flyktingpolitiken skulle behöva ett "EG-paket" med lösningar. Min uppfattning, herr talman, är nämligen den att den mängd asylsökande och den flyktinginvandring vi nu har kommer att under en period påverka gemene man mer än vad ett EES-avtal och ett EG-medlemskap kommer att göra. Oron och tvekan från svenska folket måste därför även i detta fall tas på stort allvar.

Att ta flyktingfrågan på allvar är inte detsamma som att vara mot en flyktinginvandring till Sverige, lika litet som att den som försöker informera om EG skulle vara mot EG.

I den här debatten har det förts fram detaljerade och tekniska lösningar på hur vi skall hantera flyktingfrågan, detaljer som ni som dagligen arbetar med frågorna kan bättre än jag. Själv begränsar jag mig till att tala litet grand om Andersson, Pettersson och Lundström, vilka jag tycker att vi nu bör ägna litet mer tid och uppmärksamhet. Vad säger vi egentligen till Andersson som har tröttnat och skaffat egen tvättmaskin eller till Anita med syaffären som tycker att det försvinner litet för många varor? Det måste finnas något mer att säga än "släng ut dom" eller "ring till polisen så löser det sig".

Vi som värdesätter ett mångkulturellt samhälle och förfäktar människors lika värde vill också värna om att de som kommer hit kan känna sig välkomna och att vi har en effektiv och kompetent handläggning. Svenska folket skall ges möjlighet att få perspektiv på den folkvandring som nu sker runt om i världen. Vi skall ha möjlighet att sätta in detta i ett sammanhang där vi inte har förringat vårt svenska kulturarv och vår, om än i dag efter bank- och fastighetsaffärer kantstötta, rättsuppfattning. Det kräver ett stort mått av fortbildning och dialog med svenska folket av samma slag som i den EG-utbildning som nu sätts i sjön. När det gäller EG-informationen har det delats ut 9 miljoner kronor, men det finns över 500 ansökningar på totalt 300 miljoner kronor. Det visar att det finns en potential som kan tas till vara även i dessa sammanhang.

Herr talman! Som 40-talist, från de stora efterkrigskullarna, är jag person-

ligen mycket medveten om, att när jag blir gammal är det troligen Abdullans son och Kaminskys dotter som kommer att ta hand om mig. Jag vill att dessa människor skall välkomnas hit på ett värdigt sätt. Det gör vi bäst genom att vi som politiker lyssnar till svenska folkets oro och är beredda att sätta in extraordinära åtgärder för att hantera en komplicerad situation. Om inte, ja, då återstår bara förenklade och fördomsfulla lösningar – lösningar som blir allt annat än människovärdiga.

Anf. 131 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Vid Europarådets nyligen hållna möte i Strasbourg behandlades ingående den akuta flyktingsituationen i det forna Jugoslavien. Det konstaterades att antalet flyktingar vida överstiger två miljoner, varav en fjärdedel befinner sig utanför landets gränser. 600 000 av dem är barn. Det beräknas att 400 000 människor riskerar att den förestående vintern gå under.

Som talesman i debatten inför Europarådets flyktingutskott framförde jag förslaget att den sociala utvecklingsfondens medel skulle tas i anspråk för att rädda liv bland flyktingarna. Fonden kan enligt sina statuter även användas för flyktinghjälp, bl.a. till iordningställande av bostäder. Fonden bildades 1956 för att hjälpa till att lösa hemlösas och flyktingars problem. Kapitalet har nyligen ökats sexfaldigt till över en kvarts miljard ecu.

Frågan är brådskande och kommer att behandlas på det förestående mötet den 5 november med Europarådets ministerkommitté. Jag föreslår att regeringen noga studerar de möjligheter som finns via fonden, att regeringen verkar för ett positivt ställningstagande i ministerkommittén samt att Sverige för egen del och tillsammans med andra intresserade länder snarast genomför möjliga flyktingprojekt via fonden. Det fordras vissa egna insatser för att medel ur fonden skall kunna tas i anspråk. Det skulle vara intressant att höra Birgit Friggebos kommentar till detta förslag, som vann en bred anslutning på Europarådets möte.

Herr talman! I slutet av förra året anordnades stora opinionsmöten och demonstrationer mot främlingsfientlighet och rasism över hela landet.

Nu har vinden mojnat, inte därför att främlingsfientligheten och rasfördomarna är mindre farliga eller mindre omfattande. Attentat mot flyktingförläggningar och andra våldsdåd mot flyktingar och invandrare förekommer av allt att döma i samma utsträckning som tidigare.

Missaktning mot hela folkgrupper, främst kosovoalbaner, uttrycks inte bara av främlingsfientliga och rasistiska grupper, utan också av politiker och myndighetspersoner. Det vore värdefullt om invandrarministern i dag gjorde ett uttalande i den frågan. Invandrar- och flyktingproblemen är så allvarliga och svårbemästrade i Sverige och på det internationella planet att det är nödvändigt att söka uppnå breda lösningar och uppgörelser.

Den tidigare breda uppslutningen mot främlingsfientlighet och rasism borde kunna fullföljas genom praktiska och konkreta åtgärder för en solidarisk, human och realistisk flykting- och invandrarpolitik.

Det behövs en helhetsbedömning, konstruktiva och realistiska åtgärder som inte bara på kort sikt, utan också i ett längre perspektiv, slår vakt om oförytterliga demokratiska och humanitära intressen. Våra internationella konventionsåtaganden och – jag vill understryka det – FN:s flyktingkommis-

saries rekommendationer måste vara grunden för vår flyktingpolitik. Flyktingkommissarien har sagt sin mening om viseringar. De får bara användas i unika undantagsfall. Det måste vara helt uteslutet att gå in på vägen och köpa ut flyktingar som Lars Moquists parti har föreslagit. Det strider mot alla rättfärdiga principer.

För att beivra främlingshat och rasism behövs det mycket bättre undervisning än den vi har i dag. Massmedias ansvar måste starkt inskärpas. Det krävs också att vi mer effektivt kan bekämpa de missförhållanden i samhället som ytterst är grogrunden till rasism och främlingsfientlighet, nämligen arbetslöshet, fattigdom, utslagning och isolering.

FN:s konvention mot rasism sätter målet högt. Den förpliktigar oss inte bara att fördöma, utan också att avskaffa alla former av rasdiskriminering. Det gäller både den som bedrivs enskilt och i organiserade former. Därför behövs det en skärpning av lagstiftningen. Den 28 september lade förre JK Hans Stark fram ett välkommet lagförslag mot etnisk diskriminering i arbetslivet. Det är något som jag länge förespråkat. Jag hoppas att detta förslag får en snar och välvillig behandling.

Det gäller också att påskynda det lagstiftningsarbete mot organiserad rasism som pågått alltför länge. Det är hög tid att regeringen lägger fram ett förslag på grundval av Starks utredningsförslag Organiserad rasism, åtgärder mot rasistiska organisationer, från september förra året. Det kan finnas en del tekniska förändringar som behöver göras i förslaget, men det är mycket angeläget att vi snarast får en behandling av detta i riksdagen. Jag undrar hur invandrarministern ställer sig till det här förslaget.

Anf. 132 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Hans Göran Franck säger att jag i mitt anförande framförde att vi skulle vilja köpa loss flyktingar genom att ge dem vissa bidrag för att återvända till sitt ursprungliga hemland, t.ex. Kosovo. Så är det inte. Jag talade om den grupp, t.ex. kosovoalbaner, som kan förvänta sig ett negativt beslut. Jag anser att det vore bättre för dem att få ett startbidrag och att kunna komma i gång med en verksamhet eller ordna bostad i sitt gamla hemland än att sitta kvar ytterligare ett halvår eller ett år i Sverige och sedan blir utvisade till sitt hemland. Det var den gruppen människor som jag tyckte skulle vara bättre betjänt av att få ett sådant bidrag.

Anf. 133 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Förslaget har uppfattats på det sätt som jag angav. Om Lars Moquist nu vill förändra eller modifiera förslaget får vi se vad hans partikamrater säger om detta. Det här förslaget har uttryckts på ett mycket burdust sätt. Det har också fått berättigad kritik.

Anf. 134 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag har inte tidigare varit informerad om den diskussion i Strasbourg som Hans Göran Franck har deltagit i.

Vi i Sverige har ju varit mycket aktiva i olika internationella sammanhang för att bidra där vi kan. Vi var ett av de pådrivande länder som såg till att det blev en konferens i Genève i UNHCR:s regi i slutet av juli. Dessa aktiviteter

ledde fram till att UNHCR fick sin första appell uppfylld med nya bidrag från olika stater. Nu är den andra appellen ute inför vintern. Den lyder på 450 miljoner US-dollar. Egentligen hade Jan Eliassons organisation räknat fram att behovet var en miljard US-dollar.

Den svenska regeringen har varit inriktad på att hjälpen bör samordnas via UNHCR. Jan Eliassons organisation bör också delta i detta arbete för att det skall få största effekt. I den mån Sverige kan bidra när det gäller Europarådet bör vi naturligtvis göra det.

Hans Göran Franck säger också att vi bör följa UNHCR:s olika rekommendationer. Det är ju bl.a. bakgrunden till hur vi har hanterat kosovoalbanerna här i Sverige. Flyktingkommissarien har vädjat till oss att inte stänga våra gränser och att vi åtminstone skall ge ett temporärt skydd. Detta har Sverige följt till dess att flyktingkommissarien i somras sade att vi kunde börja fatta beslut om kosovoalbanerna igen.

När det gäller viseringsfrågan har jag träffat UNHCR:s representant här i Sverige och mött förståelse för det beslut som den svenska regeringen fattat.

När det gäller utredningen om etnisk diskriminering i arbetslivet är det förslaget ute på remiss. Vi utlovade redan i förra regeringsförklaringen att vi skulle komma med förslag för att motverka etnisk diskriminering i arbetslivet.

Anf. 135 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Jag räknar med att inte bara jag utan även andra europarådsdelegater skall få tillfälle att för regeringen lägga fram mer ingående och konkret material om den sociala utvecklingsfonden. Jag hoppas verkligen på ett positivt ställningstagande till detta. Här ges det verkligen goda möjligheter att göra praktiska insatser och att få de ekonomiska resurserna för det. Utöver det jag nyss nämnde vill jag säga att den totala lånepotentialen i den här fonden för en femårsperiod är 6 miljarder ecu.

Det är riktigt att flyktingkommissarien har ansett att länderna skall ta emot flyktingar och inte använda sig av visumtvång. Vi har tidigare, bl.a. i Invandrarpolitiska kommittén, ansett att det inte är en riktig och framkomlig väg att använda sig av viseringsvapnet i flyktingpolitiken.

Jag medger att det nu kan finnas en undantagssituation, där man skulle kunna göra avsteg från denna princip. Då fordras dock att man gör kraftfulla insatser för att ge skydd åt inte minst de många kosovoalbaner som verkligen är utsatta för trakasserier, förföljelse och förtryck. Det är en svår och viktig uppgift att se till att det inte uppstår negativa verkningar.

De övriga frågorna, om den organiserade rasismen och om hets mot folkgrupp, kommenterades inte av statsrådet Friggebo. Jag skulle önska att hon också på den punkten gav kommentarer.

Anf. 136 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Det har många gånger tidigare givits besked i denna kammare om att regeringen inte kommer att föra fram förslag till, förenklat uttryckt, förbud mot rasistiska organisationer.

Vad sedan gäller viseringsfrågan och de kosovoalbaner som av politiska

skäl kan ha skyddsbehov var det ju en viktig del av regeringens beslut att göra det möjligt att ge dessa skydd här i Sverige.

Anf. 137 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Det förslag som framlagts av förre justitiekanslern Hans Stark är inte ett förslag om organisationsförbud, utan har en annan karaktär. Därför riktar jag frågan till Birgit Friggebo om hon ställer sig negativ eller positiv till det förslaget.

I en debatt som vi hade här med justitieminister Gun Hellsvik ställde hon sig inte direkt avvisande till förslaget. Jag undrar nu var Birgit Friggebo står i den frågan.

Anf. 138 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag är medveten om att det inte gäller ett förbud mot rasistiska organisationer, och jag sade att detta var ett förenklat uttryck. Jag är negativ till det förslag som har framlagts av utredningen. Däremot tycker jag att man möjligen kan höja straffsatserna för sådana som begår brott och som har anknytning till olika rasistiska yttringar.

Förste vice talmannen anmälde att Hans Göran Franck anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 139 HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Det som jag skall säga hör mest hemma under orden "m.m." i rubriken över detta debattavsnitt.

Emigrantinstitutets chef Ulf Beijbom har stor erfarenhet av vad som hände med svenskarna i USA. Han har i sin senaste bok gjort försök att jämföra denna svenska emigration med senare års immigration till vårt land. Han visar vilka paralleller som kan dras och var sådana inte kan dras. Han noterar för svenskarnas del följande:

"Föräldrarnas positiva attityd gentemot 'the public school' och engelska språket bottnade i övertygelsen om att barnen måste bli konkurrenskraftiga, att invandrarens språkliga och kunskapsmässiga handikapp måste elimineras. Denna övertygelse är en viktig förklaring till att svenskarna på lång sikt lyckades hävda sig så väl i Amerika. Tron på skolans möjligheter skapade också en bildningstradition som sände tusentals arbetarbarn till specialskolor och universitet. Ett tungt pris för denna beundransvärda utveckling var 'andragenerationskomplexet'. De utbildade emigrantbarnen tog nämligen ofta steget fullt ut till engelsk enspråkighet. Den tvåspråkighet som omhuldas här hemma och som gjort många invandrarbarn halvspråkiga i två språk, hade endast begränsad utbredning bland svenskättlingarna i Amerika."

Beijbom pekar också på att svenska kyrkor, framför allt Augustanakyrkan, liksom även tidningar och organisationer bland emigranterna uppvisade en dualism. Dels organiserade sig svenskarna tillsammans i det nya landet, dels påskyndade man härigenom assimilationsprocessen. Hela tiden framhölls att vad man borde göra i det nya landet var att få jobb och bli en

så god medborgare som möjligt. Det var en dualism som man väl då inte var riktigt medveten om.

Beijbom säger tankeväckande att i det moderna Invandrar-Sverige har ungefär en lika stor proportion av befolkningen utländska rötter som den svensk-amerikanska andelen av i Sverige födda personer vid sekelskiftet. När antalet i USA av i Sverige födda personer och deras barn var som störst år 1910 uppgick det till 1,2 miljoner, och Sverige hade då ca 6 miljoner invånare. Vi har aldrig någonsin annars haft en så nära relation till ett annat land. Nästan varenda familj hade då någon kontakt på den andra sidan.

Vi har tittat ganska mycket på vad som hände med svenskarna i Amerika, men vad hände med Sverige genom denna relation? Jag tror att den har haft stor betydelse i många avseenden, inte minst för demokratin.

När riksdagen i juni var i Gävle hade jag anledning att påminna om den kung som gjorde slut på frihetstiden. Den tidens parlamentariska arbete är i stor utsträckning bortglömt. Vi har övervärderat engelska och franska filosofer – vi hade själva en stark tradition.

En annan faktor som jag tror är undervärderad i den svenska demokratins tillkomst är alla de brev som kom från de svenska invandrarna i Amerika. Man talade där om landets frihet, om dess konstitution och om dess demokrati, och det fick ett oerhört stort genomslag. De 1,2 miljoner människorna hade oerhört många kontakter här. Jag tror att vi för litet har studerat detta.

Jag undrar ibland varför vi firar Delawareminnet – kolonin i Delaware var ju en "blindtarm". Anledningen är mycket enkel. År 1888 ville svenskar i USA storsvenskt fira svenska krigarkungar och instiftade detta jubileum. 50 år senare måste man på ömse sidor av Atlanten naturligtvis upprepa detta jubileum och likaså år 1988 igen. Men Delawarekolonin hade en mycket liten betydelse.

Vad vi skulle behöva är ett jubileumsfirande av den stora emigrationen. Den naturliga utgångspunkten borde vara den första massemigrationen, till Bishop Hill 1846. I denna by finns det finaste svenska kulturminnet utanför våra nationsgränser. Att så skett är en tillfällighet. Byggnaderna var på väg att förfalla, men de har bevarats genom insatser av Olof Isaksson från Sverige och av John E. Norton och andra i USA. Här finns en möjlighet att göra en koppling.

Det är tankeväckande att, som jag nyss gjort, vistas i de trakterna. Där fanns Augustanakyrkan och finns fortfarande Augustana College, som haft en oerhörd betydelse för svenskheten i USA. I dag finns det inte längre någon svenskkurs där. Augustanakyrkan har gått upp i den lutherska kyrkan. Augustana tilldrar sig fortfarande ett stort intresse bland svenskättlingar, men den dagliga svenskheten finns inte längre.

Jag tror att det är viktigt att försöka fundera över hur lång tid det tar innan en invandrargrupp släpper det man hade med sig från hemlandet, även om kanske en känslomässig bindning finns kvar. Vi har rätt mycket att lära av detta.

Jag hade nyligen med anledning av Frisinnade Landsföreningens 90-årsjubileum tillfälle att uppmärksamma Ernst Beckman, föreningens grundare. Han var nästan glömd; jag hittade hans grav, trots att ingen visste var den låg. Ernst Beckman råkade som 25-åring vara i Rock Island den dag när Au-

gustana College invigdes, och han fick då representera Sverige och Svenska kyrkan.

Beckman var den som här i riksdagen tog initiativet till den stora emigrationsutredningen i början av seklet, och på äldre dagar emigrerade han själv. De impulser han gav genom böcker och artiklar hade stor betydelse.

Beijbom framhåller att det kanske i för stor utsträckning är historiker som har sett på dessa förlopp, men för få sociologer och samhällsforskare, och att man därför inte riktigt kunnat förstå de samband som uppstår när idéer förs över gränserna. Det finns mycket starka samband mellan emigration, folkrörelser och demokratisträvanden.

Jag tror, herr talman, att det är väsentligt att sätta in viktiga förändringar i Sverige i ett sådant sammanhang. Det skulle också kunna lära oss en del om hur vi bör möta människor som kommer hit, oavsett om det är av religiösa, ekonomiska eller individuella skäl. Sådana fanns för de svenska invandrarna liksom de finns för dem som kommer till vårt land.

Utrikespolitik

Anf. 140 PIERRE SCHORI (s):

Herr talman! Fru utrikesminister! Sverige är inte längre Sverige. Så lyder omdömet i Förenta nationerna hos dem som noga följt den svenska FN- och utrikespolitiken efter regeringsskiftet. Man har bl.a. noterat hur Sverige förändrat sitt röstande i frågor som Mellanöstern, nedrustning och nord–syd-frågor. Av andra, som inte innehar samma sakkunskap, kan man däremot få höra uttalanden som: Ja, visst skall vi stödja Sveriges kandidatur till Säkerhetsrådet. Vi gillar den socialdemokratiska utrikespolitiken.

Inom kort avgörs som bekant frågan huruvida Sverige skall få en av de två lediga platserna i världsförsamlingens ledning. Vi socialdemokrater anser det vara av största betydelse att vårt land får säte i Säkerhetsrådet. Förenta nationerna har sedan dess grundande varit en hörnsten i svensk utrikespolitik. Vi socialdemokrater har vänt oss mot den ljumhet och tidvisa avoghet som den moderatledda utrikesledningen visat världsorganisationen.

I sina första regeringsuttalanden "glömde" man bort FN. Omvärlden noterade också det monomant upprepade påpekandet att vår utrikespolitik skulle bli mer europeiserad. Vår europeiska identitet underströks på ett sätt som sände tydliga signaler till folk och regeringar utanför Europa. Från obehagligt många håll hördes – och hörs – misstankar om en radikal, inåtvänd kursändring. När regeringen därefter skulle försöka reparera skadan, släppte man pliktskyldigt ifrån sig några oengagerade fraser.

I årets 23 sidor mycket långa regeringsförklaring – det år man söker säte i Säkerhetsrådet – omnämns Förenta nationerna i två intetsägande meningar av statsministern. Han ägnar det svenska försvaret fyra gånger så mycket text. Detta var enligt mitt förmenande inte en "Freudian slip", en ny glömska. Den moderatledda utrikespolitiken har också i fråga om Förenta nationerna visat sin geografiska och humanitära begränsning. Frågan om platsen i Säkerhetsrådet tycks ibland behandlas av moderata statsråd som ett svårhanterligt och besvärligt arv från den socialdemokratiska regeringen.

Man har också i handling visat vad man går för och hur man värderar olika, angelägna FN-initiativ. När generalsekreteraren i september sände en underhandsfråga till regeringen om att sända en kontingent ingenjörssoldater till Somalia för att säkra distributionen av katastrofhjälp till svältande barn, svarade regeringen nej, och detta utan konsultationer med utrikesnämnd, riksdag eller opposition. Man hänvisade till skäl som, om man tog dem på allvar, skulle innebära att både FN:s omdöme och andra truppbidragarländers omtanke om sina egna medborgare ifrågasattes. Jag kan inte se detta som annat än att regeringen, och därmed tyvärr Sverige, svek både FN, som vill stärka sin handlingsförmåga, och medmänniskor som lever i yttersta nöd.

Nästa misstag – eller var det en medveten politik? – kom under utrikesministerns närvaro i FN-högkvarteret för ett par veckor sedan. Hon fick där frågan om huruvida Sverige skulle kunna tänkas ställa upp för det förslag som generalsekreteraren lanserat i sin viktiga programförklaring "En dagordning för fred", nämligen att generalsekreteraren till sitt förfogande skulle kunna ha en stående styrka på upp till 1 000 man och som, efter Säkerhetsrådets godkännande, snabbt skulle kunna sättas in för att säkra fred eller förhindra konflikt eller krig att bryta ut. Sverige är skeptiskt till detta, sade utrikesministern i New York. Hon ogillade förslaget enligt tidningsrubrikerna.

Genom sitt ensidigt och utan samråd beslutade nej svek statsministern och utrikesministern den svenska FN-traditionen som alltsedan Dag Hammarskjölds innovativa initiativ att skapa de blå baskrarna gått ut på att stärka världsorganisationens förmåga.

Hade Boutros-Ghalis förfrågan haft en socialdemokratisk regering i Sverige som mottagare, skulle svaret ha blivit annorlunda. Vi anser att FN mycket snabbt måste kunna mobiliseras i krigshotande situationer. Om inte FN får ta ansvaret för den globala freden, riskerar vi att få stormakter som agerar världspolis i stället. Detta är ståndpunkter som drevs av Palmekommissionen på sin tid, och som nu den nya oberoende kommissionen om gemensam säkerhet och globalt ansvar under Ingvar Carlssons ledning skall diskutera.

Jag tror att en överväldigande majoritet i denna kammare, även när den är fylld med folk, varmt önskar att Sverige väljs in i Säkerhetsrådet inom kort. Vi socialdemokrater ser det som näst intill ett nationellt intresse. Vi skulle på ett effektivare och direktare sätt kunna driva våra hjärtefrågor som gemensam säkerhet, demokrati och mänskliga rättigheter, uthållig miljöpolitik och rättvisare världsordning. Utan denna globala dimension i vår utrikespolitik kan vi inte bygga något av värde och beständighet i Sverige eller i Europa.

Utan att, herr talman, sia om utgången av det viktiga valet i Säkerhetsrådet skulle jag till slut vilja hävda följande: blir Sverige invalt så är det trots den nuvarande regeringens agerande och tack var det grundmurade anseende som vårt land fått under åren som en självständig och solidarisk aktör i det globala samarbetet.

Anf. 141 BERTIL MÅBRINK (v):

Herr talman! Den svenska utrikespolitiken skall vara en klar röst för mänskliga rättigheter, frihet och demokrati. Så hette det i regeringsdeklarationen som avlämnades för en vecka sedan.

Skall vara, sägs det. Men är det så? I förra veckan hade utrikesministern besök av sin tunisiske kollega. Jag vill fråga utrikesministern om hon då tog upp tillståndet i Tunisien när det gäller de mänskliga rättigheterna till diskussion.

Kommer regeringen att stoppa den svenska vapenexporten till Tunisien? En rad rapporter om politiska arresteringar och tortyr har kommit från Tunisien. Amnesty International har bevakat två massrättegångar nu i augusti mot totalt 279 personer. Hela bevisningen bestod av erkännanden framtvingade under tortyr. Det borde väl föranleda en svensk reaktion.

År 1991 exporterade Sverige vapen till länder som Brasilien, Indien, Indonesien, Malaysia, Nepal, Pakistan, Singapore och Tunisien, länder där de mänskliga rättigheterna bevisligen kränks – i flera fall mycket grovt.

Sverige har 1991–1992 beviljat u-krediter till Kina, Marocko, Thailand, Indien, Tunisien och Pakistan. Dessutom har Algeriet, Turkiet, Brasilien, Irak – fram till FN-embargot – Colombia och Iran fått exportkrediter.

Så stöder Sverige regimerna i Indonesien, vilka massakrerar folk i Östtimor, Västpapua och Sumatra, i Kina där regimen fortsätter att förfölja oppositionella, i Brasilien där militären mördar gatubarn – för att nämna några exempel. Skall detta få fortsätta?

Om regeringen menar allvar med sin deklaration att den svenska utrikespolitiken skall vara en klar röst för mänskliga rättigheter, frihet och demokrati måste en radikal förändring i vapenexporten och kreditgivningen ske.

Ett annat exempel på den bristande konsekvensen i regeringens utrikespolitiska hantering av demokrati och mänskliga rättigheter är dispenserna som den givit för export till Sydafrika. Utrikesutskottet sade i sitt betänkande i våras att handelsförbudet skulle kunna upphävas när det föreligger en bindande överenskommelse om en interimsregering i Sydafrika och att dispenserna självfallet inte skall ges i avsikt att kringgå investeringsförbudet så länge de politiska förhållandena i landet motiverar en restriktiv tolkning av förbudet. Förhållandena i Sydafrika har inte förändrats. Någon interimsregering har inte bildats ännu. Det som utrikesutskottet föreslog och riksdagen antog skall alltså stå fast.

Under de senaste månaderna har regeringen emellertid godkänt ett antal dispenser åt företag som ansökt om tillstånd att skicka varuprover till Sydafrika. Ett av de mer uppseendeväckande fallen är företaget Gothia Pulp and Papers – tre ansökningar. Företaget har skickat 10 resp. 1 ton papper till Sydafrika och tagit betalt för sändningarna. Kommerskollegium avstyrkte först ansökan, men den beviljades senare av regeringen. Atlas Copco har ansökt om en generell dispens från handelsförbudet. ANC har klart uttalat att en sådan inte är önskvärd.

Hur tänker regeringen göra med Atlas Copcos ansökan? Är det demokratins eller handelsintressets röst som skall tala?

Den 12 oktober var det 500 år sedan Columbus landsteg på en ö i Västindien. Det betydde början på 500 år av kolonial utplundring och folkmord på

indianerna. Och folkmordet fortsätter än i denna dag. Amnesty International har nyligen krävt att regeringarna på den amerikanska kontinenten stoppar mord på och misshandel av ursprungsbefolkningen. "Massmord på ursprungsbefolkningen kan ha minskat i omfattning under de gångna 500 åren, men har aldrig slutat helt", heter det i Amnestys rapport med anledning av 500-årsjubileet.

Vad har regeringen gjort för att påverka regeringarna i Nord-, Syd- och Centralamerika? Kan vi förvänta oss något initiativ för indianernas mänskliga rättigheter inför Ursprungsbefolkningarnas år 1993?

Till sist: Den 18 augusti i år bombade Turkiet staden Sirnak i Kurdistan. Många människor dödades, och 20 000 av stadens 90 000 invånare flydde. Såvitt jag vet har inte den svenska regeringen eller utrikesministern sagt någonting om denna barbariska handling. Varför har den svenska regeringen tigit om dessa turkiska bombningar av Kurdistan och kurderna? Varför har utrikesministern tigit om dessa brott mot de mänskliga rättigheterna?

Anf. 142 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag kan konstatera, att om Sverige blir invalt i säkerhetsrådet sker det trots Pierre Schoris inlägg här i kammaren i dag. Jag tillbringade en vecka i New York under generalförsamlingens generaldebatt och träffade såväl generalsekreteraren som en serie utrikesministrar, med vilka jag hade samtal. Jag kan rapportera att Sveriges ställning i FN är god.

Herr talman! Världen genomgår för närvarande dramatiska förändringar och står inför stora, delvis nya utmaningar. Men låt oss inte tillåta att den optimism som väcktes av frihetens revolution i öst vänds till en ny pessimism på grund av dagens problem.

Trots bakslag och inrotade svårigheter håller vi på att bygga upp en ny ordning i världen, såsom FN-stadgan ursprungligen avsåg.

Trots ekonomisk turbulens i Västeuropa och politiska konflikter i Östeuropa håller vi på att bygga upp en ny europeisk samarbetsstruktur, som vilar på gemensamma värderingar. Gemensam säkerhet har nu blivit möjlig sedan den kommunistiska mardrömmen förflyktigats.

Utvecklingen mot fred och välstånd går på sina håll frustrerande långsamt, men för första gången sedan andra världskriget har Europas och världens folk en gemensam färdriktning. En internationell samsyn håller på att utvecklas kring principerna om demokrati och fri marknadsekonomi som förutsättningar för folkens välgång. Ett annat skäl till optimism är att erfarenheten visat att inga nationer är dömda till att fastna i en evig cykel av fattigdom, underutveckling och politiskt våld.

Åtskilliga u-länder har genomgått en anmärkningsvärd utveckling från absolut fattigdom till relativt välstånd under en mycket kort tid. Denna utveckling har möjliggjorts genom ett starkt ökat utbyte med omvärlden.

Vi har efter öst–väst-konfrontationens upphörande sett en väsentlig ökning av det internationella och regionala samarbetet. Om de regionala samarbetsmöjligheterna tillvaratas på rätt sätt blir regionens samverkan byggstenar i en global integration. Trenden går mot en öppnare värld, ekonomiskt, politiskt och kulturellt.

Detta är också huvudfåran i den europeiska utvecklingen. Trots på sina

håll svårlösta problem ser vi att såväl Väst- som Östeuropa har en gemensam färdriktning. I Västeuropa rör svårigheterna mera frågan om takten i den ekonomiska och politiska integrationen än ett ifrågasättande av det samarbete som gradvis utvecklats sedan andra världskriget. Jag tror inte att någon kan vända tillbaka denna utveckling av allt närmare samverkan, även om det finns nationalistiska nostalgiker som skulle vilja avskärma vad de ser som sin nations eller grupps exklusiva intressen.

Alla Västeuropas nationer är numera europeiserade i den bemärkelsen att vi vid sidan av vår regionala och nationella identitet har utvecklat en tredje, övergripande identitet av gemensamma intressen och gemensamma förhoppningar. För svensk del har vi hittills gjort det inom Europarådet, EFTA och ESK. Vi önskar nu fullt ut delta i det europeiska samarbetets kärna, Europeiska gemenskapen. Kanske man kan tala om en gemensam konsumentrevolution i Europa som inte bara rör ekonomi och politik utan också kultur och kommunikation.

Det är just detta som är problemet i Östeuropa i dag. På grund av det ekonomiska och politiska arvet efter kommunismen har man där ännu inte kunnat etablera en europeisk tredje identitet utöver den nationella och regionala. På många håll har man emellertid gjort stora framsteg vad gäller att skapa en livskraftig ekonomi och politisk demokrati. Polen, Ungern och Tjeckoslovakien är snart redo att fullt ut inträda i den europeiska gemenskapen.

Trots omställningens svårighetsgrad har de fria marknadsmekanismerna börjat fungera. IMF spår en tillväxt nästa år av i genomsnitt 2 % av reformekonomierna i Öst- och Centraleuropa. I Västeuropa har vi ett stort och ofrånkomligt ansvar för att underlätta reformverksamheten i öst, både genom bistånd och genom ett öppet utbyte. För svensk del tar vi huvudsakligen detta ansvar i Baltikum, där också de ekonomiska reformerna skjutit fart.

När vi nu ser tillbaka på det gångna samarbetsåret finns det anledning att särskilt peka på frihandelsavtalen med Estland, Lettland och Litauen, tillkomsten av det baltiska investeringsprogrammet, det intressanta och växande suveränitetsbiståndet, stödet till de baltiska valutorna, återbetalningen av guldet och sist men inte minst Sveriges bestämda diplomatiska stöd till de baltiska länderna när det gäller kravet på ett snabbt tillbakadragande av de f.d. sovjetiska trupperna.

I dessa reformländer kan man tala om en växande europeisk integration och växande europeisk identitet. På vissa andra håll har emellertid nationalistiska strömningar tagit överhanden. När nationalismen hävdas med våld, som i det f.d. Jugoslavien, får den inte bara lokalt förödande konsekvenser utan blir också en påfrestning för hela det europeiska samarbetssystemet.

ESK och EG har inte med politiska medel kunnat stävja inbördeskriget i Jugoslavien. Det europeiska samarbetssystemet har emellertid fungerat i så måtto att stormakterna inte dragits in i konflikten som någon parts beskyddare, som i tidigare europeisk historia. För svensk del har vi från början stött ESK:s och EG:s fredsansträngningar på Balkan.

Svenskar är verksamma som observatörer inom EG:s ram, svenskar tjänstgör i FN-styrkan Unprofor och svenskar deltar i UNHCR:s livsmedelstransporter till Sarajevo. Vi har också deltagit i, och deltar i, flera av ESK:s

missioner i området. Sverige agerar således såväl i konfliktförebyggande som konfliktlösande syfte. Vi är också en mycket aktiv part i ansträngningarna att hantera de svåra flyktingproblemen.

När vi i december övertar ordförandeskapet i den europeiska säkerhetskonferensen får vi ett ökat ansvar för att lösa och motverka konflikter i Europa och kan samtidigt spela en viktig roll i utformningen av en fungerande freds- och samarbetsordning. Om vi blir medlemmar av FN:s säkerhetsråd för nästa mandatperiod, vilket jag livligt hoppas – det avgörs i slutet av denna månad – får vi ett medansvar för säkerhetsrådets verksamhet för värnandet av fred och säkerhet i världen. Detta omfattar inte bara krishantering utan också frågor som icke-spridning av massförstörelsevapen.

Generalsekreteraren har i en av säkerhetsrådet beställd rapport, En dagordning för fred, framlagt en serie förslag som avser att utöka säkerhetsrådets fredsskapande verksamhet. Dessa förslag har i betydande utsträckning sin upprinnelse i svenska och nordiska tankar. Också vad gäller FN:s ekonomiska och sociala verksamhet har de nordiska länderna tagit initiativ för att förbättra världsorganisationens möjligheter att möta framtidens utmaningar. Under årets generalförsamling driver vi dessa frågor vidare.

På sikt kan världens problem och konflikter bara lösas genom uppkomsten av en mer samarbetsinriktad internationell miljö. I vår tid måste vi till den regionala, nationella och europeiska identiteten lägga en fjärde, global identitet. Inte minst för Sveriges del är det uppenbart att vi endast i ökad samverkan – i Europa och i världen – kan uppnå våra utrikespolitiska mål. Det gäller fred och säkerhet, ekonomi och utveckling, och sist men inte minst frågorna som gäller ekologisk överlevnad.

Låt mig också till Bertil Måbrink säga att jag tycker att det är alldeles riktigt att som han gjorde i sitt anförande betona frågorna om de mänskliga rättigheterna. Det är någonting som vi försöker göra. Konkret vill jag nämna Centralamerika, där vi är engagerade i bl.a. El Salvador, vilket Bertil Måbrink och jag har talat om tidigare. Jag har i dag haft anledning att välkomna den överenskommelse som har ingåtts i Guatemala och som innebär att ett stort antal flyktingar kommer att kunna återvända dit. Vi arbetar alltså med frågorna om de mänskliga rättigheterna.

Anf. 143 PIERRE SCHORI (s) replik:

Herr talman! Fru utrikesminister! Jag inser att utrikesministern på sistone har varit aktiv när det gäller vår kandidatur till säkerhetsrådet. Sent skall syndaren vakna däremot!

Jag var i FN strax efter det att utrikesministern varit där, och det jag kunde redovisa därifrån var just sådana uppfattningar som att det är långt mellan ord, tanke och handling, att det blir mycket av en läpparnas bekännelse om man inte ställer upp när det verkligen gäller, som i fråga om Somalia, där det gäller att säga ja till en begäran om att ställa upp och skydda transporterna av mat till svältande. Många andra länder gör det. Sverige sade nej.

Varför sade man nej, utrikesministern? Varför konsulterade man inte någon – utrikesutskott, utrikesnämnd, opposition, riksdag? Varför agerar man på det sättet? Jag kan inte komma till någon annan slutsats än att man inte ställer upp när det gäller. Det är en läpparnas bekännelse.

Samma sak när det gäller Boutros Ghalis underhandsförfrågan till Sverige om man ville ställa upp för att stärka FN:s förmåga att ingripa i konflikter för att förebygga krig. Även där säger man att man inte är intresserad och avvisar kallsinnigt detta. Varför? Och varför ingen konsultation där heller?

Anf. 144 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Som man frågar får man ofta svar. Jag tycker att det låter som om Pierre Schori hade frågat på ett visst sätt och fått svar på det sätt som han velat.

Sverige är engagerat i nio av tolv i dag pågående FN-operationer. Det tycker jag är att ställa upp. Vi ställer upp i Cambodja, vi ställer upp i Jugoslavien, vi ställer upp i de flesta av de operationer som nu är i gång.

När det gäller just Somalia hade jag möjlighet att tala med Jan Eliasson om den operationen. Kombinationen av riskfaktorer och osäkerheten i operationen som sådan gjorde att vi valde att gå den humanitära vägen i Somalia. Vi märker nu och vi märkte vid Lisbeth Palmes besök i Somalia för någon vecka sedan att den bedömning som gjordes från svenskt håll var riktig. Sverige gör en mycket stor insats den humanitära vägen.

De frågor som väckts av just fallet Somalia och möjligheterna att agera har gjort att jag i Utrikesdepartementet har tagit initiativet till en mycket tidig beredning av våra möjligheter att göra insatser i Moçambique, just därför att jag tycker att vi bör vara med, att vi bör agera. Jag tycker att fallet Somalia var ett svårt avgörande som visar att vi måste fundera över hur vi kan hjälpa i den typen av svåra situationer. I det hänseendet vill jag gärna ge Pierre Schori på hand att jag tycker att vi måste göra insatser, och jag har en mycket positiv inställning när det gäller Sveriges möjligheter att hjälpa till. Därför bereder vi redan nu den frågan när det gäller Moçambique, fastän vi inte har någon formell förfrågan från FN.

Jag tror också att Sverige med sina erfarenheter kan hjälpa FN när det gäller att göra en riktig insats i olika u-länder, t.ex. i Afrika.

Anf. 145 PIERRE SCHORI (s) replik:

Herr talman! Jag fick inget svar på frågan varför utrikesministern inte som brukligt är konsulterade opposition, riksdag, utrikesutskott och utrikesnämnd i dessa två viktiga frågor, hjärtefrågor för generalsekreteraren och hjärtefrågor för oss alla – de svältande och nödställda i Somalia.

Jag tolkar utrikesministerns svar så, att det var säkerhetsskäl som angavs från Sveriges sida när man avvisade denna förfrågan från FN:s generalsekreterare. Det betyder med andra ord att de regeringar som förklarat sig villiga att ställa upp – som den i Norge – inte tar tillräckligt ansvar för sina medborgares öden. Det är slutsatsen av den bedömningen. Var det detta som var skälet eller var skälet något annat?

Jag kan erinra om att bland de länder som självfallet har ställt upp på en sådan operation i FN:s tjänst är Österrike, Tjeckoslovakien, Finland, Marocko, Norge, Canada och Belgien. De ser inte de här problemen. Förmodligen har de också stöd i resp. riksdag när de gör detta. Men här konsulterades det inte, här ställer man inte upp, här anger man svepskäl! Jag menar att

detta egentligen är ett svek mot en fin FN-tradition, som Sverige står för. Det är inte värdigt Sverige.

Anf. 146 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Sverige ställer i allra högsta grad upp när det gäller Somalia. Sverige har Swedrelief på plats. Vi har alltså många svenskar på plats. Sverige ställer upp humanitärt vad gäller Somalia.

Det var en sammanvägning av intressen som gjorde att regeringen föredrog att fortsätta den humanitära vägen i fallet Somalia. – Så skall det sägas och så skall det tolkas.

Pierre Schori har i tidigare inlägg anfört någonting som jag skulle ha sagt om stående styrkor i FN-regi. Jag är något förvånad att Pierre Schori använde uttrycket 1 000 man – enbart Sverige har faktiskt en beredskapsstyrka på 2 000 personer som har utbildning och som vi kan vända oss till.

Tanken är inte så ny. Sverige har i detta sammanhang föregått med mycket gott exempel. Detta är självfallet en fråga som skall diskuteras. Vi vet ju precis vad som står i FN-stadgan – läs den! Detta är inte något märkligt. Däremot har det aldrig omsatts i praktiken. Alltså bör det diskuteras.

Och när man är svensk, Pierre Schori, skall man utgå från det faktum att Sverige inte har möjligt att annat än på frivillig bas ställa personal till FN:s förfogande. Det är vår utgångspunkt. Jag tycker alltid att man står starkare om man talar från den utgångspunkt man själv har. På frivillig bas kan vi ställa personal till FN:s förfogande. Andra länder kanske kan beordra militärstyrkor att ställa upp. Den möjligheten har inte vi. Låt oss alltså diskutera detta öppet och försöka göra något som är konstruktivt och bra också från FN:s synpunkt!

Andre vice talmannen anmälde att Pierre Schori anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 147 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Jag har inte alls fråntagit regeringen och utrikesministern att de tar många bra initiativ och gör många värdefulla insatser när det gäller de mänskliga rättigheterna. Det kan jag skriva under på.

Det finns dock områden som jag tycker att man bör ta upp till diskussion, där det inte finns en riktig överenstämmelse t.ex. mellan vad som sades senast i regeringsdeklarationen och det praktiska handlandet. Jag visade på en rad länder som får u-krediter, biståndspengar, men som i många fall grovt bryter mot de mänskliga rättigheterna. Det är inte acceptabelt. Jag vet inte vad utrikesministern har för uppfattning. Arbetar utrikesministern aktivt i regeringen för att det här skall upphöra?

Jag tog Tunisien som exempel. Den tunisiske utrikesministern var här på besök förra veckan. Jag refererade vad som inträffade i augusti vid massrättegångar då erkännanden enligt Amnesty var framtvingade under tortyr. Tog utrikesministern upp detta med den tunisiske utrikesministern och påpekade att det här är helt oacceptabelt ur svensk och den svenska regeringens synpunkt?

Jag ställde också en fråga om Sirnak. Jag har försökt ta reda på om rege-

ringen i augusti reagerade mot den fasansfulla terrorbombningen mot denna stad med 90 000 invånare. Många människor dödades när Turkiet på det här sättet gick in i Kurdistan och terrorbombade en civilbefolkning. Mig veterligen har inte utrikesministern eller den övriga regeringen sagt någonting om detta. Jag vet inte vad det kan bero på. Det rimmar dåligt med vad som sades förra veckan i regeringsdeklarationen om att den svenska utrikespolitiken skall vara en klar röst för mänskliga rättigheter, frihet och demokrati. Jag ställer mig helt bakom detta, men vi måste agera praktiskt och visa att vi menar allvar. Det finns enligt min uppfattning brister.

Jag vet att man i Hollands parlament har diskuterat den här bombningen av Sirnak. Man har tänkt ta upp frågan på ESK:s dagordning. Hur ställer sig utrikesministern till initiativet från det holländska parlamentet? Vi skall ju överta ordförandeskapet i ESK.

Anf. 148 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Om det kommer ett initiativ från holländsk sida, kommer det naturligtvis att beredas på sedvanligt sätt inom ESK-processen. Jag utgår ifrån att så kommer att ske.

Bertil Måbrink nämnde ett antal länder. När det t.ex. gäller Kina föll det på utrikesministerns lott att vid det senaste högnivåbesöket ta upp frågorna om de mänskliga rättigheterna och fångar i Kina. Till den kinesiske ministern överlämnade jag då en lista med namn på ett antal fångar vars öde vi bekymrar oss för.

I dag har vi haft anledning att till Cubas representant framföra vår oro över att en känd kvinnlig dissident, Elisabet Sánchez, fängslades i fredags.

Jag vill åtminstone försäkra Bertil Måbrink om att vi arbetar med dessa frågor. Det kan hända att vi någon gång missar eller icke gör vad vi borde göra. Det är en dock en mycket viktig fråga för oss. Vi har ju en särskild minister som arbetar med frågan om mänskliga rättigheter, Alf Svensson. Han förbereder nu den stora FN-konferensen om mänskliga rättigheter. Inför den konferensen kommer ett särskilt förberedande möte att äga rum i Sverige.

Detta faktum liksom naturligtvis också ordförandeskapet i ESK kommer att medföra att frågan om de mänskliga rättigheterna kommer att få ökad uppmärksamhet även i Sverige. Vårt agerande i dessa frågor kommer att lyftas fram.

Anf. 149 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Jag tackar för de senaste beskeden.

Jag vill fortfarande bita mig fast vid händelserna i Turkiet. Det är trots allt mycket märkligt att det har varit totalt tyst från svensk sida när det gäller den turkiska regimens våldshandlingar mot kurderna och Kurdistan. England, Tyskland, Holland och Schweiz har reagerat, men Sverige har varit tyst.

Det sades här tidigare att Sverige inte är som förut. Det är möjligt, och det kan finnas många faktorer som har bidragit till det här. Men det är mycket farligt. Sverige är känt i världen för att under decennier ha stått på de fattigas och förtrycktas sida och slagits för de mänskliga rättigheterna.

Turkiet ligger geografiskt inte så långt ifrån oss, men Sverige säger ändå

ingenting i den här frågan. Jag tycker att det är mycket allvarligt, och jag kan inte förstå det. Är det fråga om en tyst diplomati gentemot den turkiska regimen? Är det därför att det skulle vara effektivast som vi inte säger så mycket? Tidigare utrikesministrar sade ofta att det rör sig om tyst diplomati och därför skall vi inte säga så mycket. Om det är anledningen till att Sverige inte har sagt något om den senaste brutala handlingen mot kurderna och Kurdistan får jag väl acceptera det.

Anf. 150 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Det har inte varit helt tyst. Jag var här i går och hade en längre frågedebatt med två av denna kammares ärade ledamöter om just Turkiet, kurderna och PKK. Jag hade då stora möjligheter att i denna kammare öppet framföra den svenska regeringens syn och det faktum att vi anser att de mänskliga rättigheterna måste respekteras. Turkiet är medlem i Europarådet och ESK. Jag tror också att Turkiet för närvarande är ordförande i Europarådets ministerrråd.

Jag sade också att det faktiskt både är en stats rättighet och skyldighet att bekämpa terroristverksamhet och skydda de egna medborgarna. Denna kamp måste dock föras med demokratins och den internationella rättsordningens spelregler. Detta är det budskap vi hela tiden måste ge den turkiska regeringen.

Andre vice talmannen anmälde att Bertil Måbrink anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 151 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Vår utrikespolitik bestämmer vi själva. Så lyder en formel som riksdag och regering i många år har upprepat. Men hur skall vi i dag beskriva Sveriges utrikespolitik?

I många år var nyckelordet neutralitet. Att det inte längre duger som någon allmängiltig etikett har inte bara att göra med den stora omvälvningen i Europa, Warszawapaktens upplösning och Sveriges EG-ansökan. I själva ordet neutralitetspolitik ryms också ett drag av undflyende och inåtvändhet som blir alltmer ohållbart i den värld som nu växer fram.

Skall man välja ett enda ord för svensk utrikespolitik skulle jag snarare stanna för begreppet delaktighet. Vi ingår i en större helhet, och vi söker vår trygghet i samverkan, inte i isolering.

Vi är för det första en del av den nordiska gemenskapen. Ingenting av det som har hänt i Europa och i världspolitiken under de senaste åren gör det mindre viktigt att vidmakthålla och utveckla kontakterna med Danmark, Finland, Island och Norge.

I en vidare nordisk zon har vi också de andra länderna runt Östersjön, länder som äntligen befriats från ett halvsekels eller trekvartssekels diktatur och som nu med tusentals handikapp anträder sin långa marsch mot demokrati och marknadsekonomi.

För det andra måste vi vara en del av den europeiska familjen. Med EES-avtalet kommer vi in i stora delar av den inre marknadens regelsystem, men

först genom medlemskapet i EG får vi reella möjligheter att påverka dess framtida utveckling.

Också genom Europarådet och genom ESK, där Sverige snart övertar ordförandeklubban, kan vi fördjupa den europeiska samhörigheten.

Den tredje gemenskapen är Förenta nationerna. Sverige driver nu som tidigare en utrikespolitik med global identitet, och jag är mycket nöjd över att höra också utrikesministern uttala de orden. Det är en utrikespolitik som bygger på solidaritet och aktiv samverkan med de fattiga länderna i världen.

Från Folkpartiets utgångspunkter är det mycket beklagligt och sorgligt att enprocentsmålet i fråga om biståndet tillfälligt har fått överges. Det skall emellertid inte hindra oss från att aktivt verka för demokrati och utveckling i fråga om mänskliga rättigheter i Asien, Afrika och Latinamerika, och kan vi tillsammans med andra föra Uruguayrundan till ett framgångsrikt slut, så kan det gagna de fattiga folken väl så mycket som hela i-världens samlade bistånd.

I begreppet delaktighet ligger både en ödesgemenskap och en handlingsgemenskap.

Ödesgemenskapen är vår nakna utsatthet för allt det som händer i omvärlden, vårt beroende av världskonjunkturens svängningar, vår exponering för regionala och globala miljöhot liksom återverkningarna av krig och konflikter nära och fjärran.

Handlingsgemenskapen är vår chans att tillsammans med andra bemästra och betvinga alla dessa olika hot, att inte bara underkasta oss allt det som sköljer över våra gränser utan i stället välja handling framför resignation.

Det här kräver en aktiv utrikespolitik. Det kräver djärvhet, och det kräver öppenhet för nya former av samverkan. Den nationella inkröktheten är inte längre något alternativ, den är inget värn för vår suveränitet, utan den undergräver i stället vår frihet och vårt självbestämmande.

Låt mig ge ett enda exempel på isolationismens omöjlighet. I det forna Jugoslavien rasar i dag en ohygglig konflikt, där medeltida mentaliteter och hypermodern vapenteknologi har lett till massakrer och massflykt. Något har FN, EG och olika hjälporganisationer kunnat uträtta för att lindra nöden, men långt ifrån tillräckligt.

Den lärdom som måste dras av den jugoslaviska tragedin är att långt större resurser och effektivare internationella mekanismer måste finnas till hands för att hämma etiska konflikter. Det gamla mönstret går nämligen igen. I ekonomiska kriser blommar den aggressiva nationalismen åter upp med alla dess vedervärdiga uttrycksformer. Bara i ruinerna efter Sovjetimperiet och dess lydstater finns i dag minst ett dussintal konflikthärdar som lätt kan flamma upp, och går vi utanför Europas gränser är motsättningarna ännu större.

Det här visar på en huvuduppgift under de kommande åren, inte bara för svensk utrikespolitik utan också för hela världssamfundet och dess olika politiska organisationer. Minoriteternas ställning måste stärkas. Skall gränserna i Europa bestå – som Helsingforsstadgan föreskriver – är det alldeles ofrånkomligt att etniska motsättningar förebyggs genom vidsyn och generositet.

Låt mig allra sist, herr talman, något kommentera meningsutbytet mellan

Pierre Schori och utrikesministern. Jag delar Pierre Schoris grundvärdering att vi nog i framtiden kommer att behöva ingripa mera med vapenmakt inom ramen för internationella aktioner. Vi måste ha en beredskap att också på det viset delta i ansträngningar att skapa fred i världen. Utifrån den grundsynen kan jag instämma i det som Pierre Schori här sade.

Jag har emellertid uppfattat att oppositionen mot den linjen kommer från många håll, dock inte i särskilt hög grad från regeringen utan snarare från delar av Pierre Schoris eget parti. När Pierre Schori beskyller utrikesministern för något slags mjäkig pacifism har jag faktiskt litet svårt att följa med. Jag tror kanske att behovet av konsultationer är större inom socialdemokratin än mellan socialdemokratin och regeringen.

Anf. 152 PIERRE SCHORI (s) replik:

Herr talman! Jag kan klart deklarera för Daniel Tarschys, vars anförande jag tyckte var mycket sympatiskt och bra, att om denna förfrågan från FN:s generalsekreterare hade kommit till en socialdemokratisk regering med nuvarande möjliga uppsättning – dvs. med Ingvar Carlsson, osv. – skulle vi ha besvarat den på ett helt annorlunda sätt. Vi skulle i positiv anda ha studerat denna fråga.

Låt mig också lämna en sakupplysning. Utrikesministern sade att hon hade agerat för en kvinnlig dissident på Cuba, Elisabet Sánchez. Personen i fråga är en vän och partikamrat till mig. Det är en man som heter Elisardo Sánchez och som också jag har agerat för. Jag vill göra den tillrättavisningen för personer som inte är så bekanta med förhållandena på Cuba. Jag vill också meddela att han nu är släppt.

Anf. 153 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Den väsentliga frågan är ju: Hur skall vi framdeles kunna hjälpa i konflikter av olika slag? Jag tror att vi måste inrikta oss på att de internationella organisationerna, FN och ESK, i större utsträckning än tidigare kommer att behöva hjälp och insatser från de olika medlemsstaterna. Vi måste bygga upp en beredskap för att både kunna ge humanitärt bistånd och, när så erfordras, också bidra med militära styrkor för att skydda freden, för att skydda hjälpinsatserna och för att i vissa lägen kanske också gripa in militärt för att hindra blodiga konflikter som annars kan urarta till ännu större katastrofer.

Det är viktigt att den här grundläggande enigheten om det stora registret finns i vårt land, att vi är beredda till olika typer av insatser. Sedan kan man alltid i den ena konflikten eller den andra diskutera vilken som är den rätta avvägningen, och jag har förstått att det på den punkten föreligger en oenighet.

Det viktiga är ändå att vi har en grundläggande gemensam värdering om att vi i framtiden måste vara beredda till olika typer av internationella insatser för att stärka freden och för att bistå människor som lider nöd.

Anf. 154 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det är klart att den dramatiska utveckling som vi fortfarande ser i Europa och de stora förändringar som sker utgör en väldigt stor utma-

ning också för den svenska utrikespolitiken. Vi har tillsammans med andra ett ansvar för att stödja de öst- och centraleuropeiska länderna, de nya demokratierna, i deras arbete på att komma till rätta med sina ekonomiska och ekologiska problem, att säkerställa demokratin där och att stödja dem i deras strävan att komma in i en vidare europeisk gemenskap.

Vi är också angelägna om att själva, som utrikesministern uttryckte det, komma in i det europeiska samarbetets kärna, och det finns i riksdagen en bred majoritet som ställer sig bakom vår strävan efter medlemskap i EG.

Samtidigt innebär naturligtvis den förhandlingsprocess som vi står inför att det ställs stora krav på vår förmåga att också ta vara på våra egna intressen. Vi vill in i samarbetet därför att vi ser att det finns en lång rad problem som kräver internationella, gemensamma lösningar, inte minst på ett europeiskt plan. Det gäller miljöfrågor, det gäller ekonomiska frågor, och det gäller europeiska sociala problem. Men det hänger på oss själva att vi också går in i samarbetet på ett självmedvetet sätt och ser till dels att vi tar vara på egna intressen, dels att vi är beredda att aktivt påverka den europeiska utvecklingen. Det kan röra sig om tillämpningen av EG-lagstiftningen i Sverige på olika områden, det handlar om vår vilja att själva kunna kontrollera vår säkerhetspolitik också i framtiden, osv.

Det är också viktigt att vi inte låter det europeiska engagemanget, som upptar oss så pass mycket, gå ut över vårt engagemang för tredje världen.

Ibland har ju anklagelser riktats mot regeringen och mot Sverige – liksom mot andra länder – om att vi börjar bli så upptagna av europeiska problem att vi glömmer det faktum att de verkligt stora globala problemen fortfarande ligger utanför Europa. Det har förekommit uppgifter om att vi i Sverige i FN har varit så angelägna om att samordna våra ställningstaganden med EG:s att vi har släppt en del av vårt traditionella stöd för tredje världens intressen. Jag förutsätter att det är en felaktig bild.

När vi talar om en europeisk identitet i vår utrikespolitik måste det ju vara fråga om att vi ser det europeiska samarbetet som ett sätt att främja våra utrikespolitiska mål, som i hög grad är av global art – inte om att vi ägnar oss åt någon typ av självutplåning.

De verkligt stora problemen är de globala problemen. Det bästa sättet att häva den djupa lågkonjunktur som drabbar Sverige likaväl som andra industriländer är kanske att främja den ekonomiska utvecklingen i tredje världens länder och i Östeuropa. Genom investeringar där och genom att öka de ländernas möjligheter att möta den efterfrågan och tillfredsställa de behov som finns blir det fler beställningar till svensk industri. Det blir fler jobb i Sverige. Motsvarande gäller naturligtvis för andra industriländer.

Det skulle alltså behövas en samordnad internationell ansträngning för att stimulera världsekonomin just genom att stimulera den ekonomiska utvecklingen i Östeuropa och i tredje världen på ett helt annat sätt än som i dag sker.

Det här är naturligtvis inte något som ett enskilt land som Sverige kan göra ensamt, utan det förutsätter att vi kan göra arbetet tillsammans. Det kanske illustrerar det faktum att de stora problemen kräver samlade internationella lösningar snarare än enskilda nationella initiativ.

Vi borde alltså kunna föra en ännu aktivare politik i syfte att få med oss

flera länder när det gäller den här typen av insatser. Det är klart att vårt eget ställningstagande, som riksdagen så småningom kommer att få göra – dvs. att temporärt skära ned biståndet och gå ifrån enprocentsmålet – kanske inte är den mest lyckade signalen i en sådan strävan. Men det är viktigt att vi också markerar vår vilja att, så snart möjligheter ges, återställa biståndets ambitionsnivå för svenskt vidkommande, samtidigt som vi försöker få med oss andra på samma område.

Trots den vikt alla europeiska frågor tillmäts är det viktigt att vi verkligen behåller den globala identitet i vår utrikespolitik som utrikesministern talade om.

Anf. 155 MARGARETA VIKLUND (kds):

Herr talman! När kristdemokraten Robert Schuman i sin deklaration från den 9 maj 1950 lade grunden till den europeiska gemenskapen var freden det främsta målet. Nationalism och misstro mellan Europas folk skulle försvinna genom en ekonomisk och politisk integration.

Denna integrations- och samarbetsprocess i Europa har från första början byggts på respekt för etiska värden, europeisk kulturell mångfald, demokrati, mänskliga rättigheter och marknadsekonomi. Under de senaste 40 åren har den europeiska gemenskapen i enlighet med de ursprungliga planerna varit en väl fungerande modell för försoning och välstånd. Efter hand som de interna spänningarna lättat har solidaritet och ansvarskänsla mer och mer riktats mot omvärlden för att möta större utmaningar. I sammanhanget kan nämnas skapandet av en europeisk utvecklingsbank för hjälp till Östeuropa.

Berlinmurens fall, den tyska återföreningen och nedmonteringen av det sovjetiska väldet har angivit början till en ny epok för Europa. Östeuropas nyvunna frihet och demokratisering är en företeelse som den fria världen länge har väntat på och nu välkomnar, även om vi inte riktigt anade hur illa ställt det var bakom alla neddragna ridåer.

Men denna nya situation innebär stora och *nya* risker. Det massiva hot för Västeuropa som Sovjet och satellitstaterna stod för har ersatts av en mängd mindre säkerhetsproblem. Exempelvis de regionala och etniska motsättningarna, den svåra övergången från diktatur till demokrati, omställningen från kommandoekonomi till marknadsekonomi samt kontrollen och nedmonteringen av de sovjetiska kärnvapnen skapar instabilitet och osäkerhet.

Även andra händelser i vår omvärld skapar spänningar. Jag tänker bl.a. på den tyska integrationsprocessen men också på nedgången i världsekonomin.

Som en konsekvens av den oro som präglar vår omvärld dyker, som vi har sett, nationalistiska krafter och främlingsfientlighet upp i Östeuropa men också till viss del i det rika Västeuropa. För att motverka de mörka krafterna finns det egentligen bara en väg att gå, nämligen den som Europas fäder stakade ut. Den vägen började med insikten om att inget europeiskt land ensamt kan möta de utmaningar mot säkerhet och trygghet som vårt europeiska närområde ställs inför. Endast enade och eniga om principerna, dvs. med konsensus, kan vi hålla emot och bromsa de totalitära krafterna.

Vi kristdemokrater är övertygade om att en integrerad och stark europeisk gemenskap kan dels utgöra den stabiliserande faktor som den euro-

peiska kontinenten så väl behöver, dels fungera som en inspirationskälla för de nyvunna demokratierna. Öststaterna behöver inspiration och förebilder för sin uppbyggnad av demokratin, för framlyftande av mänskliga rättigheter och i arbetet för marknadsekonomi och fri konkurrens. Även friheten behöver ha förebilder. Den europeiska gemenskapen kan och bör med hjälp av sina demokratiska institutioner spela en nyckelroll i den omvandlingsprocess som präglar hela Europa. Vad som behövs för att kunna spela den här rollen kan sammanfattas i tre punkter:

För det första måste man fördjupa den konsensus som är själva grunden för Gemenskapen. Det innebär, som vi ser det, att man ständigt måste förvissa sig om att det inte råder något tvivel om etiska värden, demokratiska värderingar och en *social* marknadsekonomi.

För det andra krävs det, för att de demokratiska krafterna skall få nödvändig tyngd, att man på sikt går från ett vanligt utrikespolitiskt samarbete till en till stora delar gemensam utrikespolitik med gemensamma ståndpunkter. Detta är en naturlig process i ett arbete i gemenskap.

För det tredje måste Gemenskapen sträva efter att aldrig någonsin bli en sammanslutning av rika industrinationer. I stället måste den fördjupa sin solidaritet och hjälp till utveckling. Ett av målen med den europeiska gemenskapen måste vara att solidariskt bistå sämre lottade länder i och utanför Gemenskapen.

Vi kristdemokrater anser att det är angeläget att Sverige deltar i den europeiska gemenskapen. Ett fördjupat ekonomiskt och monetärt samarbete samt ett utrikes- och säkerhetspolitiskt samarbete skapar stabilitet för medlemsländerna men också för hela den europeiska kontinenten. Gränsen för vad Kristdemokratiska samhällspartiet för närvarande kan acceptera i det samarbetet är att Sveriges militära alliansfrihet skall stå fast. Däremot är vi inte negativa till att i framtiden eventuellt diskutera den frågan.

Grunden för riksdagens alla ställningstaganden om den framtida säkerhets- och försvarspolitiken måste vara Sveriges säkerhet.

Herr talman! Kds har en utmejslad etisk profil, som avtecknar sig skarpt mot det mörker som jag tycker i dag sveper över debatten om människovärdet. I vårt land handlar det för närvarande om vår syn på invandrare och flyktingar. I f.d. Jugoslavien och i Somalia handlar det om att också människor som inte bär vapen och därför inte kan försvara sig har rätt att leva.

I många länder i Latinamerika handlar det om att uppfylla, förverkliga, de avtal man ingått och som har sin grund i demokrati och mänskliga rättigheter. I Thailand och många andra länder handlar det om respekt för barnen som individer och om att inte utnyttja deras utsatta läge genom att köpa deras kroppar. Den starkes självpåtagna rätt att sätta sig till herre över människovärdet måste brytas.

Herr talman! Genom ett ökat engagemang i både Europa och den övriga världen finns också möjlighet att påverka det demokratiska skeendet och att arbeta för mänskliga rättigheter, konsensus och fred.

Anf. 156 JAN ANDERSSON (s):

Herr talman! I förra årets regeringsförklaring framhölls det som en viktig målsättning att regeringen ville förbättra vår välfärd och den sociala omsorgen genom en valfrihetsrevolution i välfärdspolitiken och genom särskilda insatser för de sämst ställda.

I årets regeringsförklaring står det att på detta område och på tre andra områden har framsteg gjorts, även om mycket återstår att göra.

Är detta med sanningen överensstämmande? Är det så att de äldre personer som bor i det privata servicehuset i Stockholm och som inte ens får elementära rättigheter tillgodosedda, t.ex. att få duscha, upplever detta som en välfärdsrevolution?

Är det en valfrihetsrevolution för de barnfamiljer i min egen hemkommun, Helsingborg, som utan att tillfrågas fått sitt daghem privatiserat – bara för privatiserandets egen skull – och som förvägras rätten till barnomsorg, om barnet är under 18 månader och de inte uppfyller socialtjänstlagens krav?

Är det en valfrihetsrevolution för alla de människor som på grund av arbetslöshet tvingas leva på socialbidrag? Många av dessa människor lever i kommuner som sänkt socialbidragen till nivåer som ligger långt under den nivå som våra sämst ställda pensionärer har.

Nej, talet om välfärdsrevolution är naturligtvis inte sant. För vissa enskilda människor kan det vara sant, men för majoriteten av Sveriges befolkning har regeringsskiftet inneburit en försämrad välfärdspolitik. Jag lägger inte hela skulden för det på den borgerliga regeringen. Jag vet fuller väl att vi har en ekonomisk situation som gör att alla områden i vårt välfärdssamhälle måste ses över. Det påverkar naturligtvis vår välfärdspolitik.

Det som måste klinga väldigt falskt i öronen på dem som bor på det privata servicehuset i Stockholm, på socialbidragstagarna eller på dem som inte får den barnomsorg de vill ha på grund av att barnen är för små, det är de stora orden. Jag skulle önska att man vore litet mer ödmjuk i sin framtoning, att man var något mindre dogmatisk och litet mer samarbetsvillig. Jag tror nämligen att det finns en stor samsyn, åtminstone mellan mitt parti och mittenpartierna, om grunderna i välfärdspolitiken. Det borde finnas förutsättningar för att man, även i ekonomiskt svåra situationer, ägnar sig något mindre åt dogmatik och mer åt att värna det som är grunden i den svenska välfärdspolitiken.

Jag skall inte måla allt i svart. Jag tycker t.ex. att det är bra att man nu har låst in frågan om vårdnadsbidrag i en byrålåda, och jag hoppas att man slänger nyckeln i en papperskorg och inte letar upp den igen. Vårdnadsbidraget har inte bara ekonomiska aspekter – även om det hade varit vansinnigt att genomföra det i den här ekonomiska situationen.

Vi i Sverige är bra på många områden av välfärdspolitiken, men särskilt bra är vi när det gäller familjepolitiken. Det är en familjepolitik, som bygger på ett väl tilltaget barnbidrag, på rätt till barnomsorg och på föräldraförsäkringen och som gör det möjligt för föräldrarna att kombinera förvärvsarbete med föräldraskap på ett sätt som egentligen inte är möjligt i något annat

land. Skall man göra förbättringar i familjepolitiken, så måste det ske genom en utveckling av den familjepolitik som vi redan har. Ett vårdnadsbidrag ger ingen frihet att välja att stanna hemma. Hur skulle en ensamstående förälder eller en förälder i en låginkomsttagarfamilj kunna stanna hemma med hjälp av ett vårdnadsbidrag? Vårdnadsbidraget ger inte någon valfrihet för alla att stanna hemma hos sina barn. Däremot ger föräldraförsäkringen en sådan valfrihet, eftersom denna bygger på inkomstbortfallsprincipen.

Ytterligare en sak som jag tycker skall hälsas med tillfredsställelse är att handikappreformen trots de krisuppgörelser som har träffats ligger fast. Det tillsattes en utredning av Bengt Lindqvist som jag själv kom att tillhöra. Det fanns i den utredningen och finns även i övrigt en samsyn om behovet av en handikappreform. Framför allt skall insatserna riktas till dem som har de allra svåraste funktionshindren.

Detta och t.ex. åtgärderna på arbetsmarknadspolitikens område ger krisuppgörelserna en fördelningspolitisk profil.

Det får dock inte stanna vid detta. Handdikappfrågorna är flera, och gruppen handikappade är betydligt mycket större än den grupp som nu gynnas av den här reformen, även om den har de allra största behoven. I ytterligare ett betänkande tas frågan om de generella insatserna upp. Man måste alltså gå vidare och utveckla handikappolitiken, trots att förslag nu läggs fram om denna angelägna reform.

Anf. 157 JOHAN BROHULT (nyd):

Herr talman, ärade riksdagsledamöter! Jag har ställt upp i debatten för att säga några ord om husläkarsystemet.

Socialdepartementet har framlagt ett förslag om ett svenskt husläkarsystem. Detta förslag har varit på remiss hos många instanser. Socialdepartementets avsikt är nu att lägga fram en proposition i ärendet i höst.

Många av remissinstanserna har varit negativa. Dessutom är en majoritet av läkarkåren och av sjuksköterskekåren av olika skäl emot förslaget. Jag skall här framföra några av dessa skäl.

Jag tycker att det är något anmärkningsvärt att vissa landsting beslutat att införa systemet trots att förslaget ännu inte har nått riksdagen och vi här i kammaren inte haft tillfälle att säga vad vi tycker om det.

Husläkarsystemet bygger på en romantisk, vacker föreställning om att läkaren utgör Guds förlängda arm, som alltid vet bäst och som kan förmedla vård. Patienten kan tryggt överlämna sig till doktorn. Man föreställer sig en doktor Finley.

Men tyvärr är vi inte så bra doktorer. De moderna medicinska behandlingsmetoderna kräver att man utnyttjar alla remissinstanser på ett effektivt sätt. Detta är en modell som vuxit fram i Sverige. Det är en bra modell, och jag kan inte se något skäl att ändra på den.

I Holland och Tyskland har man ett husläkarsystem, och patienterna uppskattar detta system. Här finns emellertid den avgörande skillnaden att vårdpengen tillhör patienten och inte landstingen. Man skiljer rollen som finansiär från rollen som producent. Detta är mycket viktigt. Om man avskaffar Dagmarreformen och inför fri etablering, anser vi att ett husläkarsystem skulle vara alldeles utmärkt.

Bo Könberg har i en del intervjuer sagt att Socialdemokraterna och Ny demokrati angriper husläkarreformen från olika håll. Därför blir den logiska men outtalade uppfattningen att sanningen ligger i den politiska mitten – förlåt, den politiska makten – och att frågan därför inte behöver diskuteras. Jag vill nu framföra en del synpunkter som jag tror delas av alla, oavsett partitillhörighet.

Man önskar åstadkomma läkarkontinuitet och tillgänglighet för sjukvården. Dessa fina syften är emellertid i stor utsträckning redan tillgodosedda genom dagens distriktsläkarsystem och vårdcentralerna. Därför är detta förslag något av att slå in öppna dörrar.

Vårt fina distriktsläkarsystem och våra vårdcentraler är föremål för studiebesök från utlandet. Man kommer hit för att studera vad vi kan åstadkomma i primärvården.

Detta fina system behöver inte brytas sönder och ersättas med ett husläkarsystem.

Framför allt imponerar det fina teamarbetet mellan olika yrkeskategorier med ett gemensamt vårdansvar. I många länder där man har etablerat ett husläkarsystem är man alltså ändå inte nöjd, utan man kommer till oss för att titta på vår utmärkta primärvård.

Vad innebär då husläkarsystemet? Jo, det innebär en hel del restriktioner. Man får inte byta läkare förrän efter ett halvår. Ingen får vara husläkare på deltid. Själv är jag husläkare på en tiondelstid, eftersom jag inte blir av med mina patienter – de uppsöker mig vare sig jag vill det eller inte. Jag tycker också att det skall vara på det sättet.

Varför skall man inte få välja en specialist som husläkare? Varför skall en kvinna inte få ha en gynekolog som husläkare om hon har problem men familjen i övrigt är frisk, bortsett från en del förkylningar som man alltid kan hantera?

Varför kan inte en företagsläkare få vara husläkare? En företagsläkare har god kontakt med dem som arbetar i företaget och kan få de anställda att lyssna på råd om förebyggande åtgärder mot t.ex. arbetsskador.

Varför skall alla medborgare tvingas in i systemet? Varför skall man betala 300 kr för att få en remiss till en specialist som man ändå vet att man skall gå till? Detta tycker jag är överförmynderi. Bo Könberg får ursäkta dessa brutala ord.

Slutligen några ord om ekonomi. Det finns i dagens situation all anledning att tala om ekonomi. Fyra stycken oberoende utredningar har visat att det föreslagna husläkarsystemet kommer att kosta ungefär fyra miljarder kronor mer än det nuvarande systemet. Nu ser Bo Könberg bekymrad ut. Jag skall med glädje lyssna på förklaringen.

Jag har jämfört husläkarsystemet, med listningen av patienter, med vad det kostar om man skulle gå till specialistläkare. Då kom jag fram till faktor 2, dvs. 8 miljarder i stället för 4 miljarder. Jag har också tagit del av specialistläkarnas utredning. De hamnar i faktor 1,9 i stället för 2,0, som jag gjorde. Gunnar Birke har gjort en utredning och kommer fram till ungefär samma resultat. Privatläkarföreningen har kommit fram till 7 miljarder. Det kanske inte var så konstigt att de hamnade litet högre. I alla fall finns det en del ekonmiska faktorer att ta hänsyn till.

Jag skulle föreslå att Bo Könberg tar med sig det här förslaget tillbaka till Socialdepartementet och arbetar vidare på det, även med tanke på den ekonomiska konsekvensen.

Anf. 158 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! I dag fick vi ett pressmeddelande om vad vår socialminister Bengt Westerberg har för sig. Han är i New York och talar om att en bra familjepolitik stödjer barnen och bidrar till jämställdheten mellan kvinnor och män. Det tycker jag är ett bra uttalande, och jag tror att alla instämmer i det.

Jag tycker också att Bengt Westerberg själv och Folkpartiet i många avseenden aktivt arbetat för detta. Jag tänker exempelvis på förslaget om barnombudsman, förslaget om barnomsorgslag, dvs. att alla skulle ha rätt till barnomsorg, jag tänker på att man drivit på om handikapputredningen och att man i den här vändan ser till att vi inte får ett vårdnadsbidrag.

Men när jag läser det här uttalandet undrar jag också en del över vad regeringen som helhet faktiskt gör, eller rättare sagt inte gör, i olika sammanhang för att förbättra barnens situation i vårt land. Bengt Westerberg har i pressmeddelandet nämnt föräldraförsäkringen och hur stor andel pappor som tar ut föräldraledighet. Det har alltså varit en oerhört marginell utveckling: 0,5 % av papporna beräknat på andelen dagar, trots att regeringen lagt ned miljoner på pappakampanj. Då kanske det är dags att börja fundera över andra sätt att öka pappornas andel av föräldraledigheten.

I både krispaket och regeringsförklaring saknar jag kvinnors och barns perspektiv på dessa frågor. Hur pass angelägna är reformer eller besparingar för de grupperna? Det jag reagerar mot är självfallet att en karensdag slår hårt mot lågavlönade kvinnor, och av dem är det många som har barn. Jag ser också hur frågan om två semesterdagar naturligtvis slår väldigt hårt mot lågavlönade, men särskilt mot barn vars föräldrar är lågavlönade och inte har någon avtalsenlig semester. Vi har också problemet att barnbidraget inte ökar. Det hör till den del av krispaketet som många barn som jag träffar på i min omgivning verkligen har klart för sig och beklagar.

I regeringsförklaringen, som jag tycker inte har fått alltför stor uppmärksamhet, står det att kommunerna får ett större ansvar för utformningen av välfärdspolitiken. Det står också att kvinnors möjlighet att starta eget kommer att öka med regeringens insatser.

Då undrar jag om regeringen har tittat närmare på hur verkligheten ser ut. Vi vet att de allra flesta kommuner i dag befinner sig i kris och att arbetslösheten ökar katastrofalt bland just offentliganställda kvinnor. Det är kanske inte att få gå ut och starta eget som de mest längtar efter, utan att få fortsätta ett jobb som de tycker är meningsfullt och som behövs.

Jag undrar också vad biträdande socialminister Bo Könberg anser om Barnlobbyn, som har bedrivit ett mycket bra arbete för att fästa uppmärksamheten på hur nedskärningen i vårt land drabbar just barn. Det finns många exempel på stängda lekplatser, bibliotek och minskad barnkultur, men också på en försämrad barnomsorg. Olika företrädare för Folkpartiet, exempelvis biträdande socialborgarrådet i Stockholm, har gått ut och talat

om kravmaskiner, att det enbart är personalintressen osv. Jag hoppas att Bo Könberg kan dementera den uppfattningen.

Jag var häromdagen ute i Haninge, som är en mycket drabbad kommun. Det var SKTF som hade tagit ett i mina ögon mycket bra initiativ och bjudit in samtliga riksdagsledamöter att besöka någon kommun och att besöka en fackklubb. De jag träffade där som jobbade med barn och ungdomar var uteslutande kvinnor. De kvinnorna var naturligtvis oroade över sina jobb. Men de hade jobbat så länge att det inte var det främsta skälet till deras oro. Det var hur det program som redan fanns för besparing i Haninge drabbar just barnen och ungdomarna. Det var två fritidsgårdar som skulle läggas ned. Det var bibliotek som skulle stängas. Det var utmärkta barnprogram som skulle skäras ned väldigt kraftigt, medan de tekniska förvaltningarna inte alls hade samma sparkrav på sig.

Jag undrar vad som händer när statsbidragen nu blir ännu lägre för kommuner som Haninge. Vi vet att de besparingar som redan är på gång där kommer att accelereras.

I regeringsförklaringen talar man om det minskade budgetunderskottet, hur viktigt det är att inte öka på det ytterligare utan minska det. Jag vill verkligen understryka att jag tycker att det är ett riktigt resonemang, om man vill anlägga ett barnperspektiv.

I en intressant artikel i Svenska Dagbladet häromdagen talas det om den offentliga generationsskulden, om hur våra barn kommer att få betala i framtiden om inte konsumtionen minskar i dag. Räntorna uppgår i dag till 60 miljarder för svenska skattebetalare. Jag tycker alltså att det är riktigt av regeringen att minska budgetunderskottet. Men jag tror att det går att göra det på ett helt annat sätt än regeringen gör i dag.

Det går att omfördela inom statsbudgeten mellan försvar och sociala verksamheter. Det går att inom sjukförsäkringen minska för dem som har mest i dag och att öka för dem som har mindre. Det går att se till att man på olika sätt fördelar bördorna.

Man talar i regeringsförklaringen om att varje människa är unik och om den svages rätt till trygghet och integritet. Jag undrar hur det stämmer med verkligheten, med starkt ökade socialbidrag. Första och andra kvartalet har de ökat med över 20 %. Hur uppfattar de människor som i dag tvingas att söka socialbidrag, och som ibland inte ens vill söka av rädsla för förnedring, talet om ökat människovärde?

Anf. 159 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman, riksdagsledamöter! När jag stod i den här talarstolen i den förra allmänpolitiska debatten för ungefär åtta månader sedan, visste jag lika litet som någon annan att just det året skulle föra med sig stora ekonomiska uppgörelser mellan regeringen och Socialdemokraterna.

Huvudtalare från oppositionen var då Birgitta Dahl och Doris Håvik. Det framgick inte riktigt av deras inlägg den gången att det skulle bli i samverkan med Socialdemokraterna som regeringen skulle föreslå att en karensdag införs i sjukförsäkringen, att besparingar genomförs i pensionssystemet och flera andra svåra beslut.

Det är inte särskilt konstigt att det inte märktes den gången. Socialdemo-

kraterna hade gått till val på tron på en snar ekonomisk förbättring och på att vändpunkten var nära.

Nu vet vi att denna ekonomiska vändpunkt ligger ännu en bit framför oss. För att Sverige skall kunna dra nytta av en internationell konjunkturuppgång, när den nu kommer, krävs det att vi innan dess har tagit itu med våra inhemska problem, bl.a. det stora strukturella budgetunderskottet.

Att förslag som just syftar till att ta itu med detta samlar en stor majoritet i riksdagen betraktar jag som ett starkt belägg för att Sverige har ett väl fungerande politiskt system samt att såväl regering som opposition – då tänker jag på den socialdemokratiska – numera drivs av verklighetens krav mer än av prestige. Inte minst är den socialdemokratiska oppositionen värd beröm för detta.

De besparingar som ligger i krisuppgörelsen är i stort välavvägda. Stora besparingar är så utformade att de får delas av många människor, samtidigt som svaga grupper skyddas. Det är den huvudprincip som är mest lämpad även för eventuella framtida besparingar som kan komma att bli nödvändiga.

Av de föregående talarna i dagens debatt har inte minst Eva Zetterberg kommit in på de problem och de brister som har att göra med den svåra ekonomiska situationen. Dock har jag knappast uppfattat av hennes inlägg att det finns speciellt mycket realism i hennes funderingar om hur man skall komma till rätta med det stora budgetunderskottet på ett sätt som egentligen inte drabbar någon.

De frågor som det finns anledning att ta upp i den här debatten sammanfaller i övrigt till stor del med dem jag tog upp i den allmänpolitiska debatten i våras. Låt mig börja med några ord om socialförsäkringen.

Arbetsskadeförsäkringen har under de senaste åren varit skolexemplet vad gäller systemfel i socialförsäkringen. Nästan alla som direkt arbetar med arbetsskadeförsäkringen intygar att den hämmar en arbetsskadad persons ambitioner att låta sig rehabiliteras för att därmed snabbt återkomma till arbetet. Samtidigt kostar den orimliga summor för samhället och ytterst för medborgarna, pengar som sannerligen kunde användas på bättre sätt. Just nu är det samlade underskottet i arbetsskadefonden drygt 24 miljarder kronor.

En del åtgärder har vidtagits för att minska detta. Det kommer att innebära att ökningstakten minskar något. Men enligt prognoserna kommer, om ingenting ytterligare görs, det ackumulerade underskottet i arbetsskadefonden att om ca sju år ha stigit till närmare 50 miljarder kronor, vilket förstås inte är en acceptabel kostnad.

Detta inses av fler och fler. Jag noterar att man i Aftonbladets huvudledare i söndags sammanfattade den här frågan på följande sätt: "Vid det här laget är väl alla ense om att arbetsskadeförsäkringen bör läggas om så att den stämmer överens med den proklamerade arbetslinjen."

Ett annat stort och viktigt område är det svenska pensionssystemet. Den arbetsgrupp som sedan december behandlar frågan om ett förbättrat pensionssystem lade för sex veckor sedan fram sin första rapport. I den beskrevs ingående de problem som finns i dagens system samt principerna för hur

dessa kan lösas och redogjordes för hur ett pensionssystem efter dessa nya riktlinjer skulle kunna se ut.

Syftet var att stimulera den allmänna debatten. Hittills kan man konstatera att de flesta inlägg har vitsordat de grundtankar som finns inom pensionsarbetsgruppen. Det är bra, eftersom det borde skapa förutsättningar för att snabbt gå vidare.

Sedan den förra allmänpolitiska debatten har Socialdepartementet lagt fram en promemoria rörande husläkare. Under sommaren har promemorian varit ute på remiss, och resultatet är ett brett instämmande i husläkartanken men med en hel del invändningar gällande utformningen. Flera av dessa invändningar är motstridande och därmed naturligtvis svåra att tillgodose. Många av invändningarna är dock värdefulla och kommer att beaktas i den proposition som kommer under hösten.

Min utgångspunkt har varit och är att sjukvården i vårt land inte bör centralstyras. Den långt gångna regionala självstyrelsen vad gäller sjukvården bör bevaras, och det som kan bli föremål för nationella regler rör patientens och vårdgivarens rättigheter. Sedan bör det vara möjligt att ute i landstingen och i de landstingsfria kommunerna inom de nationella ramarna utforma den goda sjukvården.

En fråga där det framförts synpunkter från många håll gäller att man inte borde ha några nationella regler rörande patientavgifterna. Dessa borde kunna variera mellan landstingen. Andra remissinstanser har påpekat att det borde vara samma patientavgift hos barnläkaren och gynekologen som hos allmänläkaren. Dessa två åsikter är litet knepiga att förena.

När departementet nu förbereder propositionen försöker vi på olika sätt tillgodose många av de synpunkter som inkommit. Jag har i min tidigare roll som landstingspolitiker arbetat aktivt för att stödja distriktssköterskornas möjligheter att sköta sitt arbete. Det är värdefullt att man ute i landstingen fortsätter att slå vakt om detta. Däremot är det mycket tveksamt om vi skall anta tvingande regler för personalsammansättning eller om formerna för samverkan inom primärvården skall utarbetas av Socialdepartementet vid Tegelbacken eller antas av riksdagen på Helgeandsholmen.

Den allra bästa reklamen för husläkarreformen är de ställen där husläkare redan finns, såväl i Sverige som utomlands. Jag känner inte till någon sådan plats där man överväger att gå ifrån de fördelar som ligger i att varje medborgare har möjlighet till en långsiktig och fast läkarkontakt. Trots de studiebesök som enligt Johan Brohult äger rum i Sverige, har inget av de länder som har husläkare några andra planer än att bibehålla kärnan i husläkartanken, även om de kan inspireras av mycket som görs på annat håll, bl.a. i Sverige.

I Norge planeras försöksverksamhet, och i Finland har man sysslat med husläkarreformer i stor skala i flera år. I Stockholm fattades nyligen beslut om att 1994 införa ett husläkarsystem som bara det kommer att omfatta ungefär en femtedel av hela befolkningen.

Den snabba utbyggnaden av husläkarverksamhet på olika håll i Sverige betyder att riksdagen inte bör vänta med att fatta beslut om de nationella regler som riksdagen anser bör gälla. Ibland har jag funderat över hur denna debatt skulle se ut om vi sedan länge hade haft husläkare och regeringen hade föreslagit en utveckling i motsatt riktning. Det krävs ingen större fan-

tasi för att inse vilken proteststorm det skulle leda till. Det räcker kanske inte som svar på den oro som denna, likt alla stora förändringar, för med sig. Men jag tror inte att det kommer att dröja lång tid med husläkare förrän många av de invändningar som nu förts fram kommer att te sig ganska främmande och exotiska.

Johan Brohult tog upp husläkarfrågan i sitt inlägg och hade, om jag uppfattade honom rätt, huvudtemat att vi har en bra modell. Det ligger förstås en del i det. Den brist som vi har velat påpeka är att vi i Sverige har en väldigt dålig kontinuitet vad gäller patient – läkare-kontakten.

Johan Brohult kommenterade ekonomin i de olika systemen. Ny demokrati förespråkar en sjukvårdsmodell som enligt alla internationella jämförelser måste bli den allra dyraste, dvs. en modell med väldigt gott om specialistläkare – om jag har uppfattat kollegan i socialförsäkringsutskottet rätt, nästan enbart specialistläkare och inga allmänläkare. Ett sådant system kommer förstås att kosta mycket mer än ett system som baseras på allmänläkare.

Två andra områden inom sjukvården där det just nu händer mycket är vårdgarantin och ÄDEL-reformen. Båda dessa reformer hade nyss trätt i kraft när vi förra gången möttes i en allmänpolitisk debatt i februari. I dag kan vi luta oss mot en redovisad utvärdering, där vi kan konstatera att två av de mest besvärliga och seglivade problemen inom svensk sjukvård kraftigt har minskat och på vissa håll helt eliminerats.

Köerna till angelägna behandlingar och operationer är nu radikalt förkortade. Förra veckan kom regeringen och Landstingsförbundet överens om att vårdgarantin bör bibehållas även under 1993.

ÄDEL-reformen är den största organisatoriska förändringen vad gäller huvudmannaskap på mycket länge i Sverige. Förutom kommunernas övertagande innehöll reformen bestämmelser om kommunalt s.k. betalningsansvar för medicinskt färdigbehandlade patienter på akutsjukhusen. Syftet med detta var att stimulera kommunerna att bygga ut äldreomsorgen. Uppgifterna hittills från Socialstyrelsen tyder på att antalet klinikfärdiga patienter, som de ibland kallas, har minskat med bortemot hälften.

Vården har under det senaste knappa året genomgått klara förbättringar vad gäller några av de förut mest alarmerande bristerna. Arbetet med att ta fram handikappreformen fortgår på departementet och kommer enligt planerna att presenteras för riksdagen i slutet av denna månad. Det finns därför inte skäl att här gå närmare in på förslaget än att uttrycka stor tillfredsställelse över att det har varit möjligt att ta fram denna reform trots det extremt kärva ekonomiska läget. Också andra viktiga ämnen måste utelämnas här i mitt inledande inlägg. Jag misstänker att det kommer att finnas tillfälle att diskutera även några av dessa ämnen under den fortsatta debatten.

Anf. 160 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Bo Könberg har ifrågasatt realismen i Vänsterpartiets förslag. För oss är det en viktig självklarhet att man måste finansiera sina förslag. Vi har ett alternativt besparingspaket för Sverige, med besparingar som gick upp till 50 miljarder kronor i det första krispaketet, också det realistiskt grundat. Det handlar, som redovisats på annat håll, om besparingar inom

försvaret, om en förändrad fördelning av sjukvårdskostnader osv. Det tycker jag är angeläget, för det går inte att bara framställa förslag om ökade budgetramar.

Jag vill dessutom fråga om en sak. I regeringsförklaringen talar man om ökad konkurrens. Bo Könberg återkom till detta i sitt anförande. I regeringsförklaringen talar man särskilt om barntandvården. Bo Könberg, som har ett förflutet i Stockholms landsting, kanske minns att man där gjorde utredningar om tandvården och barntandvården i folktandvårdens regi och jämförde den med tandvården i privat regi. Det visade sig att landstingets tandvård var klart billigare. Jag undrar alltså om regeringens förslag är framkomna av omtanke om rikets finanser och även kommuners och landstings finanser, eller vad handlar det om? Är det fråga om konkurrens till varje pris utan att priserna sänks?

Jag fick inget svar på frågan vad biträdande socialministern anser om Barnlobbyverksamhet. Jag tror att alla de som arbetar med dessa frågor och som har varit engagerade – författare, kulturarbetare och personer som arbetar med barnomsorgen i olika former – är mycket intresserade av ett svar.

Till slut vill jag fråga om socialbidragen. Regeringen talar om värdigt liv. Hur skall man gripa sig an det? Det går lätt att tala i väldigt allmänna termer om värdigt liv, men när det handlar om att vi har en väldigt kraftig ökning av antalet socialbidragstagare i vårt land, tycker jag att regeringen måste undra hur dessa människor skall få ett värdigt liv. Att leva på socialbidrag under en längre tid kan inte vara ett värdigt liv. I en utmärkt skrift av Maj-Gull Axelsson, "Orättvisans ansikte", har man ingående skildrat hur ett antal personer som lever på mycket små inkomster upplever sin situation. Det allra värsta med skildringen är att det finns så många som inte beklagar sig över sin ekonomi utan talar om hur livet nästan tycks vara utan värde, hur man inte kan se någon framtid, hur man knappt kan se sitt liv gestalta sig om fem eller tio år och inte kan tala om det i positiva termer. Det tycker jag är någonting oerhört angeläget att rätta till om man menar allvar med att försöka se till att människor skall få ett värdigt liv.

Anf. 161 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Min första kommentar till Eva Zetterberg gäller frågan om Barnlobbyn. För min del tycker jag att det är alldeles klart att Barnlobbyn engagerar människor som bryr sig om barns bästa och vill ha ett så barnvänligt samhälle som möjligt. Vad jag däremot också antydde var att jag tror att den ekonomiska realismen inte alltid är på den nivå som krävs utan mer kanske liknar den som är vanlig inom Eva Zetterbergs eget parti, nämligen en frikoppling från allt det som vi andra tvingas att brottas med.

Den andra fråga som jag vill besvara gäller socialbidragen. Det är förstås så att vi infört socialbidragen inom ramen för det generella välfärdssystemet som det yttersta skyddsnätet. När allt annat brister, finns socialbidragen att tillgå. De är just till för att hjälpa människor i denna situation. Självfallet är det inte önskvärt på minsta sätt att människor under en längre tid behöver använda sig av detta selektiva stöd, som finns inom ramen för den generella välfärdspolitiken. Detta har i hög grad att göra med de ekonomiska problem som vi står inför.

Den tredje frågan som Eva Zetterberg ställde i sitt inlägg gällde barntandvården och konkurrensen på det området. Hon åberopade uppgifter och siffror från Stockholms läns landsting. Jag kan fortsätta med att kommentera förhållandena inom Stockholms läns landsting, eftersom jag råkar veta att man där arbetar intensivt med att förbättra det tidigare systemet med valfrihet för föräldrarna. Föräldrarna har sedan länge haft möjlighet att välja mellan att anlita den privata eller den offentliga tandvården. Man försöker förbättra systemet så, att det fr.o.m. nästa år i större skala skall bli möjligt att välja en privattandläkare, samtidigt som man skall ha ett ekonomiskt system som medför att kostnaderna blir likvärdiga för de båda alternativen. Det är sådana frågor som man just nu diskuterar inom Stockholms läns landsting.

Utan att närmare gå in i detalj när det gäller Vänsterpartiets synpunkter på den ekonomiska politiken, kan man väl säga att realistiska förslag är inte det som har varit det mest utmärkande för Vänsterpartiet. Jag undrar om det finns någon aktiv medlem i Vänsterpartiet som betraktar det här förslaget som realistiskt.

Anf. 162 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Det här avslutande talet om vad som var realistiskt eller inte förstod jag inte riktigt. Om det var våra eller regeringens förslag som inte var realistiska kan kanske Bo Könberg utveckla vid något annat tillfälle.

Jag och många av mina partikamrater tror att besparingar i den storleksordningen som det har handlat om i krispaketen går inte att göra utan att de drabbar vanliga medborgare i vårt land. Det går nog inte att hitta ett sparpaket som inte på något sätt skulle drabba dem som har låga eller medelstora inkomster. Fullt så underbara förslag kan inte ens Vänsterpartiet komma på. Utebliven momssänkning, t.ex., drabbar naturligtvis människor med låga och medelstora inkomster. Det handlar om att hitta sådana förslag som gör så liten skada som möjligt.

De flesta som arbetar med barn har nog en realistisk inställning. De kräver inga omöjligheter, men de har ju också den erfarenheten, att det som inte satsas på barn kommer man att få betala igen när barnen blir äldre, ungdomar eller vuxna, som i sin tur fungerar dåligt. Någon i Barnlobbyn uttryckte det så, att barndomen inte kan levas om. Det är åtminstone väldigt svårt.

Den oro som finns hos dem som arbetar med barn är därför väldigt befogad. Både bland regeringen och bland kommunalpolitiska företrädare brister det i insikten om värdet av att satsa på barn. De besparingar som hittills har skett på många håll har i högre utsträckning drabbat verksamheter för och med barn än de s.k. hårda förvaltningarna. Jag beklagar att inte Bo Könberg tidigare tog avstånd från de delvis föraktfulla yttrandena om Barnlobbyn, som andra företrädare för Folkpartiet har fällt.

Jag tycker att det är bra med valfrihet i olika former. Det är även bra att det pågår sådana försök inom Stockholms läns landsting. Men jag pekade på de ökade kostnader privatisering ibland för med sig. I det sammanhanget gäller uppenbarligen inte diskussionen om hur pass dyrt det kan bli med privatisering och om att valfrihet inte omfattas av alla.

I både regeringsförklaringen och Bo Könbergs första anförande saknade jag någon uttrycklig uppfattning om hur man skall komma till rätta med soci-

albidragen. Nedskärningar i kommunerna leder till ökad kvinnoarbetslöshet och indirekt också till ökade socialbidrag. Det måste vara en viktig uppgift för regeringen att lösa det problemet.

Anf. 163 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Jag välkomnar de markeringar som Eva Zetterberg gjorde om den ekonomiska politiken. Jag tänker då i första hand på hennes konstaterande, att det behövs sparas många, t.o.m. flera tiotals, miljarder kronor i det rådande ekonomiska läget. Jag välkomnar även hennes konstaterande – även om det kan betraktas som självklart – att besparingar i den storleksordningen inte kan genomföras utan att många människor drabbas. Jag råkar känna Eva Zetterberg litet grand sedan gammalt, och jag tror därför att detta är insikter som hon är relativt ensam om i sitt parti, men om dessa insikter har spridit sig till hela partiet är det förstås desto bättre. Det skulle göra det möjligt att föra en bättre och mera nyanserad debatt om ekonomisk politik än den diskussion som Vänsterpartiet har fört under årens lopp.

Jag vill återkomma till frågan om barntandvården. Jag är inte säker på att Eva Zetterberg riktigt lyssnade på vad jag sade, nämligen att man inom Stockholms läns landsting inför nästa år håller på att utforma en förbättrad version av den valfrihet som tidigare har funnits. Man koncentrerar sig på att få ett bättre bättre grepp om totalkostnaderna.

Jag förstod inte riktigt vad Eva Zetterberg menade när hon hävdade att denna valfrihet inte skulle gälla alla. Det som är utmärkande för valfrihetsreformerna på tandvårdsområdet eller på mödravårdsområdet är just att de öppnar möjligheterna för alla att välja, till skillnad från de system som har funnits på många håll där socialdemokrater och vänsterpartister har bildat majoritet. Där har det ju bara funnits möjlighet till valfrihet då man har haft tillräckligt hyggligt med pengar för att kunna köpa sig förbi hela det offentligt finansierade systemet.

När det gäller socialbidragen, syftar självfallet den förda ekonomiska politiken till att få Sverige på en bättre kurs, en kurs som innebär att så många människor som möjligt har vanliga arbeten och som minskar behovet av sådana selektiva inslag som socialbidragen alltid måste utgöra inom ramen för en generell välfärdspolitik.

Förste vice talmannen anmälde att Eva Zetterberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 164 JAN ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att tacka statsrådet för de berömmande orden till oppositionen för att den ställde sig bakom krisuppgörelsen.

Jag tog upp en del av det som står i regeringsförklaringen – det är möjligt att statsrådet inte hade hunnit komma hit då – om valfrihetsrevolutionen, vilket fanns med i både årets och förra årets deklaration. Det står att stora framsteg har gjorts. Jag tycker att detta är något för stora ord med tanke på den verklighet som i dag föreligger ute i kommuner och landsting. Om man ser till helheten, tror jag inte att människorna egentligen upplever en välfärdsrevolution. Det kan finnas förklaringar till detta, t.ex. den svåra ekono-

miska situationen. Men det finns också dogmatiska föreställningar om att privatisering alltid gynnar den enskilde, vilket den faktiskt inte alltid gör.

Vilken valfrihet har de äldre på servicehuset i Stockholm, när de inte får sina elementära rättigheter tillgodosedda? Upplever dessa enskilda personer en välfärdsrevolution? Eller är det en välfärdsrevolution för de barnfamiljer i min egen hemkommun, och möjligtvis för barnfamiljer också i andra kommuner, när kommunen går in och säger att det skall privatiseras i befintlig verksamhet utan att familjerna själva blir tillfrågade? Borde man inte i stället ha ett medborgarperspektiv, om man nu skall genomföra en privatisering? Är det valfrihet när man, som man gör i dag i många kommuner, utestänger barn under 18 månader från barnomsorg?

Även jag vill – liksom Eva Zetterberg gjorde – ta upp frågan om socialbidragen. Det är förvisso sant att socialbidragen hör samman med den utveckling som sker inom arbetsmarknadsområdet. Det är olyckligt att socialbidragen ökar. Vi borde i stället satsa på arbetsmarknadspolitik, bättre ekonomisk politik och annat. Men utvecklingen i landet innebär ju inte bara att antalet socialbidragstagare ökar. I åtskilliga kommuner sänker man också socialbidragsnivån. Enligt socialstyrelsens normer för socialbidragsnivån ligger socialbidragen en bra bit under nivån för folkpension och pensionstillskott. Vilken valfrihet har de personer som måste leva på socialbidrag? Det är inte bara det att de inte kan få något arbete, utan de måste också leva på en ekonomisk nivå som ligger långt under existensminimum. Jag tycker att man borde vara litet försiktigare med orden, litet mera ödmjuk och mindre dogmatisk när det gäller privatiseringsfrågorna. Man borde se mera till vad medborgarna önskar och mindre till vad producenter och andra önskar i fråga om utformningen av välfärdspolitiken.

Såvitt jag har förstått har Bo Könberg annonserat att det kommer att ske förändringar i husläkarförslaget. Men är inte organisationen av sjukvården – om de nationella målen uppfylls – i princip egentligen en sak för sjukvårdshuvudmannen?

Anf. 165 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Jag börjar med den fråga som Jan Andersson avslutade med. Enligt den svenska uppgiftsfördelningen är det som riksdagen överlåter åt sjukvårdshuvudmannen naturligtvis en sak för honom att sköta. Det är förstås i den här salen som det bestäms hur man skall ha det med arbetsfördelningen inom landet. För min del har jag, såväl under mitt tidigare som under mitt nuvarande uppdrag, varit nöjd och till freds med den arbetsfördelning som vi har i Sverige, en uppdelning som innebär ett långtgående decentraliserat ansvar för de svenska länen när det gäller sjukvården. Samtidigt har jag varit angelägen om att det förs in mera av rättigheter i det svenska skyldighetssystemet. Jag tänker då på t.ex. vårdgarantin, som innebär en rättighet att få en operation utförd inom en viss tid. Jag tänker också på ett förslag som vi avser att lägga fram, nämligen att alla svenskar som vill det skall få möjlighet att välja en fast läkarkontakt, en möjlighet som inte existerar i dag. Mitt svar till Jan Andrsson blir då att det som inte regleras av regering och riksdag förstås blir en fråga just för landstingen och de landstingsfria kommunerna.

När det gäller socialbidragsnivån, har också jag noterat att man i några kommuner har sänkt tidigare nivåer. I vissa fall ligger socialbidragen en bra bit under den nivå som socialstyrelsen rekommenderar. Som Jan Andersson antydde ligger socialstyrelsens rekommenderade nivå i normalfallet en bra bit under det som man får kvar, om man har folkpension och pensionstillskott. Vi har t.o.m. för de pensionärer där så inte är fallet, infört ett speciellt skyddsnät, som ligger på samma nivå som den skäliga levnadsnivån. På den punkten delar jag Jan Anderssons bekymmer över levnadsförhållandena för de människor som behöver socialbidrag.

Jag tycker fortfarande att dogmatismen är stark när ledande socialdemokrater uttalar sig om privatisering och valfrihet. Jan Andersson utgör ett exempel på detta.

Det är mycket sällan som man hör ett uttalande på detta område som inte handlar om bekymren med valfrihet och som inte handlar om att det har dykt upp en privatisering någonstans som man inte tycker är bra. Det leder mig fram till tron att de positiva förändringar som har genomförts under senare år, exempelvis i fråga om valfriheten inom sjukvården och som Socialdemokraterna sedan några år tillbaka har ställt sig bakom, inte har trängt in på djupet när det gäller övertygelsen, utan att det är mer angeläget att försöka tala illa om valfrihet av olika slag.

Beträffande det konkreta exempel som Jan Andersson nämnde i sitt första inlägg, nämligen ett servicehus i Stockholm, finns det säkert privata inslag som är dåliga, även om jag i detta fall råkade se i en kvällstidning i går att det t.o.m. var ganska populärt.

Anf. 166 JAN ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Uppriktigt sagt tycker jag faktiskt att dogmatismen finns på den borgerliga sidan. Vår uppfattning är nämligen att organisationsformen är underordnad verksamhetens innehåll. Jag säger inte att det är dåligt överallt, och jag säger inte heller att alla privatiseringar är av ondo, långtifrån. Det finns säkert bra privatiseringar även på det sociala området. Bo Könberg kan emellertid inte vara helt omedveten om att det på åtskilliga ställen görs privatiseringar av rent dogmatiska skäl utan att man frågar medborgarna och där det enda syftet är att man skall genomföra en privatisering. Det finns ibland inte ens ekonomiska skäl, att det skulle bli billigare.

Jag har rika erfarenheter från min egen hemkommun där denna dogmatism finns, också inom Bo Könbergs eget parti. Det smärtar mig djupt. Jag har nämligen uppfattat, som jag sade i mitt inledningsanförande, att det mellan Socialdemokraterna och t.ex. mittenpartierna – jag inkluderar då inte Moderata samlingspartiet som under lång tid har kritiserat den svenska välfärdsmodellen och talat om systemskifte – har funnits en samsyn när det gäller den generella välfärdspolitiken. Denna samsyn har varit viktig, och jag tror att den är ännu viktigare i dag när vi går in i en ekonomisk situation där välfärdssystemet faktiskt kan ifrågasättas av bl.a. ekonomiska skäl. Det är då viktigt att man har modellens styrka klar för sig. Jag tycker nämligen att den svenska välfärdsmodellen har styrka. Det vore därför välgörande om Bo Könberg släppte den dogmatism som faktiskt finns – den finns i hans rege-

ring, och den finns även inom vissa delar av hans parti – och mer såg till det som vi kan enas om, nämligen att utveckla den svenska välfärdsmodellen.

Anf. 167 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Det är kanske inte så meningsfullt att Jan Andersson och jag kastar ordet dogmatiker mot varandra. Det blir kanske mer meningsfullt om vi diskuterar själva sakfrågan. Jag skall därför inte upprepa min anklagelse om dogmatism, även om jag förstås tycker att det ligger en hel del i den.

När Jan Andersson nu anklagar vissa borgerliga kommunalpolitiker för att genomföra privatiseringar av olika slag utan att fråga medborgarna, vet jag inte exakt vilket underlag och vilken verklighet han utgår från. Men jag kan ändå konstatera att dessa borgerliga kommunalpolitiker i det svenska parlamentariska och demokratiska systemet i de allra flesta fall, möjligen i samtliga, har gått till val på att de vill ha en annan tingens ordning i sina kommuner. Det gäller t.ex. större inslag i den svenska modellen av valfrihet för den enskilde, större inslag av privata producenter, etc. Att de sedan efter en valframgång genomför det hela tycker jag inte är något som man kan klandra dem för. Det skulle väl finnas större anledning att klandra dem om de hade gått till val på ett program och försökte genomföra något annat eller struntade i sitt program.

En annan punkt som jag vill ta upp – och jag tror att vi har snuddat vid den tidigare en gång, Jan Andersson och jag, i denna kammare – gäller frågan om den generella välfärdspolitiken. Nu använder Jan Andersson detta som något som står i motsatsställning till privatisering. Det gör att jag för min del tror att han i dessa delar inte riktigt har penetrerat basen för sitt eget ställningstagande till den generella välfärdspolitiken. Det är väl ändå på det sättet, Jan Andersson, att den generella välfärdspolitiken handlar om att vi gemensamt finansierar en stor mängd sociala rättigheter, t.ex. rätten till sjukvård och rätten till skola, och i vissa fall har tvingande socialförsäkringssystem men inte handlar om att varje daghem eller varje sjukhem måste drivas av offentliganställd personal. Om Jan Andersson har en annan uppfattning än att det är fråga om finansieringen av välfärdspolitiken och inte på vilket sätt man producerar den, tror jag att vi kan ha en stimulerande debatt om detta, även om det i så fall är synd att det inte har blivit mer av islossning inom socialdemokratin.

Förste vice talmannen anmälde att Jan Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 168 JOHAN BROHULT (nyd) replik:

Herr talman! Det var några frågor om husläkarsystemet som jag ville förtydliga. Jag sade att vi har ett bra system. Att då införa ett husläkarsystem, tycker jag på sätt och vis kan vara som kejsarens nya kläder. Läkarkontinuiteten håller nämligen på att bli bättre på vårdcentralerna. Det är inte dumt med ett husläkarsystem om man har möjlighet att ha det parallellt med andra alternativa former, t.ex. privatläkarvård med specialistläkarvård. Jag vill absolut inte att vi skall öka antalet specialistläkare. Det måste vara en missupp-

fattning. Däremot tycker jag att man skall få ge dem möjlighet att ta emot patienter utan att patienterna först skall behöva filtreras genom husläkaren.

Jag tycker att systemet med mödravården och barnavården är väl uppbyggt. Att slussa patienter som skall dit genom en husläkare är föga ändamålsenligt.

Jag hann tidigare inte ta upp de ekonomiska beräkningarna. Jag skall därför be att få redogöra för hur jag har räknat. Jag har räknat med att man har ett underlag på mellan 1 800 och 2 000 patienter. Sedan har jag räknat med att det är fråga om fyra läkarbesök per år. Därefter har jag räknat ut vad det kostar och vad dessa patienter skulle ha kostat om de i stället hade använt sig av försäkringskasseanslutna läkare. Då har jag räknat med att 50 % av de fyra patienterna, dvs. två, har gått till husläkare och att 50 % har gått direkt till en specialist. Om alla fyra skulle gå genom husläkare blir detta ännu dyrare. Jag hamnade på 4 miljarder kronor.

Specialistläkarna i Växjö har gjort beräkningar. Då har de direkt jämfört vad de har kommit fram till vid de besök som de har haft, och sedan har de räknat på Sjönells modell som pågick i Stockholm. Då kom de fram till faktorn 1,9 i stället för faktorn 2,0. Gunnar Birke har också gjort en sådan utredning, och han har kommit fram till ungefär samma siffror. Slutligen har Privatläkarföreningen kommit fram till litet högre siffror. Jag tycker i alla fall att det finns anledning att se på denna matematik, och jag skall mycket gärna ställa material till förfogande om Bo Könberg vill ha det. Jag anser nämligen att det är fråga om ganska mycket pengar.

Anf. 169 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Jag noterar att just företrädaren för Ny demokrati är den som tycks vara mest nöjd med det nuvarande svenska sjukvårdssystemet. Det var kanske inte det intryck man kunde få under den gångna valrörelsen, men det är möjligt att det har hänt något sedan dess i denna fråga.

Tvisten mellan oss gäller inte huruvida vi har ett bra system i Sverige. Tvisten mellan oss gäller om vi bör göra en väsentlig förändring på en av de punkter där det brister mycket i det svenska systemet jämfört med många andra länder, nämligen i möjligheten för alla medborgare att ha en fast läkarrelation.

När jag åberopade att det inom Ny demokrati hävdades att man inte skulle ha några andra specialister än allmänspecialister, åberopade jag inte Johan Brohult själv utan hans kollega från socialförsäkringsutskottet, Leif Bergdahl, som finns i salen och nu begär ordet. Han betonade mycket kraftigt i en intervju i tidningen Nu att det var fråga om specialistläkare och antydde att allmänläkare var något som vi skulle klara oss utan. Det är möjligen något som Ny demokratis båda läkare kan klara ut sinsemellan, annars får vi klara ut det i den allmänna debatten här och nu.

Som kammarens ledamöter känner till finns det inte något land, åtminstone inte bland de länder som har haft marknadsekonomier länge, som har en så stor andel specialister som inte är allmänspecialister som Sverige.

När det gäller ekonomin tar jag gärna del av Johan Brohults beräkningar och alla andra tänkbara beräkningar. Det som möjligen kan vara ett problem med den typen av beräkningar är att man i botten har den outtalade förut-

sättningen att läkarkonsten är en exakt vetenskap och att alla besök som görs är nädvändiga besök. Då brukar jag för min del ibland titta på hur man har löst denna typ av frågor i olika länder. Det är klart att jag då och då blir förvånad när jag upptäcker hur stora skillnader det kan vara mellan länder som verkar vara likartade.

För att ta ett konkret exempel har man i Tyskland ungefär fyra gånger så många läkarbesök som i Sverige per år och person. Man har där ungefär tolv mot ungefär tre i Sverige. Det är möjligt att vart och ett av dessa besök är billigare än ett besök i Sverige. Jag har inte studerat det, men det är möjligt att det är sant. Man kan emellertid fråga sig om man får fyra gånger så bra läkarvård och fyra gånger så bra hälsa om man går till doktorn tolv gånger per år i stället för tre gånger per år.

Herr talman! Med dessa siffror har jag velat antyda att en diskussion om ekonomin inom ett sjukvårdssystem inte bara har att göra med styckpriserna utan gäller mycket större och svårare frågor.

Anf. 170 JOHAN BROHULT (nyd) replik:

Herr talman! Man kan diskutera fyra eller tolv besök, men har man ett husläkarsystem där det kostar nästan ingenting att gå till husläkaren, är det klart att man gärna går flera gånger. Jag tror att tolv besök per år är alldeles för mycket. Fyra besök som i Sverige tror jag är lagom. Det gäller då att ha taxan så utformad att människor inte avstår från viktiga besök men att människor inte heller missbrukar systemet på grund av att det nästan inte kostar något. Det är en grannlaga uppgift att försöka balansera detta. Jag tror att taxan ligger på en ganska bra nivå i Sverige.

Jag sade att vår sjukvård är bra. Det grundar sig inte på någon politisk värdering utan helt enkelt på min yrkeserfarenhet. Jag har även haft tillfälle att titta på detta utomlands och jämföra med den svenska sjukvården. Om vi har ett bra system, tycker jag inte att man skall skjuta sönder det utan vara mycket försiktig och väga in det fina teamarbete som finns mellan alla personalkategorier, så att man inte implementerar en modell som har sönder detta system som är bra.

I valrörelsen talade jag om en helt annan mekanism, nämligen hur man skulle finansiera dessa system på sikt. Då ville vi från vårt parti att man skulle ha en försäkringsmodell i stället. Denna försäkringsmodell skulle betalas på precis samma sätt som nu via skattsedeln, men alla skulle betala solidariskt, dvs. efter ekonomisk bärkraft. De som inte kan betala alls, betalar inget alls, men är ändå innefattade i systemet. Och de som kan betala betalar. Skillnaden är att pengen följer patienten och inte landstinget eller någon annan som förvaltar pengarna, utan pengen förvaltas av patienten själv via försäkringsbolagen. Det var detta som vi talade om i valrörelsen.

Anf. 171 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Johan Brohult och jag är tydligen överens om att det inte är särskilt eftersträvansvärt att öka antalet läkarbesök i Sverige med faktorn 4 eller så. Det kanske räcker att gå till doktorn tre gånger om året i genomsnitt. Det var min poäng i den delen.

Jag blir litet förvånad när Johan Brohult anför Tyskland som ett exempel på ett typiskt husläkarsystem. Det är han nog den förste som har velat göra.

Vi har tagit fram exempel i olika sammanhang, och det har också SPRI och andra gjort som har studerat detta och velat se på de erfarenheter man har från andra länder med husläkarsystem. Det har vi gjort för att lära av de länderna vad som är bra och vad som är dåligt. Vi har då studerat länder som Danmark, där man har husläkare sedan mer än 100 år tillbaka. I England har man haft det åtminstone sedan första världskriget. I Holland infördes ett sådant system efter andra världskriget. I Finland infördes det för några år sedan, och i Norge diskuterar man nu försöksverksamhet i ett antal kommuner. Vi har dock nästan aldrig tagit Tyskland som exempel. Skälet till det är att man i Tyskland har relativt få allmänläkare. I Tyskland förs i dag en debatt om att en av orsakerna till den snabba kostnadsutvecklingen i det tyska systemet är att man har för många specialister, läkare som inte är allmänläkare.

Om Johan Brohult vill använda Tyskland som argument, lär det snarare tala för de tankegångar som vi framför från Folkpartiet liberalerna och från regeringen, än för den åsikt som han själv framför.

Förste vice talmannen anmälde att Johan Brohult anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 172 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Allt är inte välbeställt inom svensk vård och omsorg. Det finns många goda sidor, och vi har uppgiften att värna och vidareutveckla dessa. Men vi har också skyldighet att rätta till det som har gått snett. Många rapporter har berättat om att svårt sjuka inte har fått vård i tid.

Alla märker och oroas av bristen på institutioner – från servicehus och ålderdomshem till sjukhem och sjukhus. Så här har det blivit som en följd av modeflugan att så att säga riva institutionerna.

Mellan 1982 och 1990 har antalet platser på ålderdomshemmen minskat med över 30 % samtidigt som antalet personer över 80 år, de som främst skulle behöva ålderdomshem, har ökat med 24 %. Det har varit en medveten socialdemokratisk politik, som inte ändrades förrän 1988, och då var det för sent.

Dessutom är det allvarligt att konstatera att antalet personer i hemtjänsten bara har ökat med 19 % mellan 1970 och 1990 samtidigt som antalet personer över 65 år har ökat med 28 %. Vi skall ha dessa siffror i minnet, när nu kommunerna efter ÄDEL-reformen har tagit över viktiga uppgifter inom äldrevården från landstingen.

Alternativen till institutionerna måste vara utvecklade och finnas tillgängliga om en avinstitutionalisering skall vara möjlig att genomföra. Vi har noterat motsvarande utveckling för de psykiskt störda. Flera tusen har ingen bostad att återvända till efter sjukhusvården. Hemtjänsten klarar inte att ge tillräckligt stöd.

Det förefaller som om den psykiatriska vården inte har insett nödvändigheten av eller saknat förmåga att förmedla de psykiskt störda behov av hjälp utanför institutionen. De ansvariga kommunerna saknar generellt sett kun-

skaper om behoven av bostäder och sysselsättning. Kommunerna saknar t.o.m. beredskap när behoven aktualiseras.

I dagens Sverige är det ideella organisationer som gör de största insatserna för dessa glömda medborgare, dvs. för hemlösa f.d. mentalpatienter.

Slutsatsen är uppenbar: Det behövs ett nytänkande inom vård och omsorg för att den enskildes behov skall kunna sättas i centrum och för att garantera vård i tid. Förändringar är verkligen nödvändiga!

Varje år satsas ca 40 miljarder kronor på insatser för psykiskt störda. Men pengarna används inte effektivt. Om vi fortsätter med denna låt-gå-politik kommer det att bli ännu dyrare för samhället.

De som satte i gång avinstitutionaliseringen tog inte ansvar för att alternativa vårdformer byggdes upp. Psykiatriutredningens slutbetänkande är en historisk uppgörelse med ett stort politiskt misslyckande.

Ett samhälle som på allvar vill leva upp till epitetet välfärdssamhälle måste kännetecknas av att även de svagaste grupperna i samhället får del av välfärden. En av de absolut svagaste grupperna i vårt samhälle är de psykiskt störda. Deras utsatthet och svårighet att hävda sig i samhället och den brist på välfärd som gruppen som helhet utmärks av – jämfört med andra grupper – är påfallande.

I Psykiatriutredningens kartläggningsarbete har vi konstaterat att varje år satsas drygt 40 miljarder kronor på insatser till psykiskt störda. Trots detta tillhör denna grupp de mest eftersatta i dagens svenska samhälle. Det saknas egentligen inte resurser, men insatserna skulle – rätt använda – kunna vara betydligt effektivare. Utredningen visar således att social reformpolitik kan bedrivas även i ett kärvt ekonomiskt läge. Långtgående effektiviseringar och omfördelningar kan göras, som innebär en ökad välfärd och kvalitet i insatserna utan att det behöver kosta mer pengar.

Under 1960-talet fanns omkring 36 000 slutenvårdsplatser inom den psykiatriska vården. I dag är de 14 000. Utflyttningen har alltså varit omfattande, och det har självfallet inneburit besparingar för landstingen, samtidigt som kraven på kommunerna har ökat. Det har oftast inte skett någon gemensam planering där kommunerna har givits möjlighet att delta i planerna för avinstitutionaliseringen. De har i regel inte tillfrågats, och de har inte känt sig delaktiga, vilket har resulterat i en dålig beredskap.

Det är först nu, när de psykiskt störda plötsligt finns ute i samhället, som man har börjat upptäcka att de verkligen existerar. Men då är det för sent. Det tar tid att bygga upp boende, sysselsättning, arbete och rehabilitering. Felet har varit att man har lagt ner mentalsjukhusen och flyttat ut de psykiskt störda innan man har byggt upp något nytt. Många människor har farit illa i denna process. Problemet har varit svårigheten att samordna över huvudmannaskapsgränserna, vilket ju tyvärr dokumenterats även inom andra områden – äldreomsorgen är kanske det mest påtagliga exemplet.

Därför föreslår Psykiatriutredningen att även den psykiatriska vården anpassas till den s.k. ÄDEL-reformen. Nuvarande möjligheter för kommuner och landsting att träffa frivilliga överenskommelser om betalningsansvar för personer som vårdats långvarigt inom psykiatrin skall ersättas av ett obligatoriskt betalningsansvar. Den ekonomiska regleringen sker genom en skatteväxling från landstingen till kommunerna. Ungefär 3,7 miljarder kronor

kommer härigenom att föras över från landstingen till kommunerna. Kommunerna skall också genom ett tillägg i socialtjänstlagen ges ett huvudansvar att samordna de sociala insatserna och bl.a. göra en individuell planering för de psykiskt störtdas välfärd.

Att ha synliggjort de psykiskt störda och deras situation är Psykiatriutredningens viktigaste insats. Det är en bortglömd grupp, som har rätt till välfärd och valfrihet precis som alla andra. Det är vår skyldighet att nu göra sådana systemförändringar att välfärden och valfriheten också blir en realitet för dem.

Anf. 173 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag ber att få erinra om att det flera gånger under dagens debatt har meddelats att replikrätt endast tillkommer den som blir angripen av en talare eller den vars parti blir angripet. Med hänsyn till det har Jan Andersson nu rätt till replik.

Anf. 174 JAN ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Sten Svensson sade att Socialdemokraterna hade skulden till att institutionerna hade lagts ner under 80-talet och nämnde därvid ålderdomshemmen. Sten Svensson och jag sitter i samma utskott. Jag försöker undvika att kalla ålderdomshemmen för institutioner. De utgör ju numera faktiskt en särskild boendeform, där de gamla faktiskt har egna kontrakt. Jag tycker att vi skall vara noga med distinktionen mellan boende å ena sidan och vård och omsorg å andra sidan.

Det är sant att andelen ålderdomshemsplatser har minskat under 80-talet. Men sammantaget har en ökning skett av platserna i alla särskilda boendeformer, till vilka ålderdomshemmen hör. Det gäller servicelägenheter, servicehus, gruppboende m.m. Hemtjänsten ökade oerhört kraftigt under 80-talet. Den hör till samma system. Det är inte någon riktig uppgift att hemtjänsten inte skulle ha ökat.

Däremot fanns det en tendens under 80-talet att det var färre personer som faktiskt fick ta del av hemtjänsten. Men de personer som fick ta del av hemtjänsten som service och bistånd fick mer. Det berodde naturligtvis på att kvarboendet ökade, och de äldre personer som bodde kvar i sina hem var mer vårdbehövande. Det är sanningen om utvecklingen, Sten Svensson.

Inför den äldrehearing vi skall ha i socialutskottet på tisdag, besökte jag i måndags äldreomsorgen i min hemkommun. Det ger naturligtvis ingen bild av hela Sverige. Men där upplever man inte bristen på särskilda boendeformer. Där finns tillräckligt med särskilda boendeformer. Det viktiga är, tycker de och tycker jag, att de särskilda boendeformerna ses som en helhet med olika alternativ för olika äldre människor. Precis som vi har olika alternativ när vi väljer boende.

Anf. 175 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Jag förstår att Jan Andersson tycker att det är obehagligt att jag påminner om att Socialdemokraterna faktiskt drev frågan om att plocka bort ålderdomshemmen i mesta möjliga utsträckning. Vi reagerade mot detta, och vi fick Socialdemokraterna att så småningom lyssna och ändra på

den politiken. Det här gick att påverka med hjälp av det statsbidragssystem och de regler som utformas i riksdagen. Det var en fråga som socialdemokratin bar ansvar för.

När det sedan gäller stimulans av andra alternativa boendeformer vill jag påminna Jan Andersson om, att vi under den förra mandatperioden faktiskt mot Socialdemokraterna fick driva frågan om att få en satsning på ett ökat gruppboende. Det var först när Vänsterpartiet sällade sig till de borgerliga partierna som vi fick majoritet i kammaren och vann i voteringen. Jag minns det särskilt väl, eftersom jag själv begärde votering och kunde notera att vi hade röstat ner Socialdemokraterna så att det kunde bli en förändring på den punkten.

Nog har Socialdemokraterna ett förflutet i dessa sammanhang.

Anf. 176 JAN ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Under den socialdemokratiska regeringstiden infördes statsbidraget till ålderdomshem.

Vi pratar om litet olika saker. I den ålderdomshemsstandard där det utgår statsbidrag för boendet finns det gränser. Det är fråga om ett boende där funktionshindrade faktiskt kan bo kvar. Det fanns bland de äldre ålderdomshemmen, och finns fortfarande, hem som inte är tillgängliga för t.ex. de rörelsehindrade. Det är djupt olyckligt, och vi har vänt oss emot det.

En äldre person som bor på ett ställe och sedan blir rörelsehindrad skall ha möjlighet att bo kvar om personen så önskar. Boendet skall vara tillgängligt. Det var den frågan vi drev.

Vidare har vi frågan om gruppboendet. Bo Könberg talade tidigare om ÄDEL-reformen. I denna reform finns som en del det riktade statsbidraget för att utveckla gruppboendet och för att få nya alternativ till gruppboende. Nu visar det sig också, enligt vad vi kan se i dag, att denna reform som helhet slår väl ut. Där står ni moderater utanför. Ni ställer inte upp. Folkpartiet gjorde det, och det har blivit en bra reform.

Anf. 177 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är klädsamt att Jan Andersson retirerar från angreppet och talar litet om andra saker. Han har inte kunnat påvisa att min historiebeskrivning alldeles nyss var felaktig.

Låt mig också påpeka att socialdemokratin i det allra längsta försökte att värja sig mot våra förslag att ge likvärdiga villkor för alternativen. Det var enbart institutioner i offentlig regi som skulle favoriseras. Privata alternativ i ideella och kooperativa organisationer skulle inte få vara med på det här området.

Jag vill också påminna om att det länge har varit svårt för oss att få gehör för att det inte skulle vara så höga krav på standard och krångliga regler för att bevilja statsbidrag till denna form av boende. Men även på den punkten har Socialdemokraterna dess bättre ändrat sig. Jag noterar också att socialdemokraterna i socialutskottet vände sig mot sina partivänner i bostadsutskottet som inte ville följa den linjen.

Förste vice talmannen anmälde att Jan Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 178 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Krismedvetandet har nått det svenska folket. De senaste årtiondenas överbudspolitik inom bl.a. socialförsäkringssystemet har bidragit till stora okontrollerade kostnader, som ibland motverkat sina syften. Trots de stora pengar som distribuerats genom de olika transfereringssystemen har den socialdemokratiska regeringen inte lyckats skydda de svagaste grupperna, dvs. de ofta sjuka, de handikappade och de svaga i samhället till fullo. Utslagna och hemlösa har stigit i antal sedan mitten av 80-talet.

De s.k. krispaketen innehöll förslag till stora förändringar inom socialförsäkringssystemet. Den aviserade utredningen om att lyfta ut sjuk- och arbetsskadeförsäkringen från statsbudgeten öppnar onekligen nya infallsvinklar. Arbetsmarknadens parter bör få huvudansvaret för den nya försäkringen. Man minskar på sikt statens utgifter med 45 miljarder kronor.

Om man skall tro på Dagens Nyheters rapportering så kräver LO, enligt dagens utgåva, lika villkor för sjuka oavsett om det gäller arbetsskada eller inte. Om det verkligen var så LO menade kan man tala om en förändrad syn på arbetsskadeförsäkringen. Vi från Centern hälsar med tillfredsställelse denna klarsyn. Centern har länge hävdat att det skall löna sig att arbeta. Tyvärr har tidigare de olika ersättningssystemen inom socialförsäkringssektorn varit så utformade att det ibland varit ekonomiskt gynnsamt att inte arbeta. Med hjälp av den förändring i sjukersättningsnivån som genomfördes i största enighet under föregående valperiod kom detta förhållande att ändras.

Kommer arbetsskador, arbetssjukdomar och andra sjukdomar att jämställas i ersättningshänseende, kan vi från Centern inte vara annat än nöjda. Naturligtvis skall livräntor och ersättning för uppenbara arbetsrelaterade olycksfall ge ersättning som motsvarar inkomstförluster.

Under denna höst påbörjas i tio områden i landet en försöksverksamhet som innebär en samordning av försäkringskassans resurser med de åtaganden som sjukvården står för. Tyvärr fanns det inte lagtekniskt någon möjlighet att göra dessa försök med ett ökat innehåll av samverkan. Ett nytänkande är på gång inom hela denna sektor. De ökade kostnaderna inom socialförsäkringssektorn måste hejdas. Samtidigt måste de svagaste grupperna i vårt samhälle skyddas, dvs. de ofta sjuka, de med handikapp och långvariga sjukdomar. Det bästa sättet att skapa detta skydd är att styra de tillgängliga resurserna rätt.

Jag anser därför att det arbete som nu pågår ute i landet med en samordning av resurser måste följas av att riksdagen även samordnar de utskott som skall komma med förslag till beslut.

Nu är det dags att slå samman social- och socialförsäkringsutskottet. Skall det arbete som bedrivs ute i landet bli trovärdigt måste även vi i riksdagen ändra arbetssätt. Ute i våra kommuner har den nya nämndorganisationen inneburit att man skapat förutsättningar för en mera övergripande syn på ansvarsområden. Barn- och ungdomsnämnder som nu finns i åtskilliga kommuner följer kommunens medborgare genom hela ungdomsperioden. I riksdagen har denna förändring dock inte slagit igenom. Här behåller vi arbetsformer som verkat under alltför många år. Inte sedan tvåkammarriksdagens tid har några större förändringar genomförts för att samordna och effektivi-

sera arbetet. Detta har varit särskilt märkbart mellan social- och socialförsäkringsutskotten. Det är rimligt att ett utskott som beslutar över verksamheten också har det ekonomiska ansvaret för det hela.

Just nu arbetar en utredning med uppdrag att se över sjukvårdens framtida finansiering och organisation. Förra veckan gav ordföranden i utredningen i en intervju sin mening om sjukhusnedläggningar. Jag hoppas att statssekreteraren blev misstolkad. Han anförde att de som valt att bo i glesbygd också fick finna sig i att ha långa avstånd till sjukhus. Så är det faktiskt redan idag. Vi glesbygdsbor skulle aldrig komma på tanken att påstå att storstadsborna som valt att bo där också skall finna sig i att stå i sjukvårdsköer. Det är priset för att bo i en förtätad miljö. Nej, vi skall inte redan i detta stadium ta ställning till några som helst nedläggningar av sjukhus – sådana beslut fattas av de enskilda landstingen. Vi har i direktiven till sjukvårdsutredningen fått några regler att gå efter. Svensk hälso- och sjukvård skall verka för en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Det måste även gälla för glesbygdsbor.

Herr talman! Husläkarreformen måste innehålla stor frihet för sjukvårdshuvudmännen att utforma sin egen lösning. Det måste också finnas utrymme för förebyggande insatser. Vi måste behålla mödra- och barnavårdscentraler och distriktssköterskans arbetsinsatser i ett sådant nytt system.

Herr talman! Det bästa sättet att påverka folkhälsan och minska sjukvårdskostnaderna är att förebygga ohälsa. Kost och motion, rökvanor och alkoholvanor betyder mycket för hälsotillståndet. Ett besparingstips vill jag till slut ge regeringen. Ett sätt att sänka kostnaderna för sjukvård, våld och olycksfall är att höja skatten på alkohol. Främst starkölet står för en oroande ökning bland våra ungdomsgrupper.

Gränshandel och EG-samarbete är inga skäl för att avstå från en höjd skatt på alkohol i dag. Är krisen inte större än att man klarar sig utan denna inkomstförstärkning? Tobakspriset kommer att höjas. Det är också en inkomstförstärkning på sikt. Bättre folkhälsa och ökad livskvalitet blir resultatet. Varför då avstå från detta när det gäller alkoholen?

Anf. 179 CHATRINE PÅLSSON (kds):

Herr talman! Först vill jag tacka Karin Israelsson för mycket kloka synpunkter. Jag vill ägna mina sex minuter åt två angelägna områden.

Familjen är det lilla, nära och viktiga i samhället. Det säkraste sättet att minska våld och kriminalitet, motverka rotlöshet och drogbruk är att ge bättre stöd till hem och familjer.

Vi lever i dag i en svår ekonomisk situation. Men då är det särskilt viktigt att ha med långsiktiga grundläggande synpunkter i planering och prioritering. Det är naivt att tro att inte bristen på familjestabilitet och fungerande familjer skulle ha ekonomiska konsekvenser. Mycket av de marknadsekonomiska problem som vi har hänför sig till frånvaron av bärande etik. Överförande av goda normer och en valfrihetens familjepolitik är faktiskt de "strukturella" reformer som på sikt kan bygga upp en väl balanserad ekonomi.

Ibland verkar det som om man tror att kds enda ambition i regering och riksdag skulle vara att införa ett vårdnadsbidrag. Att familjepolitiken alltid har varit en hjärtefråga för kds är sant, men för oss kristdemokrater ingår

familjepolitiken i ett helhetsperspektiv och skall givetvis behandlas i ett helhetssammanhang.

På inget annat område i vårt land har socialiseringen drivits längre än på barnomsorgens område. Skattepolitik och bidragssystem har konstruerats så att så gott som varje barnfamilj måste ha två förvärvsinkomster. Därmed är det givet att föräldrarna tvingats att begära samhällets omsorgsformer. Den hittills förda barnomsorgspolitiken, som Socialdemokraterna har drivit, är enligt mitt sätt att se ett flagrant brott mot föräldrarätten!

En klar majoritet av svenska folket föredrar någon form av vårdnadsersättning framför en utbyggnad av den kommunala barnomsorgen. Det finns flera undersökningar som bekräftar detta.

Enligt en ESO-rapport som gavs ut 1991 subventionerar samhället med ungefär 96 000 kr. per år en kommunal daghemsplats för små barn mellan ett och två år. Den förälder som i stället väljer att själv vara hemma får noll kronor i subvention! Detta är naturligtvis både orättvist och orimligt! Man skulle kunna dra slutsatsen att det endast är de "bäst ställda" som har valfrihet i dag. Det nya förslaget om vårdlön kommer att ge alla valfrihet. Det är bra!

Viktigast av allt i barnomsorgen är att vi utgår från vad som är bäst för barnen. Detta kan ingen avgöra bättre än barnens föräldrar. Vårdlönen är en viktig rättvise- och frihetsreform. Familjerna får i framtiden själva bestämma om de vill använda vårdnadsersättningen till att köpa kommunens barnomsorg eller vara hemma på hel- eller deltid.

Det finns naturligtvis många synpunkter på storleken på detta vårdnadsbidrag och när det skall införas. Men det viktigaste tror jag är att vi nu tagit ställning för att införa ett vårdnadsbidrag. Det visar på att en ny epok har börjat, att ett nytt tänkesätt har förts in i vårt land. Det är den signalen som går ut till familjerna, inte enbart för föräldrarättens skull utan också för barnens skull.

Herr talman! Så till den andra frågan, som gäller kvalitet i sjukvård och omsorg.

Man har sagt att vi har världens bästa sjukvård och omsorg i Sverige. Men det innebär inte att kvaliteten alltid är bra eller att alla som har kontakt med vården och omsorgen erbjuds lika hög kvalitet. En rad studier har visat att det finns betydande variationer och skillnader i vårdkvalitet mellan olika kliniker, vårdcentraler, sjukhus, landsting och kommuner.

I en tid då omorganisationer genomförts och då nya vårdformer prövas är det ännu mer angeläget att lägga stor vikt vid kvaliteten. Det har bl.a. de senaste dagarnas rapporter bekräftat. Det är ju inte huvudmannaskapet i sig som är det viktigaste utan innehållet i vården!

Det finns olika perspektiv på vad som kan menas med god vårdkvalitet, och det beror på vem man frågar. Jag tycker att det är viktigt att fråga patienten om en god vårdkvalitet. Som patient vill man ha mer än en lyckad operation. Man vill ha god omvårdnad. Man vill ha en lyhörd omgivning.

Den pågående datoriseringen inom vården innebär ökade möjligheter till effektivare uppföljning av den kvalitet som ges i vården. En utveckling mot prislappar inom vården – DRG-system t.ex. – måste också innebära krav på ett effektivt och rationellt system som kan ge besked om vårdkvaliteten.

Utan översiktliga och genomlysande system för kvalitetssäkring och kvalitetsmätning blir det mycket svårt att arbeta med uppföljning och utvärdering av verksamheten.

Eftersom Sverige ställt upp på en överenskommelse med Världshälsoorganisationen att redan 1990 ha ett fungerande kvalitessäkringssystem i vården, skulle jag vilja avsluta med att fråga statsrådet: Hur arbetar man med dessa viktiga frågor för framtiden, med att ge god kvalitet till alla människor?

Anf. 180 JAN ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Chatrine Pålsson gav oss socialdemokrater skulden för den förfärliga familjepolitik som bedrivits i Sverige under åren. Jag och mitt parti tar gärna på oss den kritiken, inte så att familjepolitiken skulle ha varit eller är förfärlig, utan jag skulle vilja påstå att vi i Sverige har världens bästa familjepolitik.

Jag sade tidigare att när man är ute och reser runt om i världen får man ofta berömmande ord om den svenska välfärdspolitiken. Jag påstår inte att vi är bäst på alla områden, för det tycker jag faktiskt inte, men är det ett område där vi har hunnit mycket mycket längre än man har gjort i andra länder, så är det just på familjepolitikens område.

Fördelen med den svenska familjepolitiken är att det har varit möjligt att förena föräldraskap och förvärvsarbete på ett riktigt sätt. Vi ser det också i att födelsetalen har ökat i Sverige på ett sätt som vi inte hade kunnat föreställa oss. Att så har skett har naturligtvis många orsaker, och det är inte alldeles lätt att utröna vilket som är huvudorsaken, men att vi har haft en familjepolitik som har varit bra är en av orsakerna.

Och så det här med valfrihet. Jag tycker att det är viktigt att föräldrarna skall ha valfrihet att vara hemma hos barnen när de är små, och det skall gälla alla föräldrar. Med kds vårdnadsbidrag, vilken valfrihet har den ensamstående mamman eller låginkomstfamiljen att vara hemma, om de så önskar?

Men en del andra har friheten att välja att vara hemma med kds vårdnadsbidrag, nämligen familjer där ena parten har en väldigt hög inkomst. Det är den ena kritiken. Den andra kritiken är att vårdnadsbidrag begränsar valfriheten i familjen också ur en annan synpunkt. Det blir inte så lätt för familjen att låta mannen vara hemma, eftersom mannen oftast har den högre inkomsten. Det blir ett stort avbräck för familjen.

Genom föräldraförsäkringen ges däremot alla familjer där det finns två vuxna, också låginkomsttagarfamiljer, friheten att välja vilken av föräldrarna som skall vara hemma hos barnen, och även den ensamma mamman tillförsäkras rätten att vara hemma. Det är fördelen med den socialdemokratiska familjepolitiken, och den är jag stolt över!

Anf. 181 CHATRINE PÅLSSON (kds) replik:

Herr talman! Jan Andersson känner uppenbarligen samma bekymmer som vi kristdemokrater. Vi skulle för barnens skull vilja uppvärdera föräldrarollen ännu mer så att man skulle kunna ge ett större vårdnadsbidrag eller vårdnadsersättning. Men vi har sett det som mest viktigt att vi börjar på

denna linje. Det kan näppeligen inte bli mer orättvist än vad det är i dagens läge, där inte föräldrar får någon ersättning om de väljer att vara hemma.

Vi menar inte att förslaget är något uppnått mål, utan det är ett steg i rätt riktning. Jag vet att det finns mycket bra kommunal barnomsorg i Sverige, och det vill jag ge Socialdemokraterna en eloge för. Men nackdelen är att man har ställt sig som förmyndare över familjerna. De har i realiteten inte haft någon valfrihet som familj, utan föräldrarna har varit tvungna att arbeta. Då har de fått ta den barnomsorgsform som staten har talat om att de skall ha. Det är i den delen jag har kritiserat Jan Andersson och hans socialdemokratiska kolleger.

Anf. 182 JAN ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Chatrine Pålsson måste ha missuppfattat mig. Jag är inte ett dugg överens med kds beträffande familjepolitiken, inte det minsta. Vad jag kritiserade var just bristen på valfrihet i kds-modellen.

Den modell som har byggts upp i Sverige måste ses som en helhet. Det är det ekonomiska stödet i form av barnbidrag, den utbyggda barnomsorgen och föräldraförsäkringen som ger alla dessa möjligheter. Vilken möjlighet, Chatrine Pålsson, ger kds vårdnadsbidrag låginkomsttagarfamiljen att låta ena parten vara hemma? Vilken möjlighet får den ensamstående mamman? Vilken möjlighet ger det familjen där det finns två inkomsttagare, vilket inte är ovanligt, och där mannen har en hög inkomst och kvinnan en betydligt lägre, att låta mannen vara hemma under en period?

Om det nu inte ger lika möjligheter, utan i stället olika möjligheter, på vilket sätt gynnar det barnen, att familjer får leva under olika villkor och en del barn får möjligheten att ha föräldrarna hemma när de är små medan andra inte får detta, eftersom det blir ekonomiska skäl som styr?

Anf. 183 CHATRINE PÅLSSON (kds) replik:

Herr talman! Det tilltänkta vårdnadsbidraget skall ges till *alla*.

Det skall alltså följa barnet. Man kan då tänka sig att många föräldrar kommer att välja att båda två arbetar deltid, eller att ena föräldern arbetar deltid, så att man kanske kan ordna barnomsorgen själv, beroende på vad man har för yrke och arbetstider.

Jag vill fråga Jan Andersson: Varför är det inget värde i att biologiska föräldrar är hemma och vårdar och tar hand om sina barn? Om man lämnar över sina barn till grannen och ber att få en kommunal dagmamma, då kan samhället subventionera. Men om man själv vill vara hemma och vårda och fostra sina egna barn har det inget värde.

Var finns rättvisan i den delen? Hur kan Jan Andersson säga att det är en rättvis socialpolitik och en rättvis familjepolitik när den ena formen subventioneras med 96 000 kr om året och den andra formen med 0 kr? Alla barn i Sverige är inte lika. Jag är säker på att det finns många barn som har det mycket bra på ett kommunalt daghem. Men jag är lika övertygad om att det finns många barn som inte har det bra på ett kommunalt daghem när de är små. Varför kan inte detta få anpassas efter barnets förutsättningar och familjens speciella förutsättningar? Kan jag få ett svar på det, Jan Andersson?

Förste vice talmannen anmälde att Jan Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 184 LEIF BERGDAHL (nyd):

Herr talman! Man har påstått att en husläkare skulle spara pengar för samhället genom att vara någon sorts grindvakt som förhindrar att patienterna direkt söker dyrare specialistläkare. Kostnaden för ett besök hos en distriktsläkare i Stockholms län var år 1990 ca 800 kr i snitt. Hos en specialist på sjukhus kostar det i Sverige ca 1 200 kr, medan det hos en privat specialist kostar 300–400 kr. Ett husläkarbesök torde däremot komma att kosta i storleksordningen 800 kr, eftersom prestationsersättningen är så pass låg för de planerade husläkarna.

Om nu ledande folkpartistiska landstingspolitiker – jag vill inte nämna namn, men det är alltså fråga om ledande folkpartistiska landstingspolitiker – tror att ett besök hos en privatpraktiserande specialist kostar totalt 1 000 kr i stället för 300–400 kr förstår man ju att besluten blir därefter.

Landstinget i Stockholms län har nyligen beslutat att höja taxan för de klart billigare privata specialisterna till 200 kr. Detta skall jämföras med de 100 kr som det kostar att gå till distriktsläkarna. Undantag görs för gynekologer och barnläkare. Varför inte övriga specialister, såsom ögon- och öronläkare, kirurger osv.? Även de är ju hälften så dyra som distriktsläkarna.

Av ovanstående framgår att det är fler billiga privata specialister vi behöver. Det behövs kanske inte i alla storstadsområden i Sverige, men vi behöver definitivt sådana specialister ute i landet. I egenskap av hjärtkirurg har jag sett hur illa många människor har blivit behandlade när de har gått till okvalificerade läkare, ickespecialister, och hur man har fördröjt diagnoser och möjlighet att få hjälp. Det har t.o.m. kostat människor livet. Jag har många exempel på detta. Inom mitt område vill vi att kardiologer kommer i kontakt med folket, så att människor utan dessa filter direkt kan söka kardiologer.

En distriktsläkare i Sverige behandlar i dag ca 10 patienter per arbetsdag, de dagar han är på arbetsplatsen. Utomlands rör det sig om 30–40 patienter per dag, och ofta är det dessutom ett tiotal hembesök inkluderat. När våra distriktsläkare blir privatpraktiserande allmänläkarspecialister, vilket jag tycker är bra, händer märkliga saker. En märklig sak som inträffar är att man då plötsligt behandlar 20 patienter om dagen. Detta kan man få bekräftat i Riksförsäkringsverkets statistik, jag tror det var för år 1991.

Jämför produktionen på de sovjetiska kolchoserna contra den lilla egna täppan som en arbetare i Sovjetunionen, i varje fall tidigare, hade. Produktionen på den egna täppan var ofta mångfalt större. Inom svensk sjukvård lever vi fortfarande som i en socialiststat, med en centralstyrd planekonomi och mängder av socialistiskt flumtänkande.

Det har förvånat mig mycket hur ett parti som Folkpartiet, som påstår sig vara borgerligt och liberalt, kan acceptera sådana här tankegångar. Men det kanske inte är så konstigt, eftersom man har en partiordförande med ett förflutet inom FNL-rörelsen. En framstående folkpartist sade till mig i dag: Egentligen var stora delar av Folkpartiet kollektivanslutet till FNL-rörelsen på den tiden.

Jag tror att det är sådan ideologisk barlast som hänger med i tänkandet. Vissa politiker har betecknat husläkarsystemet med dess tvång och centralstyrning som ett stalinistiskt system. Jag vet inte om jag vill använda det ordet här i dag.

Däremot vill jag ta upp en annan sak som har stor betydelse för Ny demokratis samarbete med Folkpartiet i fortsättningen. Det är en mycket allvarlig sak. Under våra möten i somras dök det upp en mängd affischer som var producerade av Folkpartiets ungdomsförbund. Jag har med mig sådana affischer som visar bilder av herr Adolf Hitler och olika nazistkoryféer med nazistfanor. Under dessa bilder hade man påstådda citat från vissa företrädare för mitt parti.

Jag har med mig dessa affischer här, men jag vill inte besudla kammaren genom att ta fram dem. Jag kan bevisa detta för dem som vill det. Detta är naturligtvis en kampanj som är utan motstycke i fråga om vulgaritet och dåligt omdöme. Det har inte förekommit i Sverige på de sista 20 åren. Sådant förekom på slutet av 60-talet i Sverige. Det upplevs som särskilt kränkande av de nydemokrater som, i likhet med mig, på ett eller annat sätt har relationer till staten Israel.

Vi inom Ny demokrati vill behålla det regionala ansvar för distriksläkare som vi har i dag. Det är ett ansvar som har mer än 200 år gamla rötter i provinsialläkarsystemet. Vi vill behålla den väl fungerande mödra- och barnavården. Vi vill låta privata specialister fritt få konkurrera med distriktläkare, och vi vill införa prestationsersättning inom den öppna vården. Vi vill behålla distriktssköterskorna, som på många håll är de enda som gör hembesök och har kontakt med våra patienter.

Anf. 185 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Jag nämnde Leif Bergdahls namn tidigare under den här diskussionen i ett sammanhang där jag hävdade att han har den uppfattningen att det knappast skall finnas några allmänspecialister alls inom sjukvården, utan enbart andra typer av specialister.

Om jag rätt förstod de delar av hans inlägg som går att förstå, tycks det vara hans uppfattning. Jag har alltså fått det bekräftat. Det gör väl att det råd jag gav till Johan Brohult för en stund sedan, att man kunde ha en speciell liten specialistläkardiskussion inom Ny demokrati i den här frågan, kan kvarstå.

Herr talman! I övrigt har jag inte så mycket att säga om ett inlägg som till en början föreföll att handla om husläkarfrågan, men sedan kom att handla om att Folkpartiet skulle ha varit kollektivanslutet till FNL-rörelsen. Jag tror knappast att kammarens överläggningar och diskussioner tjänar på att jag fortsätter den debatten. Om Leif Bergdahl vill föra debatten på den nivån får han göra det alldeles ensam.

Anf. 186 LEIF BERGDAHL (nyd) replik:

Herr talman! Jag vill inte föra den debatten. Jag har bara påpekat att för att vi skall kunna ha fortsatta goda förbindelser med Folkpartiet är det viktigt att det tar avstånd från sådana kampanjer som Liberal ungdom har drivit i sommar.

Anf. 187 BERTIL PERSSON (m):

Herr talman! Vi har i den här debatten flyktigt berört sjukvårdskostnaderna. De är ett stort problem i de flesta länder. På olika sätt, genom skatter eller genom avdrag, drabbar de i slutänden alltid skattebetalarna.

Ökningen i Sverige har dämpats på senare år, men 1970–1985 ökade faktiskt ingen sektor så kraftigt, nämligen med 135 % i reala termer. Orsakerna till detta är många. En är den förändrade åldersstrukturen. En annan är den nya teknik som har kommit fram. Men det finns också politiskt påverkbara faktorer som påverkar kostnaderna för sjukvården.

I Sverige har vi under socialdemokratins tid försökt att få kostnadskontroll genom att begränsa utbudet, dvs. genom att tillämpa köerna. Det är inte något särskilt bra system för kostnadskontroll.

Att medlen kommer från en mellanhand är alltid kostnadsdrivande. Såväl konsument som producent kan förenas om att mjölka den mellanhand som betalar ut pengarna. Det är speciellt aktuellt på sjukvårdsområdet med hänsyn till den kunskapsdifferens som föreligger mellan konsument och producent.

En vara som har ett lågt pris överkonsumeras alltid. Med ett monopol på verksamheten, som vi har här i landet, har man heller inget starkare incitament för effektivitet i verksamheten. Om man bedriver en låg produktion, får man krav på mer pengar till verksamheten. Detta är också en risk i det här sammanhanget. Valfriheten är borta.

Sjukvårdsfinansieringen utreds nu enligt tre olika alternativmodeller, och jag vill gärna bidra med en fjärde. Jag vill skissa på en annan metod. Det är inte den amerikanska modellen. Jag tror att vi skulle pröva vad som händer om vi i stället tar in finansieringen via den statliga skatten och möjligen via arbetsavgifter och inte låter pengarna gå in genom en separat skatt till landstingen.

Då får vi nämligen konkurrens med de andra statliga åtagandena och ändamålen. Sedan kan man fördela medlen i åldersrelaterade och riskrelaterade checkar, eller vouchers, som delas ut till de sjukvårdsorganisationer som patienten väljer. Det kan i det här sammanhanget helt naturligt, och speciellt i början, till övervägande delen vara landstingen. Det kan vara försäkringsbolag, HMO-modeller eller husläkargrupper. Man låter patienten välja sin läkare eller sin vårdorganisation. I samråd med denna kan patienten sedan välja sjukhus och specialistvård inom sjukvårdsorganisationens kontaktnät. Med den modellen har patienten checken och därmed också makten i vården. Vårdpersonalen kan välja arbetsgivare. Vi får faktisk konkurrens i alla led.

Om vi sedan fogar in sjukpenningen i det här systemet kan vi ytterligare optimera kostnadseffekten, eftersom snabba åtgärder blir mer intressanta, liksom den förebyggande vården. Om man går in för en sådan modell är det dock viktigt att ingen skall avvisas och att checkarna täcker risken för de vårdorganisationer man söker.

Ett sådant system skulle vara effektivt, men ändå robust. Sjukvårdsförsäkringen skall inte bara fördela mellan olika individer, vilket är ganska enkelt och billigt om vi håller oss till den yrkesarbetande delen av befolkningen, utan den skall framför allt omfördela medlen under olika förlopp i individens

liv. Vi vet alla att vården av en 80-åring kostar 16 gånger så mycket som vården av en 60-åring. Det skall alltså finnas en trygghet i systemet som gör att det håller från det att man är 22 år till det att man är 80 år. Det kräver en ganska robust finansiering.

Jag tror att en sådan modell kan ha många fördelar jämfört med dem som föreligger i de tre förslag som utreds. Ingen lämnas utanför, och ingen förvägras anslutning. Vi får konkurrens i alla steg. Valfriheten kan ökas successivt efter hand som fler aktörer träder in på banan.

Jag vill alltså kasta in ett nytt alternativ i debatten. Den perfekta sjukvårdsfinansieringslösningen finns inte, för då hade alla länder haft den, men jag tror att den skiss som jag redovisat skulle tillgodose valfriheten och tryggheten. Konkurrensen skulle ge helt andra möjligheter till både kostnadsbegränsningar och kvalitetsförbättringar. Det ger framför allt patienten, och inte politikerna, makten i sjukvården.

Anf. 188 KARIN PILSÄTER (fp):

Herr talman! I denna sena timme dristar jag mig att kasta mig från sjukvårdsfinansiering till ett helt annat ämne.

Just nu är barns villkor mer uppmärksammade än på länge, och det är bra. I ett samhälle som styrs av vuxna blir arbetet för barns villkor aldrig färdigt. Ständigt måste man ställa barnens bästa mot andra intressen. De riktigt utsatta barnen tillhör inte bara det glömda Sverige utan tyvärr också det gömda Sverige.

I vårt samhälle finns i dag en mycket lång rad exempel på att även alldeles vanliga barns intressen sätts efter de vuxnas. Barnens kultur är viktig. Under de glada 70- och 80-talen byggdes denna verksamhet inte alls ut på samma sätt som det mesta övriga i kommunala verksamheter. Men nu, då det är dags att spara, får barnkulturen ändå ta minst sin andel av besparingarna. Det samhällsstöd som i dag går ut till studie- och kulturverksamhet för vuxna, t.ex. i studieförbunden, är per grupp eller timme mångdubbelt större än det stöd som går ut till barnens liknande och minst lika viktiga aktiviteter.

När mamma eller pappa blir arbetslös, eller när ett småsyskon kommer, förlorar barnen i de flesta kommuner platsen i barnomsorgen. För barnet innebär detta att det förutom den nya, jobbiga situationen i hemmet utsätts för att – helt utan förklaring – ryckas bort från den vanliga verksamheten och sina egna kompisar. Helt plötsligt förvandlas barnomsorgen till barnparkering medan mamma och pappa arbetar, och en sådan parkering behövs inte när den ena föräldern är hemma.

Det här är några exempel på saker som skulle kunna vara annorlunda om FN:s barnkonvention verkligen hade varit ledstjärna när beslut fattades.

I regeringsförklaringen sägs att "en av de allra viktigaste utmaningarna för framtiden är att ge bättre förutsättningar för trygga familjer och för barnens uppväxt och omvårdnad". Men många barn far illa i sina egna hem, och, av olika skäl, klarar inte alla föräldrar av att bära ansvaret för sina barn.

Barn har rätt till sina föräldrar, men föräldrar har ingen rätt till sina barn. Är situationen i hemmet ohållbar, måste barnet kanske till slut tas ifrån föräldrarna. Polis, åklagare, domstolar och socialtjänst måste på ett helt annat

sätt i dag prioritera barnens intressen i utredningar t.ex. om sexuella och andra övergrepp och om misshandel, men även i exempelvis vårdnadstvister.

I vissa länder finns särskilda domstolar som handlägger dessa typer av frågor och där specialistkompetensen därför är mycket stor. Kanske borde även vi i Sverige låta vissa domstolar koncentrera sig på mål som på olika sätt berör barnen för att bättre kunna tillgodose deras intressen och behov.

Vi kommer snart att få en barnombudsman. På många olika sätt pågår nu ett arbete i Socialdepartementet och olika myndigheter för att se till att Sverige verkligen skall leva upp till artiklarna i FN:s barnkonvention. Detta är angeläget framför allt för de mest utsatta barnen men också för alla vanliga, trygga och glada barn.

Herr talman! Under sommaruppehållet har jag kunnat tillbringa ovanligt mycket tid med min tvååring. I vår jakt på trevliga aktiviteter och framför allt på andra barn har det blivit många tillfällen till diskussioner med andra mammor om sådant som berör oss nära.

Det gäller barnomsorgens öppettider och köer, föräldraförsäkringens längd och krångliga utformning. Varför är svenska blöjor så dyra, hur blir det med bvc i det nya husläkarsystemet, och varför får barnen inte ha kvar sin dagisplats när familjen får tillökning? – Det är några typiska exempel på vad som dyker upp.

Det som diskuteras runt sandlådorna liknar inte mycket det som diskuteras runt sammanträdesborden. Där pratas det nästan bara om hur viktigt resp. dåligt det är med olika huvudmän för barnomsorgen och – på senare tid – om hur oerhört viktigt eller dåligt det är med ett vårdnadsbidrag så att mammorna kan vara hemma längre.

Dessa debatter förs framför allt av människor vars barn är i min ålder och som antagligen i ett rosenrött skimmer minns 60-talet.

Herr talman! Jag tycker att det är viktigt att vi får fler unga människor, småbarnsföräldrar som aktivt tar ansvar för sina barn och hem att också aktivt delta i det politiska arbetet. Att det inte är idéer och engagemang som saknas hos dem är helt klart.

Om fler småbarnsföräldrar orkade och ville vara politiskt aktiva – kort sagt om politikens villkor vore annorlunda – skulle kanske barnens villkor utformas efter dagens och morgondagens problemställningar, behov och önskemål. Om vi kunde få fler att vara med om att skapa en bättre framtid för våra barn, tror jag att mycket skulle vara vunnet. Vi måste komma ihåg att alla barn är våra barn.

Anf. 189 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! På senare tid har man allt oftare kunnat höra sjukvårdspolitiker som med stor entusiasm talar om den effektivitetsexplosion som har skett inom sjukvården. I stället för att som tidigare ha långa köer till operationer och annan akutvård har man plötsligt sängar som står tomma, ibland så många att det motsvarar hela avdelningar. Det här ser man som ett resultat av de effektiviseringskrav och krav på kostnadsbesparingar som man lagt på sjukvården. Och se, det var ju möjligt, utbrister man.

Jag vill inte på något sätt förringa det positiva i detta. Självklart är det bra att människor snabbt kan få komma till sjukhus och slippa långa sjukskriv-

ningsperioder i väntan på behandling. Det är bra för den enskilde, och det är också bra ur samhällsekonomisk synpunkt. Och på sjukvårdssidan känns det tillfredsställande – man kan visa upp ett samhällsnyttigt resultat.

Men det som jag vill peka på är att det också finns andra områden. När det gäller människor med andra slag av vårdbehov, personer med svåra handikapp, kroniskt sjuka och, inte minst, våra äldre, kan det vara svårt att peka på en direkt samhällsnytta av insatser som görs. Den stora nyttan för den enskilde som får sin livskvalitet förbättrad av en trygg och god omvårdnad är inte lika lätt att marknadsföra som ett snabbt avbetande av köerna till hjärtoperationer.

Herr talman! Våra äldre och handikappade får inte sorteras bort i våra hårt drivna effektiviseringsmodeller. Det gäller, som jag tidigare varit inne på, både för landstingens sjukhus och för den kommunala verksamheten.

Att det finns brister i äldreomsorgen får vi då och då rapporter om via våra massmedier. Personligen fäster jag ändå större vikt vid det som jag får höra direkt från människor som är berörda. Jag tror inte att bristerna, som bevisligen finns här och där, beror på illvilja hos kommun- eller landstingspolitikerna. Nej, det handlar mer om en anpassning till tidens krav i en svag ekonomisk situation. Och i ett sådant läge har de lågmälda rösterna i kravkören svårt att göra sig gällande.

Jag brukar säga att vi i Sverige har svårt att hålla oss på vägen när vi driver våra verksamheter. Antingen vinglar vi åt det ena diket eller åt det andra. Så har det varit i allra högsta grad också inom äldreomsorgen. Under en lång tid körde vi på med den kommunala verksamheten, som i och för sig var utsatt för vissa interna trender, men som var tämligen ohotad av konkurrens utifrån, dvs. av privata vårdgivare.

I dag har vi glädjande nog fått en lättnad på den punkten. Det är tillåtet med privata vårdproducenter. Det behöver inte längre vara fult att ha sin utkomst av att man bedriver en vårdverksamhet i någon form. Det finns alltså i dag möjlighet för en mångfald som borde kunna gynna inte bara kostnadsbilden utan också kvaliteten.

Men om jag skall vara ärlig tycker jag mig se att det nu finns en slags övertro på att allt fixar sig, om man bara anammar de nya organisationsformer som växer fram. Man går in för köp–sälj-system, beställarnämnder, resultatnämnder – ja, det finns knappast någon gräns för kreativiteten när det gäller att hitta på nya benämningar.

På en del håll talar man med emfas om "effektiv demokrati", och då menar man en starkt krympande förtroendemannaorganisation med minskad möjlighet till insyn. Jag menar att man då är ute på en smula svag is. Då rör man sig i utmarkerna av vad den kommunala demokratin och kvaliteten i verksamheten tål.

Jag tror inte alls att en verksamhets kvalitet kommer an på om den bedrivs i offentlig eller privat regi. Men jag är tämligen övertygad om att det behövs förtroendevalda som har rimliga chanser att följa verksamheten, att ange policyn och att ta ansvar för de svagare grupperna.

I dessa dagar är det ju aktuellt med nationella krafttag, och också i det här sammanhanget behövs det en nationell samling kring värdet av vårdinsatser som inte i första hand är samhällsnyttiga, utan har sin tyngd på det individu-

ella planet bland äldre och handikappade. Det måste vi ha råd med i vårt samhälle. Jag utgår från att man kommer fram till det i de utredningar som tillsatts av regeringen, bl.a. i den prioriteringsutredning som jag själv har förmånen att delta i.

Anf. 190 PONTUS WIKLUND (kds):

Herr talman! De reformeringar i socialförsäkringssystemen samt de förändringar i sjukvårdens och omsorgens organisation och finansiering som är på gång innebär betydande ingrepp i sådant som vi är vana vid sedan årtionden. Somt av det nya är – eller blir – bra, annat tveksamt eller negativt. Mycket är nödvändigt för att klara samhällsekonomin.

Det finns i många stycken goda utsikter till förbättringar, inte bara i ett vidare samhällsperspektiv utan även sett från individens perspektiv. Men det finns också betydande risker för felskär. Jag vill göra kommentarer till några av många områden.

Inslag av privatisering i vården och omsorgen kräver ett utbyggt kontrollsystem för att garantera kvalitet och tillgänglighet. Även vissa företrädare för privat driven sjukvård har framhållit detta.

Samhället skall både ha och ta ansvaret för en god vård och omsorg, för kvalitet och tillgänglighet. Såvitt jag förstår tänker man inte alltid långsiktigt när man "knoppar av" till privat verksamhet eller tillåter ny sådan. Man hoppas, eller förutsätter, att det skall gå bra. Men det är inte tillfredsställande.

Innan ett privat projekt startas bör man försäkra sig om att det finns ett tillfredsställande fungerande kontrollsystem för just den verksamheten. Det handlar ju många gånger om de svagaste, om dem som inte kan hävda sin rätt.

Herr talman! Ordföranden i den viktiga utredningen Hälso- och sjukvårdens framtida organisation och finansiering gick häromveckan ut med ett meddelande i massmedia om att man kunde räkna med att 15–20 akutsjukhus i landet snart skulle läggas ner. Det är ett anmärkningsvärt uttalande. Utredningen har helt nyligen påbörjat sitt arbete.

Visst är det sant att antalet vårdplatser på akutsjukhusen har minskat framför allt därför att sängar, patienter, pengar och personal har flyttats ut och därför att man skurit bort alltmer av rehabilitering, aktivering och omvårdnad. Till dessa förändringar har särskilt ÄDEL-reformen bidragit. Men en anledning är också att man inom opererande specialiteter nu kan sköta ett betydande antal patienter i den öppna vården.

Men det finns inga skäl till att denna minskning av verksamheten skall fördelas så, att ett stort antal mindre akutsjukhus läggs ner. Minskningen av antalet vårdplatser skall ske även på de stora sjukhusen för att de mindre skall kunna leva vidare. Dessutom bör inte antalet vårdplatser på akutsjukhusen minskas så kraftigt att de äldre inte kan få en god vård. Det är faktiskt redan så på vissa håll. De äldre drabbas mest när akutsjukhusens verksamhet bantas eller läggs ner. Det jag här nämnt har inte med sjukvårdskostnaden att göra, utan det handlar om hur man fördelar sjukvårdens pengar.

Herr talman! De nödvändiga krispaket som nyligen lagts fram är smärtsamma för många. Men de kan också utgöra en avstamp för en bättre resurs-

hushållning och en bättre styrning av skattemedlen, så att en större andel av dessa går till dem som verkligen behöver resurser.

Ett inslag i den andra krisuppgörelsen som är mycket svårt att acceptera är emellertid förslaget om en minskning av antalet semesterdagar. Det finns en uppenbar risk att detta kommer att gälla enbart en del av dem som har kortast semester. Så får det inte bli. Här måste till en kompletterande lösning, som antingen innebär två dagar kortare semester för alla eller också ersätter minskningen av antalet semesterdagar med ett borttagande eller en flyttning av helgdagar.

FAS 90, det planerade superdataregistret inom socialförsäkringsvärlden, trodde många i vintras var begravt för gott. Socialdepartementet hade låtit förstå att FAS 90-projektet skulle tonas ner till lokala ADB-register utan möjlighet till nationell sammankoppling. Senare har man, enligt ett pressmeddelande, beslutat att diagnosregistrering på enskild person inte skall få förekomma.

Däremot finns det ett stort behov av ett förbättrat och moderniserat ADB-stöd för de enskilda försäkringskassorna. Riksförsäkringsverket fick därför i uppdrag att utifrån de nya förutsättningarna skyndsamt utreda frågan om moderniseringen av det lokala ADB-stödet.

Nu tycks FAS 90 vara en hydra som är på väg att vakna till liv igen. Riksförsäkringsverkets förslag verkar innebära i stort sett samma möjligheter att insamla uppgifter om en enskild person från ett mycket stort antal register – dock med ett undantag: ingen registrering av diagnoser som är kopplade till enskild person.

Förslaget har ännu inte behandlats av Socialdepartementet. Vi är många som anser att dataregister, som sammanför ett stort antal personliga data, kan bli en fara för enskilda människor. Vi måste följa utvecklingen och engagera oss i vad som kan komma.

En intressant synvinkel är EG-aspekten. I EG-kommissionens förslag till integritetsskydd finns det två vägar att gå när det gäller att godta register av den typ som jag har nämnt. Antingen skall det vara samtycke från varje enskild person som skall ingå i registret, eller också skall det vara en särskilt framtagen registerlag som fastställs av landets parlament. Det kanske blir så, att EG – om vi nu blir medlemmar, och det hoppas jag att vi blir – kommer att bidra till en förstärkning av sekretesskyddet för den svenske medborgaren.

Anf. 191 LAILA STRID-JANSSON (nyd):

Herr talman! I detta krispaketens tidevarv kommer de föreslagna besparingarna att mycket orättvist drabba de svagaste grupperna i samhället, bl.a. våra barn och gamla. Det är en ofrånkomlig skyldighet för oss här i riksdagen att vägra att rösta igenom beslut som kommer att drabba dessa grupper.

Ingenting borde vara viktigare för någon än våra barn och ungdomar. Barnen är vår framtid. Alla barn måste ges de bästa möjligheter att utvecklas och få ett liv i lugn och harmoni. Där får inga resurser sparas. Det borde vara självklara fakta. Tyvärr är verkligheten en annan.

Flertalet barn i vårt land har en i stort sett gynnsam situation. Men det finns även många barn som lever under svåra förhållanden. FN:s barnkon-

vention om barnets rättigheter måste kunna bli betydelsefull också för barnen i Sverige.

I konventionen anges vilka rättigheter barnet har och vilka skyldigheter konventionsstaterna har gentemot barnet.

Våra lagar till skydd för barn motsvarar i huvudsak konventionens krav. Detsamma kan inte alltid sägas om praxis.

Sexuella övergrepp mot barn är ett av de allra grövsta brotten, näst efter mord och dråp. Att förgripa sig mot barn innebär ett ofattbart lidande för barnen. Offren är små och maktlösa. Lidandet sker i tysthet. Det vi ser i dag är toppen av ett isberg.

Varje år dör ca 10 barn i Sverige på grund av våld. 9 av 10 barn dödas i sina hem. 1991 polisanmäldes 2 456 fall av fysisk barnmisshandel och 1 775 fall av sexuella övergrepp mot barn under 15 år.

Enligt en undersökning av Brottsförebyggande rådet, BRÅ, var genomsnittsåldern när övergreppen började 8 år vid övergrepp inom familjen och 10 år vid övriga brott. Barnen var således yngst i gruppen "inom familjen". I de fallen hade 40 % av övergreppen börjat när barnet var i förskoleåldern.

Man räknar med ett stort mörkertal när det gäller sexuella övergrepp. Det är troligt, att polisanmälningarna bara avspeglar en liten del av övergreppens verkliga omfattning. BRÅ räknar med minst 10 verkliga brott för varje polisanmält fall. Uppskattningsvis far alltså ca 40 000 barn i Sverige illa i dag. Enligt uppgift har de sexuella brotten mot barn fördubblats i år!

En undersökning visar att 90 % av de prostituerade varit utsatta för incest i barndomen.

Enligt BRÅ utförs de grövsta sexualbrotten av barnets far och av unga förövare. Av de polisanmälda sexualbrotten leder bara 30 % till fällande dom. När det gäller brott mot förskolebarn är fällande domar ytterst sällsynta när den misstänkte förnekar.

Sexuella övergrepp är förtroendebrott. Kränkningen blir större ju yngre barnet är, och skadan blir värre ju närmare offret förövaren står.

Vem kan man lita på, när man inte ens kan tro på sina närmaste?

Barnet tar på sig skulden för vad som sker, och den sitter djupt.

Barnens rättssäkerhet är ett lotteri, beroende på var i Sverige de bor. I vissa kommuner leder bara 1 % av polisanmälningarna till fällande dom, i andra rör det sig om 70–75 % – t.ex. i Eskilstuna och Umeå. I Umeå fastställdes för ett tag sedan en tingsrättsdom på 10 års fängelse i hovrätten för en pappa som utsatt sin handikappade dotter för grov våldtäkt.

I flera fall har det hänt att en polisutredning lagts ned av en åklagare. Men när en annan utbildad och engagerad åklagare tagit över, har det väckts åtal och blivit fällande dom. I ett sådant nedlagt fall väcktes nyligen åtal efter påtryckningar av en polis. Domen blev fyra års fängelse.

Polishögskolan har för budgetåret 1992 beslutat att dra in en lärartjänst med specialinriktning på sexuella övergrepp mot barn. Det var den enda tjänsten i ämnet som fanns på Polishögskolan. Det kan ifrågasättas om detta beslut ligger i linje med artikel 3 i konventionen, "att vid alla åtgärder som rör barn, skall barnets bästa komma i främsta rummet".

I en undersökning av IMU uttryckte 97% av tillfrågade svenskar att incest

är ett mycket allvarligt brott. Inte något annat brott ansågs vara allvarligare än incest.

Hur ser vår rättstillämpning ut i dag?

Ingen kan lova ett utsatt barn att det får samhällets skydd och stöd, om det berättar sanningen om övergrepp inom familjen. Tvärtom måste barnet varnas att det löper mycket stor risk att inte bli trodd av domstolen. Förövaren löper mycket liten risk att bli dömd. Blir ingen dömd, anses det klarlagt att brottet inte har hänt och att barnet inte längre är eller varit ett "utsatt" barn.

Den farligaste fienden till rättvisan är inte barns fantasier, utan vuxnas fördomar, känslor och okunskap.

Vem skall värdera barns berättelser? Ofta står ord mot ord, barnets berättelse mot den vuxnes förnekande. Då kopplas en sakkunnig in, ofta en vittnespsykolog som saknar Socialstyrelsens rekommenderade kompetens beträffande kunskap om barn.

Barn har ingen möjlighet alls. Det är bara vuxna som kan köpa sig en vittnespsykolog, som lämnar "rätt" utlåtande. Är det rättssäkerhet?

Vi måste ställa upp på förslag till åtgärder:

1. Anmälningsplikten enligt 71 § socialtjänstlagen måste upprätthållas.
2. Sekretessregler får inte hindra samarbete mellan olika myndigheter.
3. Särskild utbildad personal bör medverka vid utredningar om sexuella övergrepp mot barn.
4. Behandlingsresurserna bör ökas.
5. Ökat ansvar för Socialstyrelsen såsom tillsynsmyndighet.
6. Kraftfulla åtgärder mot s.k. sexturism.

Det krävs en stark och samlad politisk vilja över partigränserna för att konventionens rättigheter skall kunna förverkligas fullt ut. Dagens offer får inte bli morgondagens förövare. Vi måste bryta det sociala arvet, så att antalet brott inte ökar.

Anf. 192 INGER RENÉ (m):

Herr talman! Det går ofta troll i ord, inte minst när de används i politiska sammanhang. Det går att ta många exempel där ordets egentliga betydelse har vattnats ur, men just nu skall jag ägna mig åt ordet "valfrihet". Om man slår upp ordet "val" i en ordbok står det: Göra ett gott val, eller dåligt val, göra sitt eget val, vara i valet och kvalet, ha fritt val. När det gäller "valfrihet" står det: Som kan väljas, som kan väljas efter eget val.

När det gäller politikersvenska, eller jag kanske skall säga barnomsorgssvenska, är den ursprungliga betydelsen av ordet valfrihet en chimär. Där betyder välja och valfrihet ungefär detsamma som för Henry Ford en gång i tiden: Välj gärna vilken bilfärg du vill – bara den är svart. Det betyder alltså: Välj gärna den barnomsorg som du tycker passar ditt barn bäst, men vi ser till att du bara har ett val. Du har bara ekonomiska och praktiska möjligheter att välja en enda sort, dvs. barnomsorg utanför hemmet, stöpt i ganska ensidig form.

Det spelar ingen roll om den barnomsorgen inte passar ditt barn. Där kan det ju finnas lika många skäl som det finns barn, och alla kan vara lika väl-

grundade, om utgångspunkten är att barnomsorgen är till för barnet, det enskilda, unika barnet, och det alltså skall må så bra som möjligt och utvecklas på ett optimalt sätt. Men det förutsätter jag att alla egentligen är överens om, även om det i debatten ibland verkar som om barnomsorgen mera är till för föräldrar än för barn.

Jag är medveten om att jag svartmålar något, därför att det finns faktiskt några som ändå har en verklig valfrihet när det gäller hur barnomsorgen skall förverkligas för den enskilda familjen och det enskilda barnet. Men det förutsätter två saker, dels att familjens ekonomi är stark – mycket stark –, dels att olika barnomsorgsformer står till buds, så att just den familjens arbetstider passar med barnomsorgens organisation och i övrigt stämmer med barnets behov.

Jag tar först upp ekonomin. Valfriheten att ordna barnomsorg i det egna hemmet är i dag förbehållen ett mycket litet fåtal. Det går inte – jag har räknat enligt Konsumentverkets normer – för en familj bestående av två vuxna och två barn att leva på t.ex. en lärarlön. Det gäller hela lärarkollektivet, från förskolan till högskolan. Inte heller en polis, en industriarbetare eller en sjuksköterska tjänar tillräckligt.

En riksdagsledamots lön räcker till två vuxna och ett och ett halvt barn, om man kan räkna på det sättet, men det blir kärvt. Det blir ingen lyx, ingen bil, ingen guldkant, som godis, vin eller öl, och inga klädinköp som kostar mer än 3 600 kr/år för denna riksdagsledamot.

Det är alltså ett ytterst litet fåtal som har ekonomiska möjligheter när det gäller valfrihet i barnomsorgen.

När det sedan gäller barnomsorgens organisation finns det åtskilliga föräldrar som har arbetstider som inte passar den offentliga barnomsorgen. Jag kan här bara nämna sjukvårdens scheman och industrins skifttider.

Den valfrihet som det innebär att kunna välja barnomsorg i det egna hemmet är alltså inte ett reellt val för de allra flesta. Av ekonomiska och praktiska skäl finns det bara ett s.k. val: förvärvsarbete och den av samhället stödda barnomsorgen.

I verkligheten finns det många som trots detta väljer barnomsorg i det egna hemmet, därför att de är övertygade om att det är bäst för just deras barn, även om de därmed får en medföljande bräcklig ekonomi.

I verkligheten finns det också många som tvingas till barnomsorg i det egna hemmet, med stora ekonomiska uppoffringar, av geografiska skäl eller kanske medicinska – det kan gälla infektionskänsliga eller allergiska barn.

Det kan inte vara rimligt, innan man har sett till att det finns en verklig valfrihet när det gäller barnomsorgen, att ytterligare cementera det djupt orättvisa system som existerar i dag genom att lagstifta om barnomsorg. De som ändå förespråkar den åtgärden bör i så fall spela med öppna kort och säga som det är: "Det skall inte finnas valfrihet när det gäller barnomsorg."

Det finns ett handlingsmönster: förvärvsarbete och barnomsorg, och därefter har vi att rätta och packa oss. Men det tycker inte jag är en modell som skapar optimala möjligheter för varje familj och varje barn. Därför gäller det att först och främst genomföra verklig valfrihet för våra små barn och deras föräldrar innan man talar om en ny lag. En lag till, skulle man kunna säga, därför att i 17 § socialtjänstlagen finns det ett stadgande som säger att

kommunen skall, genom planmässig utbyggnad av förskola och fritidsverksamhet, sörja för de barn som på grund av föräldrarnas förvärvsarbete eller studier behöver omvårdnad. Vi har alltså redan en lagstiftning på det här området.

Anf. 193 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Det är självklart så att mera valfrihet inom hela det svenska välfärdssystemet är eftersträvansvärt – det behövs på ett antal olika områden. Det var flera av oss som ville ha ett vårdnadsbidrag, därför att det skulle ge människor större möjligheter att välja hur de vill utforma sitt liv. Nu har frågan om vårdnadsbidrag skjutits på framtiden, beroende på de akuta ekonomiska problemen.

Det som Inger René glömmer när hon polemiserar mot dem – jag gissar att jag tillhör dem som hon syftar på – som vill ha en lagstiftning som innebär att det finns en skyldighet för kommunerna att se till att det finns barnomsorg är två skäl. Det ena är att det nya systemet för statsbidrag till kommunerna är utformat så att de ekonomiska incitamenten är lagda så att en kommun i praktiken tjänar på att lägga ned barnomsorgsplatser, även om de skulle vara samhällsekonomiskt nödvändiga. Man har alltså flyttat om incitamentsstrukturen. Det är ett nytt skäl som har tillkommit, som inte var aktuellt exempelvis för ett år sedan.

Det andra skälet – där har Inger René och jag kanske större möjlighet att hamna på samma ståndpunkt – är, att om man inte inför en bra lagstiftning på den här punkten som går längre än den nuvarande paragrafen, kommer det i olika kommuner att finnas möjlighet att inte ställa upp på en valfrihet mellan offentligt och privat ordnad barnomsorg. Det kommer knappast att hända i kommuner där partivänner till Inger René och mig har ett avgörande inflytande, men det finns ju kommuner i landet där så inte är fallet.

De två goda skäl som finns för en lagstiftning på det här området är dessa. Någon särskild ny lag lär knappast behövas. Däremot skulle man inom socialtjänstlagen behöva förtydliga det här ansvaret.

Har man den uppfattning som Inger René har, att detta redan är gjort, har jag svårt att se att man behöver bli så upprörd över att det görs ännu mer.

Anf. 194 INGER RENÉ (m) replik:

Herr talman! Jag blir upprörd därför att man diskuterar en lag på barnomsorgsområdet trots att det redan finns en och trots att man de facto inte har organiserat barnomsorgen så att vi har valfrihet.

Jag uppfattade inte riktigt om Bo Könberg anser att vi i dag har valfrihet inom barnomsorgen eller ej. Om man anser att vi har det tycker jag att man skall gå ut och säga: Med valfrihet menar vi detta enda paket.

Anf. 195 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Jag blev inte riktigt på det klara med Inger Renés inställning i frågan om vi skulle ha en lagstiftning, eller inte. Har man – vilket vissa i den svenska politiska debatten har – en stark aversion mot att kommunerna skulle ha skyldighet att ordna kommunal barnomsorg åt den som efterfrågar det är man naturligtvis emot en lagstiftning, oavsett om den finns eller om

den föreslås. Men Inger Renés ståndpunkt tycks vara att det nu finns en lagstiftning som stadgar detta, men skulle man göra en paragraf som blev något tydligare än den nuvarande vore det förkastligt. Jag har då litet svårt att hänga med i svängarna.

Anf. 196 INGER RENÉ (m) replik:

Herr talman! Jag menar att om vi får en lagstiftning som är än mer tvingande än den lagstiftning som vi i dag har är det en nackdel – det cementerar det system med brist på valfrihet som vi i dag har.

Anf. 197 ALWA WENNERLUND (kds):

Herr talman! Som familjen mår, så mår också samhället. Man kan också uttrycka det som i ett gammalt kinesiskt ordspråk: Om det är harmoni i hemmet blir det ordning i landet.

Det har sagts många gånger, och jag vill säga det igen: Det är i de små naturliga gemenskaperna, av vilka familjen är den viktigaste, som den lilla människan får möjlighet att utvecklas och komma till sin rätt. Familjen är i regel en förutsättning för att vi skall uppleva livets mening.

Familjepolitiken är ett av de absolut viktigaste områdena i samhällsarbetet och griper in i så gott som alla sammanhang. Det är i familjegemenskapen som värdemönster, normer och vägledande etik kan överföras från generation till generation. Därför bör samhället skydda och stötta familjen när problem uppstår.

Vi kan därför inte stå passiva när vi hör att familjerådgivningen med dess mycket kompetenta personal hotas att bli avvecklad på grund av sparbeting. Vi har inte råd att lägga ned familjerådgivningen. Tvärtom borde den byggas ut. Vad kostar havererade familjerelationer samhället? Vad kostar det samhället med barn, ungdomar och vuxna som mår dåligt?

Familjen utsätts i dag för mycket stora påfrestningar i form av ekonomiska svårigheter, arbetslöshet och missbruk.

Vi vet att barn från skilsmässofamiljer möter större svårigheter än andra barn. De är i mycket större utsträckning involverade i drogmissbruk och kriminalitet än barn som växer upp med båda sina föräldrar. Dessa förhållanden gäller ca 250 000 barn i vårt land i dag.

Vem skall då ta sig an familjer i kris, enskilda familjemedlemmar och barn som kommer i kläm vid äktenskapsproblem och skilsmässa? Man kan inte leva om sin barndom, som Eva Zetterberg sade i kammaren för en stund sedan.

Herr talman! Om samhället inte på ett tidigt stadium bistår de enskilda individerna i en familj och hjälper dem att möta och bearbetar de kriser som uppstår vid en separation eller i en familjkris är det mycket troligt att man skulle kunna följa en eller flera familjemedlemmar genom hela vårdapparaten, från kroppssjukvården till psykiatrin och socialtjänsten. Det krävs även stora ekonomiska resurser i rättsväsendet genom alla vårdnads- och umgängestvister.

Familjerådgivningen förebygger en mängd tragedier för både föräldrar och barn i alla socialgrupper. Det finns inga andra myndigheter som har

kompetens eller tid att ta över familjerådgivningens arbete. Den utgör den yttersta ventilen för den lilla familjen när andra möjligheter har tömts ut.

Vilka är det då som söker sig till familjerådgivningen? Jo, det är människor som vill ha hjälp med sina äktenskaps-, familje- och samlevnadsproblem. Det är ett tvärsnitt av befolkningen, huvudsakligen människor i produktiv ålder och till 80 % barnfamiljer. Det är ofta människor i kriser av olika slag, ofta klämda mellan inre och yttre krav. Det är vanliga människor – människor som utgör basen i vårt samhälle – som har hamnat i någon form av kris som påverkar relationerna i hemmet.

Herr talman! Sverige har tyvärr en av västvärldens högsta skilsmässofrekvenser, och då är inte alla de upplösta samboförhållandena inräknade. Om vi skall kunna bryta trenden med alla dessa skilsmässor och deras vidhängande sociala problem, om vi skall kunna ändra på det faktum att barnen alltid kommer i kläm, måste vi ha en väl genomarbetad strategi. Som en strategiåtgärd vore det lyckligt att införa en lagstadgad familjerådgivning med en direkt insats från samhällets sida till hjälp för familjen.

Som det är i dag får en familj oftast vänta ett halvt år innan den får en familjerådgivningstid. Denna väntetid är oftast förödande för familjen – ja, ibland rena dödsstöten för den.

Lagstiftningen kring äktenskapet spelar en grundläggande roll. Därmed markeras en medveten viljeinriktning från samhällets sida att lyfta fram familjen samt att hjälpa och stötta den när kris uppstår.

Herr talman! I ett läge med lågkonjunktur och dålig ekonomi kan det bli aktuellt att ifrågasätta eller t.o.m. avveckla fungerande familjerådgivningsbyråer. Att dra ned på eller ta bort dessa är ingen besparing på lång sikt. Samhället kommer då att få bära ännu högre kostnader än kostnaderna för familjerådgivningsbyråer.

År 1994 har av FN utnämnts till familjens år. Låt oss här i Sverige visa att vi också vill lyfta fram familjen och ge den det stöd den behöver även när den kommer i kris.

Anf. 198 CLAUS ZAAR (nyd):

Herr talman! Fler och fler medborgare blir arbetslösa och sysselsätts genom särskilda åtgärder. Samtidigt får samhället fler medborgare med hjälpbehov av olika slag. I praktiken finns det inte pengar för att på traditionellt sätt uppfylla de ökande behoven av t.ex. sociala insatser från kommunerna. Vi måste finna nya lösningar för att förbättra situationen för många människor.

Det är en socialdemokratisk myt att vi kan sysselsätta fler inom vårdsektorn. Det är fel metod. Det är en kortsiktig lösning som användes under högkonjunkturen och gav uppskattningsvis 150 000 ofinansierade arbeten. Sverige hade i verkligheten inte råd med denna ökning av kostnaderna.

För att få en sund ekonomi behöver vi ställa krav på de medborgare som får bidrag. De måste ge samhället en motprestation. Pengar växer som bekant inte på träd. Någon måste arbeta och producera något som kan efterfrågas på världsmarknaden för att vi skall få resurser att fördela till de behövande.

Herr talman! Tusentals, ja hundratusentals, svenska medborgare behöver

tillsyn, hjälp eller service av något slag. De behövande finns exempelvis bland äldre, handikappade, barnfamiljer, ensamstående och missbrukare. Alla de önskar ett mjukare samhälle som ger dem en positiv framtid.

I Sverige får nu 300 000 hushåll socialbidrag. De socialbidragen uppgår till kanske 7 miljarder kronor. I Sverige får över 200 000 medborgare arbetslöshetsersättning från A-kassorna. Arbetsmarknadsministern sade i dag att, om jag hörde rätt, detta nästa år kommer att kosta varje svensk 2 000 kr i månaden, när man har räknat in alla effekter. Bland annat dessa mottagare av bidrag och ersättningar måste aktivt hjälpa till med t.ex. de behövandes behov. Det är välkänt att passiva bidrag på några månader kan bryta ner en människas normala beteende och resultera i depression och uppgivenhet.

Med projekt Samhällsnyttan, som jag har döpt det till, behövs en förändrad politisk attityd. Någon sådan har ännu inte varit synlig hos denna kammares representanter i socialutskottet. Man har där avstyrkt en motion i vilken jag har pekat på dessa möjligheter. Det tyder på att visionerna är ganska låsta hos etablissemanget i politiken.

De hjälpande och stödjande tjänsterna behöver inte göras genom anställningsformer i traditionell mening. Vi måste se på andra lösningar. I Hallstahammar bedriver man en verksamhet för ett tjugotal personer som har svårigheter med att komma in på arbetsmarknaden. Det är ett lovvärt försök som bör stödjas och utvecklas. Jag anser dock att det finns mycket större och mera omfattande behov i samhället som måste tillgodoses.

Herr talman! Det finns ett behov av hjälp bl.a. när det gäller besök hos ensamma åldringar, kontakt för handikappade som behöver hjälp, vuxenkontakt för vissa ungdomar, viss barntillsyn, kontakt för ensamma, områdesservice i glesbygd och utförande av enkel miljövård och landskapsvård. Dessutom behöver många medborgare kompetenshöjande utbildning, vilket en rapport från Finansdepartementet visar, där man har gjort en jämförelse med andra länder i Europa.

Vi kan mycket väl kombinera utbildning och viss sysselsättning i projekt Samhällsnyttan.

Hos oss alla finns en inneboende kraft att vilja göra rätt för sig i samhället. Låt oss ta till vara dessa resurser. Många av de nuvarande passiva bidragsmottagarna kan och vill utföra samhällsnyttig verksamhet.

Herr talman! Att få ersättning utan meningsfull motprestation bryter ner människor. De förlorar sin plats i tillvaron och mår psykiskt dåligt. Alla berörda medborgare, även de med t.ex. arbetsskador, kan få möjlighet till en stimulerande tillvaro genom en egen insats i samhället. Samtidigt finns det i dagens samhälle ett stort hjälpbehov som inte klaras av. Låt oss med projekt Samhällsnyttan uppnå ett mjukt och människovärdigt Sverige trots dagens kärva ekonomi. Jag hänvisar till en artikel i Svenska Dagbladet i dag där det framgår att liknande system redan finns i USA.

Anf. 199 MY PERSSON (m):

Herr talman! Att tala i kammaren vid denna sena timme har vissa likheter med att åldras – det glesnar omkring en.

Liksom Eva Zetterberg vill jag citera statsministerns ord ur årets regeringsförklaring. "Den svages rätt till trygghet och integritet och den ensam-

mes rätt till delaktighet utgör grunden för en politik som slår vakt om människans värdighet och samhällets sammanhållning."

Vem är det då i vårt Sverige i dag som är den svage och ensamme? Det finns förvisso många människor i olika åldrar som i dag hör till den skaran, och jag fruktar att de blir allt fler. Ändock finns det en grupp som jag vågar beteckna som den mest svaga, utsatta och ensamma – nämligen den generation äldre, de mycket gamla, som efter ett långt strävsamt liv har drabbats av sjukdom och isolering. Dessa våra gamla varken orkar eller – i vissa fall – kan föra sin egen talan. Någon annan som talar och kämpar för dem och för deras rätt till trygghet, integritet och värdighet finns ofta inte.

Solidariteten kommer nu att sättas på prov, sade socialministern i förra veckans partiledardebatt. Så är det. Måhända tenderar man att visa större solidaritet med de människor eller grupper som hörs och syns mest. Detta kan vara en förklaring till att de av våra äldre som är mest utsatta – de svårt sjuka, de dementa, de mycket gamla – inte omfattas av samma stora engagemang som exempelvis våra barn. Jag menar att inte minst kvällens debatt visar på detta.

Barnen har en en stor kader av engagerade människor som för deras talan – föräldrar, lärare och intresseorganisationer av många slag. Det ordnas namninsamlingar, protestmöten och demonstrationståg. I denna kammare finns det också många, ordrika ledamöter som för barnens talan. Detta är bra. Jag har själv som vårdare av utvecklingsstörda barn, som småskollärare och som förälder värnat om alla barns rätt till en god tillvaro.

Om de äldres talan fördes av lika många, lika engagerat och lika uppmärksammat, skulle jag aldrig ha behövt möta den förvirrade 79-åriga kvinna som skickats hem från akutsjukhuset till en långt ifrån mänsklig tillvaro i väntan på en plats i något boende som hon själv inte kan påverka utan bara "tacksamt" ta emot.

Jag skulle inte heller ha behövt möta den nypensionerade värkbrutne mannen, som efter ett slitsamt liv på fabriken nu i åttonde våningen i höghuset bara hade ensamheten som sällskap och som enda trygghet löftet från dottern i huset mitt emot att i händelse av yttersta fara få signalera med en plastpåse på balkongräcket.

Inte heller hade jag behövt möta den gamla böjda kvinnan som av närstående under många år utsatts för såväl psykisk som fysisk misshandel.

Detta är inte uppdiktade exempel, utan detta är en verklighet som jag alltför ofta tagit del av. Många gamla människor i vårt land lever i dag i djup misär. Och med misär avser jag då inte brist på husrum och mat.

Herr talman! "Solidariteten kommer nu att sättas på prov." Att vara solidarisk är att vara rättvis, att inte sätta en människa före en annan, en grupp före en annan grupp.

Jag hyser farhågor för att vi i dagens ekonomiskt svåra tider kommer att få svårt att vara solidariska, rättvisa. Och jag fruktar att samhällets äldsta – vars talan jag försöker föra i denna församling – kommer att bli satta på undantag vad gäller just uppmärksamhet och resurser.

Att vilja lagstifta om full behovstäckning i barnomsorgen, när vi långt ifrån har uppnått samma mål inom äldreomsorgen, skorrar falskt.

Att vilja lagstifta om en barnombudsman, som bl.a. skall bevaka att FN-

konventionen rörande barns rättigheter efterlevs i vårt land, när vi inte ens en gång har en konvention som stadgar den gamla människans rättigheter, känns för mig som bristande solidaritet.

Jag anser att vi alla har samma skyldighet mot våra gamla som mot våra barn, att med kraft arbeta för att även den gamla människan skall ges möjlighet till en värdig tillvaro.

Hur många vet att övergrepp mot de äldre i hemmet enligt en färsk rapport från Socialstyrelsen är en företeelse i vårt samhälle som tenderar att öka?

Hur många vet att SCB i Rapport 72 om sociala relationer uppger att ca 6 % av de hemmaboende i åldrarna 75–84 år är socialt isolerade, något som i många fall leder till självmord?

Hur många vet att 30 % av dem som är över 85 år lider av någon form av demenssjukdom, något som inte bara förmörkar deras egna liv utan också deras anhörigas.

Det är ifrån kunskap som denna som vi, av hela folket valda representanter, har en skyldighet att söka initiera och fatta de beslut som är nödvändiga för att tillförsäkra också våra gamla deras rättigheter, även i tider då många skall dela på de knappa resurser vi har och då solidariteten sätts på prov.

Herr talman! För övrigt anser jag att om riksdagen anser att en barnombudsman bör tillsättas, så är det en självklarhet att vi också inrättar en äldreombudsman.

Anf. 200 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Riksdagsledamöter! Jag har med intresse lyssnat på den diskussion som har pågått under den här programpunkten i den allmänpolitiska debatten. Jag vill ge ett par kommentarer på några punkter och några försök till svar på några punkter.

Sten Svensson tog med all rätt upp de brister som finns inom den svenska psykiatrin. Vi kommer inom de närmaste dagarna från Socialdepartementets sida att remittera ut det förslag som psykiatriutredningen har lagt fram för en bred och djupgående remiss så att vi på så sätt kan få ett bra underlag för att kunna se vilka förbättringar vi kan genomföra under kommande år.

Karin Israelsson och Pontus Wiklund tog upp en diskussion om antalet sjukhus i Sverige. Karin Israelsson påpekade bl.a. att det är de enskilda landstingen som bestämmer vilka sjukhus som skall finnas, och detta är förstås helt korrekt. Den diskussion som statssekreteraren i Socialdepartementet hade vidrört rörde ju bl.a. den stora minskning av antalet vårdplatser i vårt land som går att förutse under kommande år.

Chatrine Pålsson betonade vikten av kvalitetssäkringen i sjukvården. Jag kan glädjande nog säga att ett arbete för att förbättra kvaliteten nu bedrivs såväl inom Socialstyrelsen, SPRI och de svenska landstingen som ute på enskilda kliniker och vårdcentraler.

Laila Strid-Jansson höll ett i min mening mycket engagerat anförande om en av de värsta företeelserna som finns i vårt land och i andra länder, nämligen sexuella övergrepp mot små barn. Det jag däremot hade litet svårt att förstå var hur hon kunde koppla ihop dessa företeelser med inslag i de krispaket som har lagts fram under den senaste månaden.

My Perssons inlägg i dag och många gånger tidigare till förmån för de äldre är väl förtjänt av all uppmärksamhet. Låt mig för min del ändå bara peka på att en av de glädjande sakerna inom svensk sjukvård är att vi för varje år som går kan konstatera att en allt större andel av de resurser vi avsätter till sjukvård går till de äldre. Denna ökade andel går på intet sätt att förklara enbart genom ökningen av andelen äldre, utan det handlar om att vi gör större och större insatser.

Pontus Wiklund var orolig för frågan om eventuella superdataregister. Jag kan lätt lugna honom på den punkten. Det kommer inga superdataregister, och i den mån vi nu förstärker ADB-hjälpmedlen ute på försäkringskassorna, vilket Pontus Wiklund för övrigt önskade, kommer detta i så fall att ske i samband med att riksdagen tar ställning till en speciell registerlag.

Till sist i detta anförande vill jag kommentera Bertil Perssons skiss av en ny, fjärde modell för hur den framtida sjukvårdsfinansieringen skall se ut. Jag tycker att den innehöll flera intressanta inslag. Jag vill dock peka på att jag tror att ett avgörande problem med modellen är att klara av det som Bertil Persson själv tog upp, nämligen att se till att varje check täcker risken för varje person. Att klara detta utan allvarliga ingrepp i den personliga integriteten och utan att hamna i en situation där selektionsproblemen blir mycket stora tror jag är svårt att undvika. Men låt oss gärna fortsätta den debatten.
(forts. prot. 7)

4 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1992/93:24 Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Mauritius samt om ändring i lagen om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Nederländerna

1992/93:74 Ytterligare medel till Forskningsrådsnämnden för budgetåret 1992/93

Motion

med anledning av prop. 1992/93:49 Förlängd trafik på inlandsbanan

1992/93:T1 av Birger Rosqvist m.fl. (s)

5 § Kammaren åtskildes kl. 20.43.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 3 § anf. 29 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 49 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 92 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 140 (delvis,
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 159 (delvis) och
av förste vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Onsdagen den 14 oktober

1 § Justering av protokoll 1
2 § Hänvisning av ärenden till utskott 1
3 § Allmänpolitisk debatt 1
Ekonomisk politik 2
Allan Larsson (s)
Johan Lönnroth (v)
Talmannen (om debattreglerna m.m.)
Ian Wachtmeister (nyd)
Finansminister Anne Wibble (fp)
Lars Tobisson (m)
Per-Ola Eriksson (c)
Andre vice talmannen (välkomsthälsning till polsk delegation på åhörarläktaren)
Stefan Attefall (kds)
Sysselsättningspolitik 59
Ingela Thalén (s)
Hans Andersson (v)
Bo G Jenevall (nyd)
Arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund (c)
Sonja Rembo (m)
Förste vice talmannen (om debattiden)
Elver Jonsson (fp)
Harald Bergström (kds)
Flyktingfrågor m.m. 99
Förste vice talmannen (om debattreglerna m.m.)
Maud Björnemalm (s)
Lars Moquist (nyd)
Berith Eriksson (v)
Kulturminister Birgit Friggebo (fp)
Gullan Lindblad (m)
Rune Backlund (c)
Lars Svensk (kds)
Hans Göran Franck (s)
Hans Lindblad (fp)
Utrikespolitik 119
Pierre Schori (s)
Bertil Måbrink (v)
Utrikesminister Margaretha af Ugglas (m)
Daniel Tarschys (fp)
Pär Granstedt (c)
Margareta Viklund (kds)

Sociala frågor 134
Jan Andersson (s)
Johan Brohult (nyd)
Eva Zetterberg (v)
Statsrådet Bo Könberg (fp)
Sten Svensson (m)
Förste vice talmannen (om debattreglerna)
Karin Israelsson (c)
Chatrine Pålsson (kds)
Leif Bergdahl (nyd)
Bertil Persson (m)
Karin Pilsäter (fp)
Rosa Östh (c)
Pontus Wiklund (kds)
Laila Strid-Jansson (nyd)
Inger René (m)
Alwa Wennerlund (kds)
Claus Zaar (nyd)
My Persson (m)
(forts. prot. 7)
4 § Bordläggning 176

gotab 42158, Stockholm 1992